

TRIBINE 2016.

1. (200.) *Granice Republike Hrvatske na moru*, **prof. dr. sc. Maja Seršić** i **doc. dr. sc. Trpimir Mihael Šošić**
2. (201.) *Izazovi zaštite državne granice u migrantskoj krizi*, **doc. dr. sc. Frane Staničić**
3. (202.) *Izvensudski instituti zaštite potrošača u području osiguranja*, **Nives Grgurić**, **dipl. iur. i mr. sc. Hrvoja Paukovića**
4. (203.) *Pravni učinci presuda Europskog suda za ljudska prava na građanski sudski postupak*, **doc. dr. sc. Aleksandra Maganić**,
5. (204.) *Obiteljski dom, novi Obiteljski zakon i Preporuka Vijeća Europe o pravo bračnih drugova na korištenje obiteljskog doma*, **doc. dr. sc. Ivan Šimović**
6. (205.) *Prava putnika*, **prof. dr. sc. Jasenko Marin**
7. (206.) *Pravni prijepori uz tzv. Zakon o regionalnoj nadležnosti za ratne zločine Republike Srbije.*, **prof. dr. sc. Davor Derenčinović**,
8. (207.) *Pravo na dom u sudskoj praksi*, **Damir Kontrec**
9. (208.) *Problemi primjene Direktive o kolektivnom otkazivanju ugovora o radu u hrvatskom zakonodavstvu i pravnoj praksi*, **prof. dr. sc. Željko Potočnjak**

PROSLOV

Na izmaku 2016. na polovici smo 24. godine stalnog mjesečnog održavanja Tribine Kluba pravnika Grada Zagreba i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U lipnju 2017. napunit će se pune 24 godine rada Tribine. Iako to nije bilo lako, uspjeli smo uredno i redovito održati 208 tribina o isto toliko aktualnih društvenih tema povezanih s pravom, kao što to priliči poslanju spomenute dvije institucije.

Tome je uvelike pridonio Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu omogućivši prijeko potrebnu logistiku, uključujući i onu u pripremi tribina, stavljanjem na raspolaganje prostor u kome su tribine održavane, tehniku za snimanje uvodnih izlaganja i rasprave, osiguranjem osoba koje su radile s tom tehnikom i ispisivale snimljena izlaganja i rasprave te vodile brigu o pravodobnom autoriziranju ispisa i konačno omogućivši da se redovito objavljuju bilteni s održanih tribina i krajem svake od posljednjih 16 godina objave godišnjaci s devet biltena o devet održanih okruglih stolova u svakoj od tih godina.

Poseban doprinos uspjehu Tribine dali su nastavnici Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nastojali smo da u radu Tribine sudjeluju teoretičari i praktičari i da gdje je god to moguće zajedno raspravljaju o temi Tribine. Posljedica toga je da su se kao uvodničari smjenjivali jedni i drugi. U raspravama su uvijek sudjelovali teoretičari i praktičari. To je obradi tema dalo posebnu kvalitetu posebice u tome što su o pojedinoj temi raspravljali stručnjaci za različite grane i područja prava pa se može reći da nije bilo samo jednostrane obrade predmeta raspravljanja. Uspjeh Tribine treba velikim dijelom pripisati takvom pristupu obradi tema. Pregled uvodničara o pojedinim temama pokazuje da prevladavaju nastavnici Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. To je razumljivo jer je Tribina tolike godine bila, a i danas je, jedini stalan način obraćanja Fakulteta stručnoj i drugoj javnosti kada aktualna zbivanja u struci i općenito u društvu zahtijevaju da se znanost o njima izjasni. Posjećenost i sastav sudionika Tribine pokazuju da se u tome uspjelo. Ona je postala svojevrsni stalni forum od kojega se očekuje da se na primjereni način učine dostupnima javnosti razmišljanja o pojedinim temama za to u nas najpozvanijih stručnjaka.

U ovom 15. Godišnjaku objavljuju se ispisi uvodnih izlaganja i rasprave na tribinama br. 200 do 208. Iz na njima obrađenih tema vidi se u kojoj mjeri Tribina slijedi aktualna zbivanja na području prava.

Na jubilarnoj 200. tribini najprije se prigodno obilježilo u nas jedinstveno stalno održavanje tribina praćeno objavljivanjem biltena i godišnjaka o čemu se čitatelji mogu obavijestiti u prikazu te tribine u ovoj knjizi objavljenim ispisima onoga što je tom prigodom rečeno. Kako se tribine ne održavaju radi proslava nego da bi se na njima raspravljalo o aktualnim temama Tribina je održana o temi *Granice Republike Hrvatske na moru*. Namjera nam je bila da se na takvoj u neku ruku prigodnoj tribini obradi i u to

vrijeme prigodna tema. Poticaj za to bila je arbitraža o granici između Republike Hrvatske i Republike Slovenije s poznatim nemilim događanjima koja su bez presedana u svijetu arbitraža. Riječ je o prvorazrednoj temi koja zanima ne samo pravnike i od nacionalne je važnosti. Temeljito je raspravljena kao što se to vidi iz onoga što je o njoj objavljeno u knjizi.

Na primjenu prava u nas značajno utječe Europski sud za ljudska prava od kada je Republika Hrvatska pristupila Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Brojni su slučajevi u kojima je taj sud sudio u predmetima koji se tiču Republike Hrvatske. Stoga se postavlja logično pitanje koji su pravni učinci presuda Suda na građanski sudski postupak. Razumljivo je da se na njega tražio odgovor na Tribini na kojoj je obrađena ta tema.

Zaštita potrošača je kod nas vruća tema. O njoj se stalno raspravlja a vode se i sudski sporovi. Ta je zaštita široko postavljena s obzirom na područja na kojima potrošači mogu biti oštećeni pa ih treba primjereno zaštititi. Iako je već i ranije bilo riječi o pojedinim aspektima zaštite potrošača razumljivo je što su na jednoj tribini raspravljeni *Izvensudski instituti zaštite potrošača u području osiguranja*. Osiguranje je vrlo osjetljivo područje. Interes je osiguranika da što prije i što bolje ostvare svoja prava iz osiguranja ali nije ništa manji interes na tome ni osiguratelja koji načinom svog postupanja stječu položaj na tržištu. Zato je bilo zanimljivo raspraviti kako pomiriti ta dva interesa i izbjeći nepotrebne dugotrajne, skupe i neizvjesne sudske postupke.

Migrantska kriza koja je zahvatila i Hrvatsku s pravom je izazvala pozornost javnosti. Humanitarna katastrofa koja je zahvatila značajan dio populacije u blizini Europe ima za posljedicu velike pokrete stanovništva iz ratom zahvaćenih područja nesigurnih za život. To je otvorilo brojna sigurnosna i pravna pitanja. Jedno od njih je i kako u tome zaštititi državne granice. Ono je posebno značajno za nas jer se nalazimo na tzv. balkanskoj ruti kretanja migranata prema Europskoj uniji. Neke države članice Unije poduzele su pritom nekada ne baš humane mjere štiteći i na grubi način isključivo svoje interese ne pokazujući baš neku empatiju prema stradalnicima koji traže sigurnost. U tome prednjače neke nama susjedne države ograđene bodljikavom žicom koja podsjeća na koncentracijske logore ne mareći kakve to ima posljedice za slobodno kretanje ljudi i životinja. Stoga se jednostavno nametnula tema Tribine *Izazovi zaštite državne granice u migrantskoj krizi*. I ta je tribina pokazala u kojoj mjeri na našim sastajanjima pratimo aktualne društvene teme.

Pravo na dom ili pravo na mirno korištenje doma ozbiljna je i vječna tema. Riječ je o konvencijskom i ustavnom pravu o kome se može govoriti s više motrišta. Ono je predmetom uređenja na međunarodnom i nacionalnom planu. Jedan od aspekata tog prava je i određenje što se smatra obiteljskim domom i tko ga ima pravo koristiti. Zato je tema jedne od tribina bila *Obiteljski dom, novi Obiteljski zakon i Preporuka Vijeća Europe o pravo bračnih drugova na korištenje obiteljskog doma*. To je iz više razloga osjetljivo

socijalno pitanje koje ima ozbiljne pravne implikacije. Stoga je zavrijedilo da ga se raspravi naročito s obzirom na moglo bi se reći u neku ruku turbulentno stanje na području obiteljskog zakonodavstva.

Putovanja su postala naša svakodnevnica. Mnogo se putuje, koriste se razne vrste prijevoza a financijski pokazatelji upućuju na to koliko se to masovno čini. U skladu s time raste i pravna regulativa na tom području koja je usmjerena zaštiti putnika. Ona se razlikuje po vrstama prijevoza. Kako su i putnici potrošači usluge prijevoza, ona ulazi u pravo zaštite potrošača s posebitostima koje nosi svaka vrsta prijevoza. Nekada se putniku teško snaći u brojnim različitim pravilima, izložen je opasnostima da ne ostvari pravo za koje misli da ga ima jer je za to potrebno ispuniti posebne uvjete kako bi ga se očuvalo i konačno ostvarilo. Stoga je tema jedne tribine bila *Prava putnika*. Bilo je zanimljivo čuti koliko se razlikuje pravno uređenje tog pitanja u pojedinim vrstama prijevoza a da se ne govori koliko je korisno bilo čuti upute kako postupiti kada ostvarenje tog prava postane upitno.

U posljednje vrijeme vode se brojne rasprave o regionalnoj nadležnosti sudova da sude za počinjene ratne zločine. Pravnička struka a i cjelokupna javnost jako su osjetljive kada je riječ o tom pitanju, naročito nakon nedavnih uhićenja u susjednoj državi i pripremanja kaznenih postupaka. O tome postoje i različita mišljenja, javljaju se prijepori često ovisno o tome s koje strane granice dolazili. Stoga se jednostavno nametnula tema tribine *Pravni prijepori uz tzv. Zakon o regionalnoj nadležnosti za ratne zločine Republike Srbije*. Bilo je zanimljivo čuti razmišljanja kaznenopravne struke o tom zakonu i uopće o mogućnosti da sudovi neke države sude o zločinima počinjenim u drugoj državi čak i državljanima te druge države pa i na štetu državljanina druge države.

U ovoj godini održana je i druga tribina o pravu na dom. Smatrali smo da je to tema o kojoj se može stalno raspravljati. Ta druga rasprava vodila se o pravu na dom u praksi naših sudova. To smo smatrali posebno važnim jer pravo je onakvo kako ga se primjenjuje a tu odlučnu ulogu imaju sudovi. Korisno je na jednome mjestu imati sakupljena stajališta sudova i raspraviti ih da bi se dobila prava slika kako se s tim važnim konvencijskim i ustavnim pravom postupa u našoj pravnoj svakodnevici. U tome je bilo važno čuti kako naši sudovi primjenjuju međunarodna pravila na pravne institute nepoznate tvorcima tih pravila kao što je primjerice stanarsko pravo i čemu daju prednost u odnosu na pravo vlasništva stana.

Na posljednjoj tribini u 2016. bavili smo se primjenom europske pravne stečevine na području radnog prava. Tema te tribine bila je *Problemi primjene Direktive o kolektivnom otkazivanju ugovora o radu u hrvatskom zakonodavstvu i pravnoj praksi*. Riječ je o europskim pravilima kojima se štite zaposlenici kada im se kolektivno otkazuje. Tu ima dosta otvorenih pitanja počevši od toga da je potrebno odrediti sadržaj pojmova koji se koriste u Direktivi kao što je to poduzeće ili pogon. Stvari postaju posebno osjetljivima kada se kolektivno otkazuju ugovori o radu u koncernima i to naročito onima koji

prekogranično posluju. Zato je trebalo razjasniti što se podrazumijeva pod spomenutim pojmovima u našem pravu jer bez toga nije moguća primjena Direktive. To je bila nadasve korisna rasprava iz koje su praktičari mogli dobiti upute za postupanje koje bi bilo u skladu s europskom pravnom stečevinom.

Izloženih devet tema pokazuje da smo i u 2016. dosljedno slijedili ideju da se bavimo aktualnim pitanjima teorije i prakse. Time smo ostali vjerni nastojanjima da ostvarimo cilj održavanja tribina kada smo se prije gotovo 24 godine odlučili da ih održavamo. Tribina će tako djelovati i ubuduće.

Na kraju želim čitateljima, koji su najvećim dijelom sudionici naših tribina, uputiti i nekoliko osobnih riječi. Kada sam pred toliko godina pokrenuo Tribinu i počeo s održavanjem tribina nisam ni sanjao da će one postati redovite mjesečne tribine i to po devet njih u svakoj godini i da će to trajati toliko dugo. Nije bilo lako pronaći i odlučiti se za toliko tema, pronaći toliko uvodničara i zadovoljiti sudionike koji od svake tribine očekuju korisne i zanimljive informacije. S ponosom mogu reći da mi nitko od onih koje sam zamolio da budu uvodničari nikada nije odbio to učiniti. Bilo je slučajeva da netko nije mogao održati uvodno izlaganje u nekom terminu ali je to učinio kasnije. Ponosan sam i na to da nijedna tribina nije bila otkazana jer na njoj nije bilo sudionika iz čega zaključujem da su teme i uvodničari bili dobro odabrani a uvodna izlaganja i rasprave nakon njih zanimljivi. Jednako sam tako ponosan i na to što, doduše ne od prve održane tribine, nakon svake tribine objavljujemo bilten s autoriziranim uvodnim izlaganjima i raspravom te svake godine Godišnjak tako da je s ovim 15. po redu nastala već i prava mala biblioteka. Ne znam za takav primjer u nas. Tako se sudionici tribine mogu podsjetiti sadržaja za koji im prijete da ga zaborave, a onima koji tamo nisu bili omogućuje da se upoznaju sa svime što je na tribini izrečeno. Tako se domet tribina širi izvan dvorane u kojoj su održavane. Kad god sam to trebao uvjerio sam se u izvrsne sadržaje objavljene u godišnjacima.

Posebno me veseli da na tribinama sve više vidim mlade ljude što znači da smjena generacija do koje kroz ove brojne godine dolazi neće utjecati na uredno održavanje tribina i da će se one uredno nastavljati. Mislim da sam sve ove godine ispunio poslanje s kojim sam krenuo u ovaj posao i da je došlo vrijeme da dođe do smjene generacija i s ove strane predavačkog stola. Treba omogućiti mladima da se uključe u društvena zbivanja na svim razinama. To se odnosi i na Tribinu. Ona je dobro uvedena, postala je stalno mjesto na kome se dolazi po potrebne informacije i njezin nastavak ovisi o tome da se u njezino vođenje što prije uključi novi voditelj. S navršениh osamdeset godina krajnje je vrijeme da taj posao prepustim nekom mlađem. To čak nalažu i pravila pristojnosti. U 2017. vodit ću tribine do one u lipnju i navršiti pune 24 godine obavljanja tog posla. To bi značilo da bih ukupno vodio 214 tribina a s 2015. to bih prepustio mladima. Mlađi ih trebaju voditi a i na njima sve više biti uvodničari jer to bi jamčilo nastavljanje tribina za što bih bio sretan da traju koliko i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu te da to i dalje bude značajno djelovanje u okviru njegova poslanja.

Zahvaljujem svima, od uvodničara, onih koji su svojim marljivim radom omogućili uredno sazivanje i održavanje tribina pa do sudionika na tribinama jer da njih nema ne bi bilo ni tribina. S tim se riječima opraštam od vas u vjeri da će se tribine održavati kao i dosad i biti jednako tako aktualne i zanimljive. Bude li to potrebno, možete očekivati moju pomoć. No, susretat ćemo se i dalje samo što ću kao sudionik tribina sjediti s druge strane predavačkog stola.

U Zagrebu, 31. prosinca 2016.

Voditelj Tribine i urednik Godišnjaka
Predsjednik Kluba

Akademik Jakša Barbić

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 120

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
prof. dr. sc. Maje Seršić i
doc. dr. sc. Trpimira Mihaela Šošića,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 200. tribine

GRANICE REPUBLIKE HRVATSKE NA MORU

Zagreb, 27. siječnja 2016.

KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA

200. TRIBINA – 27. SIJEČNJA 2016.

GRANICE REPUBLIKE HRVATSKE NA MORU

D. Hrabar: Poštovane kolegice i kolege, danas sam osobito sretna, a i više od toga, mogu reći i ponosna što vas sve mogu pozdraviti ispred Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu povodom ove lijepe i okrugle brojke održavanja 200. tribine Kluba pravnika grada Zagreba. Ovaj Klub pravnika koji se već 23 godine održava u kontinuitetu svakako je klub pravnika Sveučilišta u Zagrebu. Spomenula sam da sam i sretna i ponosna. Sreća proizlazi iz činjenice da ovdje vidim mnoga poznata lica koja uvijek redovito dolaze na druženje u okviru Kluba i stvaraju ozračje jedne male pravne obitelji. Ponos pak vezujem uz to što je, zahvaljujući našem dragom akademiku Jakši Barbiću, Pravni fakultet, koji od početka podupire rad tribine, i na ovaj način prepoznat u javnosti kao hram pravne znanosti za održavanje ovakvih pravnih tribina ne bi bio dovoljan bez akademika Barbića, njegove početne ideje, upornosti u neprestanom podržavanju tribina, prepoznavanju važnih i prijelomnih pravnih odnosa, svakoga u svojem vremenu, kako su se događali, odabira uvodničara i one tehničke brige oko zapisa rečenoga i publiciranja Biltena i Godišnjaka Bez svega toga zapravo Tribine ne bi bilo. Koliko mi je poznato iz razgovora s akademikom Barbićem, a moram reći da sam i malo provjeravala - nema u Europi nigdje ovakvog događanja koje bi značilo kontinuitet od 23 godine kroz svaki mjesec u godini takvog događanja koje sažima teoriju i praksu i promiče konstruktivno sučeljavanje ideja, iskustava i znanja. Stoga akademiku Barbiću dugujemo veliku, neizmjernu zahvalu. Kada bi netko želio pratiti i izučavati paralelni život, nastanak pravne norme u Republici Hrvatskoj bilo bi dovoljno da osim uz sam propis, a propisi su se kod nas donosili, u obliku poplava, posebice u zadnje vrijeme, bilo bi dovoljno osim u pravni propis zaviriti i u Godišnjake kojih ovdje ima 14. Naravno da je to puno manje od svih tribina kojih je bilo, jer od 79. tribine počinju se pretakati u pisanu riječ. Želim reći da bismo, sagledavanjem onoga što je bilo izrečeno i zapisano s ovih tribina, mogli zabilježiti život pravnog sustava kroz posljednje 23 godine, pa zapravo moramo zahvaliti da su upravo ovi Godišnjaci oteli zaboravu taj zabilježeni život pravne norme kako ju je doživljavala stručna javnost. Čini mi se da ne bi bilo pretenciozno kazati da je Tribina Kluba pravnika Grada Zagreba stekla veliki ugled među praktičarima ne samo iz razloga kontinuiteta na koji moramo biti jako ponosni i aktualnosti tema već i stoga što su uvodničari uvijek bili eminentni pravni stručnjaci - kako znanstvenici tako i praktičari što je zapravo dovelo do idealnog spoja teorije i prakse. Promotrimo li tu istu činjenicu spoj teorije i prakse kroz društveni kontekst i vladavinu prava koja je uvijek bila prizma kroz koju su tribine vrednovale pravni sustav i propise, onda zaključak ne može biti drugo nego da smo zapravo postigli poželjnu

razinu tribina, aktualnosti tribina, kritični i objektivni sud o pojavama, argumentiranost u iznošenju tvrdnji i stručno poštenje. Jesmo li u sferi ostvarenja one latinske izreka *Gutta cavat lapidem non vi sed saepe cadendo* u smislu da kapljica buši kamen dugotrajnim kapanjem, a ne snagom, u smislu da je ova upornost tribina koliko ih je do sada bilo, a danas je 200. tribina, utjecala na promjene u pravnom sustavu - prosudite sami. Bez obzira na sposobnost uvodničara svake pojedine tribine, bez diskusije kojom su sudionici pridonijeli raspravama - tribine se ne bi održale. Stoga, dakle, i velika hvala svima onima koji su odvajali svoja dragocjena predvečerja za druženje na tribinama. Na kraju vjerujem da dijelite moje mišljenje kako je akademik Jakša Barbić postao sinonim za riječi Tribina Kluba pravnika. Ova analogija i asocijacija nije slučajna jer je od početne ideje prije 23 godine pa do današnje 200. tribine trebalo biti uporan, lucidan, snalažljiv, pronicljiv i nadasve s posebnim osjećajem za pravni sustav i njegov život, za promjene, turbulencije i ideale - da bi se tribina održala. Uz pomoć svega ovoga akademik Barbić je održao tribinu na životu i zato dozvolite da se u ime Pravnog fakulteta u Zagrebu odužimo akademiku Barbiću jednim priznanjem i Plaketom koju nadasve zaslužuje. Profesore Barbiću, ovo je za vas. Sada prepuštam riječ akademiku Barbiću.

J. Barbić: Zahvaljujem našoj Dekanici na ovim lijepim riječima, a posebno što me iznenadila jer nisam očekivao da ću od Fakulteta dobiti ovakvo priznanje. Kad nešto radite s entuzijazmom, ne razmišljate ni o kakvim odlikovanjima, priznanjima itd. nego vas pokreće neka ideja i po njoj radite. Iskreno ću priznati da kada sam prije 23 godine održao prvu tribinu o ondašnjem Nacrtu Zakona o sudovima, kojega smo usput rečeno, tom tribinom sahranili jer nije bio dobar pa se vidjelo da je ona odmah pokazala učinak, nisam ni u snu vjerovao da ćemo moći održati ovoliki broj redovitih mjesečnih tribina. Krenuli smo mjesec po mjesec i naročito zahvaljujući Pravnom fakultetu koji nam je omogućio da koristimo prostorije i pružio ostalu potrebnu logistiku uspjeli smo toliko dugo uspješno djelovati. Na to mu se od srca zahvaljujem.

Nije mi poznato da je igdje toliko vremena održavana Tribina svaki mjesec, osim tri ljetna mjeseca, s izdavanjem biltena u kome su uredno objavljivana autorizirana uvodna izlaganja i rasprava tako da se Bilten dijeli odmah na tribini održanoj idući mjesec. To smo tek shvatili tamo negdje oko 80. održane tribine tako da je ostalo zabilježeno sve što je rečeno na posljednjih 120 tribina. Što više, svi bilteni objavljeni tijekom godine objavljeni su i u godišnjaku za tu godinu. Pred vama je 14 knjiga ukupnog opsega 3.882 stranice teksta kojeg je pisalo 136 autora uvodničara, neki od njih i u više navrata. Najviše uvodnih izlaganja imao je profesor Mihajlo Dika, bio je uvodničar čak 19 puta što znači da je bio uvodničar praktički u 10% svih održanih tribina. Nikada mi nitko nije odbio biti uvodničarom na tribini, jedino je bilo pitanje termina u kome će to obaviti. No, autori su i bezbrojni sudionici u raspravama koje su slijedile nakon uvodnih izlaganja. To je, morate priznati, golemi posao.

Godišnjaci su ono što ostaje. Pri izdavanju biltena i godišnjaka vodila nas je ideja da ono što je na tribinama izrečeno mora ostati zabilježeno kako ne bi nestalo sa zaboravljanjem onih koji su na tribinama sudjelovali ali i da se omogući svakome koga to zanima da vidi godinama unatrag kada se, o čemu se i kako raspravljalo. Možete na tribini govoriti koliko hoćete, ali ako to ne ostane zabilježeno za vječnost od toga neće biti neke velike koristi, osim onog trenutka kada je nešto izgovoreno. To blijeđi u sjećanju sudionika Tribine, a tko na njoj nije bio ne može ni znati što je izgovoreno. U više sam navrata tražio nešto što me zanimalo i našao sam u godišnjacima sjajne

tekstove za koje vam se u vrijeme kada je nešto izgovoreno ne čini da su toliko dobri kao kada ih čitate nakon što je ono što je rečeno nakon autorizacije autora i objavljeno. To su podaci o jednom vremenu, svojevrсни pravni vremeplov. Iz tema i rasprava o njima vidi se kako je tekao razvoj prava u nekom vremenu, što se događalo i u koje vrijeme su se javljala te koja aktualna pitanja, što se događalo s pravnim sustavom, kako je nastajao, gdje se griješilo a što je bilo dobro.

Mislim da smo uspjeli postići ono što smo željeli - dijalog. Na tribinama nikada nije bilo monologa, jedan govori a drugi slušaju, klasično predavanje. Riječ je o dijalogu teorije i prakse, što je toliko potrebno u našoj struci. Bez sučeljavanja teorije i prakse nema dobrih rješenja ni u stvaranju normi niti u primjeni prava. Pristupite li stvarima samo teorijski, lako ćete otići u oblake i stvoriti rješenja koja su teško ili nikako primjenjiva. Takvih primjera nažalost imamo. Pristupite li stvarima samo s praktične strane i zanemarite teoriju, na dobrom ste putu da upadnete u stranputicu i izgubite se. Zato smo htjeli spojiti jedno s drugim odabravši kao uvodničare istaknute znanstvenike i vodeće praktičare, a na tribine dovesti one koje neka tema zanima. To izaziva raspravu, postavljanje pitanja i u konačnici dovodi do toga da se stvari razjasne. Sve se to može naći u ovih objavljenih 14 knjiga, to je najveći učinak Tribine trajanje koje će za koji mjesec navršiti 23 godine.

Nastavit ćemo s tribinama, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu može u tome puno učiniti, to je jedina stalna veza Fakulteta s pravničkom strukom, ako se izuzme izdavanje vrlo vrijednog fakultetskog Zbornika. Za razliku od njega ovdje se uspostavlja neposredna, živa i češća veza s pravničkom strukom. Posebno bih apelirao na naše mlađe kolege. Za mlađe znanstvenike Tribina je idealno mjesto da iznesu u javnost ono čime se bave, rezultate rada u nekom trenutku, da bruse svoje javne nastupe i stječu u tome potrebna iskustva. Svi smo prošli tu fazu brušenja, svi mi danas stari nekada smo bili mladi i znamo kako nam je bilo na početku. Ovakva nam se prilika nažalost nije pružala. Javni nastup je izuzetno važan, u tome treba izgraditi vlastiti stil, a tribine su za to pravo mjesto. Uz to pokazujete javnosti vaše sposobnosti, nitko vas neće pozvati da s referatom ili nekim uvodnim izlaganjem sudjelujete na savjetovanjima i seminarima ako vas prije toga ne čuje i ne vidi. Raste se u struci u spoju sa starijim i iskusnijim kolegama, prenose se iskustva, od svakoga se preuzme ponešto i tako stvara vlastiti stil. Bez učitelja i bez ugledanja na druge ne može se rasti na zadovoljavajući način. I na tuđim greškama se uči, i te kako.

Htio bih napomenuti još jednu stvar. Održao sam 200 tribina. Mislim da je došlo vrijeme da se netko mlađi uključi u taj pothvat i da ga nastavi. Bilo bi dobro da netko od mlađih to od mene preuzme. Jako bi me veselilo kad bi ova tribina postala trajnom kao nešto putem čega Fakultet djeluje prema javnosti. Naša dužnost nije samo u tome da educiramo studente. Došla su vremena cjeloživotnog učenja, stvari se brzo mijenjaju a morate biti stalno upoznati s najnovijim stanjem stvari, inače ne možete obavljati posao koji vam je povjeren. Morate stručno postupati, a fakulteti nisu zatvorene školjke koje rade samo zbog sebe i ne vode brigu što će se događati s diplomiranim pravnicima nakon što napuste fakultetske klupe. Dapače, tribinama se Fakultet izlaže sudu javnosti.

Šteta je što tu praksu nisu preuzeli i drugi pravni fakulteti. Bilo bi idealno kada bi se korištenjem današnjih tehničkih pomagala tribine prenosile i u druge sredine pa i kada bi na njima tim putem sudionici sudjelovali i na našoj tribini. Tako bi se širio krug

utjecaja i povećala istodobna obaviještenost u cijeloj zemlji. Zapreka tome su troškovi koje bi to izazvalo, ali mislim da bi koristi bile daleko veće. Stvorila bi se široka mreža, sve bi postalo jedna velika tribina. Zasad smo se dogovorili s Fakultetom da se svaki bilten istodobno kada se bude dijelio sudionicima Tribine stavi i na internetsku stranicu Fakulteta pa da se barem tako širi područje djelovanja Tribine.

Da nema vas, vjernih sudionika Tribine, ona se ne bi ni održala. Zato se osim Fakultetu i uvodničarima zahvaljujem i vama. Ako želite možemo razgovarati o prijedlozima za daljnji rad, trebamo li što mijenjati ili možemo nastaviti kao do sada. Imate li možda prijedloge za naredne teme? Izvolite, slobodno iznesite svoj sud, sve je ovdje javno i o svemu se može slobodno raspravljati.

V. Miličić: Osvrnuo bih se, kratko, na ovo što je profesor Barbić pred kraj rekao o nastavku ove Tribine. Bojim se da će Tribina prestati s prestankom njegovog organiziranja i vođenja (od početka Tribine, praktički redovito, sudjelujem, pa si dopuštam i prosudbe). Ne zato što nema ljudi koji su sposobni organizirati, izabrati i voditi, nego jer je, akademik Barbić, osoba s ugledom, znanjem, utjecajem i, s jednim rijetkim spojem vrhunskoga teoretičara i praktičara, sa zamjetnom profesionalnom snošljivošću, te ne znam, sada, drugog takvog. Mala je vjerojatnost da će se „sve to“ moći valjano, uspješno, na profesionalnoj razini, trajnije, zamijeniti. A bila bi i bit će, velika šteta i, kao što je rekla profesorica Hrabar. Čestitke Profesoru, Sudionicima, svih ovih godina. Hvala.

Z. Orehovec: Gospodine akademiče Barbić bit ću kratak. Citirat ću Gustava Krkleca. „Poneko ima dar da bude i mlad i star.“ Vi ste akademiče Barbić duhovno mlad iako ste kronološki star. Predlažem Vam da i dalje vodite tribinu i po mogućnosti da Vi odredite svojega nasljednika. Hvala.

J. Barbić: Hvala lijepa svima koji ste se tako javili. I ja sam jednom počeo. Svako mora jednom početi i nakon početka koji nikada nije lagan treba ići dalje. Onome tko će nastaviti ono što sam počeo, a nadam se da ćemo uskoro nekoga naći, spreman sam pružiti svaku pomoć, prenijeti sva svoja iskustva, rekao bih stručnim rječnikom bez zaostatka prenijeti cijeli svoj know-how. Onome tko će to biti poručujem, krenite bez straha, najteže je dok se stvari ne uhodaju a onda je lakše, a stvari su se uhodale već preko dva desetljeća djelovanja, dakle već je lakše nego što je to bilo na početku. Sada je mnogo jednostavnije. Ponavljam, osobno bi me jako veselilo da Tribina opstane kao stalna djelatnost Fakulteta sve dok i on bude djelovao.

Stavljanje biltena na internetsku stranicu Fakulteta olakšat će snalaženje i proširiti područje upotrebe biltena, to je veliki korak naprijed, tako se najdalje ulazi u javnost i izlaže njezinu sudu. Knjige ćemo objavljivati i dalje, bit će dostupne u biblioteci. Hvala vam lijepa na tome što smo 200 puta bili zajedno.

Sada bih predložio da krenemo na našu današnju temu. Kada je bilo govora o tome da se održi 200. tribina trebala nam je atraktivna tema. Moram zahvaliti našoj gospođi Dekanici na ideji koju mi je dala za temu današnje tribine. Kao što vidite tema je aktualna. Poznato je o čemu se tu radi i o tome nema potrebe posebno govoriti, dovoljno je reći *Granice Republike Hrvatske na moru*. Uvodničari su najbolji mogući. Naša kolegica prof. dr. sc. Maja Seršić i doc. dr. sc. Trpimir M. Šošić za to su doista kompetentne osobe koje će vas uvesti u tu vrlo zanimljivu temu. Nije u pitanju samo

jedna granica, riječ je o više njih. Bit će zanimljivo nakon njihovih uvodnih izlaganja čuti i vaša pitanja a naročito odgovore. Kolegice Seršić, izvolite.

M. Seršić: Hvala lijepo. Jako mi je drago da je ovdje danas puno mladih ljudi. Vidim ovdje osim svojih dragih prijatelja, vidim i svoje bivše seminariste i studente. To mi je posebno drago i to znači da smo uspjeli zainteresirati za tu temu koja je za Hrvatsku jako bitna. Neće biti govora samo o Sloveniji jer je taj slučaj još u tijeku, ne mislim pred arbitražnim tribunalom. nego još treba pred nekim drugim forumom ili nekim direktnim pregovorima završiti tu priču. Bila sam zastupnica Hrvatske u tom sporu sa Slovenijom. U timu su bili osim docenta Šošića i naš kolega profesor Lapaš. Kada sam morala birati izbrala sam docenta Šošića jer je on najmlađa karika u lancu međunarodnih pravnika na kojoj mi inzistiramo na našoj katedri, da u svakoj generaciji mora biti netko tko će se intenzivno baviti pravom mora. Počnimo od akademika Iblera, makar je početak profesor Andrassy. Nakon akademika Iblera profesor Vukas, zatim ja i najmlađa karika je docent Šošić. Inače treba reći da, iako profesoru Lapašu nije uža specijalnost pravo mora jako nam je pomogao u radu sa svojim teoretskim znanjem. Tu je bilo riječi o pravičnosti, o dobrosusjedskim odnosima.

Kao što je rečeno oduvijek je bila omiljena tema razgraničenje, međutim, prije šest mjeseci je ova tema dobila novi vid popularnosti. Prisluškivanje, teorije zavjere, tajne službe. Još jedan element popularnosti za medije. Na žalost, danas neće biti tako zanimljivo kao što je bilo u srpnju. Ta tema s aspekta međunarodnih prava nipošto nije toliko atraktivna. Svi vi koji ste radili kao arbitri, kao naš akademik Barbić ili koji ste suci znate koliko je sve to mukotrpno. Nema nekog glamura u tom radu. To je kopanje, traženje dokaza, traženje odgovarajućih dokumenata kako bi se poduprli određeni stavovi. Danas ćemo se orijentirati na granice na moru. Treba podsjetiti da je za granice na kopnu bilo nešto lakše zato što se upotrebljava načelo *uti possidestis*, što je istaknula i Badinterova komisija tako da je na taj način veliki postotak granica bio riješen, ali za one dijelove gdje nije bilo ujednačene prakse ili ujednačenih katastarskih evidencija tamo je trebalo tražiti druge dokaze, za vršenje vlasti na tom području. Na moru se to nije moglo primijeniti zbog toga jer nisu postojale republičke granice na moru. No to nikako ne znači da smo krenuli od nule i da smo tu mogli crtati granice kako smo se sjetili. Jedno od osnovnih načela prava mora je to da je kopno to koje daje pravo na more ispred obala. Prema tome, imali smo zadane parametre tamo gdje je bilo kopno neke republike. Ispred je bilo more kao pripadnost i znači trebalo je lateralno odrediti granicu. Čak ni to nije lako, ali pravci protezanja mora uz obale zadani su tim osnovnim pravilom.

Osim sa Slovenijom gdje to još nije riješeno imamo neka polurješenja i s Bosnom i Hercegovinom i Crnom Gorom. 1999. je zaključen Ugovor o razgraničenju kopnenom i morskom s Bosnom i Hercegovinom. Na ekranu je službena mapa. Taj Ugovor s Bosnom i Hercegovinom nije na snazi, ali se prema čl. 22. privremeno primjenjuje. Znači imamo jedan Ugovor s Bosnom i Hercegovinom na neodređeno vrijeme, ali nije snazi. Kao što vidite tu je rješenje crta sredine je u Malostonskom zaljevu, s jedne strane Klek, a s druge strane Pelješac.... Poučena jednom studentskom tribinom našla sam jednu skicu na kojoj sam pokazala koji su bili dijelovi granice na moru koji su najžešće kritizirani u dijelu hrvatske javnosti. To je ovaj vrh Kleka i ova dva škoja. Kao međunarodni pravnik moram reći zašto je barem za jedan ovaj dio to opravdano. *Uti possidestis* se zapravo u praksi rješavao preko vanjskih granica rubnih katastarskih općina. Znači, za primjenu načela *uti possidestis* gledalo se u kojoj republici je na dan raspada 1991. bila katastarska općina u kojoj se nalazi određena točka ili dio. Vrh Kleka je bio u katastarskoj općini koju je vodila Bosna i Hercegovina i zbog svoje dosljednosti

Hrvatska ne može tražiti da je teritorij koji nije vođen kao njena katastarska općina. Što se tiče Velog i Malog škoja tu je situacija malo drukčija. Naime, postoji dvojna evidencija. I mi smo ih vodili u katastru kao hrvatski dio i Bosna i Hercegovina je vodila kao svoj. Dok se Ugovor s Bosnom i Hercegovinom o razgraničenju privremeno primjenjuje, iako nije na snazi, s Republikom Crnom Gorom imamo Protokol o privremenom režimu uz južnu granicu. Znači, to je privremeni protokol o privremenom režimu koji nije na snazi, ali se primjenjuje dok se ne sklopi ugovor. Bila sam u jednoj mješovitoj komisiji koja je raspravljala o podvrgavanju spora Međunarodnom sudu. Privremeno razgraničenje teritorijalnog mora po tom Protokolu počinje u točki koja je udaljena tri kabla od rta Oštro na spojnici između rta Oštro i rta Veslo. Onda se nastavlja ravnom crtom 12 morskih milja prema otvorenom moru. Kabao je je pomorska terminologija. Zapravo je jedan kabao 1/10 morske milje. Ova crta koja ide gore to nije niti privremena crta razgraničenja. Ta crta, koja ide od rta Konfin do ove točke gdje su tri kabla, omeđuje tzv. demilitariziranu zonu. Iz nekog razloga je demilitarizirana zona uspostavljena samo na hrvatskoj strani obale i u tu zonu ne smiju ulaziti policijski ni vojni brodovi Crne Gore niti Hrvatske nego samo mješovite posade. Mijenjaju se brodovi. Ili hrvatski ili crnogorski. Na njima su uvijek mješovite policijske posade. Ovaj režim ne utječe na konačno rješenje. Tako i piše u samom Protokolu. Vjerojatno su političari ocijenili da je to u ono doba najbolje rješenje koje će dovesti do smirenja situacije.

Što se tiče Slovenije odavno su već počeli pregovori, još 1991. u jesen. Na ekranu vidite rješenja u Tršćanskom zaljevu prema Osimskom sporazumu i u tom prostoru se odvija razgraničenje na moru između Hrvatske i Slovenije. Na tim prvim sastancima 1991. , 1992. pa do polovice 1993. nije bilo naznake da će biti problema oko crte sredine u Piranskom zaljevu. Moj prvi diplomatsko stručni izlet je bio 1992. u jesen. Bila sam član delegacije i pažljivo sve slušala jer sam bila najmlađi član i morala zapisnik pisati. Nikakvih čudnovatih zahtjeva nije bilo te 1992.. Onda je 1993. slovenski parlament usvojio Memorandum o Piranskom zaljevu i zapravo formulirao tamo zahtjeve od kojih Slovenija nije odustala ni danas. U njemu Slovenija traži cijeli Piranski zaljev. Objašnjava da je to njen historijski zaljev, da je u doba Jugoslavije vršila isključivo jurisdikciju u tom zaljevu i da na temelju načela *uti possidetis* ima pravo na cijeli zaljev, što i zahtijeva. Uz cijeli Piranski zaljev Slovenija je traži od Memoranduma 1993. i izlaz na otvoreno more. Izlaz na otvoreno more ne postoji u međunarodnom pravu jer postoje različite vrste prolaska. Ako treba preći preko morskog teritorija neke države obalna država ne smije priječiti taj prolazak. Za to nije bio potrebno tražiti *izlaz na otvoreno more*, institut koji ne postoji u međunarodnom pravu. Opravdala je to Slovenija u Memorandumu time da je rekla da je ona zemlja u nepovoljnom zemljopisnom položaju koja je na kraju Jadrana i da radi komunikacije ona treba takav jedan izlaz na otvoreno more, a ne da ovisi o volji Hrvatske hoće li joj tamo smetati pri prolazu. Kasnije je Slovenija promijenila argumentaciju i više nije bila država u nepovoljnom zemljopisnom položaju nego je 2005. je proglasila svoj vanjski pojas, gospodarski i epikontinentalni pojas. To je za međunarodne pravnike bilo smiješno jer ne možete „preskakati“ pojase pod suverenosti drugih država i na otvorenom moru proglašavati svoje pojase. Država ima svoje kopno, u nastavku ima svoje more, i ne može „preskočiti“ nečije teritorijalno more da bi proglasila svoj isključivi gospodarski pojas. Te 2005. više nije bilo opravdanje nepovoljni zemljopisni položaj nego sukcesija. Slovenija je,, navode, u Jugoslaviji imala izravni izlaz na otvoreno more i prema tvrdnji slovenske strane, pravila sukcesije omogućuju da to imaju uvijek i ne mogu izgubiti. Takav argument je prvi puta upotrijebljen u međunarodnom pravu i hrvatski stručnjaci nisu pokazali razumijevanje za takve zahtjeve. Sjećamo se da je osobito glasan bio naš

akademik Ibler koji je govorio o teritorijalnim pretenzijama. Jedno od osnovnih pravila međunarodnoga prava kao što smo rekli je ako imaš obalu imaš i more. Ne može se Hrvatskoj oduzeti more u Savudrijskom zaljevu jer je to po međunarodnom pravu nemoguće. Isto tako tražiti teritorijalni izlaz na otvoreno more kroz teritorijalno more Hrvatske je akademik Ibler karakterizirao kao pretenziju. Takav je bio i ostao hrvatski stav. Naš Sabor je 1999. donio jednu deklaraciju kao uputu pregovaračima da za Savudrijski zaljev i dalje ostaje primjenjiva crta sredine i prema Ženevskim konvencijama i prema Konvenciji o pravu mora koja je stupila 1994. na snagu te da ne postoje nikakve posebne okolnosti koje bi opravdale neko drugo rješenje. Sljedeća godina koju moram spomenuti 2001. Te je godine iz nepoznatih razloga vjerojatno u pokušaju da Hrvatska i Slovenija u paketu riješe neke probleme, vjerojatno Krško, Ljubljanska banka i dr. u toku pregovora je došlo do jednog prijedloga prema kojem bi 2/3 Piranskog zaljeva pripalo Sloveniji i jedan koridor koji bi povezivao slovensko teritorijalno more i otvoreno more (tzv. dimnik) ne bi bio slovensko teritorijalno more nego bi bio otvoreno more. Sve je ostalo na nivou prijedloga i to je bila faza u pregovorima. Nisu se sastali Račan i Drnovšek, nego su se sastale dvije komisije i onda su na tekst tog prijedloga stavljeni inicijali vođe pregovaračkih timova u gornjem desnom o donjem lijevom uglu. Tome se posvjedočilo da se zaista o tome pričalo, ali ostalo je nivou prijedloga. Od tada Slovenija to zove Račan-Drnovšek sporazum. To nije išlo dalje od pregovora i to samo jedne faze. Tu treba jasno reći da međunarodno pravo ne pridaje nikakav učinak ovakvom prijedlogu bez obzira na nečije želje. Važno je istaknuti da je običajno međunarodno pravo da se prijedlozi, izjave i ustupci koji su izneseni u pregovorima ne obvezuju ako pregovori nisu doveli do zaključenja ugovora. To je još 1927. u vrijeme Stalnog suda međunarodne pravde rečeno u presudi u slučaju tvornice Chorzow. Kasnije je to ponovljeno u nizu presuda, no mi međunarodni pravnici imamo običaj da citiramo prvi slučaj u kojem je neka tvrdnja navedena. Kasnije je u nizu slučajeva ovo pravilo ponavljano, preko Nikaragve do današnjih dana, pravilo se još više i preciziralo i postalo nedvojbeno dio običajnog prava. Nije moglo biti nikakve štete od tog parafiranog prijedloga iz 2001. Dakle, nema pravnog učinka, nema obveze, ali ostaje kao činjenica. Rekla bih da je to činjenica naše političke gluposti. Nitko od političara ne bi predlagao neke stvari da je nije dobio nešto zauzvrat. Onda su izašli u javnost samo ustupci koje je predložila jedna strana, a ne i oni drugi. No, kao što smo rekli, ta faza pregovora nema nikakve pravne učinke. Godine 2009. zaključen je Arbitražni sporazum između dviju država i puno se pričalo o tom sporazumu. U power pointu sam navela dva najvažnija članka koja nas pravnike zanimaju. Primjenjivo pravo i zadaća Arbitražnog suda treba. Što se tiče mjerodavnog prava za određivanje granica na kopnu i moru rečeno je izričito da će Arbitražni tribunal utvrditi tijekom granice na kopnu i moru između Hrvatske i Slovenije primjenom pravila i načela međunarodnog prava. Dakle, nikakav drugi izvor ne dolazi u obzir. Jasno je da se primjenjuje međunarodno pravo. Jedan od pojmova oz Arbitražnog sporazuma koji je skoro pa ušao u svakodnevni život je *junction* i o njemu predajem riječ kolegi doc. dr. sc. Šošiću.

T.M. Šošić:

Hvala lijepa, profesorice Seršić. Ja bih, dakle, kazao nešto o pojmu *junction* koji je ušao u članak 3. (st. 1. t. b.) hrvatsko-slovenskog Arbitražnog sporazuma, gdje je definirana zadaća Arbitražnog suda. Zašto profesorica Seršić i ja namjerno koristimo engleski izraz *junction*? Najprije, da vas podsjetim, Arbitražni sporazum je zapravo sklopljen jedino u izvorniku na engleskom jeziku. Stoga je taj izvornik ujedno mjerodavan što se tiče primjene i tumačenja samoga Sporazuma. K tome je riječ o pojmu koji nije dijelom međunarodnopravne terminologije, tj. nije povezan s nijednim institutom međunarodnog prava mora. *Junction* se prema tome uopće ne pojavljuje u Konvenciji Ujedinjenih

naroda o pravu mora iz 1982. To je, dakako, očito i razlog zbog kojeg je taj termin naposljetku ušao u Arbitražni sporazum jer je bio dovoljno nedefiniran da bude prihvatljiv i jednoj i drugoj strani. U hrvatskom prijevodu Arbitražnog sporazuma koji je objavljen u Narodnim novinama *junction* je preveden kao „veza“, dok slovenski prijevod objavljen u *Uradnem listu* koristi izraz „stik“.

Samo bih kratko naznačio koji su bili hrvatski argumenti tijekom arbitražnog postupku, a što je dostupno i široj javnosti u vidu sažetaka konačnih stajališta stranaka. Dakle, kao što je već naglasila profesorica Seršić, mjerodavno materijalno pravo za utvrđivanje morske granice je prema članku 4. točki a. Arbitražnog sporazuma isključivo međunarodno pravo, tj. „pravila i načela međunarodnoga prava“. Za utvrđivanje *junctiona* i režima uporabe relevantnih morskih prostora jednako je tako određena prvenstvena primjena međunarodnog prava, no uz to Arbitražni sud treba uzeti u obzir još dva dodatna elementa, naime „pravičnost i načelo dobrosusjedskih odnosa“, a sve „u svrhu postizanja poštenog i pravednog rezultata“. Vidimo prije svega da je međunarodno pravo ponovo na prvome mjestu. Što se tiče dodatnog elementa pravičnosti, treba naglasiti da time stranke nikako nisu ovlastle Sud da u pogledu *junctiona* sudi *ex aequo et bono* odnosno bez obzira na pravo. Za takvo što bio bi potreban izričit, nedvosmislen i suglasan nalog obiju stranaka upućen Sudu. Ono što jest u ovom slučaju svrha i uloga pravičnosti je da pomogne prilagoditi važeće pravno pravilo konkretnim okolnostima slučaja. U tom smislu Arbitražni sud treba uzeti u obzir pravičnost u onoj mjeri u kojoj to dopušta samo pravno pravilo. Kratko ću se osvrnuti i na „načelo dobrosusjedskih odnosa“ kao drugi dodatni element pri utvrđivanju *junctiona* i režima uporabe relevantnih morskih prostora. Ponovo je riječ o terminu koji baš nema neki jasan i nedvosmislen sadržaj u međunarodnom pravu. Profesor Lapaš je za potrebe našeg ekspertnog tima pokušao utvrditi što bi bio konkretan sadržaj tih „dobrosusjedskih odnosa“. Zanimljivo je što je on našao. Prema njegovoj analizi ta se sintagma u novije vrijeme učestalije pojavljuje u uglavnom neobvezujućim dokumentima Europske unije kada se govori o odnosima između država članica, ali i onih država koje su u postupku pristupanja Europskoj uniji. U tom kontekstu „dobrosusjedski odnosi“ uključuju poticanje država na korištenje sredstava mirnog rješavanja sporova, kao što su pregovori, arbitraža ili Međunarodni sud. Pritom neki od tih dokumenata, govoreći o jačanju dobrosusjedskih odnosa izričito upućuju na rješavanje sporova primjenom međunarodnog prava. Dakle, dobrosusjedski odnosi zapravo pretpostavljaju, a često i izrijeком upućuju na dosljednu primjenu međunarodnog prava.

U pogledu sadržaja *junctiona* Hrvatska je dosljedno naglašavala kako prije tako i tijekom arbitražnog postupka da to ne može značiti teritorijalnu vezu teritorijalnog mora Slovenije s otvorenim morem. Na što se to onda može odnositi? *Junction* se jedino može odnositi na pristup otvorenom moru, tj. mogao bi imati funkcionalni sadržaj u smislu ostvarenja pomorskih prometnih veza. S obzirom na to da Slovenija smatra da joj neškodljivi prolazak kroz hrvatsko teritorijalno more, koji uživaju svi strani brodovi pa tako i slovenski, nije dostatan, sadržaj *junctiona* bi se mogao osloniti na liberalnije plovidbene režime koji, prema Konvenciji o pravu mora, vrijede u tzv. međunarodnim tjesnacima, tj. u tjesnacima koji služe međunarodnoj plovidbi. Međutim, i tada imamo nešto na što moramo pripaziti, a to je sustav odvojenog prometa koji je uspostavljen za Sjeverni Jadran, uz odobrenje Međunarodne pomorske organizacije, još 2004. godine. Vidite na skici da u skladu s tim sustavom odvojenog prometa sav međunarodni promet prema lukama u Tršćanskom zaljevu ide kroz hrvatsko i slovensko teritorijalno more, a promet iz tih luka prema jugu prolazi talijanskim teritorijalnim morem. Italija, dakako, nije bila stranka u arbitražnom postupku i njezina prava i interesi nisu mogli biti predmetom toga postupka. Stoga bi pri utvrđivanju eventualnog *junctiona* trebalo uzeti i to u obzir.

Nadalje, *junction* bi se morao prilagoditi i mogućim promjenama u sustavu odvojenog prometa koji vrijedi u Sjevernom Jadranu, a do kojih bi u budućnosti moglo doći.

Slovenija, kao što je vjerujem svima poznato, inzistira na tome da *junction* mora omogućiti fizički dodir između teritorijalnog mora Slovenije i otvorenog mora. Prema shvaćanju Slovenije *junction* je zapravo crta koja spaja njezino teritorijalno more s otvorenim morem, i to je za Sloveniju jedino tumačenje koje bi bilo u skladu s uobičajenim smislom riječi i pripremnim radovima za Arbitražni sporazum. A Arbitražni sud je tu crtu trebao omogućiti na način da morsku granicu, da tako kažem, na odgovarajući način „skroji“ kako bi *junction*, shvaćen na taj način, i fizički bio moguć.

Naposljedku ću samo još podsjetiti na interpretativnu izjavu koju je dala Hrvatska uz Arbitražni sporazum. Još tijekom pregovora za Arbitražni sporazum Hrvatska je najavila stavljanje takve jednostrane izjave ne samo Sloveniji nego i Švedskoj, kao tadašnjoj predsjedateljici Europske unije, ali i Sjedinjenim Američkim Državama koje su bile uključene u taj proces. Prema toj izjavi „[n]išta u Sporazumu o arbitraži između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije neće se smatrati kao pristanak Hrvatske na zahtjev Slovenije za teritorijalnim kontaktom s otvorenim morem“. Time bih riječ ponovo predao profesorici Seršić.

M. Seršić: Još samo par riječi o skandalu. Znao da je 2014. u lipnju bila usmena rasprava i 13 mjeseci nakon toga je buknuo skandal. Dne 22. srpnja 2015. u tisku su izašli prvo transkripti a kasnije i snimke razgovora arbitra imenovanog od Slovenije i slovenske zastupnice. Iz tih se razgovora vidjelo da se u 13 mjeseci sa slovenske strane na različite načine utjecalo na suce. Večere s arbitrima, s posebnom misijom da im se pokaže neke dokumente koje je arbitru predala agencija na sticku da se ne vidi porijeklo dokumenata, tj. da ispadne da je riječ o istraživanju samog slovenskog arbitra, koji ne smije biti u dosluhu sa strankom koja ga je imenovala. Znamo da kada završi usmena rasprava novi dokazi ne smiju ući u spis, a ispalo je da je u tih 13 mjeseci slovenski arbitar našao načina da stavi nove dokaze i dokumente u spis. Takvim ponašanjem je onemogućena svrha arbitražnog ugovora, a to je da se objektivno i pravno utemeljeno riješi granični spor. Drugim riječima kompromitiran je arbitražni postupak i u skladu s tim je Sabor Republike Hrvatske donio odluku o tome da napušta ne samo taj arbitražni postupak nego i da pokreće postupak za prestanak arbitražnog sporazuma pozivajući se na članak 60 Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora. Tu bitna povreda dvostranog međunarodnog ugovora daje drugoj strani pravo da se poziva na tu povredu kao uzrok prestanka ugovora(Tu je dan povoljniji tretman dvostranim ugovorima od mnogostranih kod kojih baš nije tako lako.

Na ekranu vidite moju najdražu sliku s usmene rasprave. Akademik Ibler je bio tamo kao maskota. Svi su ga zaustavljali, ispitivali, čak i intervjuirali za Economist. Ovaj je skandal jako odjeknuo u stručnom svijetu. Za stručnjake međunarodnog prava je taj arbitražni postupak kompromitiran i mrtav. Postoje linkovi na kojima su ljudi iz stručne javnosti pisali koje sam Vam pripremila na power pointu. Ujedno napominjem da se sve što se događa je može naći na web stranici Stalnog arbitražnog suda te na web stranici Ministarstva vanjskih poslova. Poznato je da su imenovani umjesto našeg arbitra i slovenskog novi arbitri od strane predsjednika, da predsjednik planira neko saslušanje u ožujku. Vjerujem da se Hrvatska neće odazvati i vjerujem da kada arbitri razmotre sve na temelju dokaza koje smo pružili da će donijeti jedino pametnu odluku - da se taj postupak obustavi.

J. Barbić: Zahvaljujem uvodničarima na ovako iscrpnom izlaganju današnje teme. Dozvolite mi da nešto kažem kao okorjeli stari arbitar. Reći ću kako bih ja kao civilista, a ne kao pravnik koji se bavi javnim pravom gledao na tu stvar.

Prvo u pogledu onog tobožnjeg sporazuma Slovenija-Hrvatska. To nema veze sa sporazumom. U trgovačkom pravu stalno se vode dugi, nekada iscrpljujući pregovori, to čine ekipe stručnjaka, u pravilu ne osobe koje zastupaju buduće ugovorne strane. Kada ti timovi ili možda i pojedinci, kada je riječ o manjim stvarima, dođu do neke točke slaganja obično parafom utvrđuju do čega su došli a tekst se tek tada šalje onima koji su ovlašteni za zastupanje da ga potpišu. Dok se dogovoreni tekst ne potpiše nema sporazuma i on ne znači ništa. Čak se nekada unaprijed sastavi pismo namjere ili razumijevanja u kome se kaže da se nitko ne može pozivati na ono što je prethodno ispregovarano a ovlaštene osobe nisu potpisale i tako sklopile ugovor. Prema tome, ono što neki nazivaju sporazumom nema veze sa sporazumom. Tako bi to bilo u trgovačkom pravu.

Što se arbitraže tiče kao civilista bih rekao da je tu riječ o tri zahtjeva. Mi bismo, kada bismo govorili o trgovačkom sporu rekli da je riječ o tužbi jer sporovi tamo uvijek počinju tužbama (ovdje to naravno nije) s tri tužbena zahtjeva. Jedan zahtjev je određenje granice postupanjem po točno određenom pravnom izvoru pa se isključivo po njemu mora i postupiti i ni po čemu drugome, jer je to volja stranaka izražena o arbitražnom sporazumu. Ako se to učini, ne bi se moglo odlučivanjem o drugom tužbenom zahtjevu tu granicu mijenjati jer je već određena donošenjem odluke o prvom zahtjevu. To bi značilo da se istom odlukom mijenja nešto što je tom odlukom već određeno.

Drugim zahtjevom traži se pristup Republike Slovenije otvorenom moru za što su dogovorena elastičnija pravna pravila od onih za odlučivanje o prvom zahtjevu. Namjerno je upotrijebljen nepravni izraz junction, vjerojatno da se ne bi prejudiciralo odluku. Ona može biti bilo koja ali ne takva da mijenja odluku o prvom zahtjevu, tj. njome se ne može dirati u crtu razgraničenja koja je već određena isključivo primjenom pravnih izvora za odlučivanje o prvom zahtjevu. To je u civilnim stvarima strogo određeno dogovorom stranaka o primjeni prava. Vjerujem da bi to bilo i kada je riječ u javnopravnim stvarima, ali kako nisam stručnjak za javno pravo ne mogu to kategorički tvrditi ali mi se čini jedino logičnim.

Treći je zahtjev da se odluči kako će se pritom stranke kasnije ponašati, a to je manje-više sporedno. Tako bi to bilo u međunarodnim trgovačkim arbitražama i tako bih ja postupio kao arbitar. Sve drugo bi bilo apsurdno.

Prema tome, čitava ta priča je jako sumnjiva. Arbitrirao sam u najmanje 150 raznih arbitraža, domaćih, međunarodnih, ad hoc, institucionalnih, manjih ali i onih ogromnih i izuzetno složenih s procesnim materijalom koji se mjerio desecima pa i više kilograma papira uz ono što je bilo u elektronskom obliku. Nikada nisam razgovarao s jednim arbitrom nego smo uvijek raspravljali ili sjedili svi zajedno. Nikada nisam poslao dopis ili elektroničku poruku samo jednome ili nekima od njih nego uvijek svima. Tako informacije o predmetu moraju istodobno biti dostupne svim arbitrima, to je civilizacijsko općeusvojeno pravilo. Nikakve separatne večere, nikakvi odvojeni papiri niti odvojeni razgovori. Nema razgovora sa strankama i od njih dobivanja informacija ili pak davanja informacija. Traži se nepristranost arbitara. Na tome počiva arbitraža. Sve drugo je flagrantna povreda načela arbitriranja.

To ide toliko daleko da se i gotovo beznačajne informacije daju na spomenuti način. Nedavno sam u jednoj velikoj arbitraži dobio od predsjednika prijedlog za sastanak arbitara s prijedlogom mjesta i vremena sastajanja - poslan je svim arbitrima istodobno. I ja sam tako na to odgovorio. Riječ je o bizarnoj stvari, ali to je principijelno pitanje fair postupanja, a da ne govorimo kada je riječ o meritumu. Nema razgovora o arbitraži ni s kime, ona je uvijek tajna, zato se i potpisuje ugovor o tajnosti koji je u velikim međunarodnim stvarima pisan na nekoliko stranica vrlo preciznog i detaljnog teksta. Zato ne mogu razumjeti slovenskog arbitra da razgovara sa zastupnicom stranke u sporu. Zato je i slovenski ministar vanjskih poslova mjesecima ranije nagovijestio kakva će biti odluka. Pa to je za ostavku u civiliziranome svijetu. Gdje je tu moralna odgovornost koja je prva kad je o političarima riječ, a ne kaznena na koju se obično netko poziva, ta je posljednja na redu i ne smije biti odlučujuća. To je nešto nezamislivo u arbitražnom svijetu. Takvo je moje iskustvo. Riječ je o toliko jasnom načelu da nema potrebe nekoga posebno na to upućivati. Arbitar je sudac a ne zastupnik stranke koja ga je imenovala, to valja uvijek imati na umu. Bio sam šokiran kada sam čuo razgovor između slovenskog arbitra, koga inače poznajem i smatrao sam ga vrlo časnom osobom te imao o njemu najbolje mišljenje (uostalom magistrirao je na našem poslijediplomskom studiju u Zagrebu).

Sada su na redu vaša pitanja i razmišljanja. Izvolite.

M. Trkanjec: Dobra večer svima. Jako mi je drago da je tema 200. tribine granica na moru i jako me zaintrigiralo jer jako pratim sve što se zbivalo. Spomenuli ste da je raskid između Slovenije i Hrvatske među deset najvažnijih događanja za razvoj međunarodnog prava. To sam nedavno i sam pročitao. Zanima me jedna kritika, komentar na to. Smatrate li zaista da je ovakav jedan spor raskid arbitraže između dvije države u pogledu granice na moru nešto što je od krucijalne važnosti za razvoj međunarodnog prava posebno ako uzmemo u obzir da se među tih deset točaka našla ruska aneksija Krima, problem u Siriji itd. Da li je to zaista opravdano toliko važno?

M. Seršić: Shvatila sam da je među tih deset događaja taj skandal, jer su kao što kaže akademik Barbić narušena osnovna načela arbitraže. Arbitar je kontaktirao s agentima, večere i diskusije na večerama s pojedinim arbitrima i na temelju dokumenata dostavljenih od agenta jedne strane, predsjednik suda koji prema transkriptima kaže arbitru slovenske strane u pauzi „nemoj gnjaviti s kopnom dobio si more“, i to na samom početku sastanaka arbitara Zamislite povjerenje u međunarodno suđenje nakon toga. Više ne bih Hrvatskoj savjetovala da se upušta u međunarodne sporove nakon ovoga. Što mogu očekivati države od arbitraža. Mi u međunarodnom pravu potpuno izjednačujemo po svemu arbitraže i međunarodne sudove, ali ispada da ipak prednost brojnost međunarodnog suda koji ima 15 članova plus 2 ad hoc jer je ipak teže doći do svih tih ljudi, razgovarati, večerati, „uvaljivati“ dokaze preko tajnika i izravno. Zamislite druge države iz regije i izvan nje, hoće li one nakon toga moći s povjerenjem ići pred arbitražu kada znaju što je moguće. Erozijska moralna koja je zahvatila čak i neke stvari koje si ne može čovjek zamisliti. Nema drugog utjecaja na primjenu prava nego činjenice i argumenti, a ne lažiranje spisa. Utoliko sam shvatila da je naš slučaj među 10 događaja u 2015. koji mogu utjecati na međunarodno pravo.

D. Hrabar: Intrigira me od početka priče s razgraničenjem na moru. Riječ je o međunarodnom pravu. Međunarodno pravo je globalno pravo. Znači obvezuje sve države na svijetu.

Pravila međunarodnog prava su vrlo striktna u pogledu načina kako se određuje granica na moru. Sva pravila su jasna. Zanima me u stručnim razgovorima koje ste imali s Vašim kolegama profesorima međunarodnog prava iz Slovenije. Pretpostavljam da ste bili u kontaktu. Mogu li oni opravdati ideje, načine, i sebi više priskrbiti nego što je to po međunarodnom pravu. Imaju li oni za to objašnjenje i bi li oni mogli opravdati to svojim studentima prava kada predaju ovakve situacije.

M. Seršić: Mislim da ne bi i ne znam kako su to opravdavali. Vjerujem da tamo postoji jedan snažan i tiskom potenciran pritisak i histeričnim istupima političara prikazani zahtjevi Slovenije kao ultimativan nacionalni interes. To je preraslo u nekakvu fiksaciju, i stvorena je atmosfera da si domoljuban jedino ako zastupaš takve stavove. U takvoj situaciji zaboraviš vjerojatno međunarodno pravo. Znam profesoricu Škrk, jednu od agentica u slučaju, kao jednu iznimno fer i dragu osobu. Ne znam kako je to ona sama pred sobom opravdala. Dugo me upravo to mučilo – što ona i drugi eksperti kažu studentima. Ona je ekspertica za međunarodno pravo i pravo mora. A zamislite tek je njoj i drugim slovenskim međunarodnopravnim stručnjacima nakon skandala. Ne neki način već sada su kažnjeni ti eksperti kad idu po svijetu, a ljudi šapću što je Slovenija napravila i u čemu su sudjelovali zanemarujući međunarodno pravo i posebno – bez riječi komentara ili kritike nakon što su izašle snimke. Uvijek se Hrvatskoj nešto prvo dogodi pa se tako ni ovakav slučaj nikada nije dogodio.

E. Zdravec: U barem pet navrata gledao sam na slovenskoj televiziji jednu neobično zanimljivu emisiju. Glavni junak u toj emisiji je gospodin Stjepan Mesić, bivši predsjednik Republike Hrvatske. Predsjednika Republike Hrvatske, a pokazuje se kako izaziva protokolarni skandal i više pred desetak novinara: „Dao samu mu cijelo more, a kasni na sastanak.“ Naime, predsjednik Republike Slovenije, gospodin Kučan zakasnio je nekoliko minuta na ceremoniju parafiranja sporazuma kojeg su sklopili gospodin Drnovšek kao predsjednik Vlade Republike Slovenije i gospodin Račan kao predsjednik Vlade Republike Hrvatske, a Mesića je to kašnjenje Kučana razljutilo pa je izazvao pravi pravcati protokolarni skandal. A zašto je sve to važno? Važno je zato jer svi Slovenci pamte te Mesićeve riječi. Potpuno je sigurno da su Slovenci mnogo češće na slovenskoj televiziji vidjeli tu televizijsku emisiju u kojoj je glavni junak, tadašnji predsjednik Republike Hrvatske, gospodin Stjepan Mesić. A sada se svi pitate zašto Slovenci zaključuju da je cijeli Piranski zaljev njihov. Naravno odgovor je dat u toj emisiji koja je uporno i stalno ponavljana na slovenskoj televiziji. Naši političari su neobično talentirani, a Vi ste sami u Vašem izlaganju to i spomenuli, da napravite gluposti. Parafiranje sporazuma Drnovšek-Račan bila je jedna od takvih neobično velikih političkih gluposti. U to svakako spada i Račanova glupost kada je rekao: „Ja nisam bio na predavanju prof. Iblera pa nisam znao za pravilo sredine mora...“ Ova moja diskusija je mali pokušaj da se barem djelomično rasvijetli misterija općeg raspoloženja u Sloveniji i njihovog neobično čvrstog uvjerenja da imaju pravo na cijeli Piranski zaljev. Vratit ću se međutim na jednu drugu temu koja je po mom mišljenju puno važnija. Puno je važnija naša tribina. Održao sam laudatio na 50, održao sam laudatio na 150. tribini, a danas sam sa zadovoljstvom utvrdio da se dekanica Pravnog fakulteta gospođa Hrabar posebno pripremila da održi laudatio našoj tribini i naravno profesoru Barbiću. Posebno joj hvala na tom. Usput bi htio još uputiti i na dio izlaganja akademika Barbića kada kaže da smo u našoj tribini uspostavili dijalog između prakse i teorije. U našoj tribini smo uspostavili još jedan dodatni dijalog, a taj dijalog je potpuno suprotstavljenih gledišta. Meni je jako žao što je profesor Miličić otišao. Kada je profesor Miličić prognozirao da će s odlaskom profesora Barbića prestati i tribina, ja sam istoga časa

reagirao i uzviknuo da to nije točno. Kao što vidite profesor Miličić s jedne strane i ja s druge strane zastupam suprotna stajališta, a naša tribina nam daje mogućnost i priliku da ih obrazložimo i da se naša stajališta i borimo. Dakle, dijalog suprotstavljenih stajališta je potreban. Suprotno dakle stajalištu profesora Miličića da će prestankom akademika Barbića prestati i naša tribina, tvrdim da naša tribina neće prestati. Htio bih samo spomenuti da se profesor Ibler neobično radovao svaki puta kada je dolazio na našu tribinu. Stanujemo na istoj strani grada pa bih ja dolazeći na tribinu pozvonio na njegova vrata i onda bismo zajedno došli na tribinu. On se svaki puta neobično radovao tribini i što će na toj tribini čuti i naučiti. Dapače, mi bismo i sljedećeg dana raspravljali o tome što su uvodničari, a i diskutanti rekli na prethodnoj tribini. Sve nas koji dolazimo na tribinu vezuje zajednička radost stjecanja novih saznanja i lijepoga što ćemo na tribini čuti. Ta radost je neobično snažno vezivno tkivo za sve nas koji već preko 20 godina ovdje dolazimo- A kada set već potakli pitanje tko će biti nasljednik akademika Barbića onda se usuđujem prognozirati da će najvjerojatnije biti jedna dama. Nadam se da bi to mogla biti gospođa dr. sc. Sandra Marković koja ovoga časa radi na Ustavnom sudu republike Hrvatske. Gospođa Sandra Marković ima sva potrebna svojstva da vodi našu tribinu. Ona, doduše, nije profesor na fakultetu, ali se odlikuje neobičnom dostojanstvenom razumnom mirnoćom, a koja mirnoća joj omogućuje da svakom tko sudjeluje u diskusiji da priliku reći što hoće, ne izaziva kontroverze, te je time naslijedila glavna svojstva našeg profesora Barbića. Prof. Barbić nikada nikoga nije posvadio. Dapače, sva mišljenja, koliko god bila suprotstavljena, stavio je na svoje mjesto, nije se nikada svrstavao na način da se posvadi s bilo kojim uvodničarom ili bilo kojim od nas koji smo diskutirali. Potpuno je sigurno da će radu svega toga naša tribina i dalje živjeti. Neka mi bude dozvoljen mali izlet u budućnost.

Nakon 10 godina, poštovana gospođo profesor, naš akademik Barbić, hvala Bogu naravno još uvijek u ulozi voditelja ove tribine, zamolit će Vas da održite predavanje na temu Hrvatske granice na kopnu i to prema Sloveniji.

U tih sljedećih godina sigurno će doći do pokušaja institucionalnog rješenja kopnene granice.

Arbitraža koju će se eventualno dati zadatak da riješi kopnenu granicu suočit će se sa zahtjevom Hrvatske da joj se vrati Sv. Gera, da joj se vrate teritoriji koje je Slovenija zauzela krajem 2015. godine kada je postavila žičane prepreke, a Slovenija će mirne duše uzvratiti Sv. Gera slovenska jer da nije tako da bi Hrvatska sigurno nešto u prethodnih 30 godina poduzela da je povrati, također da je Slovenija žičanu ogradu stavila samo isključivo na slovenskom teritoriju jer inače sigurno da bi Hrvatska reagirala da tome nije tako, dakle da je ne daj Bože Slovenija žičanu ogradu stavila i na hrvatski teritorij.

D. Derenčinović:

Htio sam samo iskoristiti priliku i čestitati uvaženom i dragom akademiku Barbiću na ovih 200 tribina kao i kolegici Seršić i kolegi Šošiću na zaista uvjerljivom i vrlo informativnom, zanimljivom izlaganju na ovu temu. Mene je, vezano uz ovo, zapanjila nepodnošljiva lakoća ignorancije ponajprije sa slovenske strane nečega u čemu su oni aktivno sudjelovali sada već prije 15 godina. Sjećam se jer sam bio član jedne ekspertne skupine u Vijeću Europe koja je 2000. godine započela rad na nacrtu dodatnog protokola uz kazneno pravnu konvenciju o korupciji. Naime, originalna Konvencija iz 1999. godine je ostavila neke praznine u pogledu određenih koruptivnih

djelovanja prema određenim kategorijama i jedna od tih kategorija su bili i arbitri, domaći i strani. Premda je to kazneno pravni instrument meni je zanimljivo da se baš nitko ni u našoj javnosti baš previše čulo o toj Konvenciji koja nije samo kazneno pravni instrument nego jedan preventivni instrument koji ukazuje na moguće zloporabe u postupku arbitraže i pred države postavlja jednu pozitivnu obvezu da poduzmu sve mjere da se takve stvari ne događaju. Zapravo ni u slovenskoj i široj stručnoj javnosti nije bilo apsolutno nikakvoga spomena o tom međunarodnom ugovoru. Sjećam se da je upravo Slovenija bila jedna od inicijatora donošenja te konvencije. Ne impliciram da je tu bilo kaznenog djela, a nedvojbeno je da je bilo nečega što je bilo na granici definitivno s tako nečim i da nisu poštivana apsolutno nikakva načela prema tom važnom međunarodnom instrumentu koji obvezuje i jednu i drugu stranu. Ponavljam da sa zaprepaštenjem sa slovenske strane apsolutno to je bio taj rovovski pristup. To su naši argumenti i mi ćemo ih braniti bez obzira na sve, ali zanemarit ćemo važan izvor prava koji se bavio ovom materijom.

J. Barbić: Znete, kolega Derencinović, život je čudan. Često niste u stanju predvidjeti neke stvari, a doživite nešto što vam uopće ne padne na pamet da se tako nešto može dogoditi. To je ono najgore u čitavoj stvari. Smijete koristiti samo podatke koji su u spisu, nikakve izvore sa strane. Čak i kad za njih doznate ne smijete ih uzeti u obzir ako to nisu učinile stranke, to je načelo stranačke a ne materijalne istine.

Primjena prava je druga priča - *iura novit curia*. Iako i tu ima čudnih stvari. Tako je najviši sud Švicarske poništio jedan arbitražni pravorijek jer su arbitri primjenjujući ugovoreno pravo između stranaka koristili pravne izvore, u konkretnom slučaju sudske odluke, koje stranke nisu iznijele u sporu s obrazloženjem da ih stranke nisu navele i o tome raspravljale. Kako onda primijeniti pravilo da sud (arbitraža) mora poznavati ono pravo koje treba primijeniti bilo prema dogovoru stranaka ili na temelju pravila međunarodnog privatnog prava? Mislim da je to prevršilo mjeru. To je bila arbitraža Međunarodne trgovačke komore (ICC) sa sjedištem u Švicarskoj. Bio sam nakon toga arbitar u ICC arbitraži sa sjedištem u Švicarskoj gdje smo primijenili švicarsko materijalno pravo i pritom koristili izvore mjerodavnog švicarskog prava uključujući i sudsku praksu koju stranke nisu navele niti o njoj raspravljale. Iz Pariza su nam skrenuli pažnju da to ne bi išlo ali smo na tome ustrajali i uspjeli, nije bilo pobijanja odluke. Mi moramo pravo poznavati i primijeniti ga - dosljedno slijediti načelo *iura novit curia*.

Fran Kušeta, student pravnog fakulteta u Zagrebu:

Moje pitanje se tiče mogućnosti da arbitražni sud dovrši svoj postupak i donese presudu iako je Hrvatska iz tog postupka izašla. Sud je imenovao druge suce. Zanima me što bi s tom presudom bilo da je sud donese i Slovenija na temelju nje traži jednu izvršnost pa u ekstremnom slučaju i silom? Što s tom presudom, kako ona djeluje među drugim međunarodnim organizacijama, što Slovenija s njom može?

M. Seršić: To je jedan od mojih najboljih seminarista pa je zato i mogao smisliti ovako crni scenarij koji nažalost nije nemoguć. No, znate onu *Quod initio*....Nakon ovako kompromitiranog postupka može li presuda biti valjana. Sigurna sam da ju Hrvatska ne bi primjenjivala, s obzirom na odluku Sabora od 30.srpnja 2015. Nadam se da ipak do toga neće doći.

J. Barbić: Ako više nema prijavljenih za raspravu, zahvaljujem svima što ste danas bili s nama. Upućujem vas da uzmete knjigu, Godišnja br. 14. Pozivam vas da se u predvorju malo osvježite. Prije toga vas molim da se odužimo uvodničarima pljeskom kojega su danas

svakako zaslužili. Nadam se da će opet biti s nama možda baš kad se donese neka odluka u stvarima o kojima je danas bilo riječi.

U veljači ćemo se opet baviti granicama ali s drugog aspekta – migranti i granice. To će biti jako zanimljivo i pozivam vas da dođete. Doviđenja u veljači.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 121

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
doc. dr. sc. Frane Staničića,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 201. tribine

IZAZOVI ZAŠTITE DRŽAVNE GRANICE U MIGRANTSKOJ KRIZI

Zagreb, 23. veljače 2016.

**KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
201. TRIBINA – 23. VELJAČE 2016.**

IZAZOVI ZAŠTITE DRŽAVNE GRANICE U MIGRANTSKOJ KRIZI

J. Barbić: Dobra večer svima na početku ciklusa od, nadam se, novih 200 tribina. Ne znam tko će nastaviti s njihovim održavanjem, ali volio bih da jednoga dana bude održana 400. tribina. Kao što smo ciklus prvih 200 tribina završili s tribinom o granicama, s graničnim pitanjima baviti ćemo se i danas.

U Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti nedavno je predavanje održao jedan naš poznati demograf i iznio zabrinjavajuće podatke. Rekao je da je na sadašnjem arapskom trusnom području u pomaku oko 11 milijuna ljudi. Cijelo to područje, dakle ono mirno i ono trusno, danas broji oko 250 milijuna ljudi, a predviđa se da će ih oko 2050. tamo biti oko 500 milijuna. To znači da će migracije postati stalna pojava oko koje će biti dosta problema. Kao što sami vidite ni Europska unija ne zna što će početi s time. Muči se.

Zamolili smo našega kolegu doc. dr. sc. Franu Staničića da nas uvede u današnju temu Tribine. Svi ga dobro znate i nije ga potrebno predstavljati. Govorit će koji su izazovi zaštite državne granice u migrantskoj krizi. Kada vam tisuće ljudi dnevno prelazi granicu to izaziva teškoće oko primjene pravila o prijelazima državne granice. Nema tu onog jednostavnog pristupa da možete kao kada letite avionom ili se vozite cestovnim

prijevozom samo pokazati putovnicu da se u nju udari pečat i da uđete u zemlju ili izađete iz nje. Tu pravila silom prilika postaju drugačija, ali granice svakako treba zaštititi. Koji su to izazovi reći će nam naš današnji uvodničar.

Kolega Staničiću, izvolite.

F. Staničić: Poštovane kolegice, poštovane kolege, ponajprije bih zahvalio akademiku Barbiću na pozivu da izlažem na ovoj Tribini koja je, kao što svi vjerujem znate, prošlog mjeseca održana 200 puta. Iznimna mi je čast pridružiti se društvu onih koji su prije mene izlagali na ovoj Tribini. Večerašnja je tema – Izazovi zaštite državne granice u migrantskoj krizi – iznimno aktualna i svakodnevno saznavamo nove elemente koji ju dodatno kompliciraju. Zaštita državne granice je i u, nazovimo ga tako, redovnom stanju stvari iznimno složen i zahtjevan zadatak. Svaka država na svijetu ulaže znatna sredstva kako bi osigurala nepovredivost svojih granica i na takav način zaštitila svoj suverenitet. Pravo je svake suverene države odrediti kome će i pod kojim uvjetima dopustiti prelazak njene državne granice i boravak na njenom teritoriju. Načelno, neograničeno pravo prelaska državne granice i boravka na teritoriju neke države imaju samo njeni državljani. Međutim, i državljani neke države mogu prelaziti njenu državnu granicu samo na za to određenim mjestima. Za ostale osobe vrijede ona pravila koje pojedina država postavi. Svjedoci smo promjene politike „otvorenih vrata“ mnogih država koja je posljedica u velikoj mjeri promijenjenog svijeta, što dobro ilustrira primjer SAD-a. U današnje vrijeme uvriježilo se govoriti o Europi kao „prostoru bez granica“, o ujedinjenoj Europi koju njeni građani mogu, bez pokazivanja ikakvih isprava, prijeći od Atlantskog oceana pa gotovo do Male Azije odnosno Bospora ili do Crnog mora. Jedna od temeljnih postulata na kojima počiva Europska unija je slobodno kretanje ljudi, roba i usluga diljem prostora koji čine države članice. Uz te države u prostor bez granica uključile su se i druge države koje čine Europski gospodarski prostor (Švicarska, Norveška, Lihtenštajn i Island). Kako bi se zaštitio taj prostor u kojem nema graničnih kontrola na unutarnjim granicama i na kojima granični prijelazi stoje napušteni, uspostavljen je tzv. schengenski prostor kojega štiti schengenska vanjska granica. Tijekom današnjeg moga izlaganja ponajprije ću vam predočiti pravni sustav kojim je uspostavljen schengenski prostor i obveze država čije granice čine tzv. schengensku granicu koje su danas na snazi. Naime, i u uobičajenim okolnostima zaštita vanjske državne granice predstavlja veliki izazov za sve države članice. Zatim ćemo se osvrnuti na današnje, stvarno stanje i dati neke zaključke i prijedloge glede mogućnosti zaštite državne granice u migrantskoj krizi. Schengenski prostor obuhvaća veliki dio europskog kontinenta u kojem su ukinute kontrole na unutarnjim granicama. Države članice primjenjuju zajednička pravila za provedbu kontrole na vanjskim granicama schengenskog prostora, kao i za izdavanje viza te suradnju između policije i pravosudnih tijela na području kaznenih djela. Kao što znamo, schengenski prostor počeo se razvijati 1985. godine, a dijelom prava EU postao je ratificiranjem Amsterdamskog sporazuma 1999. godine. Danas ga čini 26 država. U Schengenskom prostoru nisu: Velika Britanija, Irska, Bugarska, Rumunjska, Cipar i RH. Ipak, čl. 4. st. 2. Ugovora između država članica Europske unije i RH o pristupanju RH Europskoj uniji definirane su odredbe schengenske pravne stečevine koje su obvezne i primjenjuju se u RH na temelju odgovarajuće odluke Vijeća: Uredba (EZ) br. 562/2006 - Zakonik o schengenskim granicama), primjenjuje se cjelokupna. Zakonik se primjenjuje na bilo koju osobu koja prelazi unutarnje ili vanjske granice država članica. Vanjske se

granice mogu prijeći samo na graničnim prijelazima i tijekom utvrđenog radnog vremena. Radno vrijeme je jasno naznačeno na graničnim prijelazima koji nisu otvoreni 24 sata dnevno. Izuzeci od obveze prelaženja vanjskih granica samo na graničnim prijelazima i tijekom utvrđenog radnog vremena mogu se dopustiti u skladu sa Zakonikom.

Sukladno Zakoniku, granice u EU dijele se na unutarnje i vanjske. Unutarnje granice su: zajedničke kopnene granice, uključujući granice na rijekama i jezerima država članica;

a) zračne luke država članica za unutarnje letove;

b) morske, riječne i jezerske luke država članica za redovne unutarnje trajektne linije.

Na njima nema granične kontrole niti se provode mjere zaštite državne granice te se prelaze slobodno na bilo kojem mjestu i u bilo koje doba.

Vanjske su granice kopnene granice država članica, uključujući granice na rijekama i jezerima, granice na moru i njihove zračne, riječne, pomorske i luke na jezerima, ako se ne radi o unutarnjim granicama – dakle vanjske granice su granice s trećim državama. „Funkcija šengenske vanjske granice se često uspoređuje s nepropusnom membranom koja treba sprječavati ulaz i boravak svim osobama koje ne ispunjavaju propisane uvjete. Granica bi trebala biti jedinstvena, što znači da su na svim njenim prijelazima ujednačeni i precizno regulirani uvjeti za prijelaz preko njih.“

Dakako, svjesni smo kako se danas schengenski režim ne primjenjuje na nizu vanjskih granica EU, što je dovelo do, kako to nazivamo, njegove privremene suspenzije, ali ne u svim aspektima niti na cijelom području EU. Ova situacija prisutna je danas na unutarnjim granicama između Austrije i Mađarske i Slovenije, kao i na njemačkim unutarnjim granicama prema Austriji. Zbog navedenog govori se o prijetjećem slomu schengenskog sporazuma kao posljedice migracijskog vala i nemogućnosti država članica da adekvatno nadziru vanjski granicu Unije. Ipak, današnje stanje ima uporište u Zakoniku.

Naime, ako se u području bez kontrole unutarnjih granica pojavi ozbiljna prijetnja javnom poretku ili unutarnjoj sigurnosti u nekoj državi članici, ta država članica može iznimno ponovo uvesti graničnu kontrolu, na svim ili nekim određenim dijelovima svojih unutarnjih granica, u trajanju od najviše 30 dana ili u predviđenom trajanju ozbiljne prijetnje ako je to trajanje dulje od 30 dana. Država članica može produljiti trajanje granične kontrole za dodatnih 30 dana, što je moguće višekratno produžavati. Međutim, ukupno trajanje razdoblja tijekom kojeg se granična kontrola ponovo uvodi na unutarnjim granicama, uključujući sva produljenja, ne smije prekoračiti šest mjeseci. Ako postoje iznimne okolnosti, to ukupno razdoblje može se produljiti na maksimalno dvije godine.

U određenim slučajevima, može postojati potreba da se, zbog potrebe provođenja hitnih mjera radi ozbiljne prijetnje javnom poretku ili unutarnjoj sigurnosti, bez odgode ponovno uvede granična kontrola. U ovom slučaju ponovna granična kontrola može se provoditi na vrijeme od najviše deset dana, što se može produljiti za još najviše 20 dana. Ukupno najduže trajanje razdoblja ponovne granične kontrole ne smije prekoračiti dva mjeseca.

Zakonikom je posebno uređena situacija kada nastanu iznimne okolnosti koje ugrožavaju sveukupno funkcioniranje područja bez kontrole unutarnjih granica (schengensko područje), ali zbog trajnih i ozbiljnih nedostataka povezanih s kontrolom vanjskih granica. U tom slučaju, može se ponovno uvesti granična kontrola na unutarnjim granicama za razdoblje od najviše šest mjeseci. To se razdoblje može produljiti najviše tri puta za dodatno razdoblje od najviše šest mjeseci ako iznimne okolnosti traju i dalje.

Zajednička vizna politika

Zajednička vizna politika, koja se vizualno manifestira tzv. jedinstvenom vizom, predstavlja značajan čimbenik za uspostavljanje jedinstvenog unutarnjeg tržišta. Za državljanima trećih država jedinstvenom vizom postavljeni su jednaki uvjeti za ulaz u schengenski prostor, bez obzira na koji dio tog prostora uđu. Takve osobe se mogu nesmetano kretati cijelim schengenskim prostorom. Države članice su se na taj način obvezale da će prihvatiti zajedničku politiku o kretanju osoba, posebno glede formuliranja vizne isprave.

Zajednička vizna politika prihvaćena je 2001. godine od strane Europskog Vijeća. Dio te politike je jedinstveni format vize (schengenska viza), kojim je reguliran tehnički i sigurnosni standard te standard potrebnih podataka koje treba unositi u vizu. Viza izdata u jednoj od država članica na taj način je važeća u svim drugim državama članicama schengenskog prostora. Isto tako, zajedničkom viznom politikom je regulirano da ako jedna od država članica zabrani ulazak nekom stranom državljaninu na prostor svoje države, takva zabrana automatski važi za cijeli schengenski prostor.

Sve navedeno ne bi imalo posebnog smisla kada se ne bi provodio efikasni nadzor državne granice (vanjske). Nadzor državne granice znači aktivnost koja se provodi na granici u skladu s potrebama i za potrebe Zakonika, isključivo kao odgovor na pokušaj prelaska ili na čin prelaska granice, neovisno o svim drugim okolnostima, a sastoji se od granične kontrole i zaštite državne granice. Granična kontrola predstavlja kontrolu koja se provodi na graničnim prijelazima kako bi se osobama i njihovim prijevoznim sredstvima te predmetima koje posjeduju odobrio ulazak u ili izlazak iz državnog područja država članica. Zaštita državne granice predstavlja kontrolu granice između graničnih prijelaza i kontrolu graničnih prijelaza izvan utvrđenog radnog vremena kako bi se spriječilo da osobe izbjegnu graničnu kontrolu i odgovornost je granične policije.

Vlada RH je u srpnju 2014. godine donijela novu Strategiju integriranog upravljanja granicom Republike Hrvatske. Sukladno ovoj Strategiji, u integriranom upravljanju granicom uključen je niz središnjih tijela državne uprave i agencija. Među glavnim prijetnjama sukladno Strategiji integriranog upravljanja granicom Republike Hrvatske, koja je nastala prije ove krize su nezakonite migracije, posebno s obzirom da je RH uglavnom tranzitna zemlja migranata koji putuju u druge države članice preko takozvane zapadno-balkanske rute i hrvatske istočne granice, pa se može smatrati „vratima“ za ulazak u EU za nezakonite migrante. Budući da državna granica u velikoj mjeri prolazi kroz planinske predjele, rijeke, ravnice i manje naseljena područja, otkrivanje počinitelja bez suvremene opreme je vrlo teško. Dodatno, kao velik problem detektirane su prijetnje vezane uz zaštitu državne granice, posebno glede naše morske granice. Naime, budući je hrvatska morska granica vanjska granica Europske unije,

pritisak nezakonitih migranata mogao bi se premjestiti s kopnene granice na granicu na moru. Potreban je sustavni pristup i povezivanje svih državnih tijela koje u okviru svojih nadležnosti obavljaju poslove na moru, kao što su granična policija, carina, Obalna straža RH, Hrvatska ratna mornarica, Lučke kapetanije i Lučke uprave.

Postoje tri razine upravljanja granicom (taktička, operativna i strateška), pa postoje i tri pripadajuće vrste analize rizika koje je neophodno provoditi u svrhu kvalitetnog upravljanja granicom: 1) taktička analiza rizika koja obuhvaća upotrebu relevantnih informacija za profiliranje u realnom vremenu kako bi se lakše prepoznale osobe koje bi trebalo podvrgnuti temeljitoj graničnoj kontroli, 2) operativna analiza rizika koja predstavlja analitičke metode evaluacije kako bi se dobio točan prikaz stanja sigurnosti kako bi se optimalno znalo rasporediti raspoloživa sredstva koja su uvijek ograničena i 3) strateška analiza rizika koja je kombinacija strateške procjene ugroženosti i operativne analize rizika koja služi upravljačkoj razini u graničnoj policiji da izradi protumjere, izmjene u načinu rada i pravnoj regulativi. Sukladno analizama, granično se područje dijeli u više kategorija na područje niskog, srednjeg i visokog rizika, pa ovisno o kategoriji raspoređujemo sredstva i ljude. Prema tome, sustav integriranog upravljanja granicom možemo podijeliti na prikupljanje podataka, analizu rizika i provedbu nadzora državne granice.

Nadzor državne granice nije samo u interesu države članice na čijim se vanjskim granicama ona provodi već je u interesu svih država članica koje su ukinule kontrolu unutarnjih granica. Nadzor državne granice bi trebao pomoći u suzbijanju nezakonitog useljavanja i trgovanja ljudima te pri sprječavanju bilo kakve prijetnje unutarnjoj sigurnosti, javnom poretku, javnom zdravlju i međunarodnim odnosima država članica.

Glavna je svrha zaštite državne granice sprječavanje neovlaštenih prelazaka granice, suzbijanje prekograničnog kriminaliteta i poduzimanje mjera protiv osoba koje su nezakonito prešle granicu. Osoba koja je nezakonito prešla granicu i koja nema pravo boravka na državnom području dotične države članice mora se uhititi i podvrgnuti procedurama u skladu s Direktivom 2008/115/EZ. Zaštita se provodi na način koji sprečava i odvraća osobe od izbjegavanja kontrola na graničnim prijelazima. Zaštitu državne granice između graničnih prijelaza provode službenici čiji se broj i metode prilagođavaju postojećim ili predviđenim rizicima i prijetnjama, što obuhvaća česte i iznenadne promjene razdoblja provođenja zaštite tako da se neovlašteni prelasci granice mogu uvijek otkriti. Zaštita državne granice obavlja se pješničkim ophodnjama i ophodnjama uz korištenje prijevoznih sredstava na kopnenoj granici, odnosno službenim plovilima na granici na moru i unutarnjim vodama, uz mogućnost korištenja službenih pasa, a može se obavljati i iz zraka. Na pojedinim dijelovima granične crte ili uz cjelokupnu graničnu crtu sa susjednom državom, sukladno odredbama međunarodnog sporazuma, zaštita državne granice može se obavljati mješovitim ophodnjama, što smo do izbijanja migrantske krize imali s Mađarskom.

Granična kontrola, ali i nadzor i zaštita državnih granica je, prema tome, važan instrument protiv ilegalne migracije, kriminaliteta u svezi s krijumčarenjem ljudi i drugih često s tim povezanim kaznenim djelima, a u svezi s prelascima granice. Dobro organizirana zaštita državnih granica koje provodi granična policija može biti, uz suradnju i drugih relevantnih subjekata zaduženih za unutarnju sigurnost, učinkovit filter

u onemogućavanju ilegalnih ulazaka i u suzbijanju kriminaliteta u svezi s prelascima državne granice.

Granična policija

Graničnu policiju čine policijski službenici MUP-a koji obavljaju poslove nadzora državne granice, sprječavanja i otkrivanja nezakonitog ulaska i boravka osoba te suzbijanja prekograničnog kriminala u dubini državnog područja; poslove na moru kao i druge poslove određene zakonom. Unutar Ravnateljstva policije ustrojena je Uprava za granicu koja koordinira, nadzire i usmjerava rad granične policije.

U PU, ovisno o njihovoj kategoriji, uspostavljeni su Sektor za granicu, Služba za granicu i Služba za nezakonite migracije.

Na dan 31. prosinca 2014. godine u graničnoj su policiji bila 6.062 policijska službenika granične policije, od kojih je 4.707 raspoređeno na vanjske granice, a 1.201 na unutarnjoj granici i 154 u Upravi za granicu.

FRONTEX

Ukidanje unutarnjih granica omogućilo je slobodu kretanja građana država članica EU, ali s ovakvom slobodom kretanja dolazi i odgovornost. U slučaju *schengenskog acquisa* takva odgovornost bazira se na jačanju vanjske granice kroz zajedničku suradnju različitih čimbenika u europskoj sigurnosti. Radi jačanja sigurnosti vanjskih granica EU, s ulogom koordinacije u operativnoj suradnji zemalja članica EU, pridruženih schengenskih država i drugih partnera uspostavljena je Europska agencija za upravljanje operativnom suradnjom na vanjskim granicama država članica EU – FRONTEX, sa sjedištem u Varšavi. Ova je agencija sa svojim radom započela 3. listopada 2005. godine. Sukladno Zakoniku, FRONTEX koordinira operativnom suradnjom između država članica u području upravljanja vanjskim granicama (čl. 16. 2.). FRONTEX je pravna osoba koja je operativno i proračunski autonomna. Njime upravlja Upravno vijeće koje je sastavljeno od rukovoditelja nacionalnih službi za granicu i predstavnika Europske komisije.

Aktivnosti FRONTEX-a temeljene su na EU načelu integriranog upravljanja granicom. Ovo načelo u osnovi se bazira na potrebi poznavanja stanja i situacije na granici, kao i stanja i situacije „izvan granice“, tj. u drugim zemljama, kako bi se uspješno moglo predvidjeti prijetnje, odnosno kako bi se mogla dati odgovarajuća procjena potrebnih sredstava za nadzor granice. Kako bi se uspostavila sposobnost reagiranja na prijetnje, svaka država članica dijeli svoje vanjske kopnene i morske granice na dijelove granice te ih priopćuje FRONTEX-u. Za svaki dio vanjske granice FRONTEX dodjeljuje razinu učinka koja može biti niska, srednja i visoka. O razini učinka ovise i mjere nadzora koje se na tom dijelu granice moraju provoditi. Dodatno, uspostavlja i održava zajedničku obavještajnu sliku predgraničnog područja u svrhu pružanja učinkovitih, točnih i pravovremenih informacija i analiza o predgraničnom području nacionalnim koordinacijskim centrima. Isto tako, FRONTEX koordinira zajedničku primjenu sredstava nadzora kako bi nacionalnim koordinacijskim centrima i sebi osigurala redovit, pouzdan i troškovno učinkovit dotok informacija o nadzoru vanjskih granica i predgraničnog područja.

EUROSUR

Europski sustav nadzora granica (EUROSUR) uspostavljen je Uredbom (EU) br. 1052/2013 od 22. listopada 2013. Europskog parlamenta i Vijeća. Njegova je uspostava bila nužna kako bi se povećala razmjena informacija i ojačala operativna suradnja među nacionalnim tijelima država članica, kao i s FRONTEX-om. EUROSUR će omogućiti infrastrukturu i sredstva potrebna za poboljšanje informiranosti o stanju i sposobnosti reagiranja na vanjskim granicama država članica Unije u svrhu otkrivanja, sprečavanja i suzbijanja nezakonitog useljavanja i prekograničnog kriminaliteta i doprinosa osiguravanju zaštite života migranata i spašavanju njihovih života.

EUROSUR se sastoji od sljedećih dijelova:

- a) nacionalnih koordinacijskih centara;
- b) nacionalnih slika stanja;
- c) komunikacijske mreže;
- d) europske slike stanja;
- e) zajedničke obavještajne slike predgraničnog područja;
- f) zajedničke primjene sredstava nadzora.

Nacionalni koordinacijski centar jedinstvena je kontaktna točka za razmjenu informacija i za suradnju s drugim nacionalnim koordinacijskim centrima i s FRONTEX-om i radi 24 sata dnevno, sedam dana u tjednu. Za pravilno funkcioniranje EUROSUR-a ključno je da sva nacionalna tijela koja su na temelju nacionalnog zakonodavstva nadležna za nadzor vanjskih granica surađuju posredstvom nacionalnih koordinacijskih centara.

Prema tome, naša granična policija dužna je, uz pomoć FRONTEXA i uz sudjelovanje u sustavu EUROSUR provoditi efikasan nadzor državne granice. To čini putem raznih metoda štiteći našu kopnenu i morsku granicu, uz dakako zaštitu na riječnim prijelazima i u zrakoplovnim lukama. Možemo vidjeti razna tehnička sredstva kojima se vrši nadzor kopnene granice, vidimo tu stacionarne i mobilne termo vizijske kamere, zatim vidimo operativni centar u kojemu se prikupljaju podaci i analizira stanje na određenom dijelu državne granice. Zaštita morske granice nije jednostavna zbog njene iznimne dužine i činjenice da se pokriva s ograničenim brojem policijskih plovila. Dakako, koriste se i radari te je važna i suradnja s Ministarstvom poljoprivrede i njegove Uprave ribarstva koja pruža informacije o ribarskoj floti putem svog VMS sustava, kao i preko registra flote i plovila. Teoretski, trebalo bi biti poznato gdje se u datom trenutku nalazi bilo koji registrirani brod.

Uz zaštitu državne granice vrlo je važna i granična kontrola koja se u pravilu vrši na graničnim prijelazima. Granični prijelazi su mjesta određena za prelazak državne granice u cestovnom, željezničkom, zračnom, pomorskom i riječnom prometu, na kojima se granična kontrola obavlja stalno, sezonski ili privremeno. Granični prijelazi mogu biti otvoreni za međunarodni i pogranični promet te moraju biti izgrađeni i opremljeni tako da omogućavaju učinkovito i sigurno obavljanje granične kontrole. Vlada RH uredbom određuje granične prijelaze, vrijeme i način prelaska preko državne granice.

Ukupno je 173 graničnih prijelaza od kojih je 126 otvoreno za međunarodni promet dok je 47 otvoreno za pogranični promet, od kojih je 118 cestovnih graničnih prijelaza, 25

pomorskih graničnih prijelaza, 9 graničnih prijelaza za zračni promet, 15 željezničkih, te 4 riječna granična prijelaza.

Prilikom provođenja granične kontrole valja razlikovati dvije kategorije osoba: osobe s pravom slobodnog kretanja u skladu s pravom Unije i državljane trećih država. Osobama koje su državljani država članica EGP-a osiguravaju se posebne trake, a osobama koje su državljani trećih država posebne.

Državljanima trećih država prilikom ulaska i izlaska podliježu temeljitim kontrolama. Temeljite kontrole prilikom ulaska uključuju provjeru uvjeta ulaska te, prema potrebi, provjeru isprava na temelju kojih se odobrava boravak i obavljanje profesionalne djelatnosti. To uključuje detaljnu provjeru koja obuhvaća sljedeće aspekte:

1. provjeru posjeduje li državljani treće države valjanu i važeću ispravu za prelazak granice, a, prema potrebi, postoji li u navedenoj ispravi, kada je potrebno, viza ili boravišna dozvola,
2. pomni pregled putne isprave radi otkrivanja znakova krivotvorenja,
3. provjera ulaznog i izlaznog pečata u putnoj ispravi dotičnog državljanina treće države kako bi se usporedbom datuma ulaska i izlaska utvrdilo boravi li osoba dulje od najvećeg dopuštenog razdoblja boravka na državnom području država članica,
4. provjera mjesta polaska i odredišta dotičnog državljanina treće države i svrhe namjeravanog boravka, prema potrebi uz provjeru odgovarajućih popratnih isprava,
5. provjera raspolaže li dotični državljani treće države dostatnim sredstvima za uzdržavanje za trajanje i svrhu namjeravanog boravka, za njegov ili njezin povratak u matičnu zemlju ili tranzit do treće države za koju je siguran da će ga prihvatiti ili da je u mogućnosti zakonito steći takva sredstva,
6. provjera da dotični državljani treće zemlje, njegova prijevozna sredstva i predmeti koje prevozi nisu takve naravi da predstavljaju opasnost za javni poredak, unutarnju sigurnost, javno zdravlje ili međunarodne odnose bilo koje od država članica.

Ako državljani treće države ima vizu, temeljita provjera prije ulaska obuhvaća provjeru identiteta nositelja vize i autentičnost vize, putem konzultiranja Viznog informacijskog sustava (VIS) u skladu s člankom 18. Uredbe (EK) br. 767/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. srpnja 2008. o Viznom informacijskom sustavu (VIS) i razmjeni podataka između država članica o kratkotrajnim vizama. Ukratko, u sustav VIS unose se svi podaci o nositelju vize i dostupni su svim državama članicama preko zajedničkog sustava. Odbijanje vize, kao i njeno odobravanje, u jednoj državi članici vrijedi u svim državama članicama.

Radi učinkovitog obavljanja kontrole državne granice, a u svrhu olakšavanja slobodnog kretanja osoba i roba preko državne granice, uz istodobno omogućavanje bolje granične kontrole, zaštite državne granice u borbi protiv prekograničnog kriminala i nezakonitih migracija, u MUP-u je uspostavljen Nacionalni informacijski sustav za upravljanje državnom granicom, koji je sastavni dio Informacijskog sustava MUP-a. U funkciji je na svim graničnim prijelazima koji su u funkciji na vanjskoj granici. Sadrži zbirke podataka i operativne zbirke podataka granične policije. Podaci se u sustav unose korištenjem uređaja za automatizirano prikupljanje podataka (čitač putnih isprava i drugih dokumenata, čitač registarskih oznaka vozila, čitač otiska prstiju, brojač i klasifikator vozila, fotografski uređaji, video kamere), a mogu se unositi i ručno. Pravo

na korištenje sustava imaju policijski službenici granične policije, a mogu ga imati i ostali policijski službenici.

Ukoliko se državljanina treće države zatekne u nezakonitom ulasku, daljnje postupanje uređeno je Uredbom (EU) 603/2013 Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi sustava „Eurodac” za usporedbu otisaka prstiju za učinkovitu primjenu Uredbe (EU) br. 604/2013 o utvrđivanju kriterija i mehanizama za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahtjeva za međunarodnu zaštitu koji je u jednoj od država članica podnio državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva i o zahtjevima za usporedbu s podacima iz Eurodaca od strane tijela kaznenog progona država članica i Europola u svrhu kaznenog progona te o izmjeni Uredbe (EU) br. 1077/2011 o osnivanju Europske agencije za operativno upravljanje opsežnim informacijskim sustavima u području slobode, sigurnosti i pravde (dalje u tekstu: Uredba o Eurodacu).

Svaka država članica bez odgode uzima otiske prstiju svih prstiju svakog državljanina treće zemlje ili osobe bez državljanstva koja ima najmanje 14 godina i koju su zadržala nadležna nadzorna tijela pri nezakonitom prelasku granice te države članice na kopnu, moru ili zraku, koja je došla iz treće zemlje i koja nije vraćena ili koja fizički ostaje na državnom području država članica i koja nije pritvorena, zatvorena ili zadržana tijekom cijelog razdoblja između zadržavanja i udaljavanja na temelju odluke o vraćanju te osobe. Svrha ovog uređenja je razmjena podataka radi utvrđivanja radi li se o strancu koji je u nekoj od drugih država članica već podnio zahtjev za međunarodnom zaštitom, u kojem slučaju je ta država odgovorna za njegov daljnji status.

Svrha je sustava Eurodac pružati pomoć pri određivanju koja je država članica, na temelju Uredbe (EU) br. 604/2013 (Dublin III), odgovorna za razmatranje zahtjeva za MZ koji je u državi članici podnio državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva te olakšavanje primjene Dublinske uredbe.

U RH je u prva tri mjeseca primjene ovog sustava bilo 455 unosa i prosljeđivanja otisaka prstiju u Eurodac centralnu jedinicu. Od ukupnog broja obrađenih otisaka bilo je 507 pogodaka (HITova) s jednom ili više država članica.

Pokazao sam svu složenost sustava zaštite državne granice u uobičajenim okolnostima. Vratimo se sada u sadašnje stanje i ponajprije pogledajmo određene brojke. Kada sagledamo zadnje poznate podatke, u RH je ušlo (i iz nje izašlo) preko 700.000 migranata u razdoblju od rujna 2015. godine do danas. Kada te brojke usporedimo s uobičajenim brojem ulazaka stranaca u RH godišnje, rekli bismo da je to samo kap u moru. Naime, godišnje u RH se zabilježi preko 100.802.582 prelazaka stranaca (podatak za 2014.). Ukoliko pretpostavimo da je većina stranaca ušla i izašla iz RH, to je broj ulazaka oko 50 milijuna. Prema tome, na graničnim prijelazima procesuirala se preko 50 milijuna ulazaka stranaca u jednoj godini. Od tog broja, zabilježeno je (u 2014.), 3.569 nezakonitih ulazaka stranaca. Ovaj broj lagano se povećava od 2010. godine kada je iznosio 2.221, u 2011. 2.046, 2012. 4.333, a 2013. 3.494. Iz navedenoga jasno slijedi da je, od ukupnog broja ulazaka u RH iznimno mali udio nezakonitih ulazaka, što je i logično zbog činjenice da je RH turistička zemlja. Međutim, budući da je gotovo svaki od preko 700.000 migranata nezakonito ušao u RH, proizlazi da je broj nezakonitih ulazaka povećan za 196 puta u jednoj godini. Dakako da to ograničena sredstva granične policije RH nisu u stanju procesuirati. Jasno je da se sva već spomenuta pravila pri postupanju s nezakonitim migrantima koja je propisala EU ne poštuju. Ne uzimaju se otisci prstiju, ne upisuju se podaci u informacijski sustav niti se dijele s policijama drugih država članica. RH se, kao i sve ostale države na ruti ponaša na način da ne primjenjuje vlastito zakonodavstvo, kao ni ono EU. Takvo stanje prouzrokovano je objektivnom nemogućnošću procesiranja tolikog broja nezakonitih migranata, kao i željom da se izbjegne primjena uredbe Dublin III jer bi sve osobe koje

bi zatražile azil, primjerice u Njemačkoj ili Austriji sukladno navedenoj uredbi mogle i trebale biti vraćene u RH koja bi ih morala prihvatiti, provesti postupke azila i osobu ili vratiti u zemlju porijekla ili joj dati azil, sa svim pravima koja uz to idu. Dakako da je to za RH nemoguće, pa se zato privremeno suspendirao pravni poredak zaštite, nadzora i kontrole državne granice.

Međutim, ovdje nam se postavlja vrlo logično pitanje. Ukoliko se pojavi potreba da se nezakonite migracije zaustave i da s schengenski sustav vanjske granice ponovno uspostavi na vanjskoj granici RH, ima li RH mogućnosti i sposobnosti da to učini. Ako ima, koje su to mogućnosti? Osobno sam prema tome iznimno skeptičan. Naime, podsjetimo se da je vanjska granica RH duga 2304 km. RH ima, trenutno, oko 4700 graničnih policajaca na vanjskoj granici, što znači oko 2 granična policajca po kilometru. Naša je državna granica iznimno teška za kontrolu jer ima velikih područja na kojima nema prirodnih prepreka, tzv. zelenih granica. Osim toga, u velikoj mjeri prolazi kroz planinske predjele, rijeke, ravnice i manje naseljena područja. Naša granica prema Republici Srbiji je duga 317 km i kada bi to bila jedina granica na koju bi migrantski pritisak išao, bilo bi logično za pretpostaviti da bi je granična policija mogla zaštititi odnosno spriječiti ilegalne migracije kombinacijom prirodnih prepreka, tehničkih sredstava, pojačanih ophodnja, dijelom bi bile neophodne žičane ograde, tj. umjetne prepreke, ali bi to bilo moguće.

Međutim, ne smijemo zaboraviti da je naša vanjska granica prema BiH duga čak 1001 km. Na toj je granici praktički nemoguće, prema mojem mišljenju, uspostaviti takav mehanizam granične kontrole koji bi uspješno spriječio prelazak državne granice od strane velikog broja odlučnih nezakonitih migranata. Jedino rješenje u takvoj situaciji u kojoj bi se migrantski val zbog kvalitetnog nadzora državne granice prema Republici Srbiji koji je moguć prelio preko naše granice s BiH bilo bi u dubinskoj kontroli državne granice odnosno u kontroli prometnih pravaca prema državnoj granici s Republikom Slovenijom. Za navedeno nam je potrebno bitno više tehnike, kao i ljudi, koje nemamo. Dodatno, ne smijemo zaboraviti da, prema našem Ustavu, zakonodavstvu i međunarodnom pravu određene kategorije osoba imaju pravo na zaštitu u RH i imaju pravo prelaska državne granice i boravka u RH (čak i ako su prethodno nezakonito prešli državnu granicu). Takvim osobama ne može se odbiti ulazak niti zaštita. Kako ovo pomiriti s činjenicom da se radi o tisućama osoba i kako obraditi i smjestiti sve te osobe, odrediti kome dopustiti ulazak, a kome ne, ukoliko zatraže zaštitu u RH je pitanje na koje, nažalost, nemam odgovora. Mjere koje se danas poduzimaju i u kojima se svim državljanima određenih zemalja uopće ne dopušta prelazak državnih granica jer u njima trenutno ne vode ratovi nije u skladu s europskom regulativom niti našim Ustavom, kao ni našim zakonodavstvom.

Kao zaključak dopustite da iznesem svoje mišljenje o kontroli državne granice. Ne postoji apsolutna kontrola državne granice. Niti jedna država nije uspjela, čak ni Sjeverna Koreja, spriječiti nezakonite prelaske svoje granice. Kao dobar primjer naveo bih Sjedinjene države koje su prema Meksiku izgradile oko 1000 km zida na granici uz trošak od oko 2,5 mlrd dolara, a statistike pokazuju da je u SAD-u sve više nezakonitih migranata iz Meksika. Potpuna kontrola državne granice je iluzija, koju svaka država održava kako bi zaštitila svoj suverenitet. Dakako, to ne znači da države ne trebaju provoditi nadzor državne granice. Svaka država ima pravo odrediti tko će moći ući na njen teritorij i na njemu boraviti, kako sam naveo na početku. Ipak, treba imati na umu i određene međunarodne obveze koje države, pa i RH preuzimaju ratificirajući određene pravne dokumente. RH se obvezala, ulaskom u EU, provoditi i EU zakonodavstvo, što uključuje i Zakonik o schengenskim granicama, Uredbu o EUDAC sustavu itd. Pitanje je naše vjerodostojnosti prema našim europskim partnerima koliko dugo ćemo nastaviti s

neprovođenjem EU zakonodavstva. Dakako, to će nas dovesti do moguće opasnosti da nam druge države članice vrata migrante koji su u EU došli kroz RH. Osim toga, jasno je da će RH, u slučaju da druge države članice (Njemačka, Austrija i Slovenija) postrože nadzor državne granice morati učiniti isto. Međutim, nisam siguran koliko ćemo to biti u mogućnosti bez izgradnje sličnih prepreka koje su već izgradile Mađarska i Slovenija. U tom slučaju bit će neophodno pružiti pomoć drugim državama na tzv. „migrantskoj ruti“ kako bi se zaustavio priljev u te zemlje. Naime, ukoliko se ne zaustavi priljev u te zemlje, migranti će se zaustaviti na našoj granici i pokušat će je probiti tamo gdje nije čuvana. Odnosno, nastat će nova ruta. Bez dogovora i njegovog implementiranja od svih zainteresiranih, neće biti rješenja problema koji se nadvio nad schengenskim područjem. Takav dogovor iznimno je, kao što vidimo, teško postići. Zbog svega navedenog, bojim se da ćemo ove prizore gledati neko dulje vrijeme.

J. Barbić: Zahvaljujem kolegi Staničiću na tako iscrpnom pregledu stanja stvari koje je vrlo ozbiljno usporedi li redovni režim prijelaza državne granice s onim što se sada događa. Na redu su vaša pitanja i razmišljanja. Izvolite.

Snježana Stanić, Ured pučke pravobraniteljice:

U zadnje vrijeme Ured pučke pravobraniteljice intenzivno se bavi pitanjima migracijske krize, zaštite schengena, postupanja policije. U zadnjih mjesec dana nekoliko puta smo bili u posjetu prihvatnom centru u Slavonskom Brodu. Zanima me možete li jače i dublje pojasniti ovu Vašu tezu da je zabrana pristupa određenim kategorijama državljana zapravo kršenje EU regulative. Ako navedeno pokušate braniti Ženevskom konvencijom koja kaže da ako izbjeglica i uđe nezakonito a odmah zatraži međunarodnu zaštitu neće biti kažnjena za nezakoniti ulaz, s druge strane imamo državnu granicu i smatramo da izbjeglica njenim prelaskom nije došla iz države u kojoj je život ugrožen zašto je onda to da on ne želi tražiti azil u toj državi (npr. Makedoniji), već nastaviti putovanje kršenje EU zakonodavstva. EU zakonodavstvo upravo i propisuje da se međunarodna zaštita traži u prvoj državi članici? Trenutno je dogovor država balkanske rute da se radi profilacija i da se samo osobama određenih državljanstava odobrava put. Zapravo su nejasna pravila profilacije i možda je to suprotno EU regulativi?

F. Staničić: Sama ta profilacija na makedonskoj granici nema nikakvog uporišta u regulativi EU niti u našem zakonodavstvu. Ne postoji niti jedna odredba koja bi dozvolila da kažete ti i ti. U pravilu nećete dati azil nekome trko dolazi iz Južne Afrike jer je sigurna država. Uvijek postoje iznimke. Osoba može i ima pravo dokazivati da joj je, iako je iz sigurne države ugrožen život i dostojanstvo i sl. Ne možete reći nitko iz Južnoafričke Republike nikada ne može ući u Republiku Hrvatsku i dobiti azil. Takvo uređenje ne postoji i ne smije postojati mogućnost za takvo tumačenje i EU direktiva i našeg zakonodavstva. Znači osoba uvijek ima pravo dokazati da ona je pod nekom prijetnjom i slično. Nama tu može biti situacija da je otežano njezino dokazivanje da može dobiti azil zato što dolazi iz sigurne države, ali to ne znači da uopće ne može dokazivati.

S. Stanić: Nisam zapravo mislila na to ponašanje unutar balkanske rute kao koridora jer je ono izvan zakonske regulative i predstavlja politički dogovor U sustavu razvoja teritorijalno pristupa azilu u kojem morate doći na teritorij države gdje ćete tražiti azil(naš zakon predviđa da se azil može zatražiti na granici ili ulaskom na teritorij) nije se vodilo i računa kako taj čovjek bez dokumenata odnekuda doputuje npr. Somalije kako on doputuje na našu granicu i da li će on biti zaustavljen i zašto nije. Sada kažemo da kada

Makedonija radi svoj posao na granici (kontrolira sve ulaze osoba) da to preči pristup sustavu azila. Međunarodni europski sustav azila razvijen na načelima teritorijalnog pristupa.

F. Staničić: Može biti da se radi o tome da naša tijela tvrde da je došao iz sigurne treće zemlje Makedonije i da je tamo trebao zatražiti azil ako ima podatke da je ta osoba prošla granicu, bila u Makedoniji, došla na našu granicu i onda bi se moglo tvrditi da je osoba došla iz sigurne treće zemlje i da zato nije u opasnosti ...Uvijek trebate provesti postupak.

S. Stanić: Vrlo često znaju postavljati tu tezu. Čini se da se određuju *ad hoc* pravila koga će se pustiti a koga ne jer prvo što ćete zamijetiti na čovjeku jest boja kože i zbog toga ga nećete dalje pustiti. S druge strane Slovenija je započela odbijati ulaz izbjeglicama temeljem članka 5 Zakonika o Schengenu i vraćati ih u RH. Mi nemamo prilike vraćati jer nam Srbija ne mora prihvatiti to vraćanje.

F. Staničić: Da. Složio bih se s Vama.

S. Stanić: Zapravo još nisam sigurna da taj pojam je suprotan europskom pravu ako europsko pravo počiva na teritorijalnom ulazu. Nisu prije propisali načine na koji netko iz Somalije treba doći do neke države unutar Europe i zatražiti azil.

F. Staničić: Obično te osobe ne budu zaustavljene. Mi ih prvi detektiramo.

S. Stanić: Kako sam prethodno radila u MUP-u znam da se putem i Dublina brzo dobiju informaciju gdje je sve osoba bila prije ulaska u RH i to i u kategoriji II. iregularni migrant li u kategoriji I. tražitelj azila. Ima još nešto. Što mislite o aktiviranju privremene zaštite?

F. Staničić: Već dugo se čudim zašto se ne upotrijebi taj institut budući da postoji u europskoj regulativi. On je upravo smišljen i on je institut koji bise trebao koristiti u ovim situacijama gdje imate veliki priljev osoba zbog ratova, epidemija i sl. Nije mi jasno zašto ga nitko i nigdje ne spominje ozbiljno iako zakonski postoji, a jednostavno izgleda kao da ne postoji. Za to treba u Europskom Vijeću donijeti odluku da postoji situacija u kojoj bi se primjenjivala odredba o privremenoj zaštiti. Možda se ne mogu dogovoriti jer onda sve zemlje trebaju pomagati kao što se ne mogu dogovoriti oko bilo kakvih kvota, financijske pomoći itd.. Kao što je i do sada bilo samo što je sada pritisak na Mađarsku, Austriju, Hrvatsku, Sloveniju. Takvo stanje postoji već sedam, osam godina. Bila je samo Italija ta koja je sve plaćala i imala ogromne probleme, a drugi nisu htjeli sudjelovati. Tako je i s privremenom zaštitom. Vjerojatno je to jedan od razloga zašto se ne može postići nikakav dogovor o pomoći. Nikada se o tome ozbiljno nije niti razmatralo ni u forumima Europske unije niti kod nas.

S. Stanić: Zapravo ovo je neko aktiviranje. Balkanska ruta.

E. Zdravec: Neobično je zanimljiva rasprava na temu primjene i uporabe raznih tehničkih sredstava kako bi se spriječilo ljude da uđu. Povijest nam je velika učiteljica. Akademik Barbić nam je ukazao na *magnitude of the problem* spominjući brojke ljudi koji čekaju da uđu u Europu. 403. godine nakon Krista kod Wiesbadena, na desnoj obali Rajne grupa Germana uputila se na lijevu obalu Rajne u grad Mainz. Rimski stražari pokušali su ih

zaustaviti, ali je Germana bilo tako puno da im rimski stražari nisu mogli ništa. Ukratko, nakon te invazije Germana Rimski država se urušila. . Danas su stvari malo drugačije. Danas Germani trebaju ove imigrante. Nije slučajno savezna kancelarka gospođa Merkel pozvala te ljude u Njemačku. Njemačkoj nedostaje radna snaga. Njemačkoj nedostaju mlada generacija koje će se skrbiti da se mirovinski fondovi ispune. Nećete vjerovati isti problem ima i Hrvatska. Imamo premalo ljudi. U Hrvatskoj je 2015. godine rođeno 17.000 manje ljudi nego što je umrlo. Srest ćemo se sa problemom gdje naći ljude koji bi radili poslove koji se moraju raditi. Počnimo razmišljati o imigrantskoj krizi kao o šansi, kao što razmišljaju Nijemci. Nikakav problem ne bi bio Nijemcima da zatvore granicu kao što su to učinili i Mađari. Međutim, oni te ljude trebaju. Moramo se pitati koje su naše mogućnosti i kako možemo te ljude integrirati. Sve su to zapravo mladi ljudi. Većina njih su dobro obrazovani. Nažalost, oni u ovoj Lijepoj našoj ne vide zemlju u koju bi rado došli, dakle oni ne traže azil u Hrvatskoj. U cijeloj 2015. godini u Hrvatskoj je od otprilike 800 000 imigranata koji su prošli kroz Hrvatsku samo njih 22 zatražilo azil u Republici Hrvatskoj. Oni očito imaju svoje razloge i svi žele u Njemačku, Švedsku ili Norvešku. To što su sada Slovenci angažirali vojnike može privremeno riješiti problem, ali nije rješenje problema da 50 000 000 ljudi čeka na Bliskom istoku i sprema se krenuti prema Europi. Ne biste vjerovali, ali i mi Hrvati smo u 7. stoljeću došli ovamo. I nas nisu baš najbolje dočekali, ali došli smo i nitko nas nije mogao spriječiti. Ako gledamo povijesno kako se stvari kreću, te seobe stanovništva jesu u prirodi ljudske rase i tu ne možemo ništa. Čak ni Amerikanci sa svojim umjetnim zidom kojeg su sagradili ne mogu spriječiti dolazak Meksikanaca u svoju državu. Umjesto da se bavimo time kako spriječiti ulazak migranata trebamo početi razmišljati na temu kako iz te cijele situacije izvući nešto dobrog. Naime, sigurno je da rat u Siriji neće prestati, ljudi iz tog područja će i dalje željeti bježeti od rata, a obećanu zemlju vide u Europi. Možda bi trebali početi u tom pravcu razmišljati.

I. Vukorepa: Izrazila bih malo drugačije mišljenje. Možemo i trebamo razumjeti sve humanitarne probleme, sve humanitarne probleme naših migranata i mi smo bili suočeni s raznim stradanjima. Pitam vas što bi bilo da su svi muškarci iz Hrvatske u punoj snazi otišli iz naše zemlje za vrijeme rata. Vi kada gledate te migrante, to nisu samo žene, djeca, starci. Tu je puno muškaraca u naponu snage koji možda imaju opravdanje za odlazak iz svoje zemlje tražeći sigurniji i bolji život. Ipak, ne možemo zanemariti činjenicu da masovni priljev migranata stvara određene probleme u svakoj zemlji u koju oni dođu. Lijepo je primiti migrante iz bilo koje zemlje ako su oni u relativno malom broju. Imamo primjere naših studenata iz isto tih regija koji su dolazili 70-ih i 80-ih koji su sada tu. Neki su stomatolozi, neki liječnici itd. Vi kada dobijete iz jedne zemlje u kratkom periodu velik broj ljudi koji dolaze sa svojom kulturom, nekulturom itd. oni dobivaju jednu određenu društvenu snagu. Ono što se dogodilo u Kölnu je najbolji dokaz za to, jer da je njih bilo desetak nikad ne bi počinili tako nešto kao kad ih je bilo tisuću ili dvije na novogodišnju noć, muškarci iz jedne potpuno druge kulturološke sredine bili su suočeni s ženama, pretpostavljam za njih izazovno obučanima, i upravo taj njihov broj im je dao potpuno novu snagu za neprimjereno djelovanje. Prizivati izbjeglice kao rješenje naših demografskih problema mislim da nije dobro. Trebamo imati migrantsku politiku i odlučiti što i koga želimo i kako te osobe uspješno integrirati u naše društvo. Treba također napomenuti da azilanti i osobe pod supsidijarnom zaštitom imaju pravo raditi na teritoriju Republike Hrvatske bez dozvole za boravak i rad. To je isto nešto što moramo uzeti u obzir kod odobravanja azila. Nemam rješenje, ali mislim da moramo biti oprezni. Mislim da bi dio tereta trebali snositi oni koji su izazvali ovu situaciju. Na žalost,

oni su prostorno jako udaljeni pa sve okolne države više trpe od onih koji su toj migrantskoj krizi doprinijeli.

S. Stanić: U narednom razdoblju postoji mogućnost se aktiviranja schengenskih pravila u nama susjednim zemljama. Mađarska i Slovenija su izgradile žicu. Koje su Vaše prognoze što će se događati u Hrvatskoj tada?

F. Staničić: Hrvatska će sasvim sigurno također zatvoriti granicu i eventualno primati nekakav simboličan broj osoba koliko procijeni da je kapacitet Republike Hrvatske da se o takvim osobama može brinuti. Dakako, to ne će biti u skladu s našim zakonodavstvom, ali će biti nešto što će postati stvarnost. Hoće li Europska unija pristupiti izmjenama određenih regulativa, ne znam, ali većina toga što će se dogoditi neće biti u skladu sa zakonom, ali će biti real politika pogotovo ako Njemačka to napravi sve će države slijediti tj primjer. Mi nećemo moći to izbjeći koliko god to ružno zvuči i možda nije moralno ispravno, ali uistinu predstavlja nešto što nećemo moći izbjeći. Nažalost, Republika Hrvatska nije u stanju skrbiti o jako velikom broju izbjeglica ni financijski ni na bilo koji drugi način.

S. Stanić: Mislila sam na ovo što je spomenuto na granicu s Bosnom i Hercegovinom koja je dugačka i nemoguće je staviti fizičke prepreke.

F. Staničić: Bitno je teže migrantima proći cijelu Bosnu i Hercegovinu i te planinske predjele i rijeke. Nije baš tako jednostavno. Oni će u bitno manjem broju dolaziti na tu granicu gdje će ih se zaustavljati i jednostavno vratiti. Dodatno, trebat će provoditi mjere dubinske kontrole granice i kontrole prometnih pravaca prema Republici Sloveniji.

S. Stanić: U Zakonu o strancima imamo onu odredbu gdje je zabranjeno vraćanje stranca koji dolazi iz ratne zemlje u tu zemlje. U narednom periodu svi ćemo izbjegavati tu kritičnu masu migranata na svom teritoriju.

F. Staničić: Govorimo o jednoj apsolutno nepravnoj situaciji kojom se ne može predvidjeti što će se dogoditi i što će koja država napraviti. Bit će pokušaja zatvaranja granice maksimalno koliko se može.

J. Barbić: Ima područja gdje je praktički nemoguće kontrolirati granicu. Povodom jedne godišnjice Baltazara Bogišića bili smo u Cavtatu i tamo smo održali znanstveni skup. Otišli smo posjetiti njegovo rodno mjesto. Otišli smo u Konavle, daleko u brda i došli do klanca kome su s lijeve strane bila velika brda a isto takva i s desne strane. Lijevo je još bila Hrvatska i po brdu je išla granica s Bosnom i Hercegovinom, zapravo istočnom Hercegovinom a desno Crna Gora. Sve jedva prohodno. Između dva brda uski prolaz s lošom cestom. Pitam gdje je tu granica? Kažu mi: "Samo ti sjedni u auto i vozi ravno do Trebinja, vozi gdje te volja." I sada pred sobom vidim ta brda i nije mi jasno tko tamo može kontrolirati prijelaze, ako netko krene po tim uzbrdicama i kamenjaru. Tamo se ne bi moglo ići masovno kao što se to sada čini jer su uvjeti za to nemogući, ali pojedinačno ili u manjim skupinama to bi bilo moguće.

S. Stanić: Kompleksno je. Kada govorimo o tome vraćanju ako pogledate rješenje o povratku da se napusti zemlju za 15 dana. Imamo situaciju kolodvora. Okupljaju se na kolodvoru dok ne smisle kako će se maknuti. S druge strane ako se ne vrate mogu biti stavljeni u detenciju, a onda Ježevo koje imamo koje prima 100 ljudi. Na letu se prima dvoje ljudi

za povratak u zemlju porijekla. Mi tisuću ljudi nećemo vratiti deset godina. Zapravo ćemo postati država u kojoj će svakodnevica biti ljudi koji su stalno tu negdje.

F. Staničić: Točno. Nijemci su imali sličan problem godinama. Imali ste osobe koje niste mogli protjerati deset, petnaest godina i onda su jednostavno nakon određenog broja godina legalizirali njihov status. Nije to nešto što se do sada nije događalo samo se sada događa u većem broju.

B. Sedak Benčić:

Ostali smo zakinuti za informaciju o zaštiti europskih granica na moru. Da li i kako Slovenija štiti Schengen na Jadranu.

F. Staničić: Spomenuo sam da Republika Hrvatska štiti vanjsku granicu Europske unije na moru koristeći policiju, obalnu stražu, radarski sustav. Slovenija trenutno nema doticaj s međunarodnim vodama pa ne može štiti schengensku granicu budući da nema vanjsku granicu na moru. Njena granica bi morala preći preko hrvatskog teritorijalnog mora, a to ne može. Trenutno je status quo, stanje sredine i nemaju doticaja s teritorijalnim morem koje bi bilo otvoreno.

J. Barbić: Slovenija je 1992. kada je pristupila Konvenciji o pravu mora kao nova država morala dati izjavu, i dala ju je, da je zemlja u nepovoljnom položaju. Ta je izjava deponirana prilikom pristupanja Konvenciji. Takvu izjavi daju države koje nemaju neposredan dodir s otvorenim morem. U takvom su slučaju susjedne države dužne omogućiti prolaz do otvorenog mora, ali ne i dati dio svog teritorija pa stoga ni teritorijalnog mora. Poznato vam je što se kasnije događalo, kako Slovenija danas tumači tu svoju izjavu kada traži dio našeg teritorijalnog mora. Ima li još potrebe za raspravom ili naš uvodničar želi nešto reći.

F. Staničić: Ne. Samo zahvaljujem na pažnji. Definitivno se radi o izazovima kao što smo čuli. Pred nama je jedno čudno razdoblje u kojem se pravnici neće baš najbolje snalaziti jer nemaju točku za koju bi se uhvatili. Ono što je danas sutra ne mora tako biti. U svakom slučaju svakako nas čeka zanimljivo razdoblje. Hvala lijepo.

J. Barbić: Danas je bilo riječi o klasičnom primjeru kada pravo postaje nemoćno. Sve možete propisati, ali dolazi se u situacije u kojima ono što je propisano teško da se može provoditi onako kako je zamišljeno. Zahvaljujem što ste i danas bili s nama. U ožujku ćemo razgovarati o osiguranju. Dođite, bit će zanimljivo.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 122

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
Nives Grgurić, dipl. iur. i mr. sc. Hrvoja Paukovića,
Hrvatski ured za osiguranje**

Tema 202. tribine

**IZVANSUDSKI INSTITUTI ZAŠTITE POTROŠAČA
U PODRUČJU OSIGURANJA**

Zagreb, 10. ožujka 2016.

KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA

202. TRIBINA – 10. OŽUJKA 2016.

IZVANSUDSKI INSTITUTI ZAŠTITE POTROŠAČA U PODRUČJU OSIGURANJA

J. Barbić: Dobra večer, kolegice i kolege. Evo nas na 202. tribini. Danas ćemo se baviti s područjem osiguranja o čemu je do sada bila, koliko se sjećam održana samo jedna tribina ali ne s današnjom temom. Osiguranje se tiče svih nas. Svi moramo biti zainteresirani za temu *Izvansudski instituti zaštite potrošača u području osiguranja*.

Zaštita potrošača postala je u posljednje vrijeme jako važna tema ne samo kod nas nego i u cijelome svijetu. I mi smo o tome održali nekoliko tribina ali ne i o području zaštite potrošača na području osiguranja. Negdje se u zaštiti potrošača pomalo i pretjeralo, a negdje nije. Cilj je zaštite potrošača da se u tome postigne potrebna pravedna ravnoteža, da vaga ne ode previše ni na jednu stranu. Kada se govori o pravima valja imati na umu da sve djeluje kao apotekarska vaga. Koliko više stavite na jednu stranu, toliko će više vaga odskočiti na drugoj. Riječ je, naime, o nerazmjernosti u ekonomskoj snazi i upućenosti u stvari između potrošača s jedne i onoga tko mu prodaje robu ili pruža uslugu s druge strane. Zato ćemo danas raspravljati o zaštiti potrošača u osiguranju - kako pomoći da vaga ne pretegne na jednu stranu, tj. na stranu jakog i moćnog s kim se susreće potrošač. Raspraviti ćemo koji su to pravni i izvanpravni putevi koji vode postizanju ravnoteže u odnosu osiguratelja i osiguranika koji zahtijeva ispunjenje svojih prava iz ugovora o osiguranju.

O tome će nas u raspravu uvesti dvoje uvodničara. Prvo ću predstaviti našu kolegicu, jer je red da prednost damo dami. Uvodničarka će biti kolegica Nives Grgurić a uvodničar kolega mr. sc. Hrvoje Pauković, oboje iz Hrvatskog ureda za osiguranje. Oni će vas, kao najmjerodavniji za to područje, uputiti u temu o *Izvansudskim institutima zaštite potrošača u području osiguranja*. To su informacije iz prve ruke, jer je riječ o stvarima kojima se oni bave. Moj je savjet svakome da sve što može riješi izvan suda, jer kada dođete u sudske ralje nitko vam ne može jamčiti koliko će to trajati i kako će završiti. Prepuštam vas našim uvodničarima da vas uvedu u današnju temu.

H. Pauković: Zahvaljujem poštovane dame i gospodo, poštovani akademike Barbiću zahvaljujem na pozivu. Izuzetna nam je čast da možemo kolegica Nives Grgurić i ja malo prozboriti o izvansudskim institutima zaštite potrošača u području osiguranja. Kao što je napomenuto, dolazimo iz Hrvatskog ureda za osiguranje. Znam da neki od vas znaju što je Hrvatski ured za osiguranje, ali za one koji možda ne poznaju naš rad - mi smo prvenstveno udruženje osiguratelja koje je regulirano prema Zakonu o osiguranju i koje obavlja niz funkcija, a neke od njih su povezane s ciljem promicanja djelatnosti osiguranja i rada osiguratelja. Potpisnici smo niza međunarodnih sporazuma te predstavljamo nacionalni ured za osiguranje. Vodimo i Garancijski fond koji ima svoje zakonom određene uloge. Fokus današnjeg izlaganja bit će na izvansudskim institutima zaštite potrošača prvenstveno onima u okviru Hrvatskog ureda, a to je pravobraniteljstvo na području osiguranja i Centar za mirenje. Obavljamo niz zadaća, nekada se borimo za interese osiguratelja, promičemo njihove interese. Često „rušimo“

(ocjena ustavnosti) i pokušavamo utjecati na pojedine članke zakona koji se tiču industrije osiguranja. Bitno je napomenuti i da promičemo i zastupamo interese u Hrvatskoj, a isto tako i u inozemstvu. Nekoliko riječi o industriji osiguranja. Kao što je iz slajda vidljivo možda manje poznato kao takvi činimo 6,8% financijskog sektora. Vidite poslovne banke su tu dominantne što je vrlo logično. Postoji 23 osiguratelja, a imamo jedno društvo za reosiguranje, ali isto tako imamo brojne subjekte koji se bave posebno vezano uz osiguranje. Tako imamo posrednike u osiguranju, zastupnike u osiguranju, imamo banke koje prodaju osiguranja. Svi ste svjedoci toga da kada dođete u banku realizirati kredit pa vam se ponudi određen proizvod osiguranja. Budući smo dio jedinstvenog europskog tržišta imamo čak 360 društava za osiguranje država članica Europske unije koje su se prijavile da će poslovati ovdje u Republici Hrvatskoj. Prosječno jedan građanin Hrvatske potroši nešto preko 2.000 kuna godišnje na usluge osiguranja. Da li je to dovoljni dobro? Naravno za nas iz industrije osiguranja nikada nije. Mi bismo htjeli da to bude puno više. Prosjek Europske unije je isto tako slična brojka samo su ovo kod nas kune, a kod njih su euri. Zašto je to tako niz je razloga, ali to bi zahtijevalo posebnu tribinu. Možemo reći da na ne život, osiguranje automobila i imovine trošimo najveći dok na životna osiguranja trošimo ipak puno manje. U toj interakciji što se događa? Događa se jako puno ugovora o osiguranju. To je ono što kolokvijalno nazivamo „polica“. Godišnje se sklope milijuni „polica“ odnosno ugovora o osiguranju. Uglavnom su to proizvodi koji štite imovinu, štite odgovornost vozača. Godišnje se ubire više milijardi kuna premije. Isto tako isplaćujemo milijune šteta iz niza događaja. Na taj način doprinosimo zaštiti dobara, zaštiti građana od raznih rizika. Na taj način se suportira sigurnost i stabilnost u životu svih nas. Tko nam je s druge strane u svim tim milijunima ugovora o osiguranju? Potrošači. Njih ima sve više i više. Na svijetu svake godine je 150 milijuna novih potrošača. S jedne strane su oni koji imaju moć, novaca, resurse, s druge strane dolazi do mladih potrošača i građana i pravnih osoba koji isto tako možda nisu dovoljno educirano o svojim pravima. Upravo kroz taj neki instrument zaštite potrošača pokušava se ta tržišna ravnoteža ujednačiti.. S jedne strane imate ugovaratelja osiguranja, osiguranika koji su povezani s ugovorom o osiguranju. Tako imamo oštećene osobe, a koje imaju pravo potraživati od osiguratelja osiguranje štete. I zbog tih snaga potrebna je neka nadstandardna zaštita prema njima. Naši proizvodi su složeni, komplicirani, zahtjevni. Nekad su zahtjevni samo kod nas u sektoru osiguranja i vrlo često društvo i ljudi su bombardirani s nizom naših oglasa i propagande isto tako i agresivne prodaje koja pokušava prodati proizvod. Putem niza zakona - Zakona o obveznim odnosima, Zakona o osiguranju, Zakona obveznim osiguranjima u prometu, Zakona za zaštitu potrošača uvodi se određena nadstandardna zaštita. Mi smo prije petnaestak godina usvojili Kodeks osigurateljne i reosigurateljne etike kao dobrovoljno sredstvo koje pomaže regulaciji sektora u pogledu zaštite potrošača. Postoje i brojni podzakonski akti nadzornog tijela koji reguliraju te odnose. Što žele potrošači s druge strane? Potrošači žele mehanizme zaštite, oni žele kvalitetan savjet i informaciju. Kao što je akademik Barbić rekao nekada ide to u neke krajnosti pa nekad previše informacija znače *overload*. Neka potrošači ne mogu razlučiti što je ispravno, što je bitno, ne snalaze se. Iz tog razloga potrošači su izloženi informacijama i žele kvalitetniji financijski savjet. Oni traže da svi ti koji prodaju i distribuiraju proizvod osiguranja budu i nadzirani educirani. Oni isto tako žele bolje financijsko obrazovanje. Žele znati više o proizvodima koje kupuju i biti svjesni koje su njihove potrebe i mogućnosti da bi dobro procijenili koji im je proizvod potreban. Upravo tu jedna mala digresija. Ovaj tjedan održavae se Global money week koji se obilježava z financijskoj industriji u 80 država svijeta. Zbog čega? Želimo približiti financijsko obrazovanje svim naraštajima.. Želimo potaknuti da cijelo društvo od rane dobi usvoja i

stječe vještine u osobnim financijama, realiziranje vlastitih potreba, imajući u vidu vlastite mogućnosti. Svi se sjećamo problema sa švicarskim frankom. Sjećamo se i nekih drugih situacija koje su možda rezultirale toga da nije bilo dovoljno financijske pismenosti i financijskog obrazovanja. Ljudi nisu bili dovoljno svjesni u što se upuštaju. Isto tako s druge strane financijska industrija vjerojatno sa svoje strane nije bila dovoljno usmjerena da objasni na primjeren način svoje proizvode. HUO je izdao i jednu brošuricu koja je namijenjena prvenstveno mladima, posebno studentima. Podijelit ćemo nekoliko primjeraka. Što znači izvansudski alternativni način rješavanja sporova? Upravo uloga neke treće osobe neovisne koja može biti arbitar, medijator, koja može pomoći da se neki spor riješi. S naše strane financijskog sektora isto tako je bitno da se potrošač osjeća sigurnim da on kroz te institute o kojima će sada biti riječi jača povjerenje u naš sektor. Mi kao takvi u sektoru osiguranja ne bježimo od potrošača, od traženja da mi budemo bolji, fokusiraniji, usmjereniji potrebama građana i gospodarstva. Zato i promoviramo takve načine rješavanja. Razni su modeli po raznim zemljama. Neki to rade u okviru državnog tijela gdje se rješavaju sporovi iz osiguranja, negdje se to radi u okviru nadzornih tijela osiguratelja, negdje su to samostalna neovisna tijela. Kod nas pravobraniteljska područja osiguranja koja djeluje u okviru našeg udruženja Hrvatskog ureda za osiguranje. Međutim ima neke druge mehanizme kako može osigurati poslovanje sukladno zakonu. Imamo obvezu uspostava izvansudskog rješavanja sporova između osiguranika i osiguratelja. To imamo kao određenu obvezu i o tome moramo informirati potrošača. Moramo navesti da takav način rješavanja sporova postoji i da ga mogu koristiti. Postupak je bio ustrojen prije zakonske obveze. Dakle, mi smo samoinicijativno kroz praksu osiguratelja promovirali takve načine rješavanja sporova. Postoji i sustav internog pritužbenog postupka koji uređen aktima osiguratelja. On je bio oformljen i kad to nije bila zakonska obveza. To se nadzire o strane HANFE. U konačnici smo uvjereni da to dovodi do dobrobiti da se kroz izvansudsko rješavanje sporova i instrumente koji su zakonom određeni za prava naših klijenata i oštećenih osoba i može doprinijeti zamjetnijoj ulozi osiguranja u hrvatskom društvu. Uvjereni smo da još uvijek naši proizvodi nisu dovoljno zastupljeni i društvo i država nisu dovoljno prepoznali prednosti djelatnosti osiguranja.. Za kraj prepustit ću riječ kolegici Nives Grgurić.

J. Barbić: Hvala Vam, kolega Pauković, na ovako lijepom uvodu. Kolegice Grgurić, izvolite.

N. Grgurić: Dobra večer svima. Voditelj sam Odjela pravnih poslova u Hrvatskom uredu za osiguranje i tajnik Centra za mirenje. Kratko ću vas upoznati s institutima koji su ustanovljeni na području osiguranja u svrhu zaštite potrošača, Pravobraniteljstvo i Centar za mirenje. Željela bih pozdraviti pravobranitelja profesora Marina koji je s nama i koji može detaljnije odgovoriti na vaša eventualna pitanja. Institut Pravobraniteljstva na području osiguranja djeluje od 2007. godine pri Hrvatskom institut za osiguranje. Pravobraniteljstvo je neovisno i samostalno tijelo za rješavanje pritužbi osiguranika i oštećenih osoba. Odluke o osnivanju i radu pravobraniteljstva donesena je 2005. godine. Pravobranitelja imenuje Upravni odbor Hrvatskog ureda za osiguranje. Kao što je spomenuto ranije nadležnost pravobranitelja propisana je Odlukom, a pravobranitelj odlučuje o nesuglasjima između stranaka i društava za osiguranje nastalim zbog nepoštivanja Kodeksa poslovne osiguravateljne i reosiguravateljne etike. Kodeks je donesen 2004. godine u okviru Udruženja osiguratelja pri HGK s ciljem jačanja profesionalnog odnosa prema strankama te uzajamnog povjerenja. Ovdje su navedena neka načela kodeksa. Načelo stručnosti, efikasnosti, pravičnosti pri obradi odštetnih zahtjeva, pri čemu se podrazumijeva da društva trebaju nastojati i sve odštetne

zahtjeve riješiti u izvansudskom postupku. Tu je načelo uzajamnog povjerenja i zaštita prava i probitaka stranke. Načela o načinu rješavanju pritužbi, pridržavanje propisa i pravila svrhe osiguranja. Važno je reći da Pravobraniteljstvo nije nadležno za postupanje u imovinskopravnim sporovima. Dakle, pravobranitelj ne ulazi u meritum niti odlučuje o osnovnosti odštetnog zahtjeva i njegovoj visini. Također je nadležnost pravobranitelja ukoliko već teče parnica pred sudom kako bi se izbjeglo dvostruko odlučivanje u istoj pravnoj stvari. Isto tako postoji i vremensko ograničenje odnosno nenadležnost za postupanje po žalbama koje se odnose na činjenice i postupke kod kojih je proteklo više od šest mjeseci. Rad pravobranitelja prati Vijeće pravobraniteljstva koje čini predstavnik potrošača kojeg imenuje Hrvatska udruga potrošača, zatim neovisni stručnjak iz područja osiguranja, financija ili gospodarskog prava kojeg imenuje Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga i predstavnik osiguratelja kojeg imenuje Upravni odbor Hrvatskog ureda za osiguranje. U praksi to izgleda tako da se Vijeće sastaje kvartalno. Pravobranitelji obavještava Vijeće o pristiglim pritužbama, razmatraju se spisi te obavještava Vijeće o eventualnim kršenjima Kodeksa. Jednom godišnje pravobranitelj podnosi Izvješće o radu Pravobraniteljstva. Nakon usvajanja izvješća od strane Vijeća, pravobranitelj podnosi izvješće Upravnom odboru Hrvatskog ureda za osiguranje. Važno je reći da je postupak pred pravobraniteljem za oštećene osobe besplatan. Osnovna procesna pretpostavka za postupanje Pravobraniteljstva je prethodno podnošenje pritužbe osiguratelju i postojanje drugostupanjske odluke društva o pritužbi. Po zaprimanju pritužbe pravobranitelj dostavlja pritužbu društvu za osiguranje koje se treba očitovati u roku od 15 dana. Pravobranitelj u pravilu odlučuje na temelju dokumentacije koja je dostavljena, a iznimno može sazvati i raspravu ukoliko smatra potrebnim. U tom slučaju primjenjuju se odredbe Zakona o parničnom postupku. U slučaju utvrđenog kršenja Kodeksa, odluka pravobranitelja sadrži preporuku društvu za osiguranje. Naime, sve utvrđene činjenice pravobranitelj dostavlja u obliku mišljenja, preporuke, kritike. U svakom slučaju društvo za osiguranje je dužno obavijestiti pravobranitelja o izvršenju preporuke. Ukoliko se ne bi postupilo u skladu s preporukom u tom slučaju pravobranitelj obavještava Hrvatsku agenciju za nadzor financijskih usluga. U praksi se nije pokazala takva potreba. Ukoliko bude donesena određena preporuka pravobranitelja, društva za osiguranje postupaju u skladu s time. Ovdje su neki primjeri kršenja Kodeksa osiguravateljne i reosiguravateljne etike. Primjerice, u slučaju otklona odštetnog zahtjeva društvo za osiguranje dužno je taj otklon obrazložiti odnosno pružiti u smislu Zakona o obveznim osiguranjima u prometu obrazloženi odgovor. Nadalje, društvo je dužno isplatiti nesporni dio štete u roku propisanim zakonom. Također društva za osiguranje dužna su postupati na način da efikasno rješavaju odštetne zahtjeve i svako neosnovano odugovlačenje rješavanja odštetnog zahtjeva (znači da društvo samostalno pribavi potrebnu dokumentaciju od Ministarstva unutarnjih poslova, nadležnog općinskog državnog odvjetništva i dr.) smatra se kršenjem Kodeksa. Društva su dužna obavijestiti stranke o mogućnostima ulaganja žalbe sukladno Pravilniku HANFE o postupanju s pritužbama osiguranika, ugovaratelja osiguranja te korisnika iz ugovora o osiguranje i uputiti ih na obraćanje Centru za mirenje, odnosno Pravobraniteljstvu. Drugi ustanovljeni instrument zaštite potrošača koji djeluje na jedan potpuno drugi način je Centar za mirenje pri Hrvatskom uredu za osiguranje. Vjerujem da ste se svi već susreli s medijacijom odnosno mirenjem. U Hrvatskoj je vrlo rano je formiran zakonski okvir mirenja. Već 2003. godine Vlada je prepoznala mirenje koje je uključeno u strategiju reforme pravosudnog sustava. Tada je krenuo projekt PHARE 2005 financiran od Europske unije. Cilj je bio razviti mirenje na sudovima i izvan sudova, a u okviru tog projekta educiran je značajan broj izmiritelja. Što se tiče Zakona o mirenju naglasila bih samo nekoliko članaka koji su

važni za sam postupak mirenja. To je čl. 5. kojim se propisuje da se mirenje može provoditi neovisno o tome je li u tijeku sudski postupak. Dakle, tendencija Zakona je ostaviti prostor za mirenje uvijek otvorenim. Zatim, nagodba sklopljena u postupku mirenja je ovršna isprava ukoliko sadrži klauzulu ovršnosti što zapravo sve nagodbe koje se zaključe pred našim Centrom i sadrže iako se u praksi nikada ne pokazuje potreba za ovrhom. Društva zaista svoje preuzete obaveze u postupku mirenja uredno izvršavaju. Značajna je i odredba da se pokretanjem postupka mirenja prekida zastara. Poznate su prednosti izvansudskih postupaka. Naglasila bih još jednom da je u mirenju najvažnija autonomija stranaka jer su stranke te koje donose odluku o svom sporu uz pomoć i posredovanje izmiritelja koji je samo sažimatelj navoda stranaka koji nastoji neutralizirati eventualne tenzije između stranaka te negativne konotacije pretvoriti u pozitivne. Znamo da je sud vezan strogim pravilima procesnog prava pa tako ne može suditi izvan petita tužbenog zahtjeva. Vidjet ćete u nekim primjerima koje ću kasnije izložiti da upravo mirenje omogućuje da je veliku fleksibilnost postupanja stranaka mogućnost postizanja različitih rješenja. O dugotrajnosti sudskog postupka ne treba posebno govoriti. Još je važno reći za mirenje da je neformalan postupak. Komunikacija sa strankama odvija se e-mailom, telefonom. Pokušava izbjeći svako suviše administriranje. Sam postupak pri našem Centru uređen je Pravilnikom o radu Centra za mirenje, a odnosi se na mirenja u sporovima iz osigurateljnih i odštetnih odnosa. U praksi mogu reći da su česta mirenja u sporovima za naknadu štete. Zatim sporovi iz područja životnog osiguranja, zdravstvenog osiguranja, putnog osiguranja, osiguranja imovine, osiguranja od nezgode. Zaista jedan široki spektar. Ono što uvijek naglašavam kao prednost našeg Centra je činjenica da je za oštećene osobe postupak pri našem Centru besplatan. Želeći potaknuti izvasudsko rješavanje sporova, društva za osiguranje su pri osnivanju Centra mirenje pristala snositi troškove postupka mirenja bez obzira na konačan ishod postupka, što se u praksi pokazalo jako poticajno. Samim time postignuta je afirmacija mirenja u području osiguranja. Na mrežnim stranicama našeg Ureda nalazi se Lista izmiritelja tako da stranke mogu izabrati izmiritelja koji će voditi njihov postupak. Radi se o stručnjacima koji su prošli odgovarajuće edukacije. Tu su i stručne osobe koje su se istakle u pravnoj struci svojim znanstvenim ili stručnim radom ili javnim djelovanjem. Iz prakse od 2007. godine mogu reći da se uspjeh postupaka mirenja kreće oko 70%. Odličan rezultat, što znači da stranke koje dolaze pred Centar za mirenje imaju zaista namjeru svoj spor i riješiti, iako se ponekad mirenje koristi i u slučaju kada se želi stranci obrazložiti odluka društva o odštetnom zahtjevu. Ima nekih situacija koje nisu pokrivene uvjetima ili zakonom, pa ponekad društva putem postupka mirenja žele stranci objasniti svoj stav. Također, žele zadržati poslovni odnos. Konkretno primjer. Radilo se o slučaju gdje je osiguranik zaključio policu o nesposobnosti vraćanja kredita što se zaključuje u bankama tijekom dizanja kredita. Osiguranik je poginuo vozeći automobil. Nije se radilo o prometnoj nesreći nego je izgubljen nadzor nad vozilom uslijed zastoja srca. Obdukcijom se dokazalo da na srcu postoji ožiljak mišića srca zbog čega je došlo do zatajenja crpne funkcije. U svojstvu predlagatelja mirenja javljaju se roditelji pokojnog osiguranika. Oni su njegovi nasljednici i naravno odgovaraju za dugove ostavitelja i za iznos kredita. Ono što se pokazalo vrlo sporno je činjenica da je pokojni osiguranik bio srčani bolesnik što nije naveo, a bio je dužan pri zaključenju police osiguranja. Postavilo se pitanje je li smrt osiguranika nastupila kao posljedica ranije bolesti i ranije operacije. U Centru za mirenje stranke su se suglasile i angažirale vještaka specijalista kardiologa te su definirali desetak pitanja koja su bila iznimno važna za rješenje spora. Medicinski vještaci jasno su odgovorili na postavljena pitanja. Kroz tri sastanka koja su se održala u mjesec dana spor je riješen nagodbom. Utvrđeno je da smrt osiguranika nije posljedica bolesti

od ranije. U cijelosti je isplaćen osiguran iznos. Prema opisnom u ovom primjeru, jasno je da bi u sudskom postupku spor vjerojatno trajao godinama. Dakle, jedno vještačenje, prigovori na vještačenje, presuda, druga strana iznosi žalbu. Ovdje je isključivo prema dinamici stranaka spor riješen u mjesec dana. Drugi primjer odnosi se na spor temeljem police kasko osiguranja. Na slajdu su slike mjesta događaja. Radi se o ulazu u javnu garažu. Osiguranik je ulazio s autom u garažu, međutim na krovu auta je prevezio dva bicikla. Zanemario je pri tome znak da se radi o ograničenju ulaska vozila u garažu u visini do dva metra i naravno bicikli su zapeli i došlo je do priličnog oštećenja vozila. Dakle, prema kasko uvjetima društva za osiguranje radi se o gruboj nemarnosti osiguranika i isključenju iz osigurateljnog pokrića. S druge strane osiguranik je klijent društva koji ima osiguranu cijelu flotu vozila jer je pravna osoba. Društvo želi očuvati svoj odnos s osiguranikom i pokušava se naći rješenje. To je situacija gdje se vidi fleksibilnost postupka mirenja obzirom su stranke postigle sljedeću nagodbu. Društvo za osiguranje obvezalo se da će tijekom obnove police automobilskog kaska s naslova naknade u predmetu mirenja, priznati utvrđeni iznos štete koji će se kompenzirati s premijom po budućoj polici.

To je jedno fleksibilno rješenje koje sud ne bi mogao donijeti upravo zbog vezanosti tužbenim zahtjevom. U nastavku, kratko, jedan osvrt na regulativu Europske unije iz razloga što je upravo u zakonodavnoj fazi Zakon o alternativnom načinu rješavanja potrošačkih sporova. Dakle, radi se o Direktivi o alternativnom načinu rješavanja potrošačkih sporova i Uredbi o online rješavanju potrošačkih sporova. Europska federacija osiguratelja i reosiguratelja - Insurance Europe – pozitivno je ocijenjena intencija Europske komisije usmjerenu na poticanje razvitka izvansudskog rješavanja sporova, Također, Europski parlament dao je pristanak na citirana dva ključna prijedloga uz naglasak na činjenicu da ADR i ODR sustav predstavljaju dobitak za potrošače jer će potrošači moći riješiti svoje sporove izvansudski na jednostavan, brz i financijski povoljan način.

Ratio Direktive bazira se na činjenici da Europska komisija smatra kako alternativni načini rješavanja sporova nisu u potpunosti razvijeni na području Europske unije jer ni potrošači ni pružatelji financijskih usluga nisu dovoljno svjesni postojećih mehanizama rješavanja sporova. Rok za implementaciju ove Direktive bio je 9. srpnja prošle godine. U Ministarstvu gospodarstva se već prošle godine oformila radna skupina. Međutim, zbog u međuvremenu provednih parlamentarnih izbora tek sada je Zakon u zakonodavnoj proceduri. Uredba o online načinu rješavanja potrošačkih sporova je u primjeni od 15. veljače 2016. Svrha Uredbe je kreiranje ODR platforme na razini Europske unije za obradu potrošačkih sporova nastalih iz online transakcija. ODR platforma će povezivati sve nacionalne ustanove za alternativno rješavanje sporova i biti dostupna na svim službenim jezicima EU. ODR platforma ima oblik interaktivne web stranice koja će pružiti opće informacije o rješavanju potrošačkih sporova između trgovaca i potrošača proizašlih iz online prodaje i ugovora o uslugama.

U Hrvatskoj će kontaktna točka biti Europski potrošački centar pri Ministarstvu gospodarstva. Naš Centar za mirenje ujedno je zadnje dvije godine član FIN-NET-a. FIN-NET je mreža izvansudskih instituta za rješavanje sporova između potrošača i pružatelja financijskih usluga u zemljama europskog gospodarskog prostora. Osnovan je 2001. godine s ciljem omogućavanja jednostavnog pristupa potrošača izvansudskim načinima rješavanja sporova. Na slajdu su navedene zemlje članovi FIN-NET-a. Uglavnom radi se o centrima za mirenje, institutima ombudsmana (pravobraniteljstva)

koji obuhvaćaju područje bankarstva, osiguranja, mirovinske fondove i generalno financijski sektor. Preduvjet rješavanja prekograničnog spora je prethodno direktno podnošenje pritužbe pružatelju financijskih usluga. Ukoliko se na taj način ne uspije riješiti spor potrošač se može obratiti svom nacionalnom tijelu, dakle, primjerice u Centru za mirenje pri Hrvatskom uredu za osiguranje. U tom slučaju mi ćemo uputiti potrošača na nadležno inozemno tijelo za rješavanje sporova, odnosno možemo zaprimiti pritužbu potrošača i izvijestiti ga o službenom jeziku nadležnog inozemnog tijela za izvasudsko rješavanje sporova, eventualnim ograničenjima zakonodavstva, o troškovima pristojbi. Dakle, važnost članstva Centra za mirenje pri Hrvatskom uredu za osiguranje u FIN-NET-u je mogućnost pružanja pomoći hrvatskim potrošačima korisnicima financijskih usluga. Dakle, zaključno, mehanizmi zaštite potrošača zaista pomažu u jačanju povjerenja potrošača u institucije tržišta osiguranja. I financijsko obrazovanje stanovništva je nužno. Educirani potrošač poticajno djeluje na svako tržište pa tako i tržište osiguranja. Smatramo da su Centar za mirenje i Pravobraniteljstvo na području osiguranja svojim djelovanjem zaista doprinijeli promicanju zaštiti prava potrošača na višu razinu. Hvala.

J. Barbić: Zahvaljujem uvodničarima na zaista lijepom uvodu u današnju temu. Posebno im zahvaljujem što su pri tome postupili s pravom mjerom za prikaz stanja stvari i mogućnosti, izbjegavajući sitne detalje o kojima možemo raspravljati. Za sliku o stanju stvari ovo je bilo jako dobro, detalji bi otežali dobivanje te slike. Snimit ćemo sve što bude rečeno i nakon autorizacije ispisa objaviti u Biltenu i kasnije u Godišnjaku. Izvolite početi s pitanjima i razmišljanjima.

R. Anić: Dobra večer svima. Drago mi je što sam ovdje večeras. Ovo je tema koja mi je osobno vrlo zanimljiva. Odvjetnik sam, izmiritelj i član Upravnog odbora Hrvatske udruge za mirenje. Žao mi je što nas je malo ovdje. Htio bih zahvaliti akademiku Barbiću na odličnom uvodu, kolegi Paukoviću na jako dobroj prezentaciji pa ću ga morati pitati za nekoliko savjeta, a kolegici Grgurić jer ne znam što bi još puno rekao o mirenju. Preći ću na svoja konkretna iskustva. S mirenjem sam se susreo prije desetak godina. Vodio sam jedan spor u kojem je sve bilo sporno. S druge strane je bilo osiguranje. Moja stranka je živjela i još uvijek živi u Njemačkoj. Zubar je po struci. Imao je nekakvu ozljedu ruke zbog čega nije mogao obavljati svoj posao. Jedan od zahtjeva je bio i zahtjev za gubitak zarade. Dobio sam prvi puta poziv za mirenje i nisam znao o čemu se radi. Rekao sam – idem probati. Mislim da je naša kancelarija poznata po tome da gdje god je moguće nastojimo zaključiti nagodbu. Mislio sam da druga strana ne želi nagodbu, no mogu probati. Spis je bio oko 40 cm debeo. Došao sam tamo. Izmiritelj je bio kolega Šimac kojega izuzetno cijenim kao izmiritelja i nakon nekoliko sati mirenja na kojem je bilo i odvojenih sastanaka dogovorili smo i uspjeli zaključiti nagodbu što nikada prije ne bih vjerovao. Poučen tim iskustvom zainteresirao sam se za mirenje pa sam Završio sam osnovnu obuku kao i naprednu, te sam se usavršavao i na radionicama koje su bile održavane u Hrvatskom odjelu za mirenje ili pred našom Odvjetničkom komorom. Pokušavam propagirati mirenje gdje god je to moguće. Prednosti su velike i zaista nije isto kad dvije osobe u sporu pokušavaju riješiti spor same kao ili kad imaju osobu koja je obučena i zna upravljati sukobom i može koristiti alate u sporu i postići nagodbu. Još jedna prednost nagodbe je što nakon mirenje nema ovrhe jer obzirom da su strane ostvarile interes koji ne mora biti samo isplata novca. Pokušavam gdje kod je moguće propagirati ideju mirenja. Često puta nalazim na otpor ljudi, ali samo onih koji nisu imali priliku susreti se s mirenjem. Ljudi misle da nije uspješan postupak koji je nije završio nagodbom. Izmiritelj ne odgovara za uspjeh odnosno neuspjeh (rezultat

odnosno zaključenje nagodbe). Izmiritelj je odgovoran za uspješnost vođenja postupka. Mogu samo reći da sam danas dao suglasnost HUO za jedna predmet za provođenje postupka mirenja. Radi se prometnoj nesreći iz devedesetih. Opet je sve sporno. Bilo je već jedno mirenje na sudu koje nije uspjelo, ali mislim da je tu prednost Hrvatskog ureda za osiguranje što ima za izmiritelje ljude koji poznaju materiju. Hvala lijepo.

J. Barbić: Zašto je važan ovaj procese mirenja da se kod nas odvija. Tu je očiti nesrazmjer u snazi dviju strana. Kada je spor između dva jednako snažna onda je moguće svašta. Ovdje imate jednog jako snažnog i jako slabog i instituciju koja omogućava da se oni dva na jedan snošljivo dobar način pogađaju da bi riješili jednu stvar. To izvanparničnih institucija ne možete napraviti jer taj nesrazmjer bi uvijek prevagnuo na jednu stranu. Kroz ovu instituciju to je moguće naročito što onaj osiguranih još nije prošao. Tu je po meni bit odnosa ovdje.

B. Sedak Benčić:

Imat ću jedno kratko školsko pitanje. Mirovno vijeće u svom postupanju da li je vezano odredbama članka 3. st. 2 Zakona o parničnom postupku obzirom na primjer koji ste iznijeli smrti osiguranika da li je uzrokovano bolešću ili što je akademik Barbić malo prije rekao u očiti nesrazmjer snaga i potencijala stranaka u mirenju. Konkretno me završna odredba članka 2 st. 3 koji govori o javnom moralu. Da li je to mirovno vijeće vezano i tom odredbom.

N. Grgurić: Apsolutno imaju slobodu zaključivanja nagodbe o svim pravima kojima mogu slobodno raspolagati. Ako se radi o tim okvirima.

H. Pauković: Tom nagodbom se potpisuje isplata nekog iznosa i sve strane su zadovoljne. Ne smatram da je povrijeđen neki prisilni propis.

B. Sedak Benčić:

Da sa upotrijebio kontrario pitao bih za status stranke i njezino pravo. Gdje bi morao biti moral prisutan od javnog morala. Da li ona ima financijski potencijal ili je možda prihvatila nešto što je možda nesrazmjerno.

N. Grgurić: U konkretnom slučaju stranka sigurno pred sudom ne bi uspjela s tužbom obzirom da se radi o potpunom isključenju po kasku. Ovdje se radilo konkretno o dobroj volji društva za osiguranje da zadrži osiguranika i da se taj osiguranik osjeća zadovoljno.

V. Boić: Htio bih se prvo zahvaliti gospodinu Paukoviću koji je rekao da će podijeliti brošure mladima, đacima i studentima i svima onima koji se tako osjećaju. To je jedan jako lijepi kompliment. Koji su aspekti i posljedice financijske i pravne pismenosti odnosno nepismenosti? Trebalo bi promisliti koja bi tijela bila zadužena za promicanje te pismenosti. Vidjeli smo tu da se teži nadstandardnoj zaštiti potrošača. Vjerojatno kada bi u Hrvatskoj bila standardna zaštita postignuta svi bismo bili zadovoljni, jer potrošači kod nas često niti ne pročitaju ugovor, a kamoli da znaju što je sve i s kojim posljedicama ugovoreno. U pogledu kvalitete u provođenju medijacije 70% je gdje je napravljen sporazum o nagodbi. Daljnjih 30% dobiva još nešto što je nevjerojatno, a to je da stranke poboljšaju ili ostvare komunikaciju. Ne komunikaciju kao frazu nego komunikaciju kao razmjenu činjenica i dokaza. Što znači poboljšati komunikaciju odnosno da se po Murphyevom zakonu, može dogoditi ono što se ne očekuje, egzemplarno je dokazano u predmetu jedne velike osiguravateljske kuće. U

konkretnom slučaju došlo je do zamjene fotoelaborata. Stranke su bile dovoljno ukopane u svoje pozicije da su dva puta na pitanje je li to taj fotoelaborat, potvrdno su odgovorili. Nakon što su treći puta dobili da pogledaju taj fotoelaborat shvatili su da je došlo do potpune pogreške u materijalu koji se nalazio u predmetu. Kada se stranke ukopaju u svoje pozicije, najčešće u sudskom postupku, dolazi do nepovoljne komunikacije, ne u smislu da se ne čuju nego se uopće ne razumiju. Svi pokušavamo dobiti provjeru informacija, a upravo je to u medijaciji uz povjerljivost i neutralnost, najveća kvaliteta moguće komunikacije u medijaciji. Samo još malo oko publike. Ili može biti da je bila slaba informiranost o tribini ili svi misle da o tome znanju sve i da nemaju što čuti i naučiti. Najgori su oni što o tome znaju malo, a pričaju o tome s autoritetom kao da su studirali ili doktorirali na temu medijacija.

J. Barbić: To Vam je, kolega, nažalost svugdje tako. Najviše volim one koji kažu da nisu stručnjaci i da se u nešto ne razumiju ali bi ipak o tome raspravljali. Zato su dobre institucije koje omogućuju da se ljudi snađu u stvarima u koje se dovoljno ne razumiju i u koje imaju povjerenje. Povjerenje da je institucija poštena i da jamči nepristranost. Bitno je danas ovdje da je to u dovoljnoj mjeri istaknuto.

T. Pukl: Dobra večer svima. Nedavno sam diplomirao i zahvaljujem se na ovom zanimljivom predavanju. Drago mi je čuti što se mirenje koristi i području osiguranja i što se ti sporovi mogu riješiti na jedan svima zadovoljavajući način. Zanima me koliko se koristi arbitraža kao način rješavanja sporova koji proizlaze iz osiguranja?

H. Pauković: Mi nemamo nikakav institut arbitraže primjenjiv u Hrvatskom uredu za osiguranje. Rekao bih da se ne koristi previše. To je jedan složeniji i skuplji postupak. Ima nekakvu svoju veću formu. Ne kažem da je loš ni na koji način, ali se koristi za veće situacije i veće sporove gdje su to i prilikom samog ugovora stranke ugovorile. Na nekakvoj svakodnevnoj razini i sporovi s manjim odštetnim zahtjevima mislim da je mirenje normalnije i puno prihvatljivije kao proces, za stranke puno jednostavnije i lakše. Dozvoljavamo da jedna i druga strana uđe u taj postupak i da se u krajnjoj liniji povuče iz postupka bez bilo kakve teže posljedice. Njeguje se načelo nepovredivosti i sve što tamo bude rečeno ostaje u dvorani. Ne može se koristiti i zloupotrijebiti na bilo koji način, a isto tako dolazimo u situaciju da ukoliko ne želiš sklopiti sporazum jednostavno se odustane od toga i nema štete. Kod arbitraže je malo drugačije. Mislim da je za osiguranika mirenje ovakvoga tipa besplatno što je građanima puno primjerenije. Naravno za poslovne subjekte i kod nekih velikih ugovora apsolutno je primjerena arbitraža. Mi potičemo izvansudsko rješavanje sporova neovisno da li se radi u Hrvatskom uredu za osiguranje ili nekoj drugoj organizaciji za mirenje. Nama je u interesu da se smanji broj sudskih postupaka i poboljša reputacija. Nismo mi kao sektor za nepotrebno sporenje nego se neke stvari mogu riješiti i mirnim putem. Ono što je nama isto tako bitno je da svi potrošači i kupci proizvoda osiguranja budu što bolje svjesno što su kupili, da li su doista kupili proizvod koji ima treba, da li su planirali da će to moći financirati ili ćemo na kraju doći do situacije da nerazumijevanje proizvoda koji su oni kupili ostanu razočarani i onda je to i veća šteta na reputaciju našeg sektora, a to nam nije cilj. Cilj nam je imati educirane potrošače koji će i nas poticati da budemo sa svojim proizvodima fokusirani na njihove potrebe.

J. Marin: Ujedno sam i pravobranitelj u osiguranju. Čestitao bih našim uvodničarima na vrlo zanimljivom izlaganju. U ovom mandatu sam oko godinu i pol kao pravobranitelj, a bio sam i izmiritelj. Želim mladom kolegi odgovoriti što se tiče arbitraže. Tu nemate

rješavanje potrošačkih sporova. Bio sam u nekim arbitražama iz transportnog i pomorskog osiguranja koje su bile povezane s arbitražom, gdje su sve stranke trgovačka društva kod kojih su naknade spora višemilijunske i takav se, uvjetno nazvan poslovni odnos iz osiguranja rješavaju arbitražom. Ove stvari su idealne za rješavanje sporova upravo uz pomoć centara za mirenje i Pravobraniteljstva za osiguranje. Slažem se s onim što su diskutanti prije mene rekli, a i moja iskustva to potvrđuju, ali bih i dodao nešto što bi valjalo istaknuti. Već ste u uvodnom izlaganju vidjeli sve što pravobranitelj radi. Odlično surađujem i s Centrom za mirenje. Činjenica da nekada zaista strankama koje su u sporu bez iznimke treba netko treći da bi im zapravo bolje pokazao da postoji rješenje koje im je čitavo vrijeme bilo pred očima. Bilo je vidljivo „ukopavanje“ stranaka u svoja stajališta, a onda se netko treći umiješa i sugerira im kako u obostranom interesu ili u smislu nekog kompromisa jednostavno riješiti taj predmet. Osim što donosim odluke u okviru svoje nadležnosti, često se potrošač koji je nezadovoljan uslugom obrati pravobranitelju da ga on uputi kako uopće započeti rješavati spor s osigurateljem i koje bi tijelo uopće bilo nadležno rješavati takav spor. Pri tome se stranke „groze“ pokretanja sudskog postupka, iz dobro nam znanih razloga. Ako smo mi nadležni, pošaljemo žalbu društvu za osiguranje u vezi s kojim je izraženo nezadovoljstvo i damo njima na očitovanje. Kao što ste vidjeli rok je 15 dana. Društvo nekada ostaje pri stajalištu da je ono, gledajući formalno-pravno, postupilo korektno. No, onda slijedi rečenica koja je sve češća: – „Međutim, želimo izaći u susret i smatramo i da možemo **iznimno** klijentu izaći u susret.“ Iznimno je bitna riječ i to, sa stajališta društva znači da oni ne žele da to postane pravilo za ubuduće. Tako nekada postignete rješenje koje u nekoj vrlo ranoj fazi spora zapravo kompromis, nekakav rezultat de facto mirenja. Mi nakon toga pošaljemo taj prijedlog stranci, ona se s njim suglasi i mi predmet zaključimo. Stranke su zapravo riješile spor bez potrebe da pravobraniteljstvo donese formalnu odluku. To je postupak koji je besplatan, povoljan je, brz i efikasan. Ono što bih ovdje predložio, a s obzirom da su tu predstavnici Hrvatskog ureda za osiguranje, je nastavno na ovo što je kolega Pauković govorio o đacima i studentima. Mislim da je to pravi put. Mi imamo onaj zabrinjavajući podatak o broju i iznosima za premije životnih osiguranja za 2015. po stanovniku godišnje. To je premalo. Ako to podijelite s brojem dana 365 to je 1,90 kuna po danu. Koliko košta jedna kava? Pri tome treba uzeti u obzir da su i ta sklopljena životna osiguranja nekada obavezna, ne samo u smislu obaveze propisane zakonom, nego i kao ugovoreni uvjet za mogućnost sklapanja nekog drugog posla, primjerice kod dizanja kredita. Tu treba poraditi, ali poraditi baš u srednjim školama i na fakultetima. Danas s ovom tehnologijom i ovom vrstom informacija nikada nije prekasno, ali svakako treba početi u srednjim školama jer se već tada počinje razmišljati o tome. Ono što mogu primijetiti iz rada sa strankama je da je vrlo često razlog za probleme nepoznavanje uvjeta osiguranja i to nepoznavanje od strane potrošača. Kad s njima porazgovarate, oni vam kažu da je to neka knjižica od dvadeset, trideset stanica, „pa nisam pravnik i u to se ne razumijem“. Možda bi valjalo razmisliti o tome da i društva za osiguranje u tim svojim uvjetima i prilikom pregovaranja u većoj mjeri pisano istaknu najvažnije izvatke iz tih uvjeta. Nadalje, što vam može odugovlačiti spor? To je pitanje nespornog dijela štete. Stranke još uvijek ne znaju dovoljno, i usprkos Zakonu o obveznim odnosima i ostalim propisima koji se primjenjuju, stranka se boji da, ako je tražila 15, a osiguratelj ponudi 10, boji se da se uzimajući tih 10, odriče prava na potražnju ostatka traženog iznosa. To je jedna od osnovnih stvari. Ako to nije jasno, onda zasigurno imamo problem da oni nisu upoznati ni na onoj minimalnoj razini. To ih naravno ne opravdava, ali je činjenica. Moramo izabrati određeni broj stvari, staviti na papir koji ćemo pokušati kreirati kao sažetak uvjeta i skrenuti pažnju na tih nekoliko bitnih stvari. Možemo reći da je u

uvjetima sve važno, ali to neće pospješiti edukaciju potrošača o onim stvarima koje su u praksi najčešće sporne. A a i inače što se tiče tehnologije kreiranja uvjeta naših osiguratelja, mislim da vrlo često se u uvjetima bespotrebno ponavljaju brojni članci zakona, valjda zbog toga što se smatra da stranka ne čita zakonske propise. Međutim, to stvara preglomazne uvjete kojih se stranaka „uplaši“ pa ih onda uopće ne pročita. Ljudi često govore da nisu znali da t nešto piše u uvjetima. Tu moramo poraditi i prevenirat ćemo spor. Moram kao pravobranitelj istaknuti svoje zadovoljstvo činjenicom da unutar svakog društva za osiguranje imamo kontakt-osobu zaduženu za komunikaciju s Pravobraniteljstvom. Ta komunikacija zaista funkcionira ~~odlično~~ odlično. Mogu na prste jedne ruke izbrojati slučajeve da očitovanje društva na žalbe koje su upućene Pravobraniteljstvu nije dostavljeno na vrijeme ili sl. Isto vrijedi i u slučajevima kada sam davao preporuke zbog nepoštivanja Kodeksa osigurateljne etike od strane društva, a u ovih godinu i pol dao sam ih u 25% slučajeva u odnosu na žalbe koje su pristizale. Dakle, svaka četvrta žalba je bila u cijelosti i dijelom osnovana. Nikada mi se nije dogodilo da društvo nije postupilo po preporuci. Nikada nisam bio u situaciji da moram razmišljati o tome da nekoga prijavljujem HANFI. Ipak, dosta toga je još otvoreno. Puno toga funkcionira stvarno jako kvalitetno ali ima i mjesta za napredak. Uspoređujući s nekim drugim sektorima, osiguranje zaista jest napravilo puno toga. Može se učiniti i nešto s edukacijom ljudi unutar osiguravajućih društava na nižim razinama odlučivanja. Svakako bih preporučio i širu edukaciju. Ponavljam, jako važno je probati te uvjete osiguranja učiniti pristupačnijima. Mislim da će to rezultirati s bitno manje sporova. Mislim da će stranka već u početku shvatiti kad nije u pravu, a isto tako odlučnije se obratiti društvima i drugim nadležnim tijelima za rješavanje spora onda kada misli da ima pravo. Moja iskustva su fantastična. Zahvaljujem Hrvatskom uredu za osiguranje jer nije morao ustanoviti Pravobraniteljstvo budući da nema zakona koji bi ih na to natjerao, ali su to ipak učinili jer su vidjeli da to ima nekakvoga smisla. Isto tako, ako ne i još više, to vrijedi za Centar za mirenje. Volio bih kad bi se to proširilo i u nekim sektorima izvan osiguranja. Hvala.

B. Musulin: Obzirom da je predavanje bilo jako zanimljivo i kolege su nas uspjele uvjeriti da se može postići dobar rezultat spremam se idući tjedan donijeti nekoliko predmeta radi pokušaja mirenja. Naravno, sve samo ovisi i o suprotnoj strani koja ne želi ništa platiti pa je veliko pitanje da li uopće možemo sjesti i razgovarati. Predam odštetni zahtjev, iz osiguranja nazovu na telefon, ponude 1.500 kuna, moja stranka neće. Oni napišu pisani otklon. Nikada ni u jednom trenutku se ne dobije ponuda, samo ako je prije toga prihvaćena. Moram za sve petero djece koja su se vozila s jednom gospođom na trening ili prihvatiti ili tužiti jer apsolutno nikakvu pisanu ponudu nema. Kako da se pokušam namiriti i miriti u takvom predmetu?

R. Anić: Imao sam nedavno jedno mirenje vezano isključivo za osiguranje. Kao izmiritelj imao sam svega nekoliko mirenja. Nema ih puno. Iskustvo koje sam stekao na obuci za izmiritelja zaista koristi u pregovorima. Čak i protivna strana unatoč tome što nemam potpisan sporazum o mirenja na neki način me prihvaća kao osobu koja će stati između moje stranke koju zastupam i druge strane. Ono što je kolegica rekla je veliki problem. Sreo sam jednog starijeg kolegu na sudu koji zajapuren ide, nosi svoju torbu i kaže: užas od rasprave na kojoj sam bio. „Jesi li probao mirenje?“ – pitam ga. „Mirenje? – „...ma kaj, glupost!“. Objašnjavam da nije to isto. Postoji osoba koja stoji između. Problem je u onima koji ne znaju, a tvrde da znaju. Kolegica Grgurić je dobro rekla stranke su slobodne predložiti izmiritelja.. Postoje trikovi tako je na primjer dobro predložiti za izmiritelja osobu koja izuzetno bliska sa suprotnom stranom. Zašto? Zato

što će ga druga strana prihvatiti kao prijatelja. Izmiritelj ne može biti izmiritelj ako nije nepristran. U tom smislu često puta je dobro da izmiritelj nazove protivnu stranu i prije nego što je započeo postupak mirenja i objasni joj o čemu se radi. Jedino što mi je u tom slučaju potrebno je da se javi na telefon. Sigurno je da se svaki predmet ne može riješiti nagodbom ili sporazumom. Istina je da se svaki predmet ne može riješiti u svakom trenutku. Možda se može riješiti nakon nekoliko godina. Imao sam iskustvo u jednom bračni sporu. U mirenju i odvojenim sastancima otkrilo se da iza cijele priče stoji nekakvi drugi odnosi u obitelji za koje vas na sudu neće nitko pitati. Vi ste na sudu predmet. U mirenju ste vi zaista osoba sa svojim interesima. Ne razgovaramo više s pozicija nego idemo utvrditi interes svake stranke. Kada utvrdimo interes pokušavamo naći zajednički interes i napraviti situaciju win-win. Čak i onaj predmet koji se ne može riješiti sada možda će se riješiti nakon nekoliko godina. Imao sam predmet gdje je bilo pokušaja na sudu prije nekoliko godina. Tada su stvari bile stvari drugačije nego danas.

Jedna osnovna stvar ako želite postići sporazum je da dovedete stranke koje mogu odlučivati u sporu. Često odvjetnika kaže - neću dovesti stanku. Ako želite zaključiti nagodbu treba doći i stranka. Morate biti spremni čuti i stvari koje vam ne idu u prilog. Morate dovesti predstavnika osiguranja koji ima ovlast pregovarati i zaključiti nagodbu. Na obuci sam čuo jednu zanimljivu priču zašto je potrebno pozvati stanku, a ne da samo odvjetnici pregovaraju. Citiram: „To bi otprilike bilo kao da pošalješ nekog drugog na ručak da se najede umjesto tebe“. Hvala lijepo.

B. Sedak Benčić:

Ne volim brojeve i nisam sklon velikim kvantifikacijama. Ovdje se danas puno baratalo s brojevima. Centar za mirenje postoji i funkcionira desetak godina. Spomenuto je da su za prošlu godinu osiguravatelji ostvarili prihod 8 milijardi, a rashod 4,5 milijardi. Pitao bih kakav je taj odnos prihoda i rashoda bio u prethodnim godinama i u čiju se je korist promijenio nakon što su profunkcionirali ovi efikasni instrumenti pravobraniteljstva i Mirovnog centra i kako su u tome prošli osiguranici.

H. Pauković: Vrlo često prikazivanje brojki dovodi do ovakvog pitanja. Netko će reći da 8,5 milijardi, a rashod 4,5 milijardi te da ostaju 4 milijarde. To naravno nije tako.

B. Sedak Benčić:

Oprostite, to nisam pitao.

H. Pauković: Općenito posao osiguranja je dosta složen. Tržišna utakmica je dosta jaka što utječe na politiku cijena. Sve to ide na dobrobit potrošača. U zadnje dvije godine kod najrasprostranjenijeg osiguranja od AO odgovornosti je pala cijena 35%. To se događa. Mi smo tu da kada dođe do potrebe isplate osigurnine i imovinskih šteta i nekih drugih vrsta osiguranja mi smo tu. Naš sektor je iznimno reguliran, strogo nadziran, visoko kapitaliziran upravo zato da možemo biti oslonac društva. U ovoj brošuri namijenjenoj za mlade - ponosimo se s nekim rečenicama koje smo napisali pa ću citirati: „Osiguranje je djelatnost pružanja zaštite kod određene opasnosti i ...Mi omogućujemo stanovništvu i poduzećima da održe sigurno poslovanje i štednju u stabilnom okruženju. Osiguranje stvara važnu društvenu funkciju. Što je veća zastupljenost osiguranja to je manja eventualna obaveza države za nadoknadu štete pojedincima, primjerice kao kod poplave.“ Kroz ovu prezentaciju mogli ste vidjeti koji su mehanizmi na raspolaganju. Da li svi ti mehanizmi funkcioniraju? Da li ćete u HANFI postići više? I da i ne, ali u principu činite nas da budemo bolji. Ne odustajte od svojih zahtjeva. Teško je da broj

postupaka, broj mirenja utječe na ove brojke. Kod nas u financijskom sektoru nije bilo nestabilnosti, stečaja niti likvidacija. Ako netko posegne za sudskom zaštitom dobit će i ovrhom ako treba svoje novce. Izdvoji bih nas kao sektor koji nije imao veće potrese na tržištu i nije iznevjerio potrošače.

J. Barbić: Želi li još netko nešto pitati naše uvodničare ili iznijeti svoje mišljenje? Ako ne, zamolio bih uvodničare da nam kažu nešto za kraj rasprave.

H. Pauković: Malo bih se završno osvrnuo na izlaganje našeg profesora Jasenka Marina, našeg pravobranitelja. Apsolutno je problem kako proizvod učiniti pristupačnijim, jednostavnijim. Upravo to je problem ne samo u Hrvatskoj nego na razini Europske unije. Europska komisija i cijela mašinerija forsira apsolutnu zaštitu potrošača. Moramo priznati da neki proizvodi životnog osiguranja moraju i itekako prilagoditi potrošačima. HANFA ih regulira i insistira na informiranosti potrošača. Naglašavam da ću podijeliti te brošure zato jer mi kao pioniri iz Hrvatskog ureda za osiguranje hodamo i promičemo tezu o financijskom obrazovanju. Veliki je uspjeh da se nametnulo tu temu. Vlada RH 2011. usvojila je zaključak da se izradi strategija zaštite potrošača. Pokušavamo se približiti mladima ne samo da budu dobri kupci naših proizvoda nego i budu dobri gospodari sami sebi, da dobro upravljaju financijama i grade budućnost te planiraju budućnost i treća životna dob. To je dobrovoljna mirovinska štednja, mirovinski fondovi, skrbiti o sebi, a ne očekivati da će država tu uskočiti. Nudit ćemo i dalje naše usluge kroz naše institute izvansudske zaštite. Želimo biti otvoreni i transparentni. Želimo primati kritike i želimo biti bolji. Puno je benefita za same korisnike osiguranja da jednostavno ih moramo prepoznati učiniti ih ljudima bolje razumljivima.

N. Grgurić: Ključan moment je informiranost potrošača i građana, jer ljudi kada jednom saznaju za mogućnost rješavanja spora putem mirenja, uvijek prihvaćaju navedeni postupak. Zaista se nikada nije dogodilo da bi netko rekao ne želim ili nema smisla nego baš suprotno uvijek prihvate i žele riješiti svoj spor mirenjem. Unatoč našem trudu ne zna se još uvijek dovoljno o tome i potrebno je puno više govoriti. Tema izaziva interes. Hrvatski ured za osiguranje radi ne samo edukacije za studente nego surađujemo i s Agencijom za odgoj i obrazovanje kroz edukacije za učitelje i profesore u okviru građanskog odgoja u kojim predavanjima također nastojimo promicati izvansudsko rješavanje sporova.

J. Barbić: Molim vas da se pljeskom zahvalimo našim uvodničarima koji su nas tako dobro potaknuli i zainteresirali za raspravu. Njihova su uvodna izlaganja bila vrlo poticajna. Sve ćemo ovo objaviti u Biltenu. Hvala svima koji ste danas došli na Tribinu.

Moram najaviti da će idući termin u travnju biti s vrlo zanimljivom temom o tome kako odluke Europskog suda za ljudska prava utječu na građanski sudski postupak. Bit će to jako zanimljivo jer treba shvatiti da smo malo pomalo ušli u zonu sudskih presedana što kod nas prije nije postojalo. Sada je to jako važno. Mnogi toga nisu svjesni, ali je činjenica da je to tako kada je riječ o tome sudu. Materijali koji dolaze s tog suda su veliki. Nije se u njima lako snaći. O tome će biti govora na narednoj tribini. Hvala vam svima na sudjelovanju i doviđenja u travnju.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 123

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničarke
Izv. prof. dr. sc. Aleksandre Maganić,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 203. tribine

**PRAVNI UČINCI PRESUDA EUROPSKOG SUDA
ZA LJUDSKA PRAVA
NA GRAĐANSKI SUDSKI POSTUPAK**

Zagreb, 21. travnja 2016.

KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
203. TRIBINA – 21. TRAVNJA 2016.

PRAVNI UČINCI PRESUDA EUROPSKOG SUDA
ZA LJUDSKA PRAVA NA
GRAĐANSKI SUDSKI POSTUPAK

J. Barbić: Dobra večer kolegice i kolege. Počinjemo našu 203. tribinu. Danas ćemo raspraviti vrlo zanimljivu temu *Pravni učinci presuda Europskog suda za ljudska prava na građanski sudski postupak*.

Ima još jedna zanimljiva tema koju ću spomenuti. Sada mi je kolega prof. dr. sc. Vjekoslav Miličić donio knjigu oko koje bi moglo biti burno. Riječ je o knjizi *Čudoređe i deontologija znanstvenoga rada, nečudoređe i neprofesionalnost plagiranja*. Knjiga je puna primjera navedenih tako da je na lijevoj strani otisnut plagijat, a na desnoj rad odakle je što uzeto. Ne mogu vam ništa više reći jer knjigu nisam čitao, ali to bi moglo biti zanimljivo. Koliko vidim u knjizi se ne navode imena plagijatora, što je dobro. Plagijati su kod nas postali grozna stvar. U SAD već i student koji u svoj seminarski rad preuzme jednu jedinu tuđu rečenicu a da se ne pozove na izvor gubi pravo na daljnje studiranje bez obzira na kojoj se godini studija nalazio. Pri upisu na fakultet student potpisuje izjavu da dozvoljava da se sve što napiše kao student na studiju smije objaviti i da će se pridržavati pravila koja važe na studiju, a jedno od najvažnijih je da se ne prepisuje, da se ne plagira.

Prijedimo na našu današnju temu. Nastavljajući baviti se temama koje su značajne za pravni sustav došli smo do spomenute vrlo važne teme. Već smo više puta na našim tribinama govorili kako smo dijelom prešli na sustav sudskih presedana. Kada su u pitanju odluke dvaju europskih sudova primjenjujemo ih kao sudske presedane koji mogu čak utjecati na primjenu domaćih propisa kada je riječ o odluci Suda EU koja se odnosi na primjenu europske pravne stečevine i domaćem propisu koji joj je protivan zbog toga što domaće pravo nije s njom usklađeno ili to nije dobro učinjeno. Tako se može primijeniti odluka koja se ne odnosi na našu zemlju nego na neku drugu članicu Europske unije, ali sadržajno odgovara onome što se događa kod nas. Te odluke stoga treba poznavati. Riječ je o potpunoj promjeni stanja koje je bilo prije ulaska Hrvatske u Uniju.

Kod nas je uvijek vladalo mišljenje da je sudska praksa izvor prava, iako to službeno nije izrečeno propisima, ali ne kao sustav sudskih presedana kakav je u anglosaksonskim pravnim sustavima. Sada imamo izričito stanje o spomenutim

sudskim presedanima. Zato smo zamolili kolegicu Aleksandru Maganić da nam uvodno izloži sve o pravnim učincima presuda Europskog suda za ljudska prava na građanski sudski postupak. Europska konvencija po kojoj taj sud sudi govori o ljudskim pravima i Europski sud za ljudska prava odlučuje o tome jesu li ona u konkretnom slučaju povrijeđena. Riječ je o dosta širokom zahvatu u nacionalni pravni sustav pa bih zamolio kolegicu Maganić da nas svojim izlaganjem uvede u raspravu.

Drago mi je da danas ovdje vidim i suce, jer oni su tu najvažniji. Koristim ovu priliku da kažem kako smo se dogovorili s Fakultetom da se svi brojevi Biltena stavljaju na web, a to će se učiniti i s godišnjacima. Predložio sam da nam se putem Interneta priključe i drugi pravni fakulteti, ako su za to zainteresirani, tako da proširimo djelovanje Tribine. To danas više nije tehnički ni financijski problem a postigli bismo da se održava jedna tribina koja bi pokrila cijelu zemlju. Vidjet ćemo hoće li se to ostvariti.

Molim Vas, kolegice Maganić, da nam izložite ovu vrlo važnu i zanimljivu temu.

A. Maganić: Pravni učinci presuda ESLJP na građanski sudski postupak vrlo je zanimljiva tema o kojoj bi danas trebalo nešto reći. U prezentaciji ću nastojati biti neformalna, zbog čega pretpostavljam da bi o temi mogli međusobno komunicirati. U nastanku ove prezentacije inspirirale su me dvije teme. Jedna je pitanje suđenja u razumnom roku, odnosno poštivanja čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kojom sam se bavila u okviru rada „Pravna sredstva protiv neučinkovitog suca“. Moram priznati, dopadala mi se ideja da se postulati pravičnog suđenja i neke druge ideje moraju implementirati u naš pravni sustav. Da li je Europski sud za ljudska prava uvijek bio u pravu, drugo je pitanje. Trebalo je pratiti razvoj pravnog sredstva za realizaciju prava na suđenje u razumnom roku u Hrvatskoj – njegov put od izvanredne ustavne tužbe do zahtjeva za suđenje u razumnom roku i pokušaja da se pronađe odgovarajući normativni model u Hrvatskoj. Drugi poticaj za bavljenje ovom temom proizašao je iz nedavno održanog Okruglog stola o pravu na dom u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Proučavajući praksu Europskog suda za ljudska prava o pravu na dom zapravo sam shvatila da ponekad Europski sud za ljudska prava nema dovoljno sluha ni spoznaje o tome što se konkretno zbiva u nacionalnom pravnom sustavu i da odluke koje donosi često nisu u skladu s tim pravnim sustavom, a da ni sam nacionalni pravni sustav nije ništa učinio da bi taj problem otklonio. Tada sam počela razmišljati na drugačiji način, ne samo o praksi kojom Europski sud za ljudska prava razvija nacionalne pravne sustave, nego i nekim drugim elementima, pitanju gdje bi se i kako nacionalni pravni sustav na izvjestan način mogao ograditi o pojedinim presuda Europskog suda za ljudska prava. Ova ograničenja ne moraju biti u funkciji zaštite nacionalnih ekonomskih interesa, već pravnog poimanja i pravnih učinaka. Kasnije ćemo vidjeti da je bilo različitih primjera u kojima su nacionalni pravni sustavi nastojali ograničiti učinak presuda Europskog suda za ljudska prava. Sada je najnoviji slučaj Rusije i pokušaj obrane njenih ekonomskih nacionalnih interesa, o čemu ćemo kasnije. Vrlo zanimljivo pitanje je kakvu poziciju Europska konvencija ima u pojedinom nacionalnom pravnom sustavu. Zapravo, ona nema uvijek ustavnopravni položaj, a u nekim sustavima ima i položaj zakona. Kroz to ćemo pokušati utvrditi imaju li oni sustavi u kojima Europska konvencija u hijerarhiji pravnih propisa ima niži položaj, nešto više prostora da se ograniče od presuda Europskog suda za ljudska prava ili ne. Dva su elementa o kojima treba voditi računa. Nikako nećemo osporavati da je Europski sud za ljudska prava u tumačenju primjene čl. 6. st. 1. utjecao na izgradnju postulata pravičnog suđenja i da se oni moraju poštivati. Međutim, postoji i drugi element – volja da se

postupa u skladu s odlukom Europskog suda za ljudska prava ali i da je upitno možemo li na taj način uopće postupati. Odmah ću reći da je to u vezi s temom prava na dom. Dakle, kriteriji koji se nameću kada je u pitanju pravo na dom polaze od određene pozicije, kada se Republika Hrvatska nalazila ili dijelom još uvijek nalazi u tranziciji, a to je pitanje transformacije društvenog vlasništva u privatno vlasništvo. To je pitanje zaštićenog najmoprimca i najmodavca. To su pitanja koja su vrlo problematična bila i ostala i koja su dio našeg pravnog sustava. Europski sud za ljudska prava nema sluha za to što se zbiva u našem pravnom sustavu i nalaže poštivanje prava na dom i u situacijama kada se osobe nalaze u određenom stanu koji nije građevinska cjelina ili joj se omogućava pravo na dom, iako nema pravu osnovu za stanovanje u tom stanu. To je pomalo čak i opasno. Zbog toga treba postaviti jednostavno pitanje – na koji način se Hrvatska može ograditi od presuda Europskog suda za ljudska prava koje će nas dovesti u određenu neravnotežu prava. Europska konvencija je u Hrvatskoj ratificirana i stupila na snagu 1997. Kao što znate u našoj hijerarhiji pravnih propisa, ona je međunarodni ugovor koji je po snazi ispod Ustava. Tu je pitanje bi li se Ustavni sud mogao ograditi od presude Europskog suda za ljudska prava ili utvrditi da ta odluka nije u skladu s Ustavom i nacionalnim sustavom. Međutim, mi znamo da nam ipak ostaje obvezujući učinak presuda Europskog suda za ljudska prava koji se manifestira na razno razne načine, vidjet ćemo koje. Postavlja se pitanje djelovanja pravnog shvaćanja koje je Europski sud za ljudska prava izrazio u odluci kojom je utvrđena povreda konvencijskog prava na odluke nacionalnih sudova. Osim toga, neki nacionalni sudovi svojim odlukama vezuju niže sudove. Tako Vrhovni sud vezuje niže sudove pravnim shvaćanjem izraženim u svojoj ukidnoj odluci, Ustavni sud također. Pitanje je u kojoj mjeri vezujući učinak djeluje. Postoji li ikakav prostor da niži sud mimo toga okvira pravnog shvaćanja pokuša donijeti nekakvu drugačiju odluku ili mora donijeti odluku upravo onakvu kakvu se zapravo očekuje od strane tih vrhovnih autoriteta. Međutim, kada je u pitanju izvršenje presude Europskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena povreda čl. 6. st. 1. Europske konvencije, stranke se obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi u kojoj su stranke. Što to znači? Mi znamo da Europski sud za ljudska prava donosi presudu ako je ona pozitivna za podnositelja zahtjeva. On utvrđuje postojanje određene povrede. Ako on utvrđuje povredu, onda je to deklaratorna odluka. Postavlja se pitanje na koji način ćemo mi deklaratornu presudu izvršiti? Sada je sljedeće pitanje djeluje li odluka samo *inter partes* ili se može govoriti i o njenom *erga omnes* učinku? U Hrvatskoj govorimo o *inter partes* učinku, iako znamo da odluke Europskog suda za ljudska prava, neovisno o tome na koju se državu ugovornicu odnose, imaju učinak i na druge nacionalne pravne sustave. Primjerice, nekom odlukom je u postupku pred Europskim sudom za ljudska prava utvrđeno da je povrijeđena temeljno ljudsko pravo ili sloboda u Sloveniji. Nakon toga nam se kaže - vidjet ćete da se ni vi u Hrvatskoj nećete moći ograditi se od učinaka te odluke. Dapače, kao član određenih radnih skupina u kojim sam sudjelovala znam da su se neki upravo tim argumentima poslužili, pa bi rekli: „Ljudi moji, moramo promijeniti taj pravni akt upravo iz razloga što ćemo imati problema s Europskim sudom za ljudska prava.“ Stalno se maše s presudama Europskog suda za ljudska prava i potencijalnom mogućnošću za donošenje takvih presuda, ako određena prava ne budu poštivana. Prema tome, ne bih rekla da je to samo *inter partes* nego na izvjestan način zasigurno *erga omnes* učinak. Jedno od pitanja je i na koji način se provodi kontrola djelovanja odluka Europskog suda za ljudska prava. Kontrolu vrši Odbor ministara Vijeća Europe. Nema tu nikakvih specijalnih sankcija, osim opasnosti da više ne budete članica ugovornica Europske konvencije. To se do sada još nikada nije dogodilo. Pojavljuju se i neki novi pristupi. Moram priznati da sam u literaturi novijeg datuma čitala upravo o postojanju jedne nove

tendencije - problemu ima li uvijek Europski sud za ljudska prava pravo i kako se može nacionalni sustav obraniti od onih odluka koje nisu adekvatne. Trebalo bi postići neku ravnotežu između jednog i drugog. Nemojte misliti da vas pozivam na anarhiju. Samo želim dati do znanja da se treba ponašati na način da treba pokušati zaštititi vlastite nacionalne interese. Kada su u pitanju mjere kojima se otklanjaju učinci povrede Europske konvencije, najčešća mjera koja se primjenjivala bila je pravična naknada. Često se govori da stranke zahtjeve Europskom sudu za ljudska prava podnose samo da bi dobile pravičnu naknadu. To uopće nije istina. Sigurna sam da bi mnoge stranke bile sretnije da je odluka koja im je nužna, bude donesena pravovremeno, a ne pravična naknada koju su dobili. Međutim, pitanje je treba li se pravična naknada uvijek odrediti kada je riječ o povredi prava na suđenje u razumnom roku ili bi se učestale povrede mogle otklanjati i na druge načine? Na koje načine? Kad vi čitate čl. 41. Europske konvencije „ako sud utvrdi da je došlo do povrede konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci. Tu se pojavljuje nekoliko problema – spoznaja Europskog suda za ljudska prava o tome da povreda unutar te države omogućava samo djelomičnu odštetu i koji je to djelomični omjer. Osim toga iz ovih odredbi proizlazi da nije nužno da Europski sud za ljudska prava uvijek određuje pravičnu naknadu, već samo prema potrebi. Drugo, ono što je bitno to je pitanje o kojim se sve vrstama mjera Europskog suda za ljudska prava u odnosu na državu ugovornice radi. Primjerice, ako sam ja žrtva, a pretpostavljam da jesam, ako je neko moje ljudsko pravo ili temeljna sloboda bilo povrijeđeno - nije ostvareno pravično suđenje u postupku time što su u davanju iskaza primijenjene metode prinude, a rezultat prinude je bio iskaz na temelju kojeg je donesena odluka. Postavlja se pitanje na koji način ćemo to popraviti. Jedan od načina je povrat u stanje koje je postojalo prije nego što je do povrede došlo, naravno ako je to ikako moguće. Neki od primjera bili bi ponavljanje postupka, brisanje iz kaznene evidencije itd. Opće mjere bile bi one koje su usmjerene na samu državu ugovornicu, na način da se očekuje da sama država ugovornica poduzme odgovarajuće korake. To bi najčešće bilo donošenje odgovarajućih zakonskih akata, jer je u pojedinim presudama Europskog suda za ljudska prava utvrđeno da bi se hrvatski zakon, zbog povreda koje su utvrđene, morao mijenjati. Ipak, bojim se da će biti i problema. Pitanje je može li Europski sud za ljudska prava odrediti ili preporučiti način na koji se njegove odluke trebaju izvršiti ili ne. U tom smislu, proizlazi da imaju pravo da preporuče, na koji način bi se povrede trebale otkloniti. Preporuče ili nalože, to nije svejedno, u tome je poanta. Tako je Europski sud za ljudska prava u slučaju *Görgülü protiv Njemačke* utvrdio povredu čl. 8. koje se tiču obiteljskog života i preporučio da se podnositelju zahtjeva mora osigurati pristup djetetu. Dakle u tom slučaju nije riječ samo o deklaraciji povrede, već i svojevrsnoj kondemnaciji. Isto tako u slučaju *Trgo protiv Hrvatske* 2009. u kojoj podnositelj tvrdi da je stekao vlasništvo dosjelošću prema čl. 388. stavku 4. Zakona o vlasništvu, ali prije donošenja odluke Ustavnog suda koja može djelovati samo *ex nunc*. Europski sud za ljudska prava je odredio da neće dodijeliti pravičnu naknadu, ali da će se u slučaju te povrede moći provesti ponavljanje postupka koje je propisano čl. 428.a Zakona o parničnom postupku. Prema tome, Europski sud za ljudska prava odredio je način na koji će se ta povreda otkloniti. Važno je reći da prema čl. 428.a Zakona o parničnom postupku, govorimo o građanskom sudskom aspektu, a dotaknut ćemo se tog problema i ako se on ne tiče samo građanskog spektra. Meni se čini da to pitanje nije zanimljivo samo vama koji ste ili koji dolazite iz građanskog prava. Ono je zanimljivo i onima koji su iz ustavnog prava, pa i kaznenog. Čini mi se da je to pitanje univerzalno, način na koji djeluju presude Europskog suda za ljudska prava značajno je za sve u hrvatskom

pravnom sustavu. Ponavljanje sudskog postupka u povodu presuda Europskog suda za ljudska prava možemo pratiti u okviru građanskog prava i u okviru kaznenog prava ili samo u kaznenopravnom smislu. U Hrvatskoj imamo mogućnost za obnovu postupka i u ZKP-u i u ZPP-u, s tim da se osoba može pozivati na to da je donesena presuda od strane Europskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena određena povreda. Mene zanima, ovdje ste vi iz prakse, koliki broj slučajeva u praksi imate pred sudovima u kojima se građani pozivaju na prijedlog za ponavljanje postupka *vis a vis* nekakve presude Europskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena povreda. Nekako imam osjećaj da se uopće ne zna da tako nešto postoji. Pri tom prije svega mislim na naše pravne krugove. Ne mislim na laike čije shvaćanje prava i pravnih instrumenata je određeno potpuno drugim oblicima djelovanja. Pretpostavljam da će taj instrument, ako se počne učestalo upotrebljavati prouzročiti glavobolje našim sudovima. S druge strane, čini mi se da građani Republike Hrvatske nisu dovoljno upoznati s postojanjem takvog jednog instrumenta. Prijedlog za ponavljanje postupka uređen je čl. 428a ZPP-a. Prema toj odredbi ako je Europski sud za ljudska prava donio odluku kojom je utvrdio povredu ljudskog prava ili temeljne slobode prema Europskoj konvenciji, osoba koju se ta povreda tiče, može u roku od 30 dana po konačnosti te presude (kada je ta presuda konačna propisano je u samoj Europskoj konvenciji). Tako ona može postati konačna u roku od 3 mjeseca od donošenja te presude, ako osoba na koju se povreda odnosi nije zatražila da se raspravlja o tom pitanju pred Velikim vijećem. Ja, dakle, kao netko čije je pravo povrijeđeno u roku od 30 dana od konačnosti te presude mogu podnijeti zahtjev za izmjenu pravomoćne odluke. Kome podnosim taj zahtjev? Onom sudu pred kojim je do te povrede došlo. Postavlja se daljnje pitanje - kako sudovi da sude u takvim situacijama. Ono što je bitno za napomenuti i što proizlazi iz zakona to je da su sudovi dužni poštovati pravna stajališta Europskog suda za ljudska prava koje je sud iznio u presudi kojom je povreda utvrđena. Što to znači? To bi značilo da su meni kao sucu ruke vezane, ostaje vrlo malo prostora za prosuđivanje. Što ako Europski sud za ljudska prava utvrdi da se u konkretnom slučaju mora ostvariti pravo na dom, iako ta osoba nema pravnu osnovu za stanovanje u tom prostoru. Dakle, ako je prethodno nacionalni sud naložio osobi da napusti dom, onda bi ga u ponovljenom postupku morali vratiti nazad u taj stan ili što? Koliko dugo? Što ako je prostor koji je predstavljao dom u međuvremenu srušen? Ako se osoba kojoj je utvrđena povreda prava na dom pozove na tu presudu Europskog suda za ljudska prava i zatraži da bi je, zbog toga što ima pravo na dom, trebalo ostaviti da stanuje u tom domu, to bi svoje pravo mogla realizirati pozivajući se na zahtjev za izmjenu pravomoćne odluke u parničnom postupku prema čl. 428.a ZPP-a. U toj situaciji jasno je da sudac nacionalnog suda u odnosu na stajalište Europskog suda za ljudska prava nema mnogo prostora. Ne može utvrditi da on nema prava na dom zato jer nema pravnu osnovu za to, već mora postupiti u skladu s pravnim stajalištem Europskog suda za ljudska prava. Kakav sudac tu ima prostor, gotovo nikakav. Naime, postavlja se pitanje kako ćemo naložiti da u stanu stanuje netko tko nema pravnu osnovu za to. Tko će nas upozoriti kako taj sustav može biti izuzetno apsurdan. Što se traži? Traži se poštivanje autoriteta. Takvo se pitanje pojavilo u konkretnom slučaju, a za očekivati je da će ih bit još više. Ovdje je jedna tablica kojom se uspoređuju različiti pravni sustavi. Važno pitanje je kakav pravni značaj ima Europska konvencija u pojedinom pravnom sustavu. U Hrvatskoj je Europska konvencija međunarodni ugovor. Prema stajalištima izraženim u knjizi prof. dr. sc. Jasne Omejec, ona ima kvaziustavni položaj. Zašto? Zato što Ustavni sud pomalo slijepo sluša ono što mu Europski sud za ljudska prava odredi. Nikada do sada nije bilo pokušaja neutralizirati odluke Europskog suda za ljudska prava, čak i ako su one apsurdne. Tih slučajeva nije bilo puno, ali Ustavni sud se nije pokušao ni na koji

način ograditi o eventualnih učinaka Europskog suda za ljudska prava, usprotiviti da je takvo poimanje prava protivno hrvatskom pravnom sustavu, nelogično, apsurdno. Mogao bi pokušati iznaći nekakav način. Znamo da je to vrlo teško. Pitanje je kako će taj pokušaj završiti. Neki nisu završili dobro. Vidimo da Europska konvencija u Njemačkoj ima položaj običnog zakona, u Austriji je ona izjednačena sa Saveznim ustavnim zakonom. S druge strane, vidimo kakva je situacija s prijedlogom za ponavljanje postupka. Usporedbom Hrvatske, Njemačke, Austrije, Poljske, Francuske, Švicarske i Rusije možemo zaključiti da je prijedlog za ponavljanje postupka u povodu presude Europskog suda za ljudska prava učestaliji u kaznenom nego u građanskom sudskom postupku. U Švicarskoj postoji kao univerzalno sredstvo koje se može koristiti neovisno o tome o kojoj vrsti postupka je riječ. U slučaju *Görgülü* protiv Njemačke Nijemci su se pokušali obraniti od presude Europskog suda za ljudska prava. Zapravo riječ je o slučaju kojim je prvostupanjski sud prenio skrbništvo izvanbračnom ocu, jer je Europski sud za ljudska prava utvrdio povredu obiteljskoga života prema čl. 8. EK. Riječ je o izvanbračnom ocu koji je želio ostvariti susrete s djetetom. Dijete je bilo kod majke, a majka ga je odmah nakon rođenja dala na posvojenje. Nijemci su imali jedan sustav koji se kasnije u zakonskom smislu promijenio. Vrijedilo je ono što je izvanbračna majka odredila, izvanbračni otac nije imao mogućnosti utjecati na to. Zbog toga je on od prvostupanjskoga suda zatražio da na njega prenese skrbništvo. Prvostupanjski sud otišao je korak dalje i *ex officio* odobrio pristup djetetu privremenim sudskim nalogom. Drugostupanjski sud reagirao je na oficiozno postupanje prvostupanjskog suda i ukinuo taj privremeni sudski nalog. Prvostupanjski sud postupao je na temelju preporuke Europskog suda za ljudska prava o tome da se na oca prenese skrbništvo. Vidjeli ste da u njemačkom pravnom sustavu Europska konvencija ima snagu običnoga zakona. S obzirom na to da ima snagu običnoga zakona, u Njemačkoj su smatrali da domaći sudovi nisu nužno vezani odlukama Europskog suda za ljudska prava, da to njih ne obvezuje. Međutim, Ustavni sud je ipak stao na stranu Europskog suda za ljudska prava time što je u svojoj odluci u povodu ustavne tužbe ukinuo spornu odluku drugostupanjskog suda zbog povrede podnositeljevog temeljnog prava (čl. 6. GG koji se odnosi na vladavinu prava) te je predmet vraćen na ponovno odlučivanje drugostupanjskom sudu pred izmijenjenim vijećem. Taj pokušaj Njemačke, u smislu da pokuša zaobići odluku Europskog suda za ljudska prava nije uspio. Tako je Ustavni sud donio odluku u kojoj je izrazio stav da presude Europskog suda za ljudska prava neovisno o tome što Europska konvencija ima položaj običnog zakona imaju vezujući učinak za domaće njemačke sudove. Osim toga problema, pojavio se i problem vremenskog važenja odredbi ZPO-a o restitucijskoj tužbi (§ 580. br. 8). Naime, u njemačkom sustavu razlikuju se tužba kojom se utvrđuje ništetnost (*Nichtigkeitsklage*) i restitucijska tužba (*Restitutionsklage*). Restitucijska tužba može se upotrijebiti u povodu presuda Europskog suda za ljudska prava kojima je utvrđena konvencijska povreda. Međutim, u § 35 Zakona o provedbi Zakona o građanskom parničnom postupku restitucijska tužba ne može se primijeniti u slučajevima koji su pravomoćno okončani prije 31. 12. 2006. Smatra se da taj zakon nije protivan ustavu jer time što je određeno da se u slučajevima koji su pravomoćno okončani prije 31. 12. 2006. neće primjenjivati restitucijska tužba, to ne znači da se zbog otklanjanja retroaktivnog učinka tih odredbi restitucija u tim slučajevima nije mogla provesti. Primjerice, vi imate presudu Europskog suda za ljudska prava koja datira iz vremena prije 31. 12. 2006., vi je (zbog otklanjanja retroaktivnog učinka) ne možete realizirati restitucijskom tužbom jer ona u tom vremenu nije bila dopuštena. Mi smo čl. 428a o zahtjevu za izmjenu pravomoćne odluke u povodu presude Europskog suda za ljudska prava već 2003. godine unijeli u Zakonu o parničnom postupku. Osim toga, ovo je relativno novo. Radi se o slučaju *Yukos protiv*

Rusije 2014. godine i velikoj svoti novca od 1,86 milijarde \$ koju je Rusija trebala isplatiti na ime odštete dioničarima. Neovisno o ovoj odluci, Rusi su još 2010. godine dopustili ponavljanje postupka u povodu presude Europskog suda za ljudska prava.. Međutim, nisu računali s odlukama koje bi mogle u ovakvoj mjeri ugroziti njihove ekonomske i nacionalne interese. 14. srpnja 2014. Ruski Ustavni sud donosi odluku kojom se poziva se na čl. 15. ruskog Ustava prema kojem Ustav ima prednost pred međunarodnim ugovorima. Zbog toga je ruski Ustavni sud ovlašten određivati jesu li odluke Europskog suda za ljudska prava u skladu s ruskim Ustavom. Tako Rusija ostavlja prostor da se ogradi od odluka Europskog suda za ljudska prava. Sjećate se njemačkog primjera – Ustav (GG) ima prednost, ali se pri tumačenju njemačkoga Ustava moraju pridržavati prakse Europskog suda za ljudska prava. To je malo teleološko tumačenje, malo filozofiranje, ali očito da nema nekog adekvatnog sustava kojim bi mogli otkloniti presudu Europskog suda za ljudska prava. 15. prosinca 2015. stupio je na snagu zakon prema kojem je Ustavni sud ovlašten na zahtjev ruske Vlade odlučiti hoće li se odluka Europskog suda za ljudska prava izvršiti ili ne. Rusi ugrađuju taj mehanizam. Teško je predvidjeti što će se dogoditi zbog toga što bi Rusi odbili da postupe po odluci Europskog suda za ljudska prava. Moguće je da bi ih to dovelo do izbacivanja kao države ugovornice Europske konvencije. Vrlo je teško govoriti o ovoj temi i presudama jer kod nekih ljudi izaziva spoznaju o čemu se tu radi, kod drugih ne i teško je to objasniti. Hrvatska nije velika. Mi smo sredina u kojoj će se vjerojatno problematizirati izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava. Jedna vrlo značajna odluka Europskog suda za ljudska prava koja se odnosi na povredu čl. 6. i postulate pravičnog suđenja je slučaj *Vanjak protiv Hrvatske* iz 2010. Nakon što je proveden disciplinski postupak utvrđena je disciplinska odgovornost koja je rezultirala prestankom radnog odnosa. Podnositelj zahtjeva pozivao se na povredu prava na pravično suđenje, jer je iskaz dao zbog prinude, a odluka je bila donesena na temelju iskaza dvojice svjedoka s čijim sadržajem nije bio upoznat. Kada je presuda Europskog suda za ljudska prava donesena, smatrao je da na osnovu te presude, kojom je utvrđena povreda prava na pravično suđenje, može tražiti obnovu postupka. U tom periodu, podnositelj zahtjeva pozivao se na čl. 502 ZKP-a i tvrdio da je presuda Europskog suda za ljudska prava nova činjenica. Prvostupanjski i drugostupanjski disciplinski sud odbili su žalbe podnositelja i prihvatiti odluku Europskog suda za ljudska prava kao nove činjenice. Upravni sud također je potvrdio da presuda Europskog suda za ljudska prava nije sama po sebi nova činjenica niti dokaz na temelju kojeg bi se obnova postupka mogla dopustiti. Nakon toga, podnositelj zahtjeva podnio je ustavnu tužbu u kojoj se pozvao na pravično suđenje, načelo jednakosti, pravno sredstvo. Međutim, Ustavni sud je sve prigovore odbacio. Ipak, Ustavni sud je nastavio ispitivanje slučaja pozivajući se na to da se domaća sudska praksa mora izgrađivati tako da uvažava međunarodnopravne obveze koje za RH proizlaze iz EK. To baš nije dobro. To se ne može izjednačiti s ovom situacijom povrede prava na dom bez pravne osnove. Prema mom mišljenju Ustavni sud je s jedne strane otišao predaleko i razmatrao o onome što se od njega nije očekivalo, a odbio je sve prigovore podnositelja ustavne tužbe kojem je presudom Europskog suda za ljudska prava utvrđena povreda prava na pravično suđenje. problem. Ono što mi se posebno ne sviđa u toj odluci Ustavnog suda je razlikovanje unutarnjih pravnih stvari i pravnih stvari s međunarodnopravnim elementima. Prije svega, dvojbeno je mogu li se postupci pred Europskim sudom za ljudska prava nazivati pravnim stvarima s međunarodnopravnim elementima. Osim toga, zašto Ustavni sud poziva na primjenu prakse Europskog suda za ljudska prava posebno u postupcima s međunarodnim elementom. Na taj način diskriminiraju se unutarnje pravne stvari u odnosu na stvari s međunarodnim pravnim elementom. Što se

time htjelo? Možda se htjelo nešto pametno i konkretno reći umjesto da se pozovu sudovi da vode računa o praksi Europskog suda za ljudska prava, Ona je s jedne strane dobar znak, s druge strane loš znak. Nema pitanja je li ovo unutarnja stvar ili pravna stvar s međunarodnim elementom. Tako razmišljanje bi po meni bilo nedopustivo i nema diskriminiranja unutarnjih pravnih stvari na račun stvari s međunarodnim pravom koje to u stvari nisu. Ono što očekujem da će sigurno biti problem je jesu li suci u Hrvatskoj upoznati s praksom Europskog suda za ljudska prava i hoće li u povodu zahtjeva za izmjenu pravomoćne odluke u povodu presude Europskog suda za ljudska prava biti vezani pravnim shvaćanjem izraženim u presudi u kojoj je utvrđena konvencijska povreda, hoće li znati bi li se u konkretnom slučaju trebali pozvati se na presudu Europskog suda za ljudska prava, neovisno o tome što nije riječ o presudi koja se odnosi na točno određene stranke u postupku. U kojoj mjeri vi tom možete? Hoće li to moći i znati sudac u Zagrebu? Možda hoće. Hoće li to moći i znati sudac u Gospiću? Teško je očekivati kako će to izgledati. Moramo biti racionalni, realni. Postoji li opasnost od nekritičkog poimanja prakse Europskom sudu za ljudska prava? Da. Hoće li se znati je li ta presuda primjenjiva na konkretan slučaj. Tu postoje strašni problemi. Što ako se stranka u postupku ne poziva na konvencijsku povredu iako ona postoji, treba li sud voditi računa o tome po službenoj dužnosti. Prema tome, moraju li naši suci toliko znati, da bi po službenoj dužnosti trebali voditi računa o povredi nečijeg prava na dom ili nekoj drugoj povredi. Ostaje li nacionalnom sudu zapravo ikakav slobodni prostor za drugačije poimanje toga problema. Čini mi se obzirom na prikazano, ne. Ne znam kakav će pristup biti prema ekstremno moćnim državama kao što je Rusija. Možda oni čuvaju svoje nacionalne interese ili je li kontinentalni pravni sustav uopće pogodno tlo uopće za precedentalno pravo. Kontinentalni pravni sustav se sve više i više smanjuje. Ostalo je sigurno područje Austrije i Njemačke. Sve se više uvode *common law* novine u sve države Europske unije. Jedini bedem ostaju Njemačka i Austrija. Pitanje je kako ćete u svoj sustav ugrađivati mehanizme s kojima nemate iskustva. Mislim da čovjek se treba kritično odnositi prema svemu onome što ga okružuje pa i prema praksi Europskog suda za ljudska prava. Odluke Europskog suda za ljudska prava nesumnjivo su doprinos u demokratskom smislu. Međutim, Europskom sudu za ljudska prava je dopušteno da odstupa od svoje ranije prakse. Ne zna se koliko će dugo određeni pristup pojedinom problemu trajati i u kojem će se pravcu te tendencije razvijati? Poznaje li Europski sud za ljudska prava nacionalno pravo i njegove bitne značajke? To su pitanja na koja nama netko treba odgovoriti. Bojim se da će se sve to slomiti na našoj praksi. Mogu to u svom uredu promatrati, zabavljati se s tim što su napravili Rusi, Nijemci što mi imamo. Međutim, oni koji trebaju postupati u tim situacijama, koga će pitati i na koji način će to riješiti? Pokušavam vas potaknuti na raspravu i nadam se da ću u tome uspjeti. Hvala.

J. Barbić: Zahvaljujem kolegici Maganić na ovom izlaganju. Vrlo je plastično prikazala današnju temu. S jedne strane imamo presude kako je to izloženo, a s druge ih primjenjujemo na različite pravne sustave. Zamislite presude donesene u vezi s jednim pravnim sustavom, a mora ih se primijeniti na sustav koji nije kompatibilan tom sustavu. Kada u anglosaksonskom pravu govorimo o pravu presedana, uvijek je riječ o istome pravu na temelju kojega su presude donesene. Tu se u našem slučaju, mislim pritom na primjenu presedana na različite pravne sustave u Europi, krije velika opasnost i zato me uopće ne čudi izloženo opiranje nacionalnih pravnih sustava. Recimo da u nekoj zemlji, primjerice u Rusiji, Ustavni sud odlučuje hoće li se nešto izvršiti ili ne. Tada je cijela Konvencija pod znakom pitanja, jer čim nešto bude škakljivo reći će se da se odluka neće izvršiti. Pitanje je može li tada sustav funkcionirati u takvim uvjetima. Dodao bih

još samo ovo što je kolegica rekla na kraju o anglosaksonskom sustavu. Sjećate li se Tribine koju smo održali s uvodničarom Friedrichom Grafom von Westphalenom, istaknutim njemačkim profesorom, potpredsjednikom Saveza odvjetničkih komora Njemačke, odvjetnikom, arbitrom itd. kada je rekao jednu značajnu rečenicu: „Ne sjećam se kada sam pisao međunarodni trgovački ugovor na njemačkom jeziku.“ Pazite, riječ je o Njemačkoj, državi s izvrsno uređenim pravnim sustavom koji uredno funkcionira. Dodao je da u Njemačkoj sve više prodire ideja da se sudu može podnijeti podnesak i na engleskom jeziku. Princip je sljedeći – vi nećete reći da ne primjenjujete neko nacionalno pravo, ali će vam ugovor biti strukturiran s toliko anglosaksonskih elemenata da nema šanse da primijenite neko drugo pravo. Riječ je o maksimalnoj samoregulativnosti kojoj ne ostaje puno mjesta za primjenu nekog nacionalnog prava. *To je* danas stvarnost. Primjerice u ugovoru će se primijeniti neki pravni institut koji nije uređen u nekom kontinentalnom nacionalnom pravu. Što ćete napraviti u slučaju spora? Uzet ćete englesku pravnu književnost pa ćete odgovarajuću klauzulu tumačiti prema engleskom pravu, jer je od tamo stavljena u ugovor. Nema druge. Kao što engleski jezik masovno prodire u druge jezike tako je to slučaj i s pravom. Vratimo se na odluke suda o kojima je danas riječ. Može zaista doći do neugodnih situacija zbog različitosti pravnih sustava u kojima treba primijeniti neku odluku.

Izvolite, krenite s pitanjima i razmišljanjima.

Jasna Gažić Ferencina, Općinski građanski sud u Zagrebu:

Zahvalila bih profesorici Maganić što je ispravno naglasila izostanak razumijevanja specifičnosti nacionalnih prilika od strane suda u Strasbourgu. Dalje bih rekla da suci jesu upoznati sa praksom suda u Strasbourgu. Mi to moramo pratiti i tu nema nikakve dileme. Analize presuda i odluke koje su donesene ne samo u odnosu na Hrvatsku nego i druge koje se ocjenjuju bitnima redovno se dostavljaju svim sucima. One presude koje se tiču dugotrajnosti sudskog postupka su uglavnom opravdane. Moje je viđenje da država mora osigurati sudbenoj vlasti učinkovite alate kroz zakonski okvir da bi se postupak proveo u razumnom roku. Druge odluke gdje se kao sporno pojavljuje prije spomenuto pravo na dom mogu biti potencijalno opasne ako se automatizmom koriste u drugim sličnim predmetima. To se dogodilo s predmetom Klauz protiv Hrvatske, gdje se radilo o troškovima postupka i gdje se jedan specifičan predmet koristi kao obrazloženje u drugim predmetima koja se tiču troškova postupka, a da uopće nema poveznice. Tu vidim jedan veliki problem. Mi smatramo da presude Suda u Strasbourgu kao i sve druge odluke moraju biti podvrgnute kritičkoj prosudbi uvažavajući sve okolnosti konkretnog predmeta, znači po meni vrlo restriktivno i vrlo oprezno. Zaključno bih željela odgovoriti u vezi postavljenog pitanja o ponavljanju postupka nakon presuda Suda u Strasbourgu. Koliko mi je poznato, a osobno se s tim nisam susrela za očekivati bi bilo da na našem sudu kao najvećem sudu tako nešto pojavilo i o tome se raspravljalo, ali o tome nemam saznanja.

A. Maganić: Zahvaljujem na tome. Mene uistinu zanimaju takvi slučajevi i neke moje dvojbe i strahovi su vjerojatno donekle opravdani. Dobro bi bilo znati kako naši sudovi na to reagiraju.

Nada Nekić Plevko, Trgovački sud u Zagrebu:

Zahvaljujem profesorici Maganić da nas je na jedan kvalitetan i učinkovit način provela kroz jedan vrlo složeni institut s kojim se susrećemo i s kojim ćemo se u praksi susretati sve više. Nadovezala bih se na kolegicu Jasnu Gažić Ferencina s Općinskog

građanskog suda da za okvir u kojem mi djelujemo nije samo potrebno imati zakonodavne alate nego i uvjete za rad u kojima bi mogli poštivati te rokove za donošenje odluka u očekivanom razumnom roku. Jednako tako ovo predavanje i prezentacija uz primjer postupanja prema ZPP stavlja nas i pred pitanje izvršenja takvih odluka, kao i pitanja koje ste artikulirali kao ispravno postupanje. Koji su dosezi takvog jednog postupanja. Da li visoko kritično, kritično, da li automatizmom, da li ovisno o primjeni i mogućnosti obuhvata ? Vjerujem da će biti još ovakvih tribina i da ćemo se susretati s tom temom.

V. Boić: Samo informacija profesorici glede pitanja je li bilo zahtjeva za ponavljanje postupka u povodu konačne presude Europskog suda za ljudska prava. U jednom konkretnom slučaju takav zahtjev je postavljen no sporno je bilo je li taj zahtjev postavljen u roku, sporno je bilo od kojeg trenutka se računaju rokovi. Stranka ima mogućnost u roku od 30 dana od konačnosti presude podnijeti zahtjev za ponavljanje postupka. Problem je bio utvrditi kada je konkretna presuda postala konačna, odnosno od kojeg dana se računa rok od 30 dana za podnošenje zahtjeva za ponavljanje postupka. U konkretnom slučaju zahtjev za ponavljanje postupka podnesen je u roku 30 dana od konačnosti presude Europskog suda za ljudska prava, kojom presudom su utvrđene povrede temeljnih ljudskih prava i sloboda. Taj zahtjev podnesen je sudu koji je sudio u prvom stupnju i o njemu je odlučivano primjenom odredbi o ponavljanju postupka. Odredbom čl. 428.a Zakona o parničnom postupku određeno je da su u ponovljenom postupku sudovi dužni poštivati pravna stajališta izražena u konačnoj presudi, kojom je utvrđena povreda temeljnog ljudskog prava ili slobode.

A. Maganić: Sada je za očekivati da će sud postupiti. Šteta je jer tih slučajeva nema tako puno da bi se na temelju njih izgradila određena praksa postupanja sudova. Ona bi se trebala izgraditi i u odnosu na taj rok. Pitanje se pojavilo zbog primjene pravila o ponavljanju postupka na zahtjev za izmjenu pravomoćne odluke. To je prvo pitanje koje se pojavljuje. Daljnje pitanje je pitanje kako sudovi postupaju. Ono što sam htjela pokazati je da naša ideja o tome da je nešto univerzalno dobro nije uvijek točna. Uvijek treba ostaviti prostora da ono što smatramo načelno dobrim u nekim će se drugim stvarima pokazati kao apsurdno. Problem u odnosu na pravo na dom uistinu postoji. Konkretni slučaj o kojem je bilo riječ je o poduzeću koje je bilo u društvenom vlasništvu, radnicima koji su stanovali u prostorijama, koji nisu bili stanovi i koje se u međuvremenu transformiralo u privatno vlasništvo. Pitam vas sada ako svatko od njih ima pravo na dom koje je utvrđeno presudom Europskog suda za ljudska prava, što ako se u povodu zahtjeva za izmjenu pravomoćne odluke svatko od njih pojavi kao stranka u postupku pred našim sudovima. Mora li onaj tko je vlasnik i ima privatno vlasništvo trpjeti izvršenje prava na dom i koliko dugo? To unosi nered u naš sustav. Druga stvar, kada bi vlasnik postavio zahtjev za utvrđenje prava vlasništva u postupku pred Europskim sudom za ljudska prava u tom istom slučaju, kakvu bi odluku donio Europski sud za ljudska prava. Bi li Europski sud za ljudska prava morao utvrditi da postoji njegovo pravo vlasništva i da je njegovo pravo vlasništva povrijeđeno izvršenjem prava na dom radnika. Dakle, imamo jednu odluku koja se odnosi na povredu prava vlasništva, a drugu koja sadrži povredu prava na dom. Koja od tih dviju odluka imaju jaču snagu? Bojim se da će ponekad presude Europskog suda za ljudska prava dovesti do apsurdnih situacija.

J. Barbić: To je posebno kad imate pravno stanje kakvo nema nitko drugi - stanarsko pravo. Morate napraviti transformaciju da drugi to mogu uopće shvatiti i prosuditi odakle dolazi

pravo na dom. To je jako škakljiva situacija. Zato to potvrđuje činjenicu da se ne može univerzalno primijeniti svaka odluka Suda. To se nama događalo i kada su se na brzinu preuzimala rješenja iz drugih prava a da se nije ozbiljno ispitalo što u tom pravu znači neki pravni institut koji se preuzima i gdje mu je tamo mjesto te može li se uklopiti u naš pravni sustav i nakon toga izraziti u duhu našeg jezika. Ne postupite li tako dolazite u stanje da više ne možete ni naprijed ni natrag jer imate pravni institut koji se ne uklapa u pravni sustav.

V. Miličić: 13. svibnja mi je promocija knjige Ćudoređe i deontologija znanstvenoga rada - nećudoređe i neprofesionalnost plagiranja, 2016. u Novinarskom domu u 18 sati. Bila bi mi čast kada biste došli na promociju. Iako „vabljenje“ nije pristojno, ali budući ste osobe od profila i profesije svakako bi mi bilo drago. Što se tiče ovog predavanja naše Kolegice imam nekoliko pitanja i konstatacije. Od kad nas obvezuje ova situacija s Europskim sudom za ljudska prava?

A. Maganić: Od 1997. kada smo ju ratificirali. Međutim ovu obvezu s prijedlogom za ponavljanje postupka smo uveli Novelom ZPP-a iz 2003. Postojala je preporuka Odbora ministara o tome da bi pojedine države ugovornice trebale uvesti u svoje pravne sustave prijedloge za ponavljanje postupka u povodu presude Europskog suda za ljudska prava, neovisno o tome je li riječ o kaznenom ili građanskom postupku. Ovo je jedan od načina za provođenje pojedinačnih mjera. To ne znači da restitucija nije postojala ranije od 1997. na dalje. U periodu od 1997. do 2003. ZPP-om nije bilo izrijeком određeno da kao jedan od načina otklanjanja povrede utvrđene presudom Europskog suda za ljudska prava postoji zahtjev za izmjenu pravomoćne odluke, ali to ne znači da se povrede iz toga razdoblja nisu mogle otklanjati nekim drugim oblicima restitucije.

V. Miličić: To je dugi rok. Skeptičan sam prema stvarnim mogućnostima s obzirom da postupak pred Sudom u Strasbourgu košta, a većina ljudi nema novaca ni za sud ovdje koji je opako skup, a kamoli u Strasbourgu. Otuda se bojim da će se ljudi kod nas teško odlučiti za ovu mogućnost. Osim toga, pitanje je i izvjesnosti odluke. Čestitke na predavanju.

A. Maganić: Kad postavim pitanje studentima o načelu saslušanja stranaka, onda očekujem od njih da znaju što je to pristup sudu. Zanimljivo je kako se oni zbune i kako ne razmišljaju sve dok im ne postavite pitanje imamo li mi svi pristup sudu. Kažu da imamo. Ali što ako se radi o sporu jako velike vrijednosti? Možete li i onda tužiti? Tu sada već počinje nešto zvoniti. Ono što je jako problematično, a to je da se većina građani u Hrvatskoj nalazi u teškoj financijskoj situaciji i bojim se da su prava građana u pogledu realizacije njihovih prava stvarno ograničena. Sustav besplatne pravne pomoći ne pokriva sve te slučajeve. Vi ne morate pripadati u kategoriju onih koji imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć, a realno ne možete realizirati svoju pravnu zaštitu zbog toga što nemate dovoljno novca za sudske pristojbe. Mnogi ljudi nemaju uopće nekakvih specijalnih pravnih znanja. To naravno košta. Nešto o čemu još nismo razgovarali, pitanje je zaštite okoliša. Podnošenje tužbe kada je u pitanju zaštita okoliša. Prva stepenica na kojoj vaša tužba navodno pada je kada se zatraži da predujmite troškove vještačenja za takvu situaciju – oni su previsoki. To nam ukazuje na središnje probleme. Trebalo bi preispitati financiranje troškova postupka. Postoje neki sustavi kolektivne pravne zaštite o kojima sam već govorila, gdje vas netko financira. On vam kaže - dobro ja ću za tebe tužiti, ako ispunjavaš određene pretpostavke, platit ću sve troškove postupka, a ako uspiješ u sporu, u određenom postotku od tvoga uspjeha ću se naplatiti. Koliko je realno govoriti

o tome u našem hrvatskom pravnom sustavu. Od koga mi možemo očekivati da bi nas kreditirao za vrijeme vođenja parničnoga postupka?

V. Miličić: Bilo je riječi o precedentima kod nas. Oni, ovako i onako na mala i na velika vrata, opstoje, prakticiraju se, pa će se i, u spomenutoj situaciji primjenjivati.

M. Matić: Pridružujem se komplimentima. Posebno mi se sviđjelo način na koji ste uputili pitanje što i kako će napraviti sudac nacionalnog suda u konkretnom slučaju. Ne bih voljela da sam u pravu, ali može se nazrijeti što se tu događa. Naime, suci su izloženi velikom broju informacija, omogućen su im svi izvori pristupa pregleda sudskih odluka drugih sudova pa tako i sudova EU. Nažalost, ta mogućnost se u velikom broju slučajeva svodi na puko prepisivanje dijelova odluka što je nepotrebno, nejasno i nerazumljivo. Nekada mi se čini da bi bilo tako lijepo da sudac ima samo predmet i zakon pa počne u odluci iznositi svoja konkretna pravna stajališta. U protivnom, odluke izgledaju kao odluka Ustavnog suda koju ste upravo prezentirali, a nije se odgovorilo na navode podnositelja, tužitelja ili žalitelja, ali se iz drugih odluka iznosilo nešto što svi znamo. Uvijek sam zbog toga jako ljuta. Ono što mislim da treba usvojiti kao pravilo je da Europski sud nema svoje, nemaju recimo ZOO i svoje materijalno pravo pišu putem presuda pa je i njihov način izražavanja takav. To ne znači da naš način izražavanja mora biti takav.

A. Maganić: Slažem se definitivno.

M. Matić: To je njihov ZOO. U ovom slučaju koji ste prezentirali slučaj koji se odnosi na pitanje prava na dom, neovisno o stajalištu ES nacionalni mora izreći svoje pravno stajalište zašto bi zaštita tog prava ugrozila neka druga prava. Osobno, smatram da nacionalni sudac čitanjem tih presuda mora razumjeti kontekst cijelog slučaja, a ne prepisivanjem dijelova odluka rješavati slučaj. Mislim da bi suci trebali prolaziti obuke te vrste, a ne da ih se stalno zasipamo s velikim brojem odluka.

A. Maganić: Jako mi se sviđa kako ste to iznijeli. Nisam sudac i uvijek kada o nečemu razmišljam pokušavam se fokusirati u ulozi onoga tko taj problem ima. Bojim se da je točno upravo ovo što vi kažete da se sustavom ubija sustav. Ubija ga norma koja se nameće. Sudac nije kreativno biće nego je sudac osoba koja stvar treba riješiti. To toliko daleko ide u našem sustavu da je to nenormalno. Ono što je pogibeljno za naš pravni sustav, to je upravo to guranje u neke europske ili neke druge okvire, kojima se trebamo bez promišljanja klanjati kao zlatnom teletu. Neovisno o svim potrebama, trendovima itd. treba voditi računa i njegovati hrvatski nacionalni pravni sustav.

M. Matić: Nacionalni sudac mora izraziti svoj pravni stav u odluci. Čak i ako je taj stav pogrešan. To je bolje nego kada nema pravnog stajališta. Nitko neće umrijeti od pogrešnog stava. U bilo kojoj odluci, nadovezat ću se o ovoj za pravo na dom, zauzmi svoj stav koji može biti pogrešan, ali nemoj odbaciti prigovore i napisati traktat nečega. Čini mi se da je to osnovni problem izražavanja hrvatskih sudova – strah od pogreške, a to nam je usađeno još iz bivšeg sistema, strah od pogreške odnosno posljedice krivo izraženog stava.

A. Maganić: U svakom slučaju da. Hrvatska je u cjelokupnom povijesnom razvoju određena vladanjem drugih, tako da mi se čini da se povijest na neke druge sofisticiranije načine ponavlja. Postoji nekakav kompleks od svega što dolazi izvana. Mislim da je to jako loše. Uvijek sam bila ponosna što dolazim iz Hrvatske i mislim da treba voditi računa o

našem pravnom sustavu, da ne treba dopustiti da nam se događa svašta, da nas malo guraju u angloamerički, malo u skandinavski model, to je strašno. U tome ćemo se izgubiti. Mi ćemo imati štetu, a druge neće biti briga.

Z. Orehovec: Zahvaljujem profesoricu Maganić. Predavanje Vam je odlično. Dobro mislite. Ponos nije moraš.

B. Sedak Benčić:

Molio bih da verificirate ili barem komentirate informaciju koja dolazi iz građanskih udruga za zaštitu ljudskih prava koja se stoji u činjenici da je 96% zahtjeva hrvatskih državljana upućenih prema Evropskom sudu za ljudska prava bilo odbačeno, odnosno proglašeno nedopuštenima.

A. Maganić: Nisam baš najbolje upućena u te podatke i u vaše pitanje. Ili ti zahtjevi nisu dovoljno dobro napisani li se smatra da ono što iza tih zahtjeva stoji nije dovoljno bitno da bi se o tome raspravljalo. Koji su razlozi da je tome tako? Mene je ova informacija začudila. Mi u Hrvatskoj imamo osjećaj da ima jako puno odluka Europskog suda za ljudska prava kojima su utvrđene povrede protiv Republike Hrvatske, zapravo to doživljavamo na jedan sasvim drugi način. Ne mogu pronaći odgovor na to, osim ako ne aludirate da smo mali, pa se radi toga ne žele baviti s nama. Na znam koji bi se objektivni razlozi sakrili iza toga. Možda Vi imate neke informacije o tome?

B. Sedak Benčić:

Na žalost, nemam informaciju i ne mogu pomoći, ali imam dopunsko Na žalost, nemam informaciju i ne mogu pomoći, ali imam dopunsko pitanje vezano uz Protokol 15 Konvencije kojim se išlo dosta daleko vezano uz reduciranje broja zahtjeva koji pristižu iz novih zemalja EU, u koje zemlje spada i Hrvatska, a iz kojih zemalja godišnje pristižu deseci tisuća zahtjeva, za razliku od starih članice npr. Švicarske iz koje se prema Sudu upućuje manje od 10 zahtjeva godišnje. Tako je člankom 4 Protokola 15 izmijenjen st. 1 članka 35. Konvencije na način da je za 1/3 skraćen rok za podnošenje zahtjeva, zbog čega mene zanima kako će se ta promjena nakon ratifikacije reflektirati na naše zakonodavstvo i sudsku praksu npr. dali će biti definiran pojam pravnog standarda u primjeni pojma "razumni rok" za donošenje sudske odluke, jer mi danas imamo situaciju u kojoj su naši zakoni usklađeni s evropskom pravnom stečevinom, a za neke vrste postupaka npr. ZPP-om je propisan rok od tri mjeseca u kojem mora biti donesena prvostupanjska presuda, a Vrhovni sud u postupku zaštite prava na suđenje u razumnom roku takove odredbe tumači kao instruktivne, a ne kao imperativne i podnositeljima pruža zaštitu tek nakon višestrukog proteka tog roka, itd...

A. Maganić: Nastojat ću odgovoriti na ovo Vaše pitanje. Zna da smo u pokušaju rješavanja problema suđenja u razumnom roku promijenili niz pravnih sredstava i tijela koja o njima donose odluke. Bio je to Ustavni sud, pa je to bio Vrhovni sud pa se suđenje u razumnom roku transformiralo itd. Prema tome, u pokušaju pronalazjenja rješenja određenih problema vidimo da su se pojedina tijela zatrpavala predmetima. Da li je to neka moda koja se može pripisati Hrvatskoj ili ne, mislim da to nije istina. Kod nas navodno postoji nekakav parnični mentalitet, navodno naši građani žele uključiti sve moguće instance. Upozoravam Vas na to da pojedine instance izostanu, primjerice kada je revizija u pitanju. Hoće li se pronaći načina da se Vrhovni sud koji je opterećen velikim brojem revizija, oslobodi velikog broja predmeta i ojača svoju ulogu u osiguranju jedinstvene primjene prava ili ne, vrijeme će pokazati. Je li riječ o nacionalnim okvirima

ili pojedinim instancama ili je riječ o međunarodnim instancama, očito je da je broj povreda Europske konvencije jako velik, građani su svjesni da postoji instrument koji mogu upotrijebiti. Jednostavno ne znam koje bi drugo logično rješenje čovjek našao. Države griješe i krše ta prava. To sigurno. Ako odluka o nekom sporu nije donesena u roku od 5 ili 10 godina, ovaj ili onaj je kriv, ali u svakom slučaju to je nešto što vas jako smeta. Kada vi nekakav vlasničkopravni zahtjev trebate realizirati kada imate 25 ili 35 godina, uzmimo stan u centru Zagreba ili ga realizirate sa 65 godina, pitam vas u kojem pravcu to može odrediti vaš život i što se sve, zbog toga što vam nije pružena pravovremena pravna zaštita, može u tom vremenu dogoditi. Možete dići kredit u švicarskim francima, imati problema. Vaš život može izgledati potpuno drugačije od onoga kakav bi izgledao da vam je pružena pravovremena pravna zaštita i da ste svoj zahtjev realizirali tada kada ste imali 35 godina. Brza pravna zaštita je jako važna i zato ja pravičnu naknadu kao jednu od mjera kritiziram jer nije u interesu građana pravična novčana naknada. Nijedna izmjena zakona u tom smislu nije otišla dovoljno daleko da bi riješila veliki broj neriješenih predmeta koje u Hrvatskoj imamo. Nitko se do sada nije odlučio na takav potez. U tom potezu postoji potencijal za nekakav bolji pravni sustav, za manji broj zahtjeva pred Europskim sudom za ljudska prava vis a vis poštivanja prava na suđenje u razumnom roku. To su ujedno i najčešće povrede Europske konvencije.

J. Barbić: Prije nekoliko godina došao mi je kolega koji je bio odvjetnik, u međuvremenu je nažalost umro, i pokazao spis u alimentacijskom predmetu koji je tada dobila sutkinja koja se nije još bila rodila kada je spor počeo.

B. Musulin: Predavanje je bilo jako zanimljivo. Rasprava je isto tako jako zanimljiva. Obzirom da sam ja odvjetnik kao i kolegica do mene ono što nas zanima prvenstveno, a u konačnici bi trebalo biti bitno je kako to utječe na ljude koji imaju postupke. Dakle, raspravljamo o pravu, dajemo primjere, raspravljamo o brzini, ali stranke i ljudi koji to čekaju i ne mogu realizirati neko pravo, one su osobe s kojima se svaki dan susrećemo. Što se tiče predmeta upućenih Europskom sudu za ljudska prava do sada sam predala tri tužbe. Dvije su mi odgovorili da nisu predmeti o kojima bi oni raspravljali i smatraju da nisu bitne, ali jedna je uzeta u razmatranje. Zbog toga sam jako ponosna i nadam se da ću ga i dobiti. Što se tiče zakonske sporost, dakle, to nikad nisam slala van Lijepe naše i u jednom trenutku je tih zahtjeva bilo jako puno. Zbog čega? Zbog toga što se i danas događa da jedan predmet vodi po pet sudskih savjetnika kroz tri godine i da se u međuvremenu apsolutno ništa ne dogodi. Svaki idući savjetnika ako je uspio i zakazati neće to provesti jer će prije toga otići. Ako vidi da će otići neće zaključiti i neće napisati, a nakon toga će taj spis dobiti drugi sudski savjetnik umjesto da ga dobije sudac. Zbog toga suci nemaju nove predmete pa im je teže završiti stare, ružne, komplicirane itd. dok savjetnici imaju jednostavne i kratke spise koje ne mogu završiti iz ovih razloga. Prema informaciji koju imamo svakodnevnim odlaskom na građanski sud mogu reći da se broj tužbi strašno smanjio, da se na prijemnim odjelima iskreno brinu da li će za sve njih biti posla u prijemu, da je jako puno sudskih savjetnika otišlo, jer im se ugovori produžuju na tri mjeseca, pa još tri, pa još tri, a nikada nisu sigurni hoće li. Naravno, kao što i je zakon tržišta, otišli su svi dobri, pametni, sposobni savjetnici što su brže mogli. Svi ostali će isto tako pokušati zbrisati što znači da se nekima nadalje gomilaju spisi. Doista je važno pitanje tko odlučuje. Ako bi taj netko doista znao kako treba predmet riješiti bilo bi vrlo dobro. Imala sam prilike ove godine biti na Floridi, u Miamiju u posjeti prijateljici koja radi kao pomoćnik suca. Ona je, to nam je rekao sudac za kojeg radi jer se ona nije pohvalila, bila proglašena za najboljeg pomoćnika suca na Floridi prošle

godine i za to je dobila posebnu nagradu. Svaki sudac ima četiri osobe koje rade za njega. Jedino što on radi je da odlučuje. Mi smo prisustvovali dvjema raspravama. Bile smo nas tri kolegice iz Hrvatske. Dozvolio nam je sudac. Objasnio nam je o čemu se radi. Bio je efikasan do boli, i to kao osoba koja je imala autoritet ne samo činjenicom kako je bio odjeven, činjenicom kako izgleda sudnica, činjenicom da ima dvije osobe i stražara koji se jedini kreću u sudnici. Kada dođeš na građanski sud u kojem praktički sjediš sudaču na pola metra s pet svjedoka koji ne mogu svi niti ući unutra onda taj sudac odnosno savjetnik sam po sebi ne može biti dovoljan autoritet. To su ovi mehanizmi o kojima su kolegice sutkinje razgovarale jednim dijelom. Govorim sa stajališta odvjetnika koji s tim strankama ulazi. One su same po sebi u šoku od dojma koji dožive. Što se tiče odluka koje bi mi vrlo rado više mogli koristiti u praksi Europskog suda za ljudska prava ili bilo kojeg drugog suda nažalost po mom iskustvu i kolegama s kojima razgovaram primjenjuju se izuzetno malo, a možda bi doista bilo dobro kad bi se malo više gledalo kako sudi Europski sud. Radi toga ljudi pokreću sve te postupke, zato što se apsolutno osjećaju bespomoćno, nezadovoljno, što ne uspijevaju dobiti ni prvu ni drugu ni treću odluku, godinama. Vrhovni sud je na sjednici u 11. mjesecu donio odluku da o troškovima više uopće neće odlučivati u Izvanrednoj Reviziji, čime će se smanjiti jedna ogroman broj predmeta, ali i pogoršati situacija u kojima su ljudi, slično kao i u primjeru ove odluke koja je malo prije bila spomenuta, Klauz protiv RH. Uvjeravam vas, kao što većina odvjetnika, a i sudaca misli, da puno sudskih postupaka ne bi tako dugo trajalo da se ta odluka doista primjenjivala što se tiče troška. Još su zbog toga zatrpani općinski sudovi i Vrhovni sud, a time što on neće više odlučivati o trošku mi nismo ništa dobili, ali bojim se da će biti sve više tužbi i postupaka prema Europskom sudu.

- V. Miličić:** Kolegice, ako smijem primijetiti Vi ste odvjetnica, a ne odvjetnik i trebate poštivati svoje obilježje i svoj integritet. Akademik Barbić me je pretekao malo prije. Naime za mandata ministrice Ingrid Antičević Marinović bila je jedna emisija uživo na televiziji. Voditeljica je bila Hloverka Novak Srzić. Bio je tu i Ranko Marijan, sudac Vrhovnog suda i moja malenkost vezano za stanje u pravosuđu. Pripremajući se za taj skup od prijatelja sam molio neke dramatične primjere sudske prakse i dobio sam situaciju, naravno dio, u kojem su stranke umrle, odvjetnici, suci, svi pomrli u Zagrebu na Okružnom sudu.
- J. Barbić:** Znam postupak osiguranja dokaza koji je trajao trinaest godina. Akademijin predmet. Trajao je od 2000. do 2012. godine. Da budemo jasni, to je bilo zbog političkih intervencija.
- N. Nikić:** Meni je jedna Vaša konstatacija bila vrlo zanimljiva jer me podsjetila na prošlu godinu kada sam proveo šest mjeseci proučavajući hrvatske gradove i njihovu pravnu strukturu. Kada govorimo o Hrvatskoj ostao sam slino intrigiran činjenicom da postoje mnogobrojne manje lokalne zajednice koje savršeno funkcioniraju i što je puno bolje nego četiri glavna grada kao što su Zagreb, Osijek Split i Rijeka. Kada sam proučavao tužbe i te neke dopise tamo se našlo dosta prava koje je bilo sažeto i vrlo pametno strukturirano. Nije se išlo na neka prevelika rješenja. Ono što je važno. Ti su ljudi dobili na Europskom sudu. Tu su bili vrlo koncizno izneseni podaci i na taj način lokalna zajednica dala doprinos tim ljudima koji su sudjelovali u tome. Došao sam do zaključka da upravo te male lokalne jedinice, njihova snaga i moć je veća u ukomponiranost tog europskog prava je začuđujuća.
- A. Maganić:** Pretpostavljam da je razlog tome manja sredina. I ja sam prije nekoliko godina došla iz Osijeka. Uspoređujući situaciju kakvu imamo na Trgovačkom sudu u Zagrebu i

Trgovačkom sudu u Osijeku vidi se dramatična razlika. Prema tome, u manjim sredinama u kojima nemate tako veliki broj šarolikih zahtjeva, sucu je lakše dublje se koncentrirati na pojedini predmet, ne susretati se s takvom raznolikošću itd. Onda je za pretpostaviti da ti ljudi bolje funkcioniraju. Od ovih velikih sudova čovjek bi trebao očekivati specijalizaciju u određenom pravcu. Kako je to moguće? Ako oni imaju egzistencijalnu borbu i veliki broj predmeta, upitno je koliko se mogu specijalizirati u određenom pravcu. Bojim se da ovi sustavi koje bi se mogli upotrijebiti i koje nudi ZPP zapravo ne funkcioniraju. Ne znam u kojoj mjeri se koristi delegiranje predmeta s jednog opterećenijeg suda na onaj koji je manje opterećen kako bi se postigla ravnoteža.

- N. Nikić:** Nadodao bih samo da je možda pitanje mentaliteta ljudi. Imate masu lokalnih jedinica koje ne funkcioniraju tako. Ipak bih rekao da je to ljudski kadar koji tamo. Konkretno je primjer Grad Solin koji je dobio od Europske unije dvije nagrade.
- A. Maganić:** Čini mi se da su manjim sredinama, gdje imate manji broj predmeta, ljudi jednostavno rasterećeniji, pa se više mogu okrenuti drugim ljudima. Zbog toga mogu više voditi računa i o predmetu. Tu je ta neka mjera.
- J. Čuveljak:** Sada sam sutkinja Visokog trgovačkog suda, ali prije toga sam radila na sudu u Sisku koji je bio mali trgovački sud a nakon toga na sudu u Zagrebu. Mogu Vam reći da nije problem u količini spisa iako se na prvi pogled čini tako ... nego prije svega odnos prema sucu u manjoj sredini. Kod mene kao suca u Sisku nijedan stranka, a sukladno sudskom poslovanju nije mogla doći na vrata kucati i ometati me u radu, uvid u spis se vršio u kancelu. Kad sam se koncentrirala na rad u kabinetu ja sam taj dan radila u miru i mogla sam napraviti puno toga. No, Vi ako ste sudac u Zagrebu, vi se skrivate jer Vam dnevno dvadeset i više ljudi kuca na vrata i ometa vas u radu. Naprosto se ne možete posvetiti u miru stručnom radu. Ovo je problem velikih sredina gdje suci nemaju uvjeta za nesmetan intelektualni rad, a koji problem se uopće ne uočava kao uzrok manje efikasnosti sudaca u velikim sudovima. No, ja sam taj problem kao sudac u jednoj i drugoj sredini najviše osjetila, jer je u manjoj sredini organizacija suda prije svega orijentirana na to da sudac može u miru raditi. Tako sam u Sisku imala svu pomoć (literatura i dr.) i sve što mi je trebalo za nesmetan rad mi je omogućeno pa sam imala mir da mogu raditi i posvetiti se intelektualnom poslu. No, u velikoj sredini me je svako toliko netko ometao u radu, stranke su iz kancela slane sucu da ga nešto pitaju i dr., tako da je bio veliki broj dana kada se nisam mogla posvetiti intelektualnom poslu u miru, već sam sa glavoboljama odlazila sa posla. Ovo je problem koji se ne uočava, a po meni je najveći uzrok nemogućnosti efikasnog rada sudaca.
- A. Maganić:** Za kraj ću samo reći da vam se zahvaljujem na vašoj pažnji. Drago mi je da sam uspjela potaknuti vas na razmišljanje, to mi je bio cilj, kako sve što nam se čini napredno i korisno, može izgledati i drugačije – imati i neke drugačije pravne posljedice.
- J. Barbić:** Zahvalimo našoj uvodničarki pljeskom što nas je ovako dobro uvela u raspravu koja je bila vrlo korisna i dobra. Bilo bi dobro da na tu temu nakon nekog vremena ponovno počnemo razgovarati kada za to bude prilika zbog više novih slučajeva. Mnogo će zanimljivosti biti u pravnom sustavu, dobrih i loših. O tome treba svakako razgovarati. Hvala što ste bilo ovdje. Vidimo se idući mjesec na ponovno zanimljivoj temi.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 124

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
Doc. dr. sc. Ivana Šimovića,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 204. tribine

**OBITELJSKI DOM, NOVI OBITELJSKI ZAKON I
PREPORUKA VIJEĆA EUROPE O PRAVU
BRAČNIH DRUGOVA NA KORIŠTENJE
OBITELJSKOG DOMA**

Zagreb, 31. svibnja 2016.

**KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
204. TRIBINA – 31. SVIBNJA 2016.**

**OBITELJSKI DOM, NOVI OBITELJSKI ZAKON I PREPORUKA VIJEĆA EUROPE O PRAVU
BRAČNIH DRUGOVA NA KORIŠTENJE OBITELJSKOG DOMA**

I. Majstorović:

Dobra večer svima. Jako mi je drago da vas mogu pozdraviti u ime Kluba pravnika grada Zagreba i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ja, naravno, nisam profesor Barbić i ne utvaram si da ga mogu zamijeniti. Profesor Barbić je, nažalost, spriječen, ali vam prenosim njegove srdačne pozdrave. Također bih iskoristila priliku da prenesem pozdrave profesorice Hrabar, dekanice Fakulteta koja je isto spriječena pa ja, kao nastavnica na Katedri za obiteljsko pravo, Irena Majstorović, imam priliku i čast reći par riječi uvodno prije nego prepustim riječ kolegi Šimoviću.

Tema o kojoj će kolega Šimović govoriti je iznimno aktualna. Ne samo zato što je obitelj u krizi pa se pitanje obiteljskog doma pojavljuje kao iznimno važno nego je i test jesu li države spremne održati ono što deklaratorno vrlo često ističu - da u potpunosti štite dobrobit djece. Uslijed raspada obitelji kod brakorazvodnih postupaka i povećanja broja raskida izvanbračnih zajednica djeca vrlo često bivaju ugrožena. Jedan od vrlo korisnih pravnih instrumenata kojim se može to pitanje bitno ublažiti je obiteljski dom. To je novina u pravnom

sustavu kojim se kolega Šimović bavi dugo. Iako sam dobila upozorenje da ne smijem previše hvaliti, možda ću ipak reći koju rečenicu na tu temu.

Kolega Šimović je doktorirao na temi pravo na obiteljski dom koje se definira kao središnje mjesto obiteljskog života i u svom doktoratu pošao je od temeljne hipoteze da je zaštita prava na dom nužan segment za poboljšanje zaštite djeteta, stambenih potreba djeteta u svakom suvremenom pravnom sustavu. U svom doktoratu kolega Šimović je analizirao komparativne sustave Slovenije, Srbije, Njemačke, Italije. O povijesnom prikazu naravno danas neće govoriti. Ono što je bila prateća hipoteza u njegovom doktoratu jest da zakonodavno neuređenje može dovesti u pitanje egzistenciju djeteta. Usudila bih se reći da je upravo njegovo doktorat, koji je u stručnoj javnosti bio iznimno dobro prihvaćen, bio jedan od poticaja zakonodavcu da razmišlja da se to pitanje pravno uredi. 2014. je usvojen Obiteljski zakon koji je po prvi put na tragu suvremenog koncepta prava na dom uredio to pitanje. Zatim je taj zakon suspendiran. Na istom tragu su rješenja Obiteljskog zakona iz 2015. godine koji je sada na snazi.

Ono o čemu će vam danas kolega Šimović govoriti je aktualno i vrijedno, ne samo zato jer se on ovom temom najviše u Hrvatskoj bavio nego zato što će se u njegovom izlaganju i danas potvrditi njegova sposobnost i njegova sklonost proučavanju i praćenju sudske prakse. Dakle, ne samo da je vrstan teoretičar nego svoje znanje provjerava u praksi i radi projekcije koje učinke bi pojedino rješenje proizvodilo u praksi, kako bi rješenja bila pravična, kako bi ostvarila sve one zahtjeve koje tražimo od pravne norme i sve dok ta norma nije tako dobra kako bi mogla biti. Savršenog nužno nema.

Mi ćemo uvijek kao teoretičari otvarati nova pitanja. Velika vrijednost rada kolege Šimovića je u tome što je sustavno pristupio ovoj temi i ponudio prijedloge *de lege ferenda*. Otvorena pitanja će vam kolega danas izložiti tako da, uz ispriku što sam ipak koju pohvalu izrekla suzdržavajući se, sa zadovoljstvom predajem riječ. Nakon toga ćemo otvoriti raspravu. Imat ćete priliku komentirati i postavljati pitanja. Jako nam je drago, bez obzira što je vaš broj razmjerno skroman, da znamo da ste svi zainteresirani za temu kako teoretičari i praktičari, tako i studenti. Sa zadovoljstvom predajem riječ kolegi Šimoviću.

I Šimović:

Zahvaljujem profesoricu Majstorović na ovako divnoj najavi. Ne znam da li sam sve to zaslužio, ali od srca hvala. Potruditi ću se da Vas u sljedećih 40-ak minuta zainteresiram za temu koja je dosta tvrdi orah. Biti će i dosad je bilo dosta oprečnih stajališta s tom temom. Prije nego što započnem s izlaganjem, htio bih se zahvaliti akademiku Barbiću koji mi je dao priliku da izlažem na ovoj tribini. Veliko mi je zadovoljstvo i velika nagrada što imam priliku izlagati pred ovakvim auditorijem. Hvala svima vama što ste došli i pokazali interes za ovu temu. Nadam se da vas neću razočarati.

Tema današnje Tribine je *Obiteljski dom, novi Obiteljski zakon i Preporuka Vijeća Europe o pravu bračnih drugova na korištenje obiteljskog doma*. Kao što je profesorica Majstorović uvodno istaknula, institut obiteljskog doma je prvi puta u hrvatskoj pravnoj povijesti uređen Obiteljskim zakonom iz 2014. godine.

Što se događalo s tim Obiteljskim zakonom mislim da je svima u stručnoj javnosti poznato. Samo bih se ukratko osvrnuo na epilog događanja zato što nam je to važno za ovu temu. Naime, protiv Obiteljskog zakona iz 2014. godine podnesen je niz prijedloga za ocjenu suglasnosti s Ustavom, kojima je zapravo bila dovedena u pitanje ustavnost mnogobrojnih odredaba tog zakona. Za ovu temu bitno je istaknuti da je dovedena u pitanje ustavnost odredaba članka 42. i članka 46. koji uređuju pitanje zaštite obiteljskog doma. Ustavni sud Republike Hrvatske donio je rješenje o pokretanju postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom te je donio jednu svojevrsnu privremenu mjeru kojom je privremeno stavio izvan snage sve odredbe Obiteljskog zakona iz 2014. dok Ustavni sud ne donese konačnu odluku o ustavnosti svih odredaba čija je ustavnost bila dovedena u pitanje.

Prije nego li je Ustavni sud donio tu konačnu odluku, donesen je novi Obiteljski zakon iz 2015. godine koji u ovom dijelu zaštite obiteljskog doma sadrži identične odredbe kakve je sadržavao i Obiteljski zakon iz 2014. godine, a koje su sadržajno bile dovedene u pitanje, odnosno čija je ustavnost bila dovedena u pitanje i zato to spominjem kao nekakav uvod u ovu temu. Iz obrazloženja konačnog prijedloga Obiteljskog zakona iz 2015. godine proizlazi da je predložena zaštita obiteljskog doma i prava na stanovanje u obiteljskom domu utemeljena na preporuci Vijeća Europe o pravu bračnih drugova na korištenje obiteljskim domom i pravo na upotrebu stvari koje služe za potrebe kućanstva te da se na taj način popunila jedna pravna praznina koja je postojala u Obiteljskom zakonu iz 2003. godine. Da je ta pravna praznina postojala u Obiteljskom zakonu iz 2003. godine to je sasvim sigurno. Pitanje je samo na koji ju je način naš zakonodavac popunio. Da li su ponuđena rješenja zadovoljavajuća ili nisu, vjerujem da ćete nakon ovog izlaganja moći sami o tome donijeti zaključak.

Još nešto o samoj preporuci Vijeća Europe i prilogu. Tu preporuku je odbor ministara Vijeća Europe usvojio davne 1981. godine s jednim jedinim ciljem, a to je da se stvori jedan set zajedničkih pravila koja će državama članicama Vijeća Europe poslužiti kao neka vrsta pravne podloge za unapređenje nacionalnih zakonodavstava država članica Vijeća Europe i to po pitanju pravnog položaja bračnih drugova u pogledu uporabe obiteljskog doma kako za vrijeme trajanja braka tako i nakon prestanka braka. Taj cilj je u potpunosti ostvaren. Ako se napravi analiza odredaba Njemačkog građanskog zakonika i Talijanskog građanskog zakonika, doslovno ćete naći odredbe koje su preuzete iz Preporuke i integrirane u njemački odnosno talijanski građanski zakonik. U ostalim segmentima po pitanjima zaštite uređenja obiteljskog doma, talijanski i njemački Građanski zakonik zapravo sadrže ideje koje su potekle upravo iz ove Preporuke. Na tom tragu bio je i slovenski zakonodavac prilikom pisanja slovenskog Družinskog zakonika, međutim, on još nije stupio na snagu.

Što se tiče samog obiteljskog doma i zaštite stanovanja u obiteljskom domu te koncepta kakav je zauzet u Obiteljskom zakonu iz 2015. godine, zapravo je naš zakonodavac podijelio tu zaštitu obiteljskog doma u dva vremenska perioda. Zaštita obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka ili izvanbračne zajednice, te zaštita obiteljskog doma nakon prestanka braka odnosno izvanbračne zajednice. Spominjem ovdje izvanbračnu zajednicu zbog toga što prema

Obiteljskom Zakonu iz 2015. godine ukoliko izvanbračna zajednica ispunjava sve zakonom propisane pretpostavke ona proizvodi iste pravne učinke i u pogledu osobnih i u pogledu imovinskih učinaka kao i brak. To znači da se sve odredbe o zaštiti obiteljskog doma primjenjuju ne samo na bračne drugove, već se na odgovarajući način primjenjuju i na izvanbračne drugove.

U nastavku izlaganja govoriti ću o bračnim drugovima, ali sve što kažem za njih vrijedi i za izvanbračne drugove. Odredba članka 32 uređuje pitanje zaštite obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka. Tu nalazim jedan početni i strukturni nedostatak zakonskog uređenja zato što je odredba o zaštiti obiteljskog doma integrirana u dio zakona kojim se uređuju osobna prava i dužnosti bračnih drugova. Osobna prava i dužnosti bračnih drugova nisu knjižna prava sukladno Zakonu o zemljišnim knjigama i vi zapravo pravo na stanovanje u obiteljskom domu ne možete, kao osobno pravo i dužnost bračnog druga, upisati odnosno provesti bilo kakvu vrstu upisa u zemljišne knjige. Samim time cijeli koncept zaštite prava na stanovanje u obiteljskom domu, doduše nakon prestanka braka, zapravo pada u vodu. Ako ne možete u zemljišnu knjigu upisati neko pravo koje se, po Obiteljskom zakonu iz 2015. godine osniva rješenjem suda, onda ne možete ostvariti niti publicitetnu funkciju koja se sastoji u tome da sve treće osobe koje su zainteresirane za tu nekretninu, a koja sudjeluje u pravnom prometu, ne mogu saznati da na toj nekretnini postoji jedno specifično pravo (stanovanja) koje je osnovano u korist jednog bračnog druga s kojim djeca žive i zapravo oni to niti ne mogu saznati. Ako bi treća osoba, u dobroj vjeri, stekla pravo vlasništva ili bilo koje drugo stvarno pravo na toj nekretnini, postavilo bi se pitanje na koji bi način bračni drug u čiju je korist osnovano pravo na stanovanje u obiteljskom domu mogao suprotstaviti svoje pravo bilo kojem stvarnom pravu kojeg bi stekla ta treća osoba, jer bi se ta treća osoba pozvala na načelo zaštite povjerenja u zemljišne knjige. Taj dio, nažalost, neću stići detaljnije obraditi zbog vremenskog ograničenja izlaganja. Ako će biti pitanja s tim u vezi rado ću na njih odgovoriti.

Što se tiče zaštite obiteljskog doma nakon prestanka braka to je pitanje uređeno uredbom članka 46. Obiteljskog zakona te i tu postoji jedan problem. Naime, ta odredba je integrirana u dio odredaba kojima se uređuju imovinski odnosi između bračnih drugova nakon prestanka braka ili prestanka bračne zajednice. Trenutak prestanka bračne zajednice uvelike se razlikuje od trenutka prestanka braka i tu postoji jedan izvor pravne nesigurnosti jer ne znamo koju od tih dviju odredaba (članak 32. ili članak 46.) treba primijeniti za slučaj zaštite obiteljskog doma u vremenu nakon prestanka bračne zajednice, a prije prestanka braka. Pripremajući se za ovo izlaganje prolazio sam kroz prijelazne i završne odredbe Obiteljskog zakona te naišao sam na jedan problem nakon čega sam pronašao rješenje tog problema, da bi na kraju požalio što sam uopće našao rješenje tog problema.

Naime, prema prijelaznim i završnim odredbama Obiteljski zakon iz 2015. je na snazi od 1. studenoga 2015. godine. Prema tim prijelaznim i završnim odredbama, postupci o imovinskim odnosima bračnih i izvanbračnih drugova koji su pokrenuti do stupanja na snagu tog zakona dovršit će se prema odredbama Zakona po kojem su pokrenuti. Analognim tumačenjem takve odredbe možemo doći do zaključka da oni postupci o imovinskim odnosima

bračnih i izvanbračnih drugova koji su pokrenuti nakon stupanja na snagu, dakle, nakon 1. studenoga 2015. godine će se dovršiti prema odredbama Obiteljskog zakona iz 2015. godine. Naš zakonodavac je zauzeo stajalište da je za izbor mjerodavnog prava prema kojem će se rješavati imovinski odnosi bračnih i izvanbračnih drugova relevantan trenutak u kojem je pokrenut postupak s čime se načelno slažem. Problem je u tome što se s time ne slaže sjednica Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske koji je u svibnju mjesecu 2006. godine zauzeo stajalište da se na imovinu koja predstavlja bračnu stečevinu uvijek primjenjuje onaj zakon koji je bio na snazi u vrijeme stjecanja spomenute imovine. Dakle, to stajalište naš Vrhovni sud zauzeo je u barem pedesetak revizijskih odluka koje sam pronašao. Primjera radi naveo sam ih samo tri, ali to stajalište se s Vrhovnog suda „spustilo“ i na županijske sudove tako da bismo mogli reći da je vrlo čvrsto zauzeto u cjelokupnoj sudskoj praksi. Usput budi rečeno, s tim stajalištem se ne slažem. Ne slaže se niti profesorica Hrabar koja je kritizirala takvo stajalište sjednice Građanskog odbora u jednom članku i u komentaru Obiteljskog zakona, ali da ne ispadne da samo se „teoretičari“ s time ne slažu i gospodin Tomislav Aralica koji je sudac Županijskog suda u Zagrebu koji je napisao knjigu o imovinskim odnosima bračnih drugova u 2015. godini, također je vrlo kritično pristupio ovakvom stajalištu Vrhovnog suda. Bilo kako bilo, naš Vrhovni sud smatra da je za izbor mjerodavnog prava za rješavanje imovinskih odnosa bračnih drugova relevantan trenutak stjecanja imovine koja predstavlja bračnu stečevinu, za razliku od našeg zakonodavca koji smatra da je relevantan trenutak pokretanje postupka. Naglasio sam da je u sudskoj praksi vrlo čvrsto zaživjelo stajalište Vrhovnog suda i ako prihvatite stajalište da je mjerodavan trenutak stjecanje imovine onda odredbe Obiteljskog zakona o zaštiti obiteljskog doma se mogu primijeniti samo na onu nekretninu koja predstavlja bračnu stečevinu i obiteljski dom pod uvjetom da je ta nekretnina stečena nakon 1. studenoga 2015. godine. Ne moramo biti veliki matematičari da zaključimo kako se barem u narednih desetak godina pred sudovima neće moći rješavati pitanje o zaštiti obiteljskog doma zato što će svaka od tih nekretnina koja predstavlja obiteljski dom, vrlo vjerojatno biti stečena prije 1. studenoga 2015. Samim time, kada bi sudac u konkretnom postupku primijenio odredbe Obiteljskog zakona iz 2015. o zaštiti obiteljskog doma, on bi se izložio žalbenom razlogu pogrešne primjene materijalnog prava, a bome i revizijskom razlogu pogrešne primjene materijalnog prava. Mislim da u sudskoj praksi nećemo tako skoro gledati rješavanje pitanja vezanih uz zaštitu obiteljskog doma. To je moje mišljenje.

Što se tiče samog pojma obiteljskog doma prema našem zakonu obiteljski dom može biti obiteljska kuća ili stan za koji su bračni drugovi sporazumno odredili da će predstavljati središnje mjesto obiteljskog života. Dakle, bračni drugovi su sporazumno odredili da će upravo ta obiteljska kuća ili taj stan biti mjesto u kojem će zajednički stanovati s djecom nad kojom ostvaruju roditeljsku skrb. Ako bi ušli u analizu obilježja, tj. karakteristika obiteljskog doma onda sasvim sigurno prvo i najvažnije obilježje jest da se mora raditi o stambenoj nekretnini. Samim time obiteljski dom ne može biti poslovni prostor, gospodarski objekt ili ugostiteljski objekt. Vjerujem da ne može biti ni vikendica, niti kuća za odmor koja se zapravo koristi samo u jednom dijelu godine. Takvo stajalište zauzeto je u talijanskoj i njemačkoj sudskoj praksi.

Vežano uz pojam obiteljskog doma, vrlo je zanimljivo pitanje na koje sam naišao u njemačkoj i talijanskoj sudskoj praksi, a o čemu bismo *de lege ferenda* trebali voditi računa. Kada se u Hrvatskoj kupuje stan u stambenoj zgradi mi kao krajnji kupci plaćamo neto korisnu površinu stana. U tu površinu stana često puta su uključene površine prostorija koje su pripadajuće stambenim prostorijama. Dakle, to su vrtovi, garaže, parkirna mjesta, spremišta, podrumi itd. U njemačkoj sudskoj praksi se postavilo pitanje da li pojam obiteljskog doma obuhvaća i sve ove sporedne prostorije? Zauzeto je stajalište da se može i treba obuhvatiti i te prostorije pojmom obiteljskog doma. Bio bih malo oprezniji kod nas jer kod nas se često puta garaže, parkirna mjesta i spremišta kupuju kao odvojene nekretnine jer su tako etažirane. Ne bih ih olako obuhvaćao pojmom obiteljskog doma jer bi one same za sebe mogle imati značajnu vrijednost, primjerice ako se radi o podzemnoj garaži u centru gradu koja bi se mogla prodati za značajnu svotu novaca. Treba vidjeti kakav pristup bi bio pogodniji za hrvatske uvjete.

Drugo pitanje koje se pojavilo u talijanskoj sudskoj praksi vezano za institut obiteljskog doma: može li kuća koja je u izgradnji i koja je u budućnosti trebala postati središnje mjesto obiteljskog života predstavljati obiteljski dom ako je u međuvremenu došlo do prestanka bračne zajednice roditelja? Bi li se ta kuća mogla obuhvatiti pojmom obiteljskog doma? Isto pitanje moglo bi se postaviti primjerice za stari stan koji je kupljen od strane bračnih drugova koji su ga počeli preuređivati, ali je u tijeku preuređenja došlo do svađe i prekida bračne zajednice. Bi li se taj stan mogao obuhvatiti pojmom obiteljskog doma iako nikada nije bio središnje mjesto obiteljskog života, ali je postojala jasna namjera da to postane. U talijanskoj sudskoj praksi stajalište je da se takve nekretnine ne mogu obuhvatiti pojmom obiteljskog doma, dok je u njemačkoj sudskoj praksi zauzeto upravo suprotno stajalište. Slažem se sa stajalištem zauzetim u talijanskoj sudskoj praksi. Mislim da u tom pogledu treba restriktivno tumačiti pojam obiteljskog doma.

Na kraju, što se tiče vlasničke strukture obiteljskog doma treba reći da obiteljski dom u Republici Hrvatskoj sasvim sigurno može predstavljati nekretnina koja je u vlasništvu samo jednog bračnog druga, zatim nekretnina koja je sastavni dio njihove bračne stečevine, ali i nekretnina koja nije vlasništvo niti jednog od bračnih drugova već je u vlasništvu treće ili trećih osoba, a bračni drugovi ili samo jedan od njih je u pravnom položaju najmoprimca. Međutim, prema Obiteljskom zakonu iz 2015. godine pravnu zaštitu za vrijeme trajanja braka uživa samo ona nekretnina koja je obiteljski dom i bračna stečevina te ona nekretnina koja predstavlja obiteljski dom, a u najmu je bračnih drugova ili jednoga od njih. Dakle, pravna zaštita nekretnine koja predstavlja obiteljski dom, a u vlasništvu je samo jednog od bračnih drugova za vrijeme trajanja braka ne postoji. Takva zaštita nekretnine koja je obiteljski dom, a u vlasništvu je jednog bračnog druga ne postoji ni nakon prestanka braka. Tu opet pronalazimo jednu nedosljednost zakonodavca jer on uređuje pitanje zaštite obiteljskog doma koji je u najmu za vrijeme trajanja braka, a nema niti jedne rečenice o zaštiti istog tog obiteljskog doma koji je u najmu nakon prestanka braka. Nema takve odredbe niti u Zakonu o najmu stanova pa tu postoji jedna pravna praznina.

Što se tiče samog koncepta zaštite obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka, zakonodavac je propisao da jedan bračni drug ne smije za vrijeme trajanja braka otuđiti ili opteretiti obiteljsku kuću ili stan koja predstavlja obiteljski dom i bračnu stečevinu bez pisane suglasnosti drugog bračnog druga, s time da ta suglasnost mora biti ovjerena od strane javnog bilježnika. Dakle, evidentno je da odredba članka 32. rješava pitanje zaštite obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka i evidentno je da u neskladu s člankom 46. koji rješava pitanje zaštite obiteljskog doma nakon prestanka braka ili prestanka bračne zajednice. Dakle, problem je u tome što se te dvije odredbe preklapaju s obzirom na trenutak primjene, jer do prestanka bračne zajednice prema teoriji obiteljskog prava dolazi kad nema više volje bračnih drugova da žive kao bračni drugovi. U stvarnom životu to se najčešće manifestira tako da jedan od njih napusti mjesto zajedničkog života. Nakon toga (prestanka bračne zajednice) najčešće dolazi do pokretanja brakorazvodnog postupka koji traje određeni period vremena. Za razliku od navedenog, brak prestaje kada prvostupanjska presuda postane pravomoćna, pod uvjetom da nitko od stranaka ne uloži žalbu (što je rjeđe nego češće). Tek tada dobivamo pravomoćnu presudu koja je osnova za prestanak braka. Od trenutka prestanka bračne zajednice do trenutka prestanka braka u pravilu prođe jedan znatan period vremena u kojem ne znamo da li na zaštitu obiteljskog doma primjenjujemo odredbu članka 32. ili odredbu članka 46. Smatram da je to izvor pravne nesigurnosti. Ne znam u čemu je bio problem, jer u konačnom prijedlogu Obiteljskog zakona 2015. taj je problem bio riješen. Međutim, u tekstu koji je izašao u Narodnim novinama nije bio riješen tako da opet imamo isti prigovor koji je postojao i u odnosu na Obiteljski zakon iz 2014. godine. Vjerujem da će se u praksi zauzeti pragmatično stajalište da se odredba članka 32. odnosi na zaštitu obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka, a odredba članka 46. na zaštitu obiteljskog doma nakon prestanka braka.

Proučavajući ovaj koncept zaštite obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka pojavila su mi se tri pitanja.

Prvo pitanje je može li se navedena odredba o zaštiti obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka primijeniti i u onim slučajevima kada je samo jedan od bračnih drugova u zemljišnim knjigama upisan kao vlasnik predmetne nekretnine koja je obiteljski dom, iako je nesporno da se radi o nekretnini koja je u sastavu bračne stečevine. Nerijetko u sudskoj praksi vidamo sporove vezane uz to kada je samo jedan bračni drug upisan kao vlasnik neke nekretnine, a da se zapravo radi o bračnoj stečevini bračnih drugova, s time da je drugi bračni drug bio izvanknjižni nositelj prava vlasništva.

Prije nego li pokušam odgovoriti na postavljeno pitanje, treba reći da postoji jedna načelna dužnost svih suvlasnika, pa tako i bračnih drugova, da usklade pravno i činjenično stanje odnosno da provedu upis suvlasništva u predmetne nekretnine u zemljišne knjige. Prema članku 224. st. 2. Zakona o zemljišnim knjigama, svi izvanknjižni nositelji stvarnih prava dužni su do 1. siječnja 2007. godine pokrenuti postupke za provedbu upisa tih stvarnih prava. Dakle, to je dužnost nametnuta Zakonom o zemljišnim knjigama. Postavlja se pitanje koja bi bila posljedica nečinjenja? Koja je posljedica toga da bračni drugovi nisu

proveli upis suvlasništva u zemljišne knjige? Može li bračni drug koji je upisan kao samovlasnik nekretnine koja je obiteljski dom slobodno raspolagati, otuđiti ili opteretiti tu nekretninu bez da traži suglasnost drugog bračnog druga i da li bi onda treća osoba koja je stjecatelj nekog stvarnog prava (bilo založnog prava, bilo prava vlasništva na toj nekretnini) trebala uživati pravnu zaštitu? Smatram da bračni drug koji je upisan kao vlasnik u zemljišnoj knjizi može samostalno i slobodno raspolagati tom nekretninom i da bi u toj situaciji zaštitu stečenog prava trebala uživati treća osoba ako je postupala u dobroj vjeri i u skladu s načelom povjerenja u zemljišne knjige.

Takvo je stajalište zauzeo Vrhovni sud Republike Hrvatske u revizijskog odluci Rev 1867/2012-2 od 29. listopada 2013. godine. Rekao bih da je to jedna revolucionarna odluka Vrhovnog suda zato što smo u tom konkretnom slučaju imali specifičan problem. S jedne strane imali smo bračnog druga koji je bio izvanknjižni nositelj prava vlasništva na nekretnini, koji je postupao u skladu s načelom savjesnosti i poštenja te nije znao za raspolaganje drugog bračnog druga koji je bio upisan kao vlasnik u zemljišnoj knjizi, a s druge strane smo imali poštenu treću osobu koja je postupala u dobroj vjeri i u skladu s načelom povjerenja u zemljišne knjige. Vrhovni sud je zauzeo stajalište da u takvoj situaciji prednost u zaštiti stečenog prava ima treća savjesna osoba koja se poziva na načelo zaštite povjerenja u zemljišne knjige. U obrazloženju svoje odluke Vrhovni sud se poziva na odluku Ustavnog suda U-III-103/2008 od 14. lipnja 2011. kojom je Ustavni sud djelomično odstupio od svojeg dosadašnjeg stajališta o apsolutnoj ništetnosti svih pravnih poslova koji su sklopljeni od strane samo jednog bračnog druga, a predmet kojeg je bila zajednička imovina bračnih drugova. Naravno, nakon ovakve revizijske odluke bilo je za očekivati da će podnositeljica revizije podnijeti ustavnu tužbu što je i učinila. Ustavni sud Republike Hrvatske je u svojoj odluci U-III-1719/2014 od 10. prosinca 2015. godine odbio ustavnu tužbu i potvrdio stajalište Vrhovnog suda te naveo da podnositeljici ustavne tužbe nije bilo povrijeđeno pravo na pravično suđenje koje je zajamčeno člankom 29. Ustava RH i da je Vrhovni sud postupajući u revizijskom postupku na način na koji je postupao zapravo ostvario svoju ustavnu ulogu koja proizlazi iz čl. 116. Ustava te kao najviši sud osigurao jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni. Vrlo sličnu odluku Ustavni sud je donio u jednom drugom predmetu U-III-1598/2014 od 28. listopada 2015. godine. Mislim da sada možemo sa sigurnošću tvrditi da ukoliko bračni drugovi nisu proveli upis suvlasništva u zemljišne knjige, onaj bračni drug koji je upisan kao vlasnik nekretnine će se u pravnom prometu prema trećim osobama prikazivati kao samovlasnik nekretnine te ako se ocijeni da je ta treća osoba bila u dobroj vjeri ona će biti zaštićena odnosno njena stečena prava će uživati zaštitu pozivanjem na načelo povjerenja u zemljišne knjige, bez obzira da li se radi o stjecanju prava vlasništva ili založnog prava ili kojeg drugog stvarnog prava.

Drugo pitanje koje mi se nametnulo je možemo li mi ovakav sustav zaštite obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka jednostavno „izigrati“? Pitanje je može li jedan bračni drug za vrijeme trajanja braka otuđiti ili opteretiti svoj idealni dio nekretnine koja predstavlja obiteljski dom i bračnu stečevinu, bez da traži i dobije pisanu suglasnost drugog bračnog druga? Da bismo mogli odgovoriti na to pitanje zapravo treba krenuti od sadržaja odredaba Obiteljskog zakona, a Obiteljski zakon iz 2015. godine ne uređuje pitanje upravljanja i

raspolaganja idealnim dijelom stvari koja predstavlja bračnu stečevinu. To pitanje nije uređivao ni stari Obiteljski zakon iz 2003., niti je to pitanje uređivao Obiteljski zakon iz 1998., kao ni Zakon o braku i porodičnim odnosima iz 1978. godine. Po Obiteljskom zakonu iz 2015. godine ova odredba o zaštiti obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka i jedna opća odredba o upravljanju i raspolaganju bračnom stečevinom odnose se na upravljanje i raspolaganje cijelom suvlasničkom stvari koja je sastavni dio bračne stečevine. Dakle, tim odredbama se ne uređuje pitanje upravljanja i raspolaganja idealnim dijelom suvlasničke stvari čime se širom otvaraju vrata primjeni članka 38. Obiteljskog zakona iz 2015. u kojem piše da se na bračnu stečevinu primjenjuju opća pravila stvarnog i obveznog prava, ako Obiteljskim zakonom nije drukčije određeno. Mi tu imamo mogućnost primjene pravila iz Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima u kojima je određeno da se uzima da je idealni dio stvari samostalna stvar u pravnom prometu te da svaki suvlasnik smije samostalno raspolagati svojim idealnim dijelom stvari, ako time ne dira u tuđa prava. Dakle, iz ove koncepcije je vrlo jasno da jedan bračni drug za vrijeme trajanja braka može raspolagati, dakle, otuđiti ili opteretiti idealni dio nekretnine koja predstavlja obiteljski dom. Samo je pitanje da li takvim raspolaganjem on zadire u tuđa prava odnosno u knjižna prava svoga supruga ili svoje supruge (vjerojatno uskoro bivšeg supruga odnosno supruge).

Smatram da ne zadire. Ukoliko bih ja za vrijeme trajanja braka raspolagao svojim idealnim dijelom nekretnine koja predstavlja bračnu stečevinu i obiteljski dom, time ne bih zadirao u knjižna prava svoje supruge (vjerojatno uskoro bivše supruge) zato što nakon mojeg raspolaganja bi ona i dalje bila suvlasnica te nekretnine u idealnom dijelu odnosno $\frac{1}{2}$ dijela kao što je to bila i prije mojeg raspolaganja. Takvo stajalište zauzeo je Vrhovni sud Republike Hrvatske u revizijskoj odluci Rev 1375/2008-2 od 15. svibnja 2012. godine. Naravno, u toj odluci se nije radilo o bračnim drugovima. Radilo se o situaciji da su majka i kćer nakon smrti ostavitelja na temelju rješenja o nasljeđivanju postale suvlasnice stana svaka u jednoj polovici dijela. Majka je zasnovala izvanbračnu zajednicu. Kćer je vjerojatno vidjela kuda to vodi i tražila je od suda da donese privremenu mjeru zabrane opterećenja i otuđenja nekretnine što je sud, naravno, odbio. Nakon toga je majka ugovorom o darovanju prenijela na svog izvanbračnog druga polovicu svojeg idealnog dijela, na temelju čega se izvanbračni drug kao treća osoba upisao kao suvlasnik u jednoj četvrtini dijela stana. Zašto sad ovo govorim? Majka i kćer su suvlasnici po općim pravilima stvarnog prava. I bračni drugovi su suvlasnici, pa imamo podrednu primjenu odredaba stvarnog prava.

Dakle, koncepcija koju je zauzeo Vrhovni sud u ovoj odluci, vrlo lako se može primijeniti i na bračne drugove, a vezano uz dopuštenost raspolaganja nekretninom koja je i obiteljski dom. Nakon navedenog razvoja događaja, kćer je podignula brisovnu tužbu i tražila povrat u prijašnje zemljišno knjižno stanje. Takav zahtjev sud je odbio s obrazloženjem da svaki suvlasnik ima pravo raspolagati svojim idealnim dijelom suvlasničke stvari ako time ne dira u tuđa knjižna prava, a obzirom da je kćer nakon raspolaganja majke i dalje suvlasnica u istom dijelu u kojem je bila i prije raspolaganja, da time majka svojim raspolaganjem na temelju ugovora o darovanju nije zadirala u njezina knjižna prava. Mislim da se ova koncepcija može vrlo lako preslikati i na bračne

drugove u situaciji kada bi jedan od njih za vrijeme trajanja braka raspolagao svojim idealnim dijelom nekretnine koja je ujedno i obiteljski dom.

Zadnje pitanje koje mi se nametnulo: zašto se naš zakonodavac ograničio na zaštitu obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka i to samo na zaštitu obiteljskog doma koji predstavlja bračnu stečevinu? Dakle, što je sa zaštitom obiteljskog doma u situaciji kada je samo jedan od bračnih drugova vlasnik te nekretnine koja predstavlja obiteljski dom osobito u onom kritičnom periodu kada su najviše narušeni međusobni odnosi, a to je od prestanka bračne zajednice do prestanka braka?

Obzirom da se zakonodavac pozvao na to da se pravno uređenje instituta obiteljskog doma u Obiteljskom zakonu iz 2015. temelji na preporuci Vijeća Europe, odlučio sam provjeriti što je zapravo tom Preporukom propisano. Tako je u prvoj odredbi prvog načela Preporuke propisano sljedeće: svaka pravna radnja jednog bračnog druga koja bi mogla izravno utjecati na pravo na uporabu obiteljskog doma od strane drugog bračnog druga, mora se provesti uz suglasnost potonjeg (prema mojem shvaćanju, neovisno o tome je li obiteljski dom u vlasništvu, suvlasništvu ili najmu bračnih drugova). Osnovu za to mi daje činjenica da se u toj prvoj odredbi prvog načela Preporuke nigdje ne spominje vlasnička struktura obiteljskog doma, što znači da se odredba može primijeniti i na zaštitu obiteljskog doma koji je vlasništvo samo jednog bračnog druga. Po mojem mišljenju ne postoji zapreka da se zaštita obiteljskog doma proširi i na one nekretnine koje predstavljaju obiteljski dom, ali su vlasništvo samo jednog bračnog druga. Ovdje govorimo o zaštiti obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka.

Vrlo slično razmišljanje iznijela je i profesorica Barbara Novak koja je predstojnica Katedre za građansko i obiteljsko pravo na Pravnom fakultetu u Ljubljani. Naime, kada je kritizirala neke odredbe novog Družinskog zakonika koji nije nikada stupio na snagu, zapravo je iznijela kritiku da odredba o zaštiti obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka (koja je vrlo slična odredbi našega zakona) trpi jedan nedostatak, a to je da nije uređeno pitanje zaštite obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka ako je u vlasništvu samo jednog bračnog druga, jer bi na taj način dobili integralno rješenje tog pitanja.

Slažem se s tim stajalištem. Mislim da bi se na taj način postigao jedan važan cilj, a to je podizanje razine pravne zaštite djece. Ne treba zaboraviti da su djeca pod osobitom zaštitom države, sukladno Ustavu Republike Hrvatske i ne treba zaboraviti da je u Konvenciji o pravima djeteta u članku 27. propisano da dijete ima pravo na životni standard. To bi značilo da su roditelji ti koji su dužni osigurati djetetu životne uvjete za njegov razvoj, sukladno svojim sposobnostima i financijskim mogućnostima. Mišljenja sam da životni uvjeti za razvoj obuhvaćaju i stambene uvjete. Neke od europskih država koje uređuju i dopuštaju zaštitu prava na stanovanje u obiteljskom domu i u slučajevima kada je samo jedan od bračnih drugova vlasnik predmetne nekretnine su: Njemačka, Italija i Republika Srbija. Za kraj bi spomenuo samo kako stvari uređuje Njemački građanski zakonik. Naime, bračni drugovi u pravilu imaju pravo samostalno i slobodno upravljati svojom imovinom, međutim i u tom pogledu postoje određena ograničenja. Tako kada bi jedan bračni drug želio za vrijeme

trajanja braka raspolagati svojom cjelokupnom imovinom za takvo što bi morao ishoditi pristanak drugog bračnog druga. Obzirom na to da obiteljski dom predstavlja nekretninu koja je najčešće najvrjedniji i najvažniji dio imovine svakog pojedinog bračnog druga, raspolaganje s tim obiteljskim domom u pravilu će potpasti po spomenuto ograničenje iz članka 1365 BGB-a. Dakle, kada bi jedan bračni drug želio raspolagati za vrijeme trajanja braka s nekretninom koja predstavlja obiteljski dom za to će mu biti potreban pristanak drugog bračnog druga neovisno o činjenici što je ta nekretnina u njegovom vlasništvu i što on s njom želi raspolagati. Razlog tome što je sudska praksa u Njemačkoj zauzela stajalište da se pojam raspolagati „cjelokupnom imovinom“ treba poimati s ekonomskog stajališta, odnosno kada bi bračni drug nakon takvog raspolaganja spao na 10-15% vrijednosti imovine koju je imao prije takvog raspolaganja, onda mu je za takvo raspolaganje potrebno odobrenje drugog bračnog druga. U njemačkoj pravnoj teoriji zauzeto je stajalište da se na taj način štiti drugi bračni drug koji živi u toj nekretnini koja i njemu predstavlja obiteljski dom, iako nije vlasnik niti suvlasnik te se štite zajednička djeca koja također žive u toj nekretnini kao obiteljskom domu.

Za kraj prijedlozi za poboljšanje. Smatram da pored definicije koja postoji u Obiteljskom zakonu treba zauzeti stajalište, ako ništa drugo onda u komentaru postojeće odredbe, o tome koja su obilježja obiteljskog doma kao specifične vrste nekretnine i treba voditi računa o onim problemima koji su se već bili pojavili u nama srodnim sustavima poput Italije i Njemačke te o tome zauzeti stajalište. Smatram da bi trebalo proširiti odredbu o zabrani otuđenja i opterećenja obiteljskog doma kao cijele suvlasničke stvari i na slučajeve kada bi jedan bračni drug želio raspolagati svojim idealnim dijelom te nekretnine. Trebalo bi zaštitu obiteljskog doma za vrijeme trajanja braka proširiti i na slučajeve kada je taj obiteljski dom u vlasništvu samo jednog od bračnih drugova. Uporište za to nam daje Ustav, Konvencija o pravima djeteta i njemački Građanski zakonik. Hvala vam lijepo na pažnji. Otvoren sam za pitanja.

I. Majstorović: Ako ste suglasni, s velikim zadovoljstvom otvorili bismo raspravu. Ima li pitanja, komentara, razmišljanja?

Marko Ćušić:, Pravni fakultet u Zagrebu

Govorili ste o prijelaznim i završnim odredbama Obiteljskog zakona koje kažu da će se primijeniti mjerodavno pravo u trenutku pokretanja postupka. Stajalište Vrhovnog suda iz 2006. je da se primjenjuje mjerodavno pravo u vrijeme stjecanja imovine. Možda sam nešto propustio, ali ako Zakon tako kaže onda stajalište Vrhovnog suda ne može vrijediti te bi Sud išao *contra legem*.

I. Šimović: To se radi o pitanju mogućnosti retroaktivne primjene obiteljskog zakona na imovinske odnose koji su nastali prije stupanja na snagu Zakona o kojem je riječ. Naravno, mi možemo tvrditi da je *contra legem*, ali morate uzeti u obzir da u modernim prijelaznim i završnim odredbama ne piše da će se na imovinske odnose bračnih drugova primijeniti onaj zakon koji je bio na snazi nakon pokretanja postupka. Tumačenjem se dolazi do takvog zaključka. To je prvi problem prigovora da je to *contra lege*. Drugo, Vrhovni sud je prvi ovlašten tumačiti odredbe zakona i po Zakonu u sudovima sud sudi na temelju Zakona i

Ustava. Članak 116. Ustava njima daje da sudjeluju u tumačenju zakonskih odredaba. To je stajalište Sjednice Građanskog odjela iz 2006. godine, a Obiteljski zakon je iz 2015. godine. Pošto smo nedavno imali vježbe iz kolegija Obiteljsko pravo na kojima sudjeluje veći dio sudaca koji čine građanski odjel Vrhovnog suda RH, može se reći da je njihovo mišljenje da će oni vrlo lako ponovno sazvati sjednicu Građanskog odjela i ponovno zauzeti isto stajalište po tom pitanju.

V. Miličić: Zahvaljujem kolegi, docentu I. Šimoviću na sadržajnom, uvjerljivom i primjerenom izlaganju.

I. Šimović: Zahvaljujem profesore. Vaša pohvala mi puno znači, osobito iz razloga što sam bio Vaš đak.

I. Majstorović: Rješavanje pitanje prava djeteta na stanovanje, na dom, jedan od važnijih instrumenata. Kako razriješiti potrebu djeteta i kako osigurati da dosegemo međunarodne standarde, budemo usklađeni sa svim onim što je Hrvatska potpisala? Kolega je spomenuo i Konvenciju o pravima djeteta. To su još brojni drugi neobvezujući instrumenti. Međutim, sve je to ostalo još uvijek na razini plana, koji bi u praksi koja kada bi se ovako počela primjenjivati nekako drugačije tumačila. Kad bi se u ovom trenutku pokrenuo takav postupak na prvom stupnju, bojim se da bi to izazvalo velike otpore, jer neki odvjetnici nisu sasvim sigurni što da rade, nisu niti suci sigurni što da rade. Nažalost stoga, ne možemo reći da je taj instrument iskorišten u punini svojih mogućnosti. Vjerujem da se ovakvim izlaganjem i doprinosom poboljšava stanje i u praksi i u zakonodavnom segmentu i čini mi se da je to izvrstan način. Mi možemo kao Fakultet na tome zahvaliti profesoru Barbiću. Ovo je 204. tribina Pravnog fakulteta i Kluba pravnika grada Zagreba. To je prilika da i mladi ljudi imaju mogućnost izraziti svoja stajališta. Tu je i publika koja je zahtjevana i vrijedno je dobiti ovakvu vrstu komentara. Vjerujem da tišina nije uvjetovana time što vam nije puno toga jasno, nego zato što su vam ona pitanja koja ste imali sva razjašnjena. Ima li još pitanja?

Ivana Luetić Mihoci, odvjetnica:

Htjela bih se osvrnuti na *pravo na obiteljski dom na stanovima u najmu*. Izgleda da tu nema nikakvih ograda što znači da se stvara neko pravo na dom na tuđoj imovini. Već vidim tu prostora za zloupotrebe od strane bračnih drugova. Kako se mogu najmodavci zaštititi? Bi li trebalo u ugovore unositi neke klauzule da se predmet najma ne smatra obiteljskim domom? Da li bi trebalo stranke sada upozoravati da provjeravaju s kim sklapaju ugovore, da tu budu oba bračna druga? Da li pravo na obiteljski dom može *u ovrsi biti osnovan prigovor* treće osobe koje sprečava iseljenje?

I. Šimović: Naš Obiteljski zakon propisuje rješenje vezano uz najam obiteljskog doma, ali samo za vrijeme trajanja braka (ne i za vrijeme nakon prestanka braka). Dakle, ukoliko je jedan bračni drug najmoprimac stana koji predstavlja obiteljski dom, a u kojem bračni drugovi žive zajedno s djecom, onda prema odredbi našega zakona taj bračni drug koji je u ulozi najmoprimca ne može otkazati ugovor o najmu bez prethodne suglasnosti drugog bračnog druga. Smatram da je ta odredba dobra. Doduše, ona bi mogla biti i bolja, ali time se zapravo htjela

postići viša razina pravne zaštite onog bračnog druga koji nije u položaju najamoprimca, a po Zakonu o najmu stanova ima npr. solidarnu odgovornost za najamninu ukoliko bračni drug koji je stranka u ugovoru o najmu istu nije platio. Ako ste za određenu obvezu solidarno odgovorni, dakle, dužni ste ju podmiriti iako niste stranka u ugovoru (čl. 15. st. 3. Zakona o najmu stanova), onda bi bilo uredu da taj bračni drug ima i nekakva prava.

To je moje mišljenje. Volio bih da je zakonodavac zauzeo stajalište koje su zauzeli Nijemci, a to je da se odmah presumira da u ovakvim situacijama kada stan koji je u najmu predstavlja obiteljski dom, bez obzira na to tko je formalno-pravno stranka u ugovoru o najmu, da se presumira da su oba bračna druga stranke ugovora o najmu. Ipak valja biti oprezan jer je njemačka pravna teorija izrazila nezadovoljstvo upravo takvim uređenjem zbog toga što se vlasnik nekretnine kao najčešći najmodavac dovodi u vrlo nezgodnu situaciju. Naime, na neki način se raspolaže ovlastima koje proizlaze iz ugovora o najmu nekretnine koje je on vlasnik, a da on nema nikakvog upliva na to. Nijemci su se dovinuli tome na način da kada se pokrene pitanje zaštite obiteljskog doma, sud ima obvezu obavijestiti i pozvati vlasnika stana, odnosno najmodavca da se uključi u taj postupak kao neka vrsta umješaka.

Sličan obrazac je usvojio i naš Obiteljski zakon u članku 491. stavak 4. prema kojem će sud, doduše na zahtjev stranke, a ne po službenoj dužnosti, o pokretanju postupka obavijestiti treće osobe s kojima su bračni drugovi u pravnom odnosu u vezi s nekretninom. Pretpostavljam da se tu mislilo na vlasnika, odnosno najmodavca stana. Međutim, ono što mi nemamo, a Nijemci imaju jest mehanizam zaštite položaja vlasnika odnosno najmodavca predmetnog stana. Ako je sud u postupku odlučio da će nakon prestanka braka sa uporabom stana nastaviti onaj bračni drug koji nije bio stranka u ugovoru o najmu, onda dolazi do promjene ugovora o najmu na način da taj bračni drug *ex lege* postaje strankom predmetnog ugovora. Međutim, posljedica toga je da se onda vlasniku odnosno najmodavcu stana omogućuje puno lakši raskid ugovora i nakon raskida puno lakši ulazak u posjed. To mi nemamo, a volio bih da imamo.

Drugo pitanje, a tiče se ovrhe je pitanje da li bi se mogao postaviti prigovor treće osobe koja tvrdi da ima pravo koje se suprotstavlja ovršnoj ispravi, je li tako? Mogli bismo se pozvati na zaštitu prava na obiteljski dom, međutim, ono što se u praksi događa jest da se ljudi u ovršnom postupku pozivaju na članak 34. Ustava u kojem piše da je dom nepovrediv. To su dvije dosta različite stvari. Razlog tome je što pravo na dom je pravo koje proizlazi iz Ustava Republike Hrvatske, dok je pravo na stanovanje u obiteljskom domu pravo koje proizlazi iz nešto nižeg (zakonskog) izvora prava. Sumnjam da će se netko ići pozivati na odredbu Obiteljskog zakona o zaštiti obiteljskog doma kad se može pozvati na ustavnu odredbu prema kojoj je dom nepovrediv. Ono što znam o tom pitanju i slažem se sa stajalištem koje je iznio sudac Vrhovnog suda RH g. Damir Kontrec, ako mislite suprotstavljati neko pravo, pa bilo to i pravo na dom, tužbi za iseljenje onda to učinite sukladno ZPP-u u prethodnom postupku.

Nategnuto stajalište je da taj prigovor možete iznijeti i za vrijeme trajanja glavne rasprave sve do zaključenja iste. Ipak, i takvo bi se stajalište još dalo prihvatiti.

Međutim, nema osnova da se prihvaća prigovor povrede prava na dom koji je istaknut tek u ovršnom postupku, nakon što je završio cijeli parnični postupak koji se vodio glede iseljenja. U tom trenutku već postoji ovršna isprava, te bi usvajanje takvog prigovora bilo protivno odredbama ZPP-a. Sumnjam da bi se složili sa mnom na Ustavnom sudu. Ustavni sud ima drugačije stajalište. To je „stara škola“ koja govori iz mene. Bliži sam stajalištu Vrhovnog suda. Inače Vrhovni sud i Ustavni sud su prilično unisoni u stajalištu prema kojem u slučaju kada fizička osoba koja je posjednik, a ne vlasnik nekretnine ističe prigovor povrede prava na dom, taj prigovor ističe protiv vlasnika koji je osoba javnog prava bilo to Republika Hrvatska, županija, grad, ministarstvo ili netko drugi, će vrlo vjerojatno, ako je pravovremeno postavljen taj prigovor prava na dom, to ustavno pravo na dom „nadjačati“ pravo vlasništva te osobe javnog prava. Bio to MORH ili Grad Zagreb ili netko drugi zato jer je logika da će primjerice Grad Zagreb ovako ili onako iznajmiti taj stan nekome drugome pa zašto onda iseljavati ovoga čiji je to dom već sada. Naravno, taj isti mora plaćati najamninu. Međutim, kada se radi o prigovoru prava na dom koji se postavlja protiv vlasnika, a koji je fizička osoba koja ima interes za uporabu, odnosno korištenje tog stana i ulazak u posjed, onda u toj situaciji ne vidim načina da to pravo na dom, čak i ako je pravovremeno stavljen prigovor, „nadjača“ nepovredivost prava vlasništva kao jednu od temeljnih vrednota ustavnog poretka iz članka 3. te članka 48. Ustava.

Dino Gliha, odvjetnički vježbenik, Odvjetničko društvo Čačić i partneri:

Zamolio bih ako se možemo vratiti na pitanje mjerodavnosti prava. Imamo dva oprečna stava. Jedno je zakonodavca, jedno sudova. Ne bi smjelo biti tako, ali je. Ako se doslovno stvar uzme u obzir, s takvim tumačenjem sudova vjerojatno neće doći do primjene prava na zaštitu obiteljskog doma sljedećih deset, petnaest ili koliko već godina. Smatrate li mogućim i opravdanim da se baš primjena te odredbe u zakonu uzme za ove nove institute i da bi ipak sudovi mogli prihvatiti razmišljanje da se unatoč toj odredbi na nekretnine koje su stečene prije 2015. godine primjeni ovaj institut.

I. Šimović:

Nadam se da bi takav razvoj događaja bio moguć jer smo mi zapravo 2014. godine uveli jedan institut koji je u potpunosti nov te koji je rezultat nekakvog napretka. Dakle, on je plod nekakvog razvoja pravne znanosti koja bi trebala poslužiti u praksi. Ako promatramo taj institut kao neku vrstu napretka, to bi bilo dostatno teorijsko obrazloženje zašto bi trebalo „nadjačati“ mišljenje prema kojem bi za izbor mjerodavnog prava za rješavanje imovinskih sporova trebao biti mjerodavan trenutak pokretanja postupka, a ne trenutak stjecanja imovine koja predstavlja bračnu stečevinu. U ovih devet godina koliko se „ozbiljno“ bavim pravom, dakle nakon studenskih dana, nisam baš puno puta doživio da je Vrhovni sud odstupio od svojih stajališta zbog toga što je netko s Katedre za obiteljsko pravo rekao da je to i to mjerodavno, pa makar to bila i profesorica Hrabar koja je o tome napisala stvarno sjajan rad. Tim radom je ušla u samu teoriju i filozofiju prava, ali mislim da je dosta znakovito i to da isto mišljenje zastupa i jedan sudac županijskog suda u Zagrebu - Tomislav Aralica, koji je napisao knjigu o imovinskim odnosima bračnih drugova 2015. godine. On je vrlo žestoko napao takvo stajalište Vrhovnog suda. Bio je predsjednik

Općinskog suda u Sesvetama koji se, između ostalog, detaljnije bavio upravo pitanjima sukoba izvanaknjižnog vlasništva jednog od bračnih drugova i načela povjerenja u zemljišne knjige koje štiti poštene treće osobe kao stjecatelje. U svojoj knjizi je napisao da nas je stajalište Vrhovnog suda vratilo unazad 50 godina zbog toga što mi u 2016. godini još uvijek u tim predmetima primjenjujemo Zakon o braku i porodičnim odnosima iz 1978. Primjerice, svaki puta kada čitam knjige prof. dr. sc. Marka Mladenovića nalazim fantastične pravne institute, klasična pravna rješenja koja su najfinijim brus papirom izrađena, ali to ne znači da bi ona bila primjenjiva u današnjem sustavu i današnjoj sudskoj praksi iz razloga što 40, 50 godina razvoja ipak promijeni sve ostale elemente u koje se mora ugraditi to rješenje. To pogotovo vrijedi u slučajevima kada uvedemo neki novi, ovako specifični institut kao što je obiteljski dom, a koji bi mogao zaštititi ljudska prava i biti nekakav kamenčić u korist ovog stajališta koje zastupam osobno, ali nisam baš uvjeren da će do toga doći. Poprilično sam siguran da će se u praksi vrlo brzo početi pojavljivati pitanja vezana uz zaštitu obiteljskog doma. Međutim, također sam siguran da svaki puta kada bi sud eventualno meritorno odlučivao o tom pitanju prema odredbama Obiteljskog zakona iz 2015. godine, ona stranka kojoj takva odluka ne bi išla u korist bi reagirala na način da bi istaknula prigovor „ako nekretnina koja predstavlja obiteljski dom nije stečena nakon 1. studenoga 2015. godine sud nema pravo primjenjivati tu odredbu materijalnog prava na činjenični supstrat“. Mislim da bi to kao žalbeni, odnosno revizijski razlog prošlo.

D. Gliha: To ne bi bilo u potpunosti odstupanje, već samo djelomično. Možda neka blaža verzija, neko treće rješenje?

I. Šimović: Ne vidim to treće rješenje. Možda bi trebalo početi o tome razmišljati. To je jedan, rekao bih, sada već tradicionalni sukob prelaznih i završnih odredaba Obiteljskog zakona i stajališta Vrhovnog suda. Ne vidim kako bi se on riješio na nekakav sporazumni način, jer mislim da je tu situacija ili/ili. Ne možemo odrediti na koje onda spise bi se trebao primijeniti novi propis, a na koje spise bi se trebao primijeniti stari propis. Ono što je meni problematično, ako gledamo uređenje imovinskih odnosa bračnih drugova koji su bili u braku 25 godina mi moramo primijeniti tri različita zakonska uređenja. To je najveći problem. Tko će dokazivati koliko je netko doprinio 1989. godine, u postupku pokrenutom 2016. godine. Taj poslodavac, njegov ili njezin, možda više i ne postoji. Da li postoje neki dokumenti koji bi mogli poslužiti kao dokaz? Tri stotine svjedoka s jedne i druge strane koji iznose oprečna stajališta? Treba biti realan i reći da su suci tu stvarno u najnezahvalnijem položaju jer upravo oni moraju odlučivati o nečemu o čemu same stranke imaju dijametralno suprotna stajališta. Naravno da je rezultat toga da su svi nezadovoljni sa sudom, što možda i nije baš najobjektivnija ocjena stranaka na rad suda. Bili bi zadovoljni samo onda kada bi dobili presudu u potpunosti u svoju korist. Mislim da Vrhovni sud neće mijenjati svoje stajalište. Ja ga sigurno neću mijenjati. Vidjet ćemo.

V. Miličić: Zaboravio sam reći dvije stvari. Jedna je, potaknulo me izlaganje kolege. Imponira njegova argumentacija kada se sučeljava o onim stavovima Vrhovnog suda, Ustavnog suda to znači da je tema jako duboka i dugo ne zastarijeva u njemu i kolega Šimović jako dobro zna kako i što govori. Drugo se tiče one odluke Ustavnog suda koji je formacijski vrh vlasti u Republici

Hrvatskoj, dakle, on je nadređen po slovu Ustava i Saboru i šefu države. Kada bi ta institucija funkcionirala kako bog zapovijeda mislim da bi funkcionirala po struci i po pravilima igre i Hrvatska bi bila dramatično drukčija u boljem smislu riječi. Ustavni sud je suspenzijom, on je ovlašten suspendirati dio zakona ili cijeli zakon. On je suspendirao Obiteljski zakon cijeli, a da nije zeru postupka proveo. Deset dan sam radio oko jednog predmeta kojim sam se bavio četrdeset i nešto godina Jezik i logika u pravu. Doktorirao sam logiku u pravu i nešto znam o tome. Svaki zarez, svaku riječ sam dirao i napisao sam petnaestak stranica o tome. To je, po mom sudu, izvan svake pameti. U Ustavnom sudu je u tom momentu bilo jedan sasvim solidan broj ljudi od kojih su neki vrsni pravници i sveučilišni profesori. Ne ide mi u glavu kako je to moglo izaći van. Ne smije Ustavni sud donositi takve odluke. Ne ulazim uopće u to je li taj zakon dobar ili loš, ali ono što je nedopustivo i neshvatljivo da oni mogu suspendirati cijeli jedan zakon bez postupka. Nema izravno veze s današnjim Vašim predavanjem, ali to je primjedba koja se tiče Ustavnoga suda. Tekst koji sam o tome napisao nitko nije htio objaviti.

I. Šimović:

Moram priznati nisam se toliko studiozno, kao Vi, bavio rješenjem Ustavnog suda, ali s obzirom na Ustavni zakon o Ustavnom sudu oni imaju ovlast to učiniti. 12. siječnja 2015. doneseno je rješenje o pokretanju postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom Obiteljskog zakona iz 2014. godine. Unutar tog rješenja je izrečena i privremena mjera svoje vrste kojom su se zapravo, taj pojam se već uvriježio, „suspendirale“ sve odredbe Obiteljskog zakona iz 2014. godine do donošenja konačne odluke o ustavnosti svake pojedine odredbe čija je ustavnost bila dovedena u pitanje. Činilo mi se uvjerljivim, pozivali su se na relevantne odredbe Ustavnog zakona o Ustavnom sudu. Za to ovlast imaju, a da li su oni trebali onda ekspresno završiti postupak na način da u konačnici odluče o meritumu stvari, to je drugo pitanje. Volio bih da jesu jer bi onda imali puno čišću situaciju. Ovako imamo situaciju da imamo gotovo pa identičan tekst Zakon iz 2014. godine iz kojega su maknute odredbe za koje bih se usudio reći da su pretpostavili da „bi pale“ na Ustavnom sudu. U to ne ulazim, niti sam stručnjak za Ustavno pravo. Nešto malo znam o obiteljskom, ali takvo rješenje od 200 stranica ne može biti savršeno napisano. Ipak, stajališta sam da se u izreci i jednom dijelu obrazloženja dalo jasno iščitati koji su razlozi koji su naveli Ustavni sud da to učini. Između ostalih, ako se dobro sjećam, obrazloženje je da je Ustavni sud našao za shodno preventivno djelovati.

I. Majstorović:

Slažem se, između ostalog, zbog velikog broja prijedloga i velikog broja argumenata.

I. Šimović:

Da je to moglo biti bolje napravljeno, sigurno je moglo. Sve se može uvijek bolje, ali u datom trenutku s obzirom na datu situaciju vidio sam izreku i obrazloženje u kojem sam našao pravno uporište za takvo postupanje Ustavnog suda.

I. Majstorović:

Slažemo se svi da je bilo dobro da je Sud odlučio o meritumu. Međutim, predlagatelj to nije dopustio kada je vrlo brzo u proceduru išao novi propis.

V. Miličić:

Odlučio je o meritumu, a postupak nije proveden. U tome je problem.

- I. Šimović:** Profesore, ako je to privremena mjera, a ono malo što znam o ovršnom pravu je upravo ono što profesor Dika napisao, privremenom mjerom se po logici stvari odlučuje o pravnom pitanju ili odnosu koji je sporan između stranaka te se na taj način privremeno regulira taj sporni odnos između stranaka, do donošenja konačne odluke. To je Ustavni sud i napravio. Konačnu odluku nije donio.
- I. Majstorović:** Postupak je obustavljen kada je na snagu stupio novi zakon.
- I. Šimović:** Nadovezao bih se na ono što ste malo prije rekli. Naime, dobio sam jednu kritiku od jednog svojeg dragog profesora. Rečeno mi da sam krivi izbor za ovu temu iz razloga što se čovjek mora barem dva puta razvesti, te ga žena mora barem jednom istjerati iz kuće da bi mogao argumentirano govoriti o ovoj temi. Nadam se da sam uspio argumentirano govoriti o ovoj temi i bez tog životnog iskustva te da ste zadovoljni pokazanim, pa ako više nema pitanja prepustio bih riječ profesorici Majstorović.
- I. Majstorović:** Imamo li još pitanja i komentara? U tom slučaju bih svima zahvalila, a posebno našem uvodničaru docentu Šimoviću i kao što bi rekao akademik Barbić – vidimo se na novoj tribini! Doviđenja.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 125

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
Prof. dr. sc. Jasenka Marina,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 205. tribine

PRAVA PUTNIKA

Zagreb, 16. lipnja 2016.

**KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
205. TRIBINA – 16. LIPNJA 2016.**

PRAVA PUTNIKA

J. Barbić: Otvaram 205. tribinu Kluba pravnika Grada Zagreba i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na kojoj ćemo danas raspravljati o temi koja se tiče svakoga od nas. Svi mi putujemo raznim prijevoznim sredstvima i pritom smo nažalost nerijetko izloženi neugodnostima koje se događaju zbog neregularnosti pružanja usluge prijevoza. Njih

mogu izazvati razne okolnosti, od onih objektivnih na koje se ne može utjecati pa da propusta činjenih na strani prijevoznika. Za putnika u oba se slučaja radi o okolnostima na koje u pravilu ne može utjecati.

U vezi s time potrebno je znati kakva su prava putnika, kako se on može zaštititi. Putnik je ispunio svoju obvezu iz ugovora o prijevozu putnika, pridržava se svih propisanih i ugovorenih uvjeta koje mora ispuniti a za uzvrat ne dobiva uslugu onako kako je ugovorio s prijevoznikom. Zamolili smo našeg prvog stručnjaka za to područje da nam objasni kakva su prava putnika, gdje su zamke koje stoje na putu da ih ostvare i kakvi su izgledi da ih u pojedinim vrstama prijevoza i uz ispunjenje kojih uvjeta može ostvariti. To će nam danas objasniti prof. dr. sc. Jasenko Marin s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Kolega Marin, izvolite.

J. Marin:

Hvala akademiku Barbiću što mi je pružio priliku da nešto kažem o temi kojom se bavim već dosta dugo i koja se dosta ljudi tiče. Zadnji statistički podatak koji sam nedavno vidio je da samo u zračnom prometu na godišnjoj razini imate promet od tri i pol milijarde putnika. Do 2030. Svjetsko udruženje zračnih prijevoznika predviđa sedam milijardi putnika. Transport je najveći izvozni proizvod Europske unije i obuhvaća 74% od svega što izveze Europska unija. Kada govorimo o ljudima kao korisnicima prijevoznih usluga, zanimljiv je podatak da svaki čovjek u Europi godišnje prijeđe 12.900 kilometara. Naravno, veliki dio toga otpada na prijevoz osobnim automobilom, , ostalo su avioni, autobusi, vlakovi, brodovi. Tu, dakle, postoji jako puno elemenata koji ukazuju na važnost prijevoza općenito. Na tu kilometražu od 12.900 km po glavi mora se dogoditi nešto loše, a zapravo dogode se neki problemi koji su tipski i možemo ih nekako izdvojiti. Ili vam otkazu putovanje, ili kasnite pa uslijed zakašnjenja imate dodatne probleme pa ne možete odraditi bilo što drugo zbog čega ste i odlučili putovati. Onda smo se znali neugodno iznenaditi na aerodromima ili pomorskim lukama jer nemamo kofera pa kofer dolazi nakon 30 dana, u međuvremenu nemate ni četkicu za zube i tu nastaju razni problemi. Smisao ovog današnjeg izlaganja je informirati putnike o tome što bi u slučaju problema na putovanjima bilo važno poduzeti. Izlaganje sam koncipirao na način da vidimo što možemo očekivati kada se nešto dogodi.

Kakva imamo pravna sredstva protiv toga, tako da znamo kakve pravne akcije možemo poduzeti, i to s jedne strane kao potrošači, a s druge strane kao odvjetnici koji zastupaju putnike koji su se na ovaj ili onaj način suočili s nekim od problema te da vidimo koji su to putevi koji su se razvili u Europi u zadnjih deset godina, a koji nam otvaraju vrata da otklonimo ili umanjimo probleme koji su nastali tijekom putovanja. Koliko je to moguće, u Europi je, u odnosu na ostale dijelove svijeta, u tome kontekstu ostvaren bitan napredak. . Europa, preciznije Europska unija, je jedina regija u svijetu koja zapravo ima uređenu zaštitu prava putnika. Postoje brojne zemlje s nacionalnim zakonodavstvom koje pruža određenu razinu zaštite putnicima, ali to nije cjelovito niti sveobuhvatno. Kod nekih zemalja uopće nemate uređena pitanja koja su u Europi uredili, tipa kakva prava putnik ima u slučaju otkaza putovanja. Dakle, u Europskoj uniji je bitno obilježje putničkih prava i njihove zaštite je to da, načelno, ista pravila vrijede ne samo za jednu zemlju članicu, nego za sve zemlje Europske unije. Važno je naglasiti da se realizacija tih prava, u cilju izbjegavanja često skupog i neefikasnog sudovanja, ostvaruje u izravnim kontaktima s prijevoznicima ili, ako to ne poluči odgovarajućim rješenjem, angažiraju se izvansudski mehanizmi rješavanja sporova. O tome će svakako bit riječi. Na kraju ću istaknuti i ulogu osiguranja kao mehanizma koji može pomoći kod rješavanja nekih štetnih posljedica putovanja. Putničko pravo se razvilo u

Europi (pri čemu mislim na Europsku uniju, uz isprike zbog korištenja tog kraćeg iako nepreciznog termina), tek u zadnjih petnaest do dvadeset godina. To je jedno mlado pravno područje. U Europi imate kolegij na nekim fakultetima koji se zove Putničko pravo. Možda bismo i mi trebali razmišljati o takvom izbornom kolegiju. Ta prava uređena su na tri razine: nacionalnoj, europskoj i svjetskoj i zapravo se zasnivaju na tri principa.

Prvo je nediskriminacija. Nediskriminacija znači izbjegavati ono što se prije znalo dogoditi - da vi istu uslugu od istoga prijevoznika plaćate skuplje, primjerice, ako je kupujete u Portugalu u odnosu na ono što plaćate za tu istu uslugu ako je kupujete u Španjolskoj. To nisu neki porezni razlozi nego čista usluga kao takva koja različito košta, a koju na isti način od istog prijevoznika pokušate kupiti. S druge strane, nažalost, ono što je bilo prisutno je diskriminacija osoba smanjene pokretljivosti na način da su se i njima nekada uskraćivale mogućnosti putovanja iz niza razloga. Osobe smanjene pokretljivosti nisu samo osobe s invaliditetom. Taj pojam obuhvaća i osobe starije životne dobi koje se možda ne mogu kretati u raznim prijevoznim sredstvima onako kako to mogu osobe koje su uobičajene pokretljivosti. Tek europskim propisom su izbjegnute situacije u kojima je prijevoznik sa sebe „skidao“ odgovornost i odbio prevoziti kako takvu osobu, tako i nekakvog pratitelja takvoj osobi. Time su za tog prijevoznika bile postignute i određene uštede jer nije bilo nužno tehnički prilagođavati prijevozna sredstva tako da se osobe smanjene pokretljivosti mogu prevoziti. Tek je europskim propisima došlo do toga da je tim osoba na izvjestan način zagarantirano ulazak u vozila i prijevoz, osim kada bi tim osobama prihvaćanjem u prijevozna sredstva njihov vlastiti život bio ugrožen. To su izuzeci izuzetaka. Drugi princip je točna, pravovremena i pristupačna informacija putniku prije, za vrijeme prijevoza i kada se neki problem pojavi. Ranije uopće nije bilo definirano kada prijevoznik mora, primjerice, obavijestiti putnika da mu je let otkazan. Događalo se da prijevoznik to zna već sedam dana, ali šuti. Reći će, da tako kažem „u zadnjoj minuti“, kako bi putnika nagnao da prihvati ponudu njegovog alternativnog prijevoza. Tu informaciju, koja je u potrošačkom pravu temeljno pravo, a putnici jesu potrošači, zastupljeno je kada se bilo što dogodi od ovih problema o kojima sam govorio. Osnovna je pri tome obaveza da se pruži ažurna i odgovarajuća pomoć. Svaka od ovih stvari košta sama za sebe. Vidjet ćete da propisi europskog prava, koji su i hrvatski propisi, itekako uređuju pitanje nekih financijskih naknada na koje imate pravo. Europljani su napravili nekakav kodeks od deset putničkih prava za sve grane prijevoza i kroz propise za pojedine grane prava razrađivali i štitili ovih deset putničkih prava, više ili manje uspješno. Morate voditi računa od sljedećem: vi možete štititi putnička prava, ali morate to učiniti do određene mjere. Pretjerate li u tom, možete dovesti u probleme transportnu prijevozničku industriju, a već postoje neke naznake u zračnom prijevozu, u vidu više ili manje opravdanih prigovora zračnih prijevoznika. I europski propisi u dobroj mjeri ugrožavaju poziciju zračnih prijevoznika. 90% toga je puhanje na hladno, ali u nekim slučajevima zaista se može postaviti pitanje jesu li prava regulirana optimalno u odnosu na opasnost ugrožavanja pružanja usluge prijevoza, osobito s obzirom na činjenicu postojanja tzv. niskotarifnih prijevoznika. Mogu li oni zaista izdržati terete financijske koji se nameću propisima koji uređuju putnička prava.

Zaštita putnika je, naravno, u redu, ali morate voditi računa da ne ugrozite djelatnost prijevoza putnika. Zaštita putnika zastupljena je propisima kroz nekoliko grana prava. Oni su zaštićeni transportnim propisima. Oni su nadalje zaštićeni Zakonom o zaštiti potrošača, kao i propisima koji uređuju turističku djelatnost. Na kraju ćemo govoriti o

propisima transportnog osiguranja. Ponekad kao putnici nismo svjesni koja prava kroz to možemo ostvariti. Samo primjera radi, navest ću neke europske i međunarodne propise gdje su ta prava putnika zaštićena. Manje-više to se sve propisi iz ovog tisućljeća. U zračnom i pomorskom prijevozu imate najstariji sustavan propis iz kraja dvadesetog i početka 21. stoljeća. U usporedbi s nekim drugim područjima to su relativno mladi propisi. Pokušat ću objasniti o čemu je riječ. U pogledu zračnog prijevoza, postoje propisi EU u kombinaciji s Montrealskom konvencijom iz 1999. koja je međunarodni ugovor transponiran u pravo Europske unije i taj međunarodni ugovor obvezuje i Europsku uniju i sve članice uključujući i Hrvatsku. Tim izvorima prava uređen je i niz putničkih prava u određenim situacijama i neželjenim problemima. U zračnom prometu ti neželjeni problemi su uskraćen ukrcaj, otkazan let, zakašnjenje te smrt i tjelesne ozljede. Kratko bih samo rekao kakva su to prava koja putnik može ostvariti. Uredba EU iz 2004. godine regulira pravo putnika u slučaju uskraćenja na ukrcaj leta na način da kaže – ako se to dogodi onda putnik ima pravo na alternativni transport ili na povrat cijene karte, smještaj te noćenje u hotelu. Daju vam voucher za točno određeni hotel i isto tako prikladne obroke. Ako vam organiziraju let za sljedeći dan onda ti smještaji, odnosno obroci mogu biti pansion ili polupansion. Ako se radi o tome da ćete biti samo tri ili četiri sata u zračnoj luci do početka realizacije alternativnog transporta, onda vam daju, kako kažu Englezi, juice and muffin. Odeti na šalter prijevoznika i dobijete voucher na kojem vam piše da možete uzeti bilo što do 8 ili 9 eura i onda s time idete u restoran i tamo imate pravo potrošiti taj iznos. Zanimljivo je da putnik ima pravo odbiti alternativni transport jer mu on dolazi prekasno i otpada svrha cijelog putovanja. U tom kontekstu ova uredba uvodi jednu obavezu da putnik od prijevoznika ima pravo dobiti naknadu u iznosu od 250, 400 ili 600 eura. O čemu ovisi taj iznos? O duljini leta. Čak nekada ta paušalna naknada iznosi više nego što ste platili samu kartu, primjerice u slučaju tzv. niskotarifnih prijevoznika. Postoje web stranice gdje možete točno izračunati duljinu vašeg leta, npr. od Dublina do Beča, tako da znate izračunati koji od ovih iznosa je za vas primjenjiv. Ako je let bio 1.500 km – 250 eura. 400 eura za 3.500. Ako je više od toga 600 eura. Obratite pažnju. Ovo vrijedi samo u slučaju uskraćenog ukrcaja odnosno otkazanog leta. Morate znati da svako zakašnjenje vam ne daje odmah određena prava. Mora postojati tzv. „relevantno zakašnjenje“. Da biste imali neka prava koja smo naveli, to zakašnjenje mora trajati određeno vrijeme - 2, 3 ili 4 sata do konačnog odredišta i to ovisno kamo letite, odnosno kolika je duljina leta. Ako letite do 1.500 km, vaša prava imate tek ako se kasnilo više od dva sata. Imate prava na obroke, osvježenje, naknada svih troškova, pozivi, faksovi, mailovi, povratak do prve luke itd. U uredbi je sve to jako precizno navedeno. Kod zatvorenika je pravo na jedan telefonski poziv, ovdje su dva. Ovo se može tretirati kao „zatvorenici na aerodromu“.

D. Derenčinović:

Tretman putnika ponekad je gori od tretmana zatvorenika.

J: Marin:

Jednom mi se dogodilo da su isključili pokretne stepenice pa su ljude koji je trebao zračni prijevoznik ukrcati i prevesti, a nije, smjestili na pokretne stepenice u zračnoj luci, koje su za tu priliku, doduše, isključili, kako se putnici ne bi ozlijedili. Reklo bi se da jača prava putnik ima u slučaju uskraćenog ukrcaja, odnosno otkazanog leta nego što je to u slučaju zakašnjenja. Što se tiče najgorih situacija – smrt i tjelesne ozljede, relevantna je (opet) Montrealska konvencija koja je, kako smo rekli, transponirana u pravo Europske unije i samim time u hrvatsko pravo. U slučajevima tih tragedija koje se svako malo događaju, o čemu vidimo iz medija, putnik, odnosno druga oštećena osoba ima

pravo na naknadu štete od prijevoznika. Ostavljam vama da procijenite jesu li ti plafoni, odnosno granice naknade visine štete zadovoljavajući. U slučaju smrti ili tjelesne ozljede putnika, koja se skraćeno zove STOP, prema Montrealskoj konvenciji, po putniku se može dobiti preračunato u kune (inače se izražavaju u jedinicama koje se zovu posebno pravo vučenja) otprilike maksimalno milijun i sto četrdeset tisuća kuna. Osim toga, u slučaju smrti ili tjelesne ozljede postoji nešto što se zove obavezni predujam. Po europskim propisima, u slučaju smrti on iznosi 21.000 eura maksimalno. To prijevoznik mora isplatiti samom činjenicom da se to dogodilo, a poslije će se utvrđivati eventualni daljnji dugovani iznos. Zašto je potreban iznos predujma? Zato što, kada putujete avionom, možete biti na sasvim drugom dijelu zemaljske kugle od prebivališta gdje su oštećenici. Vi trebate prevesti posmrtno ostatke u prebivalište, ili ako je riječ o ozljedi, onda trebate hitno riješiti liječničke troškove. Tih 21.000 eura služe za te hitne troškove, taj iznos je plafon i iznad toga se ne ide. Neki tumače da to može biti i više od 21.000 eura jer liječenje može biti skuplje nego što bi bili troškovi vraćanja posmrtnih ostataka iz zemlje. Neki kažu – ne, ovo je plafon i za jedan i za drugi slučaj, odnosno i za smrt i za tjelesne ozljede. Također, postoji naknada štete i u nekim manje tragičnim situacijama, kao što je gubitak ili oštećenje prtljage. Ono što u takvim situacijama možete dobiti je maksimalno 8.600 za ukupnu prtljagu, ako je u pitanju zračni prijevoz. U nekim drugim granama transporta imate točno utvrđen granični iznos s obzirom na masu prtljage ili po komadu, a ovdje, u zračnom prijevozu, je granica utvrđena po putniku, radi lakše predvidivosti obveza prijevoznika za ukupnu prtljagu. Danas su te stvari dobrim dijelom nebitne jer većinom zračni prijevoznici ne dozvoljavaju više od dva komada prtljage. Vidjeli ste da govorimo o unaprijed utvrđenim granicama visine prijevoznikove odgovornosti, koje smo kolokvijalno nazvali plafonima. Za razliku od općih pravila građanskog (odštetno) prava, gdje je prijevoznik načelno obavezan oštećeniku nadoknaditi štetu u cijelosti, i samo izuzetno se ta njegova obveza može umanjiti, u transportnom pravu je zapravo princip obrnut. Radi predvidivosti i omogućavanja funkcioniranja prometa postoji unaprijed utvrđeno ograničenje odgovornosti. To su ovi milijuni ili tisuće eura, predviđeni u propisima, do kojih se šteta nadoknađuje. Preko toga možete od prijevoznika ishoditi nadoknadu štete samo ako postoji jako veliki „griješ“ prijevoznika. To znači u slučajevima kada je šteta prouzročena namjerno ili bezobzirno i sa sviješću da bi šteta vjerojatno mogla nastati. To ne znači da ćete doista i dobiti novac koji odgovara iznosima iz propisa. O tome ćemo govoriti kasnije. Namjerno ću se duže zadržati na zračnom prijevozu jer je u praksi tu najviše problema i zbog toga što su putnici izolirani i najdalje od svojih domova, baš je tu situacija posebno osjetljiva. Vratio bih se na prava u slučaju otkazanog leta, a osobito ova prava koja su utvrđena relevantnim propisima EU. Ti europski propisi kažu da putnik nema pravo na tu naknadu ako je do otkaza leta došlo zbog takozvanih i u praksi vrlo spornih „izvanrednih okolnosti“. To su zapravo okolnosti koje prijevoznik nije mogao izbjeći i da je poduzeo sve razumne mjere. Uredba EU de facto navodi da, ako je zbog toga vaš let otkazan, nemojte računati na bilo kakvu naknadu. Uredba je regulirala samo neke od tih izvanrednih okolnosti tipa politička nestabilnost. Pri tome se prvenstveno misli na zemlju u koju se treba sletjeti ili na zemlju polazišta. U izvanredne okolnosti ubrajaju se, načelno, i vremenske prilike koje onemogućavaju izvršenje leta, zatim sigurnosni razlozi, terorizam itd. Zapravo ta lista nije taksativna. Pojavljuje se u praksi čitav niz nekakvih situacija u kojima se postavlja pitanje je li to izvanredna okolnost. Morate voditi računa da će prijevoznik pokušati u što većem broju slučajeva pozvati se na te izvanredne okolnosti. Nije to samo zbog toga što se radi o 20, 50 ili 200 putnika na određenom letu nego je riječ o tome da će se, na temelju (ne)utvrđenja da određena okolnost predstavlja izvanrednu okolnost, stvoriti presedan tako da će se to

smatrati izvanrednom okolnosti za čitav niz, serijal budućih putovanja i za tisuće budućih putnika i letova. Često se, na žalost, iza pozivanja na izvanredne okolnosti krije naknadno utvrđena neisplativost toga konkretnog leta pa se onda, kako bi se izbjeglo izvoditi neisplativ let, to pokušava zamagliti kroz institut izvanredne okolnosti. Te izvanredne okolnosti bile su sporne u postupcima pred nacionalnim sudovima pa su nacionalni sudovi u zemljama Europske unije zastali s postupkom te su se obratili Europskom sudu i, primjerice u jednom sporu talijanskog avioprijevoznika, postavili tome sudu prethodno pitanje jesu li tehnički nedostaci zrakoplova sami po sebi izvanredna okolnost. O čemu se zapravo radilo? Došlo je do kvara na jednom uređaju na zrakoplovu. Taj kvar se dogodio nekoliko sati prije nego što je počeo ukrcaj. Prijevoznik se pozvao na izvanredne okolnosti tvrdeći da se kvar dogodio kratko prije vremena polijetanja, a polijetanje je uslijed kvara bilo rizično jer bi ugrozilo sigurnost putnika.. Bez ikakvih problema Europski sud je to otklonio kao izvanrednu okolnost jer je rekao može se predvidjeti da bi se taj vitalan uređaj mogao pokvariti. Aerodrom ima skladište dovoljno veliko da se taj uređaj pribavi kao rezerva u slučaju potrebe. Sud je donio jedno zanimljivo stajalište - da tehnički kvar, ma koliko blizu redovitom terminu polaska zrakoplova, sam po sebi ne mora značiti izvanrednu okolnost i, prema tome, prijevoznik mora isplatiti putnicima dužnu naknadu. Ono što je primjer koji zaista jest pitanje izvanrednih okolnosti je sljedeći. Svi se sjećate one erupcije vulkana na Islandu gdje je niz letova otkazan i tu su tisuće putnika bile zatvorene nekoliko dana na aerodromima. Postavilo se pitanje jesu li prijevoznici takvo što mogli predvidjeti na temelju vremenskih prognoza. . Međutim, stajalište sudova je bilo da taj događaj ima obilježje prirodne katastrofe i u tom slučaju utemeljeno je oslobodili prijevoznika obveze isplate naknade. Ono što je bilo u neku ruku oličenje apsurdna događalo se prije nekoliko godina, i zato sam rekao da bi bilo dobro pripaziti koja prava ima putnik u slučaju otkaza leta, a koja u slučaju zakašnjenja. Kod otkaza leta putnik ima pravo na naknadu od 250, 400 i 600 eura, a za zakašnjenje nema. Kako dolazi do otkazanoga leta? Deklaracijom prijevoznika. Dok on nije deklarirao i napisao na aerodromskom displeju da je let otkazan nije se moglo govoriti o otkazu nego tek o zakašnjenju. Zbog financijskih posljedica otkazivanja leta, kojih nije bilo ako je riječ bila tek o zakašnjenju, postojala je nevoljkost prijevoznika da otkáže bilo koji let. Vi nikada niste imali otkazan let nago samo let koji je kasnio 42 sata. Tome se stalo na kraj u jednom postupku pred Europskim sudom gdje su postavljeni limiti. i Europski sud je rekao vrlo jednostavno. Ista prava ima putnik kojemu je let otkazan kao i onaj putnik koji je na odredište stigao s najmanje tri sata zakašnjenja od vremena koje je prijevoznik izvorno naveo kao vrijeme dolaska u odredišnu zračnu luku. U prvi mah su prijevoznici zanemarivali ovu odluku i dalje provocirajući sudske postupke. Međutim, i nacionalni sudovi su zauzimali isto stajalište kao i europski te se danas više to ne događa. Kada se radi o zračnom prijevozu, otvaraju se neka pitanja oko kojih ni dan danas nemate definitivno rješenje. Jedno od takvih pitanja je pitanje štrajka. Je li štrajk kao takav izvanredna okolnost zbog koje bi prijevoznik bio oslobođen da putniku plati naknadu od 250, 400 ili 600 eura? Ono što je sigurno, naravno da štrajk osoblja koje nije prijevoznikovo osoblje i na koje prijevoznik ne može utjecati (kao što je štrajk zaposlenika u zračnoj luci ili štrajk djelatnika kontrole zračne plovidbe), bez čega prijevoznik ne može funkcionirati i obavljati svoj posao, predstavlja izvanrednu okolnost. Što se tiče najavljenoga štrajka od strane, recimo, djelatnika određene zračne luke, postavlja se pitanje je li prijevoznik mogao reorganizirati svoj let tako da krene iz najbliže luke u kojoj djelatnici ne štrajkuju? Zapravo se to tretira kao sasvim drugi let jer polazna luka biva drugačija (govorimo o tome, primjerice, da ne može uzletjeti iz Frankfurta pa će uzletjeti iz Pariza). Sad sve opet gledamo iz početka i idemo na drugi ugovor te ćemo vidjeti da li tu postoje neke od

ovih okolnosti. Međutim, ako se radi o inicijalnom ugovoru kojeg razmatramo, onda se štrajk djelatnika koji nisu djelatnici prijevoznika smatra izvanrednom okolnošću. Ostaje otvoreno pitanje štrajka kabinskog osoblja, štrajka pilota itd, dakle štrajk zaposlenika prijevoznika. Štoviše, ne mora ni biti štrajk u pitanju, može se dogoditi da se djelatnici prijevoznika jednostavno nisu pojavili na poslu te zbog toga nije moguće izvesti let. To pitanje je još otvoreno i dvojbeno u praksi i pravnoj teoriji, meritorne sudske odluke s tim u vezi nisu donesene. . Drugo pitanje koje bi trebalo elaborirati je pitanje mehanizma za rješavanje sporova koje putnici imaju s prijevoznicima. Donedavno, najčešća opcija je bila sud, odnosno podnošenje tužbe pred nadležnim sudom. Taj mehanizam nije se uvijek pokazao efikasnim. Što vrijedi pravo kad ga dobijem za 13 godina na sudu? U tom kontekstu, svi propisi u svim granama transporta predviđaju da se spor između putnika i prijevoznika ne mora nužno rješavati sudski.

Države članice Unije moraju imati uspostavljen izvansudski mehanizam na način ili da su imenovali novo tijelo ili su već nekom od postojećih javnih tijela dali tu ovlast rješavanje sporova između putnika i prijevoznika. Što se tiče zračnog prijevoza u Hrvatskoj to je Agencija za civilno zrakoplovstvo. Kako ostvariti svoje pravo? Kada imate nekih problema o kojima sam malo prije govorio, onda se obraćate prijevozniku. On ima mjesec dana da vam odgovori. Ako ima poteškoća da utvrdi relevantne činjenice, onda vam mora u tih mjesec dana odgovoriti da mu je potrebno duže vrijeme, s tim da ukupno vrijeme ne može biti dulje od tri mjeseca. Ako niste zadovoljni prijevoznikovim odgovorom, ili niste dobili bilo kakav odgovor, obraćate se Agenciji za civilno zrakoplovstvo s pritužbom. Na mrežnoj stranici Agencije možete naći i koje su srodne agencije u drugim zemljama članicama Europske unije. Agencija odlučuje o Vašem prigovoru. Pored toga, naravno, možete se obratiti sudu. Razgovarao sam svojevremeno s kolegicom iz Agencije za civilno zrakoplovstvo. Imali su nešto preko 100 pritužbi. Tamo gdje su odlučili da su putnici imali pravo nikada se nije dogodilo da prijevoznik nije postupio po preporuci Agencije. Odluke Agencije nisu takve da se na temelju nje može provesti ovrha, , ali zato sve agencije moraju podnositi izvješće Europskoj komisiji o prijevoznicima koji nisu postupili u skladu s odlukom agencije, koji su šutjeli na prigovore putnika, itd. Ne samo da će ti prijevoznici biti prekršajno i financijski kažnjeni nego ono što je za njih još gore, to će se objaviti, što itekako utječe na njihovu reputaciju. Morate voditi računa da je tu pravilo koje koriste prijevoznici zapravo ona poznata deviza: ako prođe, prođe. Zračni i drugi prijevoznici svojim poslovanjima u kalkulaciji da li da otkazu let ili da izvedu let s nerentabilnim brojem putnika, često se odlučuju za otkazivanje. Iz dosadašnje prakse se zna da 90% ljudi samo više i psuje, a ništa konkretno ne poduzima u smislu zaštite svojih prava. Samo jedan mali postotak putnika pokušat će poduzeti nešto putem mailova prijevoznicima ili putem spomenutih agencija. . Znači da moramo naša prava koristiti jer sama od sebe se neće ostvariti. Nadalje, može se postaviti pitanje kojoj nacionalnoj agenciji se obraćam radi zaštite svojih prava. Maksimalno se ide u susret putnika. Morate voditi računa da ova prava zaštite putnika vrijede u dva slučaja. Nije dovoljno da je let europski. Interkontinentalni let, tu morate voditi računa. Nije problem kada letite iz Dublina u Dubai. Krenuli ste iz Europske unije i nije važno čiji i koji prijevoznik vas vozi, zasigurno imate ova opisana prava. Ali ako idete iz Dubaija u Dublin, a ne vozi vas prijevoznik sa sjedištem u EU, nećete imati spomenuta prava. Postavlja se još jedno potencijalno zanimljivo pitanje: ako Irac ide iz Dublina u Pariz, dođe do zakašnjenja i on u Pariz dođe s tri sata zakašnjenja, kako realizirati pravo i podnijeti pisanu pritužbu ako, nažalost, on ne zna francuski. Dodatan problem je i u tome što se može dogoditi da za podnošenje pisanog prigovora u zračnoj luci u Parizu on nema vremena jer žuri na

drugi let ili na poslovni sastanak. Prema propisima, prigovor se mora uputiti prijevozniku i agenciji u zemlji u kojoj se dogodi problem. Naš putnik može, uz problem jezične barijere, odnosno vremenska ograničenja, imati i problem nepoznavanja procedure i identifikacije nadležnog francuskog tijela. Srećom, takav problem u praksi nije izražen. Kada se vratite u zemlju prebivališta, agenciji u zemlji vašeg prebivališta možete dostaviti prigovor vezan za prijevoznika iz druge zemlje, odnosno vezan uz teritorij druge zemlje u kojoj ne problem nastao. Nacionalne agencije međusobno surađuju. Naša Agencija, da je uzmem kao primjer, neće meritorno rješavati pritužbu. Poslat će je drugoj državi, odnosno drugoj nadležnoj nacionalnoj agenciji. Pitanje u meritumu rješava nadležno tijelo države gdje vam se problem dogodio. Problemi se u praksi prilično brzo rješavaju. Sve treba komunicirati pismenim putem. Nikako telefonom. Obrasci su na internetu, ili će vam ih dati prijevoznik. Bez pisanog traga teško ćete ikakvo svoje pravo moći ostvariti. Nemojte se ustručavati. Budite uporni i pišite. Dio poslovne politike prijevoznika svakako je da pokušaju svoju obvezu smanjiti koliko god je moguće. Pored ovih eura paušalne naknade o kojima smo ranije govorili postavlja se pitanje – a što ako mi je otkazan let pa mi je propao fenomenalan posao u New Yorku ili negdje drugdje. Imam li pravo osim ovih 250, 400, 600 eura još na neko obeštećenje. 250, 400 i 600 eura je paušalna naknada. To nije naknada štete i ne morate ništa dokazivati u smislu da ste pretrpjeli štetu u tom iznosu da biste to dobili. Ako imate pretrpljenu štetu i preko toga iznosa, možete zatražiti naknadu i tog dodatnog iznosa štete, samo tu dodatnu štetu onda morate dokazati. Kad govorimo o štetama zbog smrti i tjelesne ozljede, morate voditi računa o tome da kod zračnog prijevoza postoje određene specifičnosti. Nadoknađuju se samo tjelesne štete.

Navest ću jedan primjer pa ćete vidjeti što to zapravo znači. Znači da djeca mogu sam putovati zrakoplovom, naravno ako u pratnji i stjuardese se brinu za to itd. i shodno tome kabinsko osoblje mora paziti na njih. U jednom slučaju dogodilo se da je dijete bilo smješteno do, pokazalo se, bolesne (nastrane) osobe pedofila. Put je trajao 7-8 sati. Dijete je bilo izvrgnuto neću ni reći čemu, a pri tome kabinsko osoblje baš i nije obavljalo svoju funkciju nadzora djeteta kako treba. To je dijete imalo noćne more nakon toga i roditelji su primijetili da nešto nije u redu. Podnijeli su tužbu. Tužba je odbijena. Zašto? Nije bilo fizičkih simptoma. Dijete je bilo kod psihologa, bilo je kod psihijatra. Niste imali tjelesnu manifestaciju psihičkih problema. Imali ste psihičku. Čak je dijete bilo i na *scanu* mozga, dakle, još jedno dodatno maltretiranje. Montrealska konvencija, koju sam spomenuo ranije, isključivo govori o tjelesnim ozljedama (bodily injuries). Za razliku od pomorskog prijevoza, gdje mjerodavni propisi međunarodnog i europskog prava govore o tzv. personal injuries, što je bitno drugačije. . Da se opisana situacija događala na cruiseru, odluka gotovo sigurno bila drugačija. Ovdje, nažalost, nije. Postavlja se pitanje: ako Montrealska konvencija mi ne daje mogućnost naknade štete za bilo kakvu ozljedu koja nije tjelesna, u opisanom uskom smislu,, mogu li tu naknadu ishoditi na temelju nacionalnog prava? Ne, nažalost. Zašto? Zato jer ta ista Montrealska konvencija kaže da se prijevoznika može tužiti isključivo u skladu s tom konvencijom. Je li to pravično? Netko će reći nije, možda će i mnogi reći da nije. Morate znati da se limitiranjem vrsta (opsega) šteta koje su nadoknadive, stvaraju zapravo uštede jer se istovremeno omogućava izdašnije naknade u slučaju masovnih katastrofa u zračnom prometu. Ponekad se mogu dogoditi naizgled čudne situacije, primjerice Može se dogoditi da, zbog istih problematičnih okolnosti tijekom leta, neki od putnika može ostvariti naknadu štetnih posljedica koje proisteknu iz nastupa tih okolnosti, a drugi putnici ne. . Primjerice, uslijed turbulencija koje je bezrazložno izazvao pilot koji je, npr. upravljao zrakoplovom pod utjecajem alkohola jedan putnik ima noćne more, ali ništa više. Neće mu se nadoknadi šteta. Drugi putnik ima noćne

more, ali je uslijed toga dobio gastritis i čir. Taj će dobiti jer ima tjelesnu manifestaciju svoje ozljede, što kod prvog putnika nije slučaj..

D. Derenčinović:

Ako smijem jedan primjer. Bila je zaista vrlo traumatična situacija. Let koji je bio zakazan za određeno vrijeme je znatno kasnio. Zrakoplov je krenuo prema pisti, došao je do pozicije za uzlijetanje i pola sata se ništa nije događalo. Nakon pola sata se oglasio zapovjednik i rekao da se vratimo nazad. Vratili smo se i čekali još oko pola sata. Ljudi su već počeli biti nervozni, ali smo krenuli i opet došli do pozicije za uzlijetanje. Sljedećih 45 minuta nije se događalo ništa da bi se ponovo oglasio prvi časnik i rekao da postoje određeni problemi tehničke neispravnosti i da se ponovno moramo vratiti na gate gdje smo se ponovno i vratili. To je tamo trajalo oko sat vremena. U tom je trenutku jedna gospođa koja je sjedila ispred mene postala nervozna. Počela je spominjati terorizam itd. Cijela ta situacija bila je vrlo mučna. I stjuardese su zamolile da se umiri. Onda je došao prvi časnik. Ona ga je napala prvo verbalno, a potom i fizički. Na kraju su došli zaštitari, izveli su je van. Međutim trebalo je izvaditi njezinu prtljagu. To je trajalo sljedeća dva sata. Nama nije bilo dopušteno napustiti zrakoplov. Tortura je trajala oko pet sati. Putovanje iz pakla premda smo putovali na Karibe. Nisu li to zaista neke ekstremne situacije u kojima bi putnici imali pravo potraživati naknadu. Mislim da u ovom trenutku Montrealska konvencija ne daje to pravo. Očito bi mogli po općem pravu, ali da li ovi propisi koji osiguravaju prava putnika daju mogućnost da se u takvim situacijama nešto odradi.

J. Marin:

Dvije su stvari. Jedno je pitanje odgovornosti prijevoznika za štetu koja je mogla biti prouzročene od strane gospođe koja je postala nervozna i koja je mogla ozlijediti časnika, a možda i putnike zbog nastale situacije. U konkretnom slučaju za sve ono što je napravila putnica prijevoznik zasigurno ne bi odgovarao. Srećom nije vas udarila, ali i da vas je udarila u nastupu bijesa, ne bi prijevoznik na temelju Montrealske konvencije bio odgovorna, i to ne zbog ove podjele na psihičke i fizičke štetne posljedice nego zbog toga što ta ista Konvencija kaže ukoliko je prouzročila radnju treća osoba, a jedna putnik prema drugome je treća osoba ne odgovara.

D. Derenčinović:

Što je s odgovornošću zapovjednika odnosno kapetana za red?

J. Marin:

To je upravo drugo pitanje o kojem sam želio nešto reći. Jedina niša odgovornosti koja bi mogla postojati je vidjeti da li je kabinsko osoblje u konkretnom slučaju moglo spriječiti nanošenje tjelesne ozljede od strane gospođe nekom drugome. Jedino ako bi se to utvrdilo, postojala bi odgovornost prijevoznika. To je ključ zašto je odgovornost prijevoznika dosta stroga u zračnom prijevozu jer mogu nadzirati putnike. Putnici uglavnom sjede, tek ponekad odu u toalet, potom opet sjede na svojim sjedalima. Prijevozničko osoblje ima ih na oku. Na kruzeru toga nema. Oni na tim brodovima mogu biti bilo gdje. Ili su u kazalištu, kupaju se u bazenu, nalaze se u kockarnici, dvorani za ples itd. Zato su tu kriteriji stroži kod zračnog prijevoza nego, primjerice, kod pomorskog.. Zapravo, to ovisi o okolnostima svakog pojedinog takvog događaja. Samo po sebi, generalno ne znači da će prijevoznik odgovarati, ali ako bi se utvrdilo da je situacija koju ste opisali ipak bila izvanredna, da je osoblje moglo primijetiti da je gospođa postala nervozna i prije nego je incident eskalirao, može se reći da je to osoblje moglo i moralo spriječiti ono što se potom događalo. . Što se tiče Vašeg neizlaska ili izlaska, teško je tvrditi da vas prijevoznik, s nekoliko ukrcaja i iskrcaja,

maltretira, osobito ako je to bilo opravdano. . Primjerice, možete vidjeti koliko su sudovi načelno strogi prema prijevoznicima u takvim situacijama. U jednom slučaju, da bi zrakoplov bio spreman za prihvrat putnika prije uzlijetanja, bilo je potrebno spojiti pokretne stepenice sa zrakoplovom. Te su se stepenice trebale dovesti do zrakoplova posebnim vozilom – kamionom. Dogodio se sudar na pisti između drugog zrakoplova i kamiona s tim stepenicama, koji se dogodio prije nego što su se one trebale „zalijepiti“ na zrakoplov. Prijevoznik nije imao drugi zrakoplov. Postavilo se pitanje je li ovaj sudar bio izvanredna okolnost, koja bi oslobodila prijevoznika financijskih obveza, prvenstveno isplate paušalne naknade. Netko bi rekao da je riječ o tome jer se incident dogodio tik pred let. Sud je rekao ne. Ti, prijevoznice, radiš taj posao kao profesionalac, znaš da se to može dogoditi na tako prometnom aerodromu i to se trebalo predvidjeti. Razina profesionalne pažnje koja se traži je enormna. Nadalje, u slučaju koji ste opisali je važno koliko je prijevoznik bio efikasan u osiguranju. Je li ova putnica bila jedina nervozna? Svi ste bili nervozni. Je li prijevozničko osoblje moglo upravo nju detektirati kao najveću prijetnju? Dakle, sve ovisi o konkretnim okolnostima, nema generalnog odgovora. Još je jedna skupina problema. To je šteta na prtljazi. Tu imamo nekoliko apsurdnih stvari. Imate nekoliko načina ponašanja prijevoznika u situaciji kada dođete na odredište, a vaše prtljage nema. Ona će se naći možda nakon što protekne određeno vremensko razdoblje. Ako se nađe za 21 dan od kada ste došli, smatra se da nije izgubljena nego da samo kasni njezina dostava.. Za 21 dan moram nešto obući, oprati zube itd. Stvari nisu jednoznačne. Zašto? Zato što u ovom trenutku nema jasnog pravnog rješenja. Vi imate prava i u ovom slučaju, ostaje pitanje samo kako ih realizirati. Jako je dobro javiti se prijevozniku. Ionako ćete reklamirati nedostavljanje prtljage i onda vama obično bolji prijevoznici naprave sljedeće: primjerice, smješteni ste u Parizu. Imate po danu 100 eura. Dobijete novce za prvih pet dana, a ako se u međuvremenu prtljaga ne nađe, dobit ćete dodatno predujmljivanje troškova, sve do 21. dana istekom kojega se smatra da je prtljaga izgubljena te se onda pristupa procjeni štete (u koju se uračunavaju predujmljeni iznosi). Imate i drugu skupinu prijevoznika koja će vam reći: mi imamo predstavništvo tamo i tamo, kupite sve što vam treba i dođite nam s računom pa ćemo vam refundirati troškove. Imate i treću skupinu koja kaže; kad vam nađemo prtljagu, dođite pa ćemo vam sve refundirati. Ova treća varijanta vam je vjerojatno najmanje draga. Kad sve navedeno uzmete u obzir, možda možete zaključiti da, bar ponekad, postoje temelji zašto je prijevoz kod nekih prijevoznika skuplji. Ne kažem da je uvijek tako. Tu bi svakako i na propisima trebalo jasno reći: ako imamo predujam za smrtne troškove možemo i ovdje smisliti neki predujam, naravno u manjem iznosu, ali ipak dostatan za pokriće nekakvih elementarnih osobnih troškova. Najveći problem koji se vezano uz gubitak prtljage javlja je zapravo činjenica dokazivanja što je bilo u prtljazi. Vi imate prema važećim propisima u zračnom pravu, 8.600 kuna granice odgovornosti prijevoznika za prtljagu, tzv. plafona. Morate dokazati da ono što je u prtljazi bilo vrijedi minimalno toliko. Zar ja od svake košulje i kravate imam račun? To nije slučajno. To je dio poslovne politike. U pravilu, postupak naknade završi tako što ne možete dokazati točnu vrijednost stvari u koferu. Stvari se rješavaju nagodbom s prijevoznikom prema kojoj zasigurno nećete dobiti 8.600 je ne možete dokazati visinu štete. Dobit ćete možda pola ili manje od toga. Alternativa je da čuvamo sve račune od sve odjeće, četkica za zube i dragih nam stvari koje smo stavili u prtljagu. Nekad u tom kontekstu znaju biti fleksibilniji naši osiguratelji o čemu ćemo govoriti kasnije. Do ovih 8.600, realno, doći ćete samo u slučajevima kada imate dokaze da je u vašoj prtljazi bilo stvari koje minimalno vrijede taj iznos.

Malo bih se odmaknuo od zraka i probat ćemo sada malo govoriti o pomorskom prijevozu. Tu donekle imate sličnu situaciju kao i u zračnom prijevozu, u pogledu izvora prava. Imate uredbu EU koja vam uređuje pitanje otkazivanja putovanja ili zakašnjenja u polasku ili dolasku. Ako s putovanjem nismo krenuli ili nismo krenuli na vrijeme, imate pravo na obroke, smještaj, povrata cijene karte, povrat do prve ukrcajne luke. Ako ste krenuli na vrijeme, ali ste iz nekog razloga kasnili u dolasku određeno vrijeme, imate pravo na refundaciju cijene karte u iznosu od 25 do 50%, o čemu ću govoriti nešto kasnije.. U slučaju zakašnjenja koje je duže od 90 minuta aktivira se pravo na obrok i smještaj, ali samo do plafona od 80 eura po noćenju uz maksimum od tri noćenja. Ako ste na kruzeru taj problem nemate. Osim toga, imate i pravo izbora: ili preusmjerenje do odredišta, (a to znači i mogućnost prijevoza nekim drugim transportnim sredstvima – autobusom, vlakom, kombijem, sve besplatno za vas, ili povrat do luke ukrcaja). Sve su to prava koja vrijede kada nismo na pomorski put krenuli uopće ili smo kasnili s polaskom preko 90 minuta. Ako je polazak bio uredan, odnosno sa zakašnjenjem manjim od 90 minuta od termina predviđenog redom plovidbe ili ugovorom, , ali smo ipak na odredište došli kasnije (što je moguće iz niza razloga) tada, iako smo došli na odredište, imamo pravo na paušalnu naknadu. Ne morate dokazivati nikakvu štetu. Garantirano vam je vraćanje 25, a nekad i 50% cijene karte, ali ako su ispunjeni određeni uvjeti. To ovisi o tome koliko je predviđeno da bi put trebao vremenski trajati i koliko je trajalo zakašnjenje u dolasku. Ako je put po redu plovidbe trebao trajati četiri sata ili manje, a zakasnili ste s dolaskom jedan sat ili duže, imate pravo na 25% povrata karte. Ako je trajalo manje od jednog sata, nemate to pravo. Propisi detaljno određuju tu paušalnu naknadu prema načelu da što je dulji put, to je i dulje trajanje relevantnog zakašnjenja koje daje pravo na povrat 25% cijene karte. Kada imate pravo na povrat cijene karte od 50% njezine vrijednosti? Onda kada je zakašnjenje trajalo dvostruko dulje nego što je potrebno za ostvarenje 25%-tne naknade.. Ako je, primjerice, putovanje trebalo trajati 4 sata, ali ste došli sa zakašnjenjem od 2 sata, onda imate pravo na povrat polovine prevoznine. Ako ste trpjeli štetu i više od toga, imate pravo i da vam ta šteta bude nadoknađena, ali tu dodatnu štetu (visinu) morate i dokazivati. Koliko košta ljudski život na moru? Vidjeli smo koliko to iznosi u zraku. Ovdje moramo konstatirati da, zbog različitih rješenja u nacionalnim i EU, odnosno međunarodnim propisima, naknada štete za izgubljeni ljudski život nije jednaka ako je riječ o međunarodnom pomorskom prijevozu u odnosu na nacionalni (kabotažni) prijevoz. . Zašto? Kada bi se međunarodni kriteriji, u prvom redu granice do kojih se naknada za štetu zbog smrti putnika, primjenjivali i na nacionalni prijevoz, ugrozili bi poslovanje tvrtke, u pravilu manje, koja obavlja nacionalni prijevoz.. S druge strane, morate znati da međunarodni prijevoznici, budući da za to imaju dovoljno prihoda ostvarenih od međunarodnih prijevoza, redovito osiguravaju svoju odgovornost za štetu zbog smrti putnika. Teško da bi naši „mali“ nacionalni prijevoznici, pod njima prihvatljivim uvjetima (premijama), našli osiguratelja koji bi pokrio njihovu odgovornost u istom iznosu kao u međunarodnom prijevozu, a za manju naknadu.. Kad je na međunarodnoj razini došlo do bitnog povišenja granica odgovornosti prijevoznika za fizički integritet putnika, to je napravljeno po prijedlozima koji su dolazili iz Švedske, Norveške itd. a protiv kojih su se bunili Britanci pa i Nijemci, čiji prijevoznici zasigurno u financijskom smislu bolje stoje nego hrvatski.. Ta su međunarodna rješenja na snazi od 2002. godine. U Europi su transponirana od 2009. godine. Što se tiče štete na prtljazi, tu već možete dobiti do 25.500 kuna po putniku, a za vozila i do 96.000 kuna. Nažalost, kod nacionalnog prijevoza stvari nisu tako povoljne za putnika. Kod smrti i tjelesne ozljede maksimalno 1.300.000 kuna, u međunarodnom prijevozu cca 3 milijuna kuna. Za prtljagu i za vozila koja su oštećena/izgubljena, u nacionalnom prijevozu, u odnosu na međunarodni

prijevoz, maksimalna naknada je manja za oko 30%. Preko toga može samo ako se dokaže da je prijevoznik ili njegov radnik namjerno prouzročio štetu, ili da je to učinio bezobzorno i sa znanjem da će šteta vjerojatno nastupiti, što je iznimno teško dokazati.

D. Derenčinović:

Ovo se pretpostavljam odnosi na linijski prijevoz. A kružni prijevoz?

J. Marin:

Svi naši primjenjivi propisi i nacionalni i međunarodni definiraju što je to prijevoz. Međunarodni prijevoz je prijevoz gdje je luka ukrcaja u dvije različite zemlje od koji barem jedna je ratificirala mjerodavni međunarodni ugovor -Atensku konvenciju. Tako se zove konvencija koja predviđa ovih 1.300.000 odnosno tri milijuna kuna naknade za štetu zbog smrti putnika.. Isto tako, ta konvencija kaže da je međunarodni prijevoz onaj kod kojega prijevoz kreće iz jedne luke, usput svraćaš u drugu luku (koja je u drugoj zemlji) i potom se vraćaš u polaznu luku. . Znači primjenjuje se i na cruising, odnosno kružni prijevoz. Neki izuzeci za europske propise postoje, ali se načelno ista pravila primjenjuju i na kružna putovanja i na linijsku plovidbu. Što se tiče željezničkog prijevoza, rekao bih da je situacija, u nekim segmentima, možda najlošija za putnike upravo u toj grani prijevoza.. Tu se vidi, pogotovo u državama Europske unije, posebno novih zemalja Istočne Europe koje su članice Unije, koliko je bilo teško postići rješenje koje bi vrijedilo na području čitave Europske unije. . Uglavnom su tu slična prava kao i kod drugih grana transporta. Zakašnjenje mora trajati određeno vrijeme da biste imali pravo na nekakav novac ili na nekakve vaučere. Kod drugih grana prijevoza naknade se u pravilu daju u novcu, a tek ako putnik na to pristane, naknada se može isplatiti i na drugačiji način.

U željezničkom prijevozu je obrnuto. Željeznički putnik dobit će u pravilu vaučer za besplatno korištenje neke usluge, ili za korištenje uz popust, a novac će putnik dobiti samo ako ga izričito zatraži. Zašto su ta prava u željezničkom prijevozu slabija po intenzitetu nego što je to slučaj u ostalim granama prijevoza? Željeznički prijevoznici u dobrom dijelu zemalja Europske unije su uglavnom državni prijevoznici. O HŽ-u Putnički prijevoz, otprilike znate kako ekonomski stoji. Kada donosite jedan propis kojim želite problematiku riješiti tako da se propis vrijedi na teritoriju čitave Unije, onda je bolje postići išta nego ništa, staviti na obvezujući papir samo ono oko čega se možemo dogovoriti i što svi možemo provesti, a preko toga ostavimo nacionalnom pravu, odnosno nacionalnom zakonodavstvu pojedinih zemalja članica. Ta politika kod ostalih grana nije bila toliko problematična. U željeznici jest. Prije svega, pojedina europskim propisima utvrđena prava željezničkih putnika se ne ostvaruju u jednom prijelaznom razdoblju. Zašto? Zato što su prijevoznici dobrim dijelom državni. Zato što su u lošem financijskom stanju i zato što ne mogu taj financijski teret izdržati pa ćete imati mrtvo slovo na papiru ili ćete imati blokadu pri izglasavanju bilo kojeg propisa te će putnici na razini EU ostati bez ikakvih zagaraniranih prava. U željezničkom prijevozu, naknada koja je predviđena vrijedi načelno i za međunarodni i za nacionalni željeznički prijevoz. Trebalo bi biti svejedno putujete li od Zagreba do Splita ili od Zagreba do Beča. Trebali bi svi imati ista prava. Uredba to tako načelno i kaže, ali onda kaže da države mogu za nacionalni prijevoz odrediti prijelazno razdoblje od 5 godina koje se može još dva puta produljiti, dakle tek za 15 godina od stupanja na snagu relevantne EU uredbe bismo ono što sada imamo od Zagreba do Beča imali od Zagreba do Splita. Neću vas plašiti s našim propisima u željezničkom pravu koji su katastrofalni. I sada bez ovih novih propisa Europske unije tu postoje problemi i oni mogu biti prilično ozbiljni. Kada se vozite željeznicom, preporučio bih vam da uzmete putno osiguranje, gdje ćete najlakše

ostvariti svoja prava. Osim toga, vremenski neograničena izuzeća od primjene relevantnih EU propisa, mogu se nacionalnim pravom predvidjeti za prigradski promet, odnosno lokalni prijevoz. U ovom trenutku velika je razlika prava koja ima međunarodni željeznički promet od nacionalnog prava. Naše nadležno ministarstvo, štiteći HŽ putnički prijevoz, uvrstili su u Zakon o željeznici sva ta izuzeća. Ona ne vrijede automatski. Samo ako ih država proglasi zakonom, što je naša država učinila. I ovdje postoji uspostavljen mehanizam rješavanja sporova izvansudskim putem. Nadležna je Hrvatska agencija za mrežne djelatnosti, koja rješava te sporove. Sve podatke, obrasce, upute možete naći na mrežnim stranicama HAKOM-a. Na taj način može se doći puno brže do rješenja nego u sudskom postupku. Na kraju, cestovni prijevoz.. Kod ove grane prijevoza, relevantan propis Europske unije regulira prava putnika u slučaju otkaza putovanja i zakašnjenja, ali samo za tzv. duge linije i za međunarodni prijevoz. Duga linija je ona koja je duža od 250 km. Zašto? Zato što postoje prijevoznici koji su tu financijski jači i oni koji su financijski slabiji. Ovi potonji, u pravilu, posluju na kraćim linijama, imaju manja obrtna sredstva i teško mogu ispunjavati obveze predviđene relevantnom uredbom Europske unije. Država može, ali i ne mora, ista prava dati i putnicima koji putuju na kraćim linijama. Pri tome nije ključno koliko je duga linija na kojoj je putnik doista putovao, nego koliko je duga linija na kojoj cestovno prijevozno sredstvo prometuje. Znači autobusna linija se odnosi na relaciju Dubrovnik-Zagreb. Ako ste ušli u Karlovcu i vozite se do Zagreba, imate uredbom predviđena prava iako ste se vozili daleko kraće od 250 km, ali ste to učinili na liniji koja je od polaznog do završnog kolodvora dulja od tih 250 km. Nije bitno koliko se vi vozite nego koliko je duga ta linija. Postoji jedna međunarodna konvencija koja uređuje pitanje koliko košta ljudski život na cesti, odnosno koliko naknadu štete za smrt i tjelesnu ozljedu može ostvariti putnik, odnosno drugi oštećenik. Ta konvencija obavezuje sedam ili osam država i primjenjuje se vrlo, vrlo rijetko. U tom kontekstu, na razini Europske unije, relevantna je Uredba iz 2011. godine koja predviđa u slučaju smrti i tjelesne ozljede po putniku naknadu štete koja iznosi maksimalno 220.000 eura. Komad prtljage je, u pogledu naknade štete, „vrijedan“ 1.200 eura maksimalno. Mehanizam podnošenja prigovora prijevozniku je vrlo sličan kao i u svim drugim granama prijevoza. Novčane nadoknade se ne isplaćuju ukoliko postoje tzv. izvanredne okolnosti kao što su loši vremenski uvjeti. I ovdje uredba predviđa izuzeća od primjene za pojedine vrste prijevozničkih linija, ako je to predviđeno nacionalnim zakonodavstvom. i Republika Hrvatska je donijela poseban zakon o primjeni ove uredbe i u taj zakon uključila sva izuzeća od primjene uredbe, koja su izuzeća bila dopuštena prema samoj uredbi... U pogledu izvansudskog načina rješavanja sporova ovdje nemate nikakvu agenciju. Obraćate se Ministarstvu nadležnom za poslove prometa, odnosno upravi nadležnoj za cestovni promet. To bi moglo biti dosta problematično, što zbog problematične kadrovske situacije u toj upravi, što zbog činjenice da se ne radi o nezavisnome tijelu.

Na kraju vrlo kratko o ulozi osiguranja u zaštiti prava putnika. To je ono što u praksi ne znamo u dovoljnoj mjeri, ili znamo ali rijetko koristimo. U segmentu transportnih propisa, kao i u u segmentu turističkih propisa, postoje različita osiguranja koja mogu biti korisna u slučaju ako nešto pođe po zlu u javnom prijevozu. Izdvojit ću dva osiguranja. Jedno osiguranje je osiguranje putnika u javnom prometu od posljedica nesretnog slučaja. Ako se vozite u ZET-ovom autobusu, recimo, i uslijed prometne nezgode dogodi se da dođe do putnikove smrti ili njegovog trajnog invaliditeta, za aktivaciju te vrste osiguranja nije važno tko je odgovoran – vozač autobusa ili drugi sudionik nezgode, važno je samo da ste se vozili u ZET-ovom autobusu kao putnik. To vrijedi za bilo koji oblik javnog cestovnog prijevoza putnika. Ukoliko nastupi smrt ili trajni

invaliditet, oštećenici imaju pravo na naknadu temeljem osiguranja putnika. To je osiguranje koje svaki prijevoznik mora sklopiti, inače ne može obavljati tu djelatnost. U slučaju smrti osiguranik dobiva 40.000 kuna. U slučaju trajnog invaliditeta putnik dobiva 80.000 kuna s time da treba uzeti u obzir da svaka ozljeda nema za posljedicu trajni invaliditet. S druge strane, u praksi se javljaju ljudi kojima se dogodilo da su ih pritisnula vrata autobusa te traže naknadu, upravo baziranu na ovome osiguranju. Obično se takvi slučajevi okončaju nekakvom banalnom nagodbom. Praksa je takva. Propisani iznosi su niski. 40.000 kuna u slučaju smrti je mali iznos. No, morate voditi računa da tu ne morate dokazivati odgovornost cestovnog prijevoznika. Samo morate dokazati da ste se vozili u javnom prijevozu. Pored toga, tih 40.000 ili 80.000 kuna (maksimalno), može se kombinirati s nečim što možete dobiti na temelju jednog drugog osiguranja. Riječ je o osiguranju od odgovornosti cestovnog prijevoznika, koje je također obvezno osiguranje predviđeno Zakonom o obveznim osiguranjima u prometu. To je isto ono osiguranje koje moraju imati i svi vlasnici, odnosno korisnici osobnih vozila. Tu postoji mogućnost da se u slučaju tjelesne ozljede ili smrti ishodi znatno veći iznos, ali tu morate dokazati odgovornost konkretnog javnog prijevoznika za nastanak štetnog događaja, odnosno za nastanak štete. Zato su i svote koje stoje na raspolaganju oštećeniku na temelju ovoga osiguranja znatno veće u odnosu na spomenutih 40 000, odnosno 80.000 kuna iz ranije opisanog osiguranja. One po štetnom događaju iznose 42.750.000 kuna, što su iznosi utvrđeni propisima na razini EU. Zanimljivo da su na našem tržištu i prije postojale cifre koje su bile 11 puta manje u odnosu na ove koje su na snazi, grubo rečeno, od trenutka kada smo morali uskladiti naše propise s onima iz EU. S porastom osigurane svote od 11 puta osiguratelj koji osigurava odgovornost autobusnog prijevoznika izložen je 11 puta većem riziku. Premija, kao naknada za osiguranje, kao cijena usluge osiguranja, ipak nije značajnije poskupjela. Ili se sada posluje netržišno ili se onda poslovalo netržišno; ili je onda bilo preskupo ili je sada prejeftino. Nadajmo se samo da je sadašnje stanje održivo. Putnicima je takvo stanje zapravo dobro jer, da je poskupjela premija osiguranja, poskupila bi i cijena našega putovanja. To se nije dogodilo., a nadamo se da neće doći do problema u isplati naknade štete u nekom hipotetskom slučaju kod kojeg dođe do većeg broja katastrofalnih šteta kod istih osiguratelja u istom razdoblju. Recimo u slučaju magle, nedavno smo na TV vidjeli lančani sudar u Njemačkoj kod kojeg je sudjelovalo nekoliko desetina automobila i autobusa. Kad podijelite ovih 42.750.000 na 55 mjesta koje imate u autobusu, dobijete iznos koji nije zanemariv. Naravno, to ne znači da ćete i dobiti taj maksimalno raspoloživ iznos.. Svaku lipu štete morate dokazati da ste pretrpjeli kako biste ishodili naknadu. U ovaj iznos ne uračunava se onih 40.000 i 80.000 kuna.

Mnogi od nas putuju paket aranžmanima. U paketu kupujemo i smještaj u hotelu i prijevoz. Postoje europski i nacionalni propisi koji reguliraju zasebno to pitanje. To može biti vrlo zgodno jer su obično organizatori tih putovanja smješteni u državama u kojima je i putnik, Pitanje prava putnika kod paket aranžmana je u Europskoj uniji regulirano odavno i to se uređenje 2015. osuvremenilo. Države će morati odredbe koje je donijela nova direktiva o paket aranžmanima, implementirati u svoja zakonodavstva do 1.1.2018., a u primjeni bi trebala biti od 1.7.2018. Jako velike promjene će biti, primjerice, za poduzetnike povezane uz zračni prijevoz. Ne znam jeste li prije imali nekakva iskustva s paket aranžmanima koje ugovarate putem interneta i mrežnih stranica pojedinih avio-prijevoznika. U takvim situacijama prvo krenete rezervirati nekakav let jer idete na godišnji odmor. To činite na stranici određenog avioprijevoznika. Nakon što to učinite, avio-prijevoznik vam stavi na raspolaganje link za

pristup mrežnoj stranici nekog hotela u mjestu u kojem ćete završiti svoj let. Ako budete slijedili taj link i dogovorite smještaj, to je onda, prema novoj EU direktivi koja stupa na snagu 2018, paket aranžman. Dogodit će se pomalo neobičan slučaj da će zračni prijevoznik imati status ne samo zračnog prijevoznika nego i organizatora paket aranžmana i odgovarat će ne samo za probleme koji se dogode u letu nego i u vezi s vašim hotelskim smještajem. . Tu nisu u igri samo klasične putničke agencije, nego se i aviokompanije izlažu jednom dodatnom riziku kojem do sada nisu bile izložene i stoga možemo za njih očekivati dodatni trošak osiguranja njihove djelatnosti. Svoju pritužbu što, prilikom dolaska u hotel, vaša rezervirana soba nije bila slobodna, možda ćete moći uputiti, primjerice, Croatia Airlinesu. Ono o čemu još treba voditi računa je da ćete svoja prava moći ostvarivati od organizatora putovanja ili od pojedinačnih pružatelja usluga koje su bile uključene u paket aranžman. Ova nova direktiva iz 2015. o paket aranžmanu izričito kaže da nema preklapanja. Izričito kaže da ako se od organizatora ishodila naknada na temelju te direktive, nema naknade od prijevoznika na temelju propisa putničkog prava, i obrnuto. . To će zahtijevati vrlo ažurnu komunikaciju između pružatelja usluga iz paket aranžmana i samog organizatora toga aranžmana. Podsjetit ću na kraju još jednom, ako se tijekom putovanja dogodi nešto problematično, prvo se obratite prijevozniku. Ako on ne odgovori u rokovima o kojima smo govorili i/ili ako ne dobijete ono što ste mislili da imate pravo dobiti, na raspolaganju imate agencije koje funkcioniraju. One će vam pružiti stručnu pomoć i u njima rade stručni ljudi. Unutar Europske unije postoji uspješna komunikacija između agencija pojedinih država članica. Tu ne bi trebalo biti problema. Da bi sve to moglo biti moguće, sa svojim pravima morate bar načelno poznavati. Dobro je da znate bar kome se inicijalno trebate obratiti. Dobit ćete informaciju o svojim pravima, znat ćete što trebate činiti. Svakako, to je prvi korak, naravno uz mrežnu stranicu na kojoj možete dobiti široku informaciju o svemu što je vezano uz putnička prava.

Sigurno da nije idealno stanje ni sada, ali je bolje nego što je bilo i to ne tako davno. Primjerice, prema statističkim podacima, do 2.000. godine. Samo 30% putnika je dobivalo informaciju, obrok i osvježenje, dakle skrb prijevoznika u slučaju problema tijekom putovanja. Novčane naknade dobivalo je samo 4% putnika. Sada su ti postoci višestruko povećani. i dalje rastu. Dakle, situacija u pogledu putničkih prava nije idealna, ali je ipak znatno povoljnija nego prije. Hvala na strpljenju.

J. Barbić: Hvala na sveobuhvatnom prikazu koji je zaista bio ilustrativan. Dobili smo pregled što se sve događa, koja prava možemo imati i gdje su u tome ograničenja, kako sve to skupa izgleda u praksi. Nažalost ima nas kojima se to i dogodilo. Osobno nemam dobra iskustva. Svašta mi se događalo. Uvijek sam naletio na neku minu, pa kako mi se više nije dalo natezati s prijevoznikom odustajao sam od ostvarivanja prava koja su mi pripadala. Pritom se prijevoznici nisu nikada pokazali prijateljski raspoloženi prema putniku. Možda bi bilo drukčije da sam bio uporan. Kad ste jako zaposleni, nemate vremena gubiti vrijeme na takve stvari, a prijevoznici vjerojatno s time i računaju. Tako napišete neki prigovor i nakon toga stanete.

Dodat ću samo na ono što je rekao kolega Marin kada je govorio o onim bizarnim okolnostima. Imao sam takav slučaj. Išao sam gledati po konvencijama i primijetio da je Europska komisija izdala preporuku u kojoj je navela 32 slučaja kada se smatra da postoje izvanredne okolnosti zbog kojih prijevoznik ne odgovara. Zapamtio sam dvije koje su bile jako čudne. Jedna je kada posada aviona ne dođe na let i to iz bilo kojeg razloga, primjerice jer su se napili pa se još nisu otrijeznili, što nije problem putnika

nego prijevoznika koji bi morao za takav slučaj imati predviđenu rezervnu posadu. Druga, avion je manevrirao po pisti i nešto je dotaknuo tako da nije mogao letjeti, dakle slično onom sudaru za koji je sud rekao da to nije izvanredna okolnost. Međutim Komisija je preporučila da se to smatra izvanrednom okolnošću. Jednom sam se za nešto takvo zanimao i pročitao obrazloženje po kome da nije prošireno područje izvanrednih okolnosti da bi cijena prijevoza bila bitno veća. Time mi je sve postalo jasno, ali kako smo orijentirani na avionski prijevoz i kako u interkontinentalnim putovanjima nemamo drugi izbor, moramo se s time pomiriti.

M. Ljubenko: Poštovani kolega, na tragu ove zadnje rečenice akademika Barbića kako je teško to realno realizirati. Imam kratko pitanje, ali ga kratkim uvodom moram obrazložiti. Čini mi se kao jedno moguće rješenje, ali nisam siguran. Imali smo više primjera da se individualno pokušavalo ostvariti ta naknada dali zbog otkazanog leta. Međutim kako se radi o naknadama do 600 eura na kraju zbog ovih raznih zapinjanja, prvenstveno zbog teške komplikacije s prijevoznikom od toga se odustalo. Ako agencija nema obvezujuću odluku niti stranci niti odvjetniku nije isplativo za tako mali financijski rezultat otići u pravi sudski postupak. Što se dalje dogodilo? Dva velika grupna slučaja koja su iznjedrila. Prva situacija, jedna sportski klub ide na natjecanje s agencijom s kojom inače surađuju za kupnju aviokarata dobiju sugestiju da kupe te i te aviokarte u tom i tom terminu jer su bile jeftinije. Dolaze u zadnji čas na utakmicu jer je kasnio let. Sportaši izgube utakmicu pa kažu da je krivac agencija, prijevoznik itd. Novi subjekt koji im je prodao karte i tvrde da je krivac za to i kako ovi žele zadržati suradnju dogovore jedan kompromis. Ta agencija koja je prodala napravi ponudu da se dobije popust za sljedeće letove itd. Sljedeći slučaj koji ima već jedan financijski efekt. Jedna grupa hrvatskih vinara ima ugovorenu prezentaciju svojih vina u Londonu dva dana. Prvi dan predstavljaju vina lancima restorana, drugi dan trgovcima. Vina su došla ranije, međutim oni koji su trebali doći prvi dan ne dođu na vlastitu prezentaciju. Problem je doista velik jer to je prezentacija gdje prikazuju drugi vinari. Hrvatska vina su tu, svaki pokazuje svoje, ali oni nisu tu. Njima doista propadne jedan realan posao. Oni su bili dosta oko toga uporni. Na sto adresa su tražili neke satisfakcije, me ostalima i na tu agenciju s kojom mi surađujemo. Ta agencija opet nađe jedno komercijalno rješenje da bi ih sačuvala kao udругu s kojom inače posluju i nađu neko svoje *sui generis* rješenje. Samo znaju da nije rješenje da ih šalju u borbu s avioprijevoznicima. Tu dolazi do pitanja te agencije prema nama gdje mi nismo sigurni jer odgovor na pitanje ima dosta intriga. Kažu – kad se to već nama događa i kada mi umjesto avioprijevoznika snosimo financijski teret tih problema da sačuvamo klijente je li bi nama bilo bolje kao agenciji da mi jednostavno otkupimo prava tih putnika. Oni nama daju aviokarte, mi sklopimo ugovor da smo otkupili ta prava. Mi kao agencija znamo malo preciznije što treba dalje raditi i mi ćemo se baviti masovnim naplaćivanjem toga kod aviokompanije. Idu i korak dalje pa bi to čak javno i oglasili da se to zna i kada se kupcima naših karata to dogodi da mogu nama prodati za 200 eura to pravo kojim se ostvaruje 400 eura, a mi ćemo dalje to tražiti za svoju korist. Idu još korak dalje. Da sve bude jednostavnije možemo to i trećima nuditi i imati svoj šalter na zračnoj luci Zagreb gdje putnici koji misle da su oštećeni, mi ćemo to pregledati i na licu mjesta otkupljivati. Nisam baš na sve to mogao tako hrabro odgovoriti da je sve to moguće i tako je to dopušteno, krenite dalje. Pitanje je da li su ovakva prava prenosiva. Da li sada može naći agencija za takvo poslovanje. Onda smo našli sličan primjer. Ima poznata velika firma kod nas u Hrvatskoj, nije toliko primijećena otkako smo ušli u Europsku uniju. Zove se Tax free. To je jedna danska firma koja uredno otkupljuje pravo na povrat PDV-a. To je kada smo nekada svi išli u Graz pa stanemo na tax free šalter njima prodamo naše pravo na otkup našeg PDV-a onda oni

to nama umanje i oni zapravo naplaćuju kod trgovca. Na taj način bi se otkupljivala ova prava. Time bi došli do rješenja te lakše organizacije putničkih prava. Putnik bi dobio manje jer ovaj koji otkupljuje mora dobiti neku razliku. Pitanje je jesu li prava prenosiva uz naknadu?

J. Marin: Što se tiče pilota koji nisu došli na posao i te 32 točke izvanrednih okolnosti, to je još relativno daleko od obvezujućih pravnih rješenja i Uredba koja to regulira u zračnom prijevozu se već negdje pokušava revidirati zadnjih tri, četiri godine. Načelno, za sada, svaki štrajk pa i štrajk internog osoblja je izvanredna okolnost. Imate taj stav, ali imate i drugi stav prisutan u literaturi, prema kojem to ne mora nužno biti izvanredna okolnost. Ako je štrajk bio najavljen, nema govora da je to izvanredna okolnost. Stvari može riješiti jedino nacionalni sud ako i kada tužite. Trebalo bi se primijeniti zapravo isto rješenje kao i sa onim pokretnim stepenicama. Ti se, prijevoznice, time profesionalno baviš. Možeš li predvidjeti u nekome trenutku da ti tvoji piloti neće doći na posao? Jesi li poduzeo sve mjere da u nekom razumnom roku pripremiš i obavijestiš rezervnu pilotsku i kabinsku ekipu koja će tu ući u posao u vrlo kratkom roku? Nemaš? To znači da nije samo pitanje objektivne činjenice događanja štrajka, nego sve okolnosti vezane uz štrajk moraju biti takve da ti, prijevoznice, nisi mogao izbjeći štetne posljedice toga štrajka iako si poduzeo razumne mjere. Je li nerazumno očekivati da se pilot može razboljeti? Nije. Dakle, trebaš imati rezervnu osobu. Ako je nemaš, onda to ne može biti izvanredna okolnost. Isti princip koji primjenjujemo na tehniku u pogledu nekakve zračne plovidbene sposobnosti aviona, treba primijeniti i u pogledu prijevoznikovih zaposlenika. Moraš napraviti rezervni tim osoblja aviona i osigurati da oni dođu u razumnom periodu zamijeniti ekipu koja zbog štrajka ili bolesti nije pravovremeno došla na posao. Teoretski i praktično, tu postoje različita stajališta i zato je vrlo teško očekivati da će se ikada napraviti ta taksativna lista jer su udruge za zaštitu potrošača jako protiv toga. Što se tiče ovoga drugoga pitanja, tu nema nikakve zapreke. To nije riješeno nikakvim propisima europskog prava. Može se primijeniti nacionalno pravo države i ako ono dopušta prijenos tražbine, odnosno ako ga ne zabranjuje, tada je do dopušteno. Koliko sam u Vašem pitanju uspio razaznati, radi se o sporazumu sportaša s agencijom koja zapravo organizira ta njihova putovanja.

M. Ljubenko: Samo prodaja aviokarata.

J. Marin: Ona je njihov prijevozni agent i to čini u ime avioprijevoznika. Ono što bi u budućnosti bilo dobro načelno stvar se može zakonski regulirati. Kao i svaku tražbinu, i ovu se može prenijeti s time da prijevoznika će ta agencija moći vratiti samo ono što je ona isplatila putniku, a da plati tražbinu putniku, hipotetski problem nastaje oko toga što će ta agencija moći ishoditi od avioprijevoznika. Pitanje je da li će moći ishoditi iznos naknade štete koji je prethodno isplatila putniku ili će morati djelomično i sama „pretrpjeti“ pretrpjeti naknadu štete koja je nastala.

M. Ljubenko: Što je cilj agencije? Da ona otkupi fiksne naknade od putnika. Ovdje ne govorimo o nikakvim tjelesnim ozljedama i sl. i za velike grupe njih sama to ishodi.

J. Marin: To je apsolutno legitimno. Malo je različita situacija u željezničkom prijevozu. Tamo je točno određeno tko i kakve štete može ishoditi od željezničkog prijevoznika. Opet zbog država koja najčešće sve određuje. U drugim granama transporta nemate limitirane oštećenike. Nigdje ne piše da to mora biti isključivo putnik, njegov brat ili netko drugi. Ukoliko je u nekom transportu prijevoznik odgovoran za nastanak štete, osiguratelj

putnika kao osobe isplatit će putniku naknadu štete i poslije tražiti regres od prijevoznika. Na agencije o kojima govorite bi se mogao primijeniti isti princip. Ukoliko se budu sklapali ugovori ova nova direktiva o kojoj smo govorili o paket aranžmanima čak ide toliko daleko da regulira da, tamo gdje se aranžira i put i smještaj, ne samo da će organizator aranžmana biti odgovoran, nego nacionalnim pravom države može se odrediti da će biti odgovorna i agencija, ne dirajući pri tome u pravo agencije da se regresira od organizatora. Ovi su vinari iz vašeg pitanja imali samo prijevoz, a možda će im se u budućoj sličnoj situaciji organizirati i smještaj negdje pa ćete imati, ako se naš zakonodavac odluči iskoristiti opisanu mogućnost, da se po prirodi stvari ostvari regres agencije u slučaju kad ona nešto isplati putniku i onda to pokuša ishoditi kod prijevoznika, odnosno organizatora.

M. Ljubenko: Uglavnom može se zaključiti da je to prenosiva tražbina.

J. Marin: Da, da. Nigdje nisu navede zapreke za tako nešto.

M. Ljubenko: Njima ti putnici ne stvaraju nikakvu zapreku da to prenesu. Oni su voljni potpisati da bi se njihova prava ostvarila u svoju korist i za svoj račun..

J. Barbić: To je tražbina koja je nastala nakon što se nešto dogodilo pa mislim da nema zapreke za njezino ustupanje trećoj osobi.

M. Ljubenko: Oni su do te mjere kreativni da bi radili i biznis od toga i otkupljivali ne samo od svojih putnika nego i zainteresiranih oštećenih putnika.

J. Barbić: Dobro je da ste postavili to pitanje. Znači li to da su, ako je avionska karta neprenosiva da bi i sva prava koja proizlaze iz ugovora o prijevozu bila također neprenosiva ili se to odnosi samo na kartu? Da to raščistimo do kraja.

J. Marin: Kod nekih prijevoza karta je neprenosiva. Negdje drugdje nije. Zašto je to tako? Zato jer zbog specifičnosti prijevoza nije uvijek svejedno koga se prevozi. Pogotovo u zračnom prijevozu. Prijevozniku to ne mora biti uvijek svejedno. Je li to maloljetna ili punoljetna osoba? Ja kupim kartu pa je prenesem na osobu koja je na nekoj crnoj listi itd. Od vrste prijevoza do vrste prijevoza situacija je različita, ovisi o tehničkim i drugim karakteristikama prijevoza i to je svrha zašto je karta u avioprijevozu uvijek na ime. U pomorskom prijevozu nije. Negdje je, negdje nije. To su sigurnosno organizacijski razlozi koji imaju utjecaja na to pitanje.

J. Barbić: Ako to nije vezano i za imovinska prava iz ugovora o prijevozu, mislim da bi prijenos tražbine morao biti slobodan, ako u ugovoru o prijevozu nije što drugo ugovoreno. Sklon sam tome da su spomenuta prava prenosiva.

Ima li još pitanja? Ako nema zahvaljujem se na zaista sjajnoj prezentaciji. Vi ste nama prezentirali sve moguće vrste prijevoza, a to nije lako izvući iz šume raznih pravila na ovako sustavan način. Za to se posebno zahvaljujem. Time smo zaključili 23. godinu neprekidnog redovitog mjesečnog održavanja tribina. Pozdrav svima i vidimo se u listopadu.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 126

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
Prof. dr. sc. Davora Derenčinovića,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 206. tribine

**PRAVNI PRIJEPORI UZ TZV.
ZAKON O REGIONALNOJ NADLEŽNOSTI
ZA RATNE ZLOČINE REPUBLIKE SRBIJE**

Zagreb, 6. listopada 2016.

KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA

206. TRIBINA – 6. LISTOPADA 2016.

PRAVNI PRIJEPORI UZ TZV.

ZAKON O REGIONALNOJ NADLEŽNOSTI

ZA RATNE ZLOČINE REPUBLIKE SRBIJE

J. Barbić:

Kolegice i kolege, s današnjom tribinom započinjemo 24. godinu redovitog mjesečnog održavanja tribina. Ova današnja je 206. po redu. I ovu smo tribinu organizirali vodeći se nastojanjem da uvijek obrađujemo aktualne teme. O današnjoj se temi toliko raspravlja u javnosti i to ne samo u onoj stručnoj da se jednostavno nametnula za raspravu na Tribini. Želja nam je da se, odvojeno od politikanstva, o toj temi progovori na pravi, stručan način.

Zamolili smo profesora Davora Derenčinovića da nam danas u tome bude uvodničar. Ne treba ga predstavljati, svi ga dobro znate. Neki su od vas bili njegovi studenti, neki kolege sa studija ili u znanosti i struci, svi ga znate zbog njegovih nastupa u javnosti, njegovoga zapaženog javnog djelovanja. Zato će nam danas ta tema biti obrađena na najbolji mogući način. Današnja tema glasi: *Pravni prijepori uz tzv. Zakon o regionalnoj nadležnosti za ratne zločine Republike Srbije*. Kolega Derenčinoviću, da ne gubimo vrijeme s mojim uvodom, mislim da je važnije da čujemo Vas. Izvolite.

D. Derenčinović:

Poštovani profesore Barbić, počašćen sam Vašim pozivom. Zahvalan sam Vam i na sugestiji za današnju temu i slažem se s Vama da je vrlo aktualna i zanimljiva. Jučer smo mogli čuti u eteru komunikaciju između gospodina Klemma i gospodina Miloševića ispred Udruge ratnih veterana Srbije o mnogim aktualnim između Hrvatske i Srbije pa i o ovom zakonu. U kontekstu svih ovih događanja i svima dobro poznatog slučaja Purda, slučaja Marić o kojima ćemo govoriti danas pa do nedavnog otvaranja Poglavlja 23. Republike Srbije u pregovorima s Europskom unijom nameće se i ovo pitanje. Ponajmanje je tu prava, više dnevno političkih pitanja. U današnjem izlaganju nastojat ću izložiti po mom mišljenju najznačajnije kaznenopravne aspekte.

Hvala svima vama koji ste došli u terminu koji je pod kraj tjedna u kasni sat i što ste odvojili svoje vrijeme. Posebna je odgovornost na meni kao uvodničaru za sadržaj izgovorenog, jer vidim među vama svoje dobre kolege i prijatelje, vrsne poznavatelje ove teme. Unaprijed se ispričavam što ću neke od stvari o kojima ću danas govoriti, a isključivo s nakanom da zaista budem temeljit koliko je to moguće u dijagnozi problema jer prognozu još uvijek nemam, biti elementarni pojmovi koji su vam svima vrlo dobro poznati.

Možete vidjeti već po samom naslovu da se radi o pravnim prijeporima tzv. Zakona o regionalnoj nadležnosti za ratne zločine Republike Srbije. Tu smo se akademik Barbić i ja konzultirali kako odrediti naslov da ne bi bio suhoparan, a da ne bude puni naziv zakona jer ne bi bila dostatna cijela stranica jer je jednostavno predugačak. Odlučili smo da bi možda tzv. Zakon o regionalnoj nadležnosti za ratne zločine Republike Srbije bio prikladan i dovoljno opisan za sve ono o čemu ćemo danas govoriti. Akronim je, kao što vjerujem znate, ZORZ.

ZORZ je donesen 2003. godine. To je bila zanimljiva i burna godina. Te godine u nama susjednoj Republici Srbiji jedna tada vrlo važna osoba izjavljuje kako je došlo vrijeme da se stane na kraj nekažnjavanju onih koji su u ime lažnog patriotizma u vrijeme rata ubijali žene i djecu. To je isti onaj čovjek koji je bio glasni zagovaratelj donošenja i nekih drugih zakona, npr. onih o suzbijanju organiziranog kriminala, u Srbiji koja je to vrijeme bila na prekretnici. Države koja je u to vrijeme, unatoč bremenitoj prošlosti, imala relativnu dobru prognozu svoje budućnosti. Taj čovjek, nažalost znamo svi, bio je Zoran Đinđić. Riječ je o političaru koji je, uvjeren sam, bio spreman okrenuti jednu novu stranicu novije srbijanske povijesti i donošenjem ZORZ na neki način osvijestiti srbijansku javnost o zločinima koji su od strane njihovih sunarodnjaka počinjeni ranih devedesetih godina u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu.

To je vrijeme kada se u Haagu nalazi Slobodan Milošević koji je predan MKSJ još na Vidovdan 2001. godine. Ta je simbolika jedna od mnogih stvari koje neki u Srbiji nisu oprostili niti će ikada oprostiti Zoranu Đinđiću. Dakle, Milošević se nalazi u Haagu, no još uvijek nema niti jedna kapitalne presude toga Tribunala. To je vrijeme u kojem Haaški tribunal još uvijek ima fokus na nižem i srednjem rangu dakle na egzekutorima ratnih zločina. Na globalnoj razini to je vrijeme kada Ujedinjeni narodi donose niz rezolucija kojima se, među inim, definiraju i odnosi tribunala za Ruandu i za bivšu Jugoslaviju i nacionalnih pravosuđa koja su u perspektivi trebala preuzeti predmete od tih *ad hoc* međunarodnih tribunala.

Sve je ovo vrlo važno imati na umu kada govorimo o okolnostima u kojima je donesen ZORZ. Valja napomenuti da je ZORZ prošao i filter nekih vrlo uglednih međunarodnih organizacija i asocijacija poput OEES-a i IBA-a (*International Bar Association*), a u njegovoj su izradi sudjelovali i predstavnici relevantnih nevladinih udruga specijaliziranih za problematiku ratnih zločina i drugih teških povreda međunarodnog humanitarnog prava (npr. Fonda za humanitarno pravo).

Što regulira ZORZ? U prvom redu različite organizacijske aspekte djelovanja pravosudnog sustava i funkcioniranje tijela nadležnih za postupanje u predmetima ratnih zločina. Radi se o organizacijskom ustroju, o posebnoj jedinici pri MUP-u, posebnom tužiteljstvu, posebnim odjeljenjima Višeg suda u Beogradu i Apelacionog suda, plaćama itd. Ono što je meni bilo posebno zanimljivo, a o čemu ću i danas uglavnom govoriti, je jedna vrlo neobična jurisdikcijska norma kojom je propisana nadležnost državnih i pravosudnih tijela

Republike Hrvatske u predmetima ratnih zločina. O tome sam napisao i članak koji je 2011. godine objavljen u Zborniku Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Prema toj jurisdikcijskoj normi nadležnost pravosudnih tijela Republike Srbije prema ZORZ proteže se na tri kategorije kaznenih djela. To su u prvom redu najteža kaznena djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava: ratni zločini, zločini protiv čovječnosti, genocid, agresivni rat, ali i neka „lakša kaznena djela“ kao što su povreda parlamentara i sl. Potom teške povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na području bivše SFRJ od 1. siječnja 1991. godine propisane Statutom Međunarodnog kaznenog tribunala za bivšu SFRJ (MKSJ) i pomoć počinitelju nakon počinjenih kaznenih djela (*auxilium post delictum*).

To je bila prva odredba ZORZ koja mi je privukla pozornost. Činilo mi se vrlo neobičnim da se u unutarnjem zakonodavstvu, zapravo u jednom organizacijskom zakonu, propisuje norma koja je sadržajno istovjetna odredbi Statuta MKSJ. Kako u pogledu definiranja nadležnosti *ratione materiae* tako i definiranja nadležnosti *ratione temporis*. Druga zanimljivost je širina obuhvata jurisdikcijske norme ZORZ. Naime, prema toj odredbi nadležna tijela Republike Srbije imaju kaznenu vlast za postupanja u predmetima navedenih kaznenih djela ako su ona počinjena na području bivše SFRJ od 1. siječnja 1991. godine bez obzira na državljanstvo počinitelja i žrtve. Na takvu normu nisam naišao nigdje u usporednom zakonodavstvu, a zanimljivo je da ona u Hrvatskoj nije dovela ni do kakvih reakcija kako u pravnim krugovima tako niti na razini državne politike i to sve do uhićenja Veljka Marića i Tihomira Purde. Sukladno odredbama ZORZ provedeni su postupci i donesene presude u nizu predmeta no zanimanje hrvatske javnosti za ta suđenja, osim sporadično u predmetu Ovčara 1, gotovo je u potpunosti izostalo.

Prekretnica je u tom smislu postupak protiv Tihomira Purde, hrvatskog branitelja koji je na temelju međunarodne tjeralice uhićen u Bosni i Hercegovini. Tamo je prepraćen u ekstradicijski pritvor i Srbija je zatražila izručenje za ratni zločin kojeg je on navodno počinio tijekom opsade Vukovara. Radilo se o jednom starom predmetu vojnog tužiteljstva koje je preuzelo Tužiteljstvo za ratne zločine. U tom starom predmetu je u spisu bilo i potpisano priznanje Tihomira Purde da je počinio ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. To je priznanje okrivljenik dao u zarobljeničkom logoru u Sremskoj Mitrovici. Prema procesnim propisima optužnica nije mogla biti podignuta prije no što je okrivljenik ispitan zbog čega je Purda ispitan od strane srbijanskog tužiteljstva, a navodni supočinitelji Maslov i Janjić dali su iskaze u Hrvatskoj. Hrvatska nije podnijela zahtjev za izručenje jer je smatrala da ne postoji osnovana sumnja da se pokrene kazneni postupak protiv gospodina Purde. Nakon provedenog ispitivanja srbijansko je tužiteljstvo obustavilo postupak protiv Purde, a kasnije je utvrđeno da je on zarobljenim srpskim vojnicima zapravo pomogao dovodeći ih u bolnicu kako bi im se tamo pružila medicinska pomoć.

Drugi je slučaj Veljka Marića koji je uhićen na granici Srbije i Bugarske pa potom optužen i osuđen za ubojstvo civila u općini Grubišno polje. To je potvrđeno na drugom stupnju. On je relativno nedavno izručen Hrvatskoj gdje se nalazi na izdržavanju kazne. U međuvremenu je pušten uvjetno na slobodu,

ali je zbog kršenja tog uvjeta (obiteljskog nasilja) ponovno vraćen u zatvor na izdržavanje kazne. Reakcije su u to vrijeme bile da Srbija želi revidirati prošlost, da se ponaša kao lokalni žandar i sl.

Ovi slučajevi su na neki način poslužili i politici i izvršnoj, pa i zakonodavnoj vlasti da poduzme više ili manje odgovarajuće protumjere. Ono što je zanimljivo, a za što nisam siguran koliko je s time hrvatska javnost upoznata, jest to da Purda i Marić nisu bili prvi hrvatski državljani protiv kojih je Srbija provela kazneni postupak na temelju primjene odredba ZORZ. Prvi je bio Damir Sireta. Krvnik s Ovčare, hrvatski državljani koji je Srbiji izručen iz Norveške gdje je u to vrijeme živio. Zanimljivo je da je od Norveške izručenje, čak i nešto prije Srbije, tražila i Hrvatska jer je on u Hrvatskoj bio osuđen u odsutnosti na 12 godina zatvora. Međutim, kazneno djelo za koje smo tražili izručenje nije bilo istovjetno kaznenom djelu za koje je izručenje zatražila Srbija. Premda Europska konvencija o izručenju koja je u ovom predmetu bila pravna osnova za izručenje daje prednost državi čiji je počinitelj državljani (Hrvatska) odnosno na čijem je području kazneno djelo počinjeno (Hrvatska), Sireta je izručen Srbiji i to zbog toga što se njihov ekstradicijski zahtjev odnosio na teže kazneno djelo (ubojstvo više od 200 civila na Ovčari) od onoga za koje je Hrvatska tražila izručenje. Sireta je u Srbiji osuđen na dvadeset godina zatvora no to je u žalbenom postupku preinačeno na petnaest godina zatvora i nalazi se na izdržavanju kazne. Od ostalih hrvatskih državljana kojima se sudilo na temelju ZORZ, spomenimo i Vraneševića koji je osuđen za ratne zločine protiv građana hrvatske nacionalnosti počinjene u Banskome Kovačevcu te Pejića koji je bio obuhvaćen optužnicom u predmetu Ovčara 1.

Na temelju ZORZ su provedeni i postupci protiv nekoliko visokih državnih i vojnih dužnosnika Bosne i Hercegovine. Jedan od njih je Ejup Ganić, član ratnog predsjedništva Bosne i Hercegovine koji je na temelju međunarodne tjeralice koju je izdala Srbija uhićen u Londonu zbog navodne odgovornosti za ratni zločin prema pripadnicima konvoja JNA u Dobrovoljačkoj ulici u Sarajevu. Britanski je sud odbio njegovo izručenje navodeći da nisu podastrijeti nikakvi dokazi koji bi upućivali na njegovu odgovornost i da iz spisa predmeta slijedi da se radi o politički motiviranom progonu. U približno isto vrijeme kada je hrvatska javnost bila zaokupljena uhićenjem Tihomira Purde, u Bosni i Hercegovini je tenzije podiglo uhićenje generala Armije BiH Jovana Divjaka u Austriji na temelju međunarodne tjeralice i ekstradicijskog zahtjeva Republike Srbije. I u tom je postupku izručenje odbijeno, a argumentacija je bila vrlo slična onoj britanskog suda u postupku protiv Ganića. Jedini bosanskohercegovački državljani koji jest osuđen u Srbiji na temelju ZORZ je Ilija Jurišić koji je suđen u prvom stupnju i drugom stupnju u predmetu tzv. tuzlanske kolone. Toliko o konkretnim predmetima.

Sada ću kroz kratku analizu pokušati utvrditi da li je jurisdikcijska norma ZORZ, kako na to ukazuje Srbija pa i neki uvaženi teoretičari kaznenog prava u Hrvatskoj, primjer univerzalne jurisdikcije koju u svojim zakonodavstvima imaju sve države i koja je tako takva potpuno nesporna, ili se ipak radi o specifičnoj normi koja ostavlja prostor za sumnju glede njezinih planiranih i/ili kolateralnih pravnih učinaka.

Univerzalna jurisdikcija je eksteritorijalno načelo primjene kaznenog zakonodavstva u prostoru. Zašto eksteritorijalno? Zato jer se kaznena vlast države i s njom povezano pravo kažnjavanja (*ius puniendi*) primjenjuje na kaznena djela koja su počinjena izvan teritorija te države i to bez obzira na državljanstvo počinitelja ili žrtve i konkretno povrijeđeni zaštićeni pravni interes odnosno pravno dobro. U početku se ono primjenjivalo isključivo na eksteritorijalna kaznena djela nad kojima niti jedna država nije imala jurisdikciju prema teritorijalnom načelu (npr. piratstvo počinjeno na otvorenom moru). I danas postoje teoretičari koji smatraju da bi primjenu univerzalnog načela trebalo ograničiti samo na takva kaznena djela, no u većini su oni koji ističu da bi ovo jurisdikcijsko načelo trebalo primjenjivati i na tzv. međunarodne zločine (ratne zločine, genocid, zločine protiv čovječnosti, agresivni rat) kako bi se spriječila nekažnjivost počinitelja tih kaznenih djela kada država na čijem su području ona počinjena nema mogućnosti ili volje suditi im.

Na tom su tragu mnoga suvremena kaznena zakonodavstva. Univerzalno načelo je usko povezano s pitanjem izručenja. Prema načelu *aut dedere aut judicare* (ili izruči ili sudi) zamoljena država, ako odbije zahtjev za izručenjem, mora predmet prosljediti svojim nadležnim tijelima radi istrage i eventualnog suđenja. U posljednje vrijeme, a posebno nakon osnivanja Međunarodnog kaznenog suda, ovo načelo gubi na važnosti i komplementarno je odnosno supsidijarno ostalim načelima primjene kaznenog zakonodavstva u prostoru (teritorijalno načelo, realno načelo, načelo aktivnog personaliteta, načelo pasivnog personaliteta). Kako bi se ograničila ekstenzivna primjena univerzalnog načela, u međunarodnom je pravu definiran standard supsidijarnosti u njegovoj primjeni. To znači da nije dopušteno suđenje u odsutnosti (*in absentia*) niti pokretanje i vođenje postupka za kazneno djelo za koje je osoba već osuđena u inozemstvu (*ne bis in idem*).

Iz toga slijedi da je uvjet zatečenosti osumnjičenika na području određene države pretpostavka zasnivanja kaznene vlasti po osnovi univerzalnog načela. Na to je ukazano i u nekim važnim judikatima Međunarodnog suda (npr. u predmetu Kongo protiv Belgije). U tom su smislu neke države koje su vrlo ekstenzivno primjenjivale univerzalno načelo kršeći načelo supsidijarnosti poput Belgije i Španjolske, pod pritiskom međunarodne zajednice korigirale svoju raniju praksu.

Imajući to vidu, postavlja se pitanje da li jurisdikcijska norma ZORZ udovoljava navedenim uvjetima i sadrži li navedena ograničenja? Isto tako, je li ta jurisdikcijska norma sadržajno istovjetna načelu univerzalne jurisdikcije? U prvom redu, ZORZ se ne primjenjuje univerzalno, već na ograničenom teritoriju koje je definirano kao „područje bivše SFRJ“. Nadalje, to je načelo ograničeno i temporalno na razdoblje od 1. siječnja 1991. godine. To ni u kojem slučaju nisu karakteristike univerzalnog načela pa valja zaključiti da se radi o selektivnom proširenju jurisdikcije na područje drugih suverenih država izvan uobičajenih okvira definiranih u međunarodnom pravu.

Nadalje ovo jurisdikcijsko načelo ne udovoljava niti načelu supsidijarnosti. Ono omogućava suđenje u odsutnosti kao i pokretanje postupka bez obzira je li za to kazneno djelo osumnjičenik već osuđen u inozemstvu. Odstupa i od načela

zatečenosti osumnjičenika. Posljednje je posebno došlo do izražaja u predmetu protiv Tihomira Purde za kojeg je raspisana međunarodna tjeratica bez obzira što nad njim nije zasnovana kaznena vlast jer nije bio zatečen na području Republike Srbije. Stoga valja zaključiti da pravni okvir definiran neobičnom jurisdikcijom normom ZORZ dovodi u pitanje restriktivnu i supsidijarnu primjenu eksteritorijalnih jurisdikcijskih normi.

S obzirom, dakle, da jurisdikcijska norma koju propisuje ZORZ nije istovjetna sadržaju univerzalne jurisdikcije, postavlja se pitanje o kakvom se jurisdikcijskom načelu radi. Nadalje, je li na taj način i u tom sadržaju definirano jurisdikcijsko načelo poznato u suvremenom međunarodnom i usporednom pravu? Konačno, je li to načelo Srbiji uopće bilo potrebno s obzirom na postojeće odredbe Krivičnog zakonika o univerzalnoj nadležnosti? U odgovoru na prvo pitanje valja zaključiti da se kod jurisdikcijske norme ZORZ ne radi o univerzalnom načelu, već o nekoj vrsti hibridne jurisdikcijske norme u kojoj su sadržana barem tri nama poznata načela primjene kaznenog zakonodavstva u prostoru. To su teritorijalno načelo koje je prošireno na područje bivše SFRJ pa se može govoriti o proširenom teritorijalnom načelu. Element univerzalnog načela ogleda se u težini kaznenih djela na koje se ono primjenjuje (međunarodni zločini), a realnog ili zaštitnog načela u primarnoj obligatornosti jurisdikcijske norme ZORZ koja dopušta suđenje u odsutnosti i isključuje načelo *ne bis in idem*. Time je isključena supsidijarnost koja je vezana uz univerzalno načelo. Razvidno je, dakle, da se radi o svojevrsnoj kombinaciji tri poznata načela primjene kaznenog zakonodavstva u prostoru. Ja u međunarodnom i usporednom pravu nisam naišao na jurisdikcijsku normu koja bi bila slična onoj koja je propisana u ZORZ. Proširenje jurisdikcije koja po svom sadržaju odgovaraju jurisdikciji međunarodnog kaznenog suda nema pravne osnove jer se jurisdikcija međunarodnog kaznenog suda temelji na Povelji Ujedinjenih naroda, dakle slobodno izraženoj volji svih država stranaka.

Konačno, je li takva norma Srbiji bila potrebna za progon ratnih zločina i drugih teških povreda međunarodnog humanitarnog prava? Neki zagovornici ove odredbe, kako u Srbiji tako i u Hrvatskoj, ponovljeno su isticali da Srbija ima pravo, kao i sve druge države primjenjivati pravila univerzalne jurisdikcije kada je o ratnim zločinima riječ. To je, dakako, točno, ali je posve pogrešna teza da je Srbiji bio potreban ZORZ da omogući primjenu univerzalne jurisdikcije. To ne samo stoga što je sasvim razvidno da se radi o *sui generis* jurisdikcijskoj normi, već i stoga što je Srbija na ta kaznena djela mogla i bez donošenja posebnog zakona primijeniti načelo univerzalne jurisdikcije propisano Krivičnim zakonikom.

Naime, Srbija u svom kaznenom zakonodavstvu ima propisana sva načela primjene kaznenog zakonodavstva u prostoru uključujući i univerzalno načelo. Radi se o članku 9. stavak 2. Krivičnog zakonika koje se primjenjuje na stranog državljanina koji u inozemstvu počinio teško kazneno djelo uz uvjet da je zatečen na području Srbije, a nije izručen drugoj državi. To su ograničenja kojih nema u ZORZ. Da je, primjerice, u slučaju Purde primijenjen Krivični zakonik on ne bi mogao biti uhićen na području treće države niti bi Srbija imala pravnu osnovu izdati međunarodnu tjeraticu jer joj nedostaje jedan od preduvjeta kaznene vlasti po osnovi univerzalnog načela, a to je zatečenost osumnjičenika na

njezinu državnom području. Osim univerzalnog načela, Srbija bi mogla primijeniti i načelo aktivnog personaliteta (ako je počinitelj njezin državljanin) ili načelo pasivnog personaliteta (ako je žrtva njezin državljanin). No u svim tim slučajevima je primjena tih načela moguća samo uz navedena ograničenja. Vjerujem da se upravo u tome kriju razlozi za primjenu ZORZ u kojem takvih ograničenja nema i koji omogućava selektivno proširenje jurisdikcije od slučaja do slučaja.

Na neke dvojbe u vezi sadržaja jurisdikcijske norme ZORZ nalazimo još u izvješću *International Bar Association* koje potpisuju neki vrlo istaknuti pravnici. U njemu je, između ostalog, postavljeno pitanje da li bi ZORZ mogao biti primijenjen za kazneni progon osoba osumnjičenih za ratne zločine protiv Srba u Hrvatskoj. Isto tako u izvješću se dvoji oko postojanja propisa koji bi regulirali pitanje eventualne otmice osumnjičenika radi njihova privođenja i suđenja (očita aluzija na otmicu Eichmanna u Argentini od strane pripadnika izraelskih tajnih službi). Međutim, ništa se po tom pitanju nije dogodilo. Srbija je ove sugestije u potpunosti ignorirala. Osim toga, u izvješću se ukazuje i na nedefinirani odnos između MKSJ i pravosudnih tijela Srbije nadležnih prema ZORZ. Drugim riječima, smije li Srbija suditi osobama za koje već postoji pravomoćno odluka MKSJ (osuđujuća ili oslobađajuća)? Premda je ovo pitanje kasnije regulirano u okviru propisa koji reguliraju suradnju Srbije s međunarodnim kaznenim sudovima, neki nedavno pokrenuti kazneni postupci aktualiziraju ovo pitanje.

Jedan je od tih postupaka onaj protiv Namera Orića, državljanina Bosne i Hercegovine i bivšeg zapovjednika obrane Srebrenice, a drugi protiv Ramuša Haradinaja, državljanina Kosova i bivšeg zapovjednika Oslobođilačke vojske Kosova. Ono što povezuje ta dva predmeta je to da su obojica oslobođeni odgovornosti u Haagu. To Srbiju nije spriječilo da protiv navedenih osoba pokrene kaznene postupke, raspiše tjeralice i izda ekstradicijske zahtjeve. I to za kaznena djela koja su gotovo istovjetna onima za koja ih je MKSJ pravomoćno oslobodio od optužbe. Orić je uhićen u Švicarskoj. Unatoč suradnji između tužiteljstava, Tužiteljstvo BiH nije znalo da postoji tjeratica protiv Orića. Srbija je zatražila izručenje od Švicarske, a paralelno je i BiH zatražila njegovo izručenje. Pozivajući se na Europsku konvenciju o izručenju (mjesto počinjenja, državljanstvo počinitelja), Švicarska je Orića izručila BiH uz burne reakcije negodovanja srbijanskog političkog vrha.

Do flagrantnih povreda međunarodnog prava došlo je u postupku protiv Haradinaja koji je na temelju izdane tjeralice zadržan u Sloveniji po povratku iz jedne diplomatske misije. Nakon što je Kosovo uputilo diplomatsku notu Sloveniji ukazujući na načelo nepovredivosti članova diplomatskih misija i njihov imunitet, Haradinaj je pušten nakon čega se vratio na Kosovo. Oba su primjera vrlo znakovita i ukazuju na tendenciju da Srbija primjenjuje ZORZ i na najviše državne i vojne dužnosnike susjednih država za navodne zločine počinjene na području tih država i to nakon što su oni pravomoćno oslobođeni u Haagu. Takva primjena propisa otvara prostor da se u bliskoj budućnosti postupci pokrenu i provedu i protiv hrvatskih državljanina pa i onih koji su za gotovo identična kaznena djela pravomoćno oslobođeni od strane MKSJ. Na takav zaključak upućuje i podatak sa mrežne stranice Tužiteljstva za ratne zločine Republike Srbije o tome da su u tijeku istrage protiv više osoba za kaznena

djela počinjena prema osobama srpske nacionalnosti. Moglo bi se dogoditi i da na temelju ustupanja predmeta te postupke provedu nadležna tijela u Bosni i Hercegovini. To se, dakako, može dogoditi i u pogledu drugih hrvatskih državljana jer je ZORZ srbijanskim istražnim tijelima dao kaznenu vlast za provođenje istrage bez obzira na nedostupnost osumnjičenika, a suradnjom srbijanskog i BiH tužiteljstva ti bi predmeti, nakon provedene istrage, a prije podizanja optužnice, mogli biti transferirani u Bosnu i Hercegovinu.

Prema tome, očito je da postoje tendencije da se s jedne strane Srbija promovira u igru tranzicijske pravednosti, državu koja poštuje visoke standarde i zainteresirana je za međunarodnu pravednost, a s druge strane flagrantno krši odredbe Statuta MKSJ o zabrani suđenja osobama za kaznena djela za koja su već osuđene ili oslobođene u Haagu. Konačno, Srbija nema niti legitimitet za preuzimanje funkcije lidera tranzicijske post-konfliktne pravednosti jer je izravno odgovorna za zločine počinjene na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Potvrde za to nalazimo u rezolucijama Vijeća sigurnosti, presudama MKSJ (npr. Martić) i presudama Međunarodnog suda povodom tužbi Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Na toj je razini nedvojbeno utvrđena odgovornost Srbije za nesprečavanje genocida u Bosni i Hercegovini i aktivnu uključenost srbijanskog političkog i vojnog vrha u rasprostranjene i sustavne zločine koji su u to vrijeme počinjeni u Hrvatskoj s ciljem etničkog čišćenja nesrpskog stanovništva. Zbog toga jurisdikcijsku normu ZORZ valja sagledavati u kontekstu utvrđene uloge Srbije u agresivnim ratovima devedesetih godina, ali i današnjeg općeg stanja društvene svijesti u toj državi kojoj su na čelnim pozicijama osobe koje su aktivno sudjelovale u tim događajima.

Hrvatska ima dobru poziciju za otvaranje ovih pitanja i ukazivanje na problematične aspekte primjene ZORZ. Pritom valja naglašavati da se ne radi o bilateralnom pitanju već o temeljnim načelima poštivanja pravne stečevine koju u pregovorima Srbija mora ugraditi u svoje zakonodavstvo. Radi se, između ostalog, i o načelu povjerenja na kojem se temelji uzajamno priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka. Pitanjem izbjegavanja pozitivnog sukoba kaznenih jurisdikcija bavi se i jedna okvirna odluka EU. I to je nešto na što bi tijekom pristupnih pregovora trebalo ukazivati. Prisjećam se graničnog spora sa Slovenijom (koji još uvijek nije okončan) u kojem je Hrvatska politika isticala da se radi o bilateralnom pitanju što je Europska komisija otklonila navodeći da se radi o granicama EU i da je stoga to pitanje relevantno s multilateralnog aspekta. Slično bi se moglo reći i ovdje. Potencijalna članica Europske unije morala bi voditi računa da prije pristupanja regulira svoje jurisdikcijske norme u skladu s načelima europske suradnje i povjerenja. Ovime bih zaključio.

J. Barbić:

Zahvaljujem kolegi Derenčinoviću na zaista izvrsnom prikazu stanja stvari. Dobro je da nije iznio konačni zaključak jer je bit Tribine u tome da ovdje slobodno raspravljamo o temi pa da se stajališta iskristaliziraju u raspravi. Zato vas pozivam da se javite za raspravu.

Nada Cipetić, odvjetnica iz Zagreba:

Branitelj sam po službenoj dužnosti osobe koja je optužena za ratni zločin. Ratni zločin je počinjen protiv hrvatskih branitelja u jednom od logora na području Bosne i Hercegovine. Dotična osoba ima uredno prijavljeno

prebivalište u Srbiji i surađuje sa Županijskim sudom u Zagrebu, ali po meni ne želi doći osobno na Županijski sud u Zagrebu. Određen je toj osobi istražni zatvor. Žalila sam se. Županijski sud je odbio žalbu. Pitam se da li se toj osobi može suditi u odsutnosti obzirom na okolnost da je na zadnjoj sjednici Optužnog vijeća sudac sugerirao državnom odvjetniku da se predmet ustupi Višem sudu za ratne zločine u Beogradu. Međutim, državni odvjetnik je rekao da bi tu trebalo ispitati 150 osoba da bi njima bilo otegotno ići u Srbiju.

D. Derenčinović: Znači, vaš branjenik se nalazi u Srbiji i pitanje je ustupa kaznenog progona. Dobro pitanje. Naime, po našem zakonodavstvu nije moguć ustup kaznenog progona za kaznena djela ratnih zločina. Drugo pitanje je razmjena dokaza i suradnja tužiteljstava. Između Hrvatske i Srbije postoji jedan sporazum tužiteljstava operativne prirode iz 2006. godine. Ipak, čini mi se u praksi da je ta suradnja, barem u nekim predmetima, *de facto* značila ustup kaznenog progona. To je posebno problematično i stoga što se u optužnicama Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije navodi da je sve do međunarodnog priznanja Republike Hrvatske na njezinom području vođen unutarnji sukob odnosno građanski rat. To je u izravnoj suprotnosti s odlukom Ustavnog suda u predmetu Glavaš, ali i stajalištima Republike Hrvatske u postupku povodom tužbe za genocid. Da skratim, ustup progona kod ratnih zločina nije moguć pa mi se čini da je suđenje u odsutnosti, unatoč svim kritikama koje se takvim suđenjima upućuju, zasad jedino pravno moguće rješenje.

N. Cipetić: Ako bih još mogla dopuniti. On je iznio obranu pred Višim sudom za ratne zločine u Beogradu i ta obrana je prosljeđena zamolbenim putem Županijskom sudu u Zagrebu. Dakle, kompletnom njegovom obranom raspolaže Županijski sud u Zagrebu. Da li je to legalno ako se sudi u odsutnosti budući se on ne želi vratiti, a nema se tu sporazum između Hrvatske i Srbije da bi ga Srbija ustupila Hrvatskoj.

D. Derenčinović: Suđenje u odsutnosti u Hrvatskoj je moguće.

N. Cipetić: Može li mu se suditi u odsutnosti u Hrvatskoj?

D. Derenčinović: Ponovit ću da može. Mi imamo dosta situacija u kojima se sudi u odsutnosti. Premda se tome dosta često upućuju prigovori, pa i od strane nevladinih organizacija i međunarodne zajednice, situacija nije baš tako crno-bijela. Postoje dokazi da su počinjeni teški zločini, a osumnjičeni nisu dostupni našim tijelima kaznenog progona i uživaju blagodati zaštite državljanstva jer države u regiji ne smiju izručiti svoje državljane drugim državama radi kaznenog progona (iznimka su kaznena djela organiziranog kriminaliteta). U takvim situacijama često putate nemate drugi izbor nego ići sa suđenjem u odsutnosti sa svim onim problemima na koje se u kritikama osnovano ukazuje.

J. Barbić: Tema je zanimljiva. Nisam stručnjak za kazneno pravo pa se ne smijem u to upuštati. Vi ste na redu.

D. Derenčinović: Još jedan detalj. Baš nekako u vrijeme Purde, Jurišića itd. Interpol na svojoj godišnjoj konferenciji u Dohi donosi jednu jako zanimljivu rezoluciju kojom raspisivanje crvenih tjevalica za ratne zločine od strane država uvjetuje

postojanjem pristanka odnosno neprotivljenja u određenom roku države čiji je državljanin osoba za koju se tjeeralica izdaje. *Ratio legis* za to su bile zlouporabe režima izdavanja crvenih tjeeralica za ratne zločine. Ovom je rezolucijom Interpol nastojao ukazati na taj problem zloporabe sustava međunarodne tjeeralice da se ne dogodi, kao što se dogodilo u nekim predmetima, da neke osobe zapravo nisu niti znale da su po sumnjom. Mislim da je i Zakon o ništetnosti dodatno zakomplicirao situaciju i otežao položaj osoba koje se nalaze na popisu osumnjičenih u Srbiji. Ponovit ću podatak koji je javno dostupan na stranicama Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije da se tamo vode istražne radnje protiv više od 200 osoba za kaznena djela koja su počinjena prema osobama srpske nacionalnosti u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

J. Barbić: To je dosta nezgodno. Ti ljudi znaju ali i ne znaju da se nalaze na popisu.

D. Derenčinović: Moguće je da mnogi to ne znaju. Ponovit ću da je problem i u Zakonu o ništetnosti koji propisuje da su ništetni svi pravni akti bivše JNA i Srbije koji se odnose na Domovinski rat u Republici Hrvatskoj kojima su osumnjičeni i optuženi državljani Republike Hrvatske. No, taj je zakon *de facto* suspendiran u praksi. Dokaz tome je izručenje Veljka Marića Hrvatskoj čime je priznata odluka pravosudnih tijela Republike Srbije koja se izvršava u Hrvatskoj. No, sigurno je da, između ostalog, i taj zakon stvara određene smetnje i probleme u komunikaciji između dviju država, a dovodi u pitanje i pravnu sigurnost i izvjesnost glede osoba koja su osumnjičene u inozemstvu, a toga nisu svjesne.

Maja Munivrana Vajda, Pravni fakultet u Zagrebu:

Zahvalila bih profesoru Derenčinoviću na predavanju i temi koja je i meni vrlo zanimljiva i bliska. Pitala bih profesora Derenčinovića ne bi li se u onom miksu koji ste spomenuli oko teritorijalne zaštite moglo naći mjesta i za prikriveni pasivni personalitet. Čini mi se da se tu radi o djelima koja su počinjena od strane srpskih državljana (iako možda mnogi od njih nisu bili državljani Republike Srbije u trenutku počinjenja djela). Čini mi se da je stoga ovdje riječito miksu zaštitnog i pasivnog personaliteta. Što mislite o tome?

D. Derenčinović: Hvala na ovoj intervenciji. Drago mi je da se kolegica javila jer to je njezina tema. Složio bih se s tim. Definitivno ima elemente i načela pasivnog personaliteta odnosno prikrivenog pasivnog personaliteta. Naime, kod pasivnog personaliteta je težište na zaštiti vlastitih državljana koji su viktimizirani u inozemstvu. Žrtve navodnih zločina počinjenih na području Republike Hrvatske ranih devedesetih godina imale su hrvatsko državljanstvo, pa bi se moglo govoriti isključivo o prikrivenom pasivnom personalitetu.

Toma Galli, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova:

Hvala lijepo profesore Derenčinoviću, Vaše predavanje bilo je vrlo informativno. Želim pitati sasvim konkretno s obzirom da je gospodin Orić uhićen u Švicarskoj da li je moguće da Bosna i Hercegovina ništa o tome nije znala upravo s obzirom na rad Interpola, objavljivanje optužnica, pa možda i činjenicu da je Srbija imala tu optužnicu, a Švicarska postupila po njoj, pri čemu Bosna i Hercegovina o tome nije ništa znala. Nije mi sasvim jasno kako je to moguće.

- D. Derenčinović:** Nema optužnica. Srbija nije imala optužnicu. U Srbiji su provedene određene predistražne radnje, međutim optužnice nema. Nećete je nigdje naći. Ona ne postoji na stranicama tužilaštva. Po srpskim propisima se ne može podignuti optužnica ukoliko osoba nije prethodno ispitana u svojstvu okrivljenika. Definitivno tu su bile reakcije iz Bosne i Hercegovine. Oni su bili jako iznenađeni. Oni razmjenjuju inače dosta podataka i dosta postupaka koji se vode u Bosni i Hercegovini pa i protiv nekih pripadnika Hrvatskog vijeća obrane. Bili su jako iznenađeni tom situacijom i požurili su sa izdavanjem zahtjeva za ekstradiciju samo zato da Orić dođe u Bosnu i Hercegovinu i da mu tamo bude suđeno. Čini mi se da se Srbija nije pomirila s oslobađajućom presudom za Orića i Haradinaja.
- T. Galli:** Na temelju čega onda djeluju Švicarci uhićujući Borića??
- D. Derenčinović:** Na temelju jedne stare tjeralice, isto kao i Slovenci kada su zadržali Haradinaja. Kod Haradinaja je kosovska strana tvrdila da tjeratica više nije na snazi. To je ono pitanje koje ni meni nije sasvim jasno odnosno na koje prateći medijske napise ne mogu naći zadovoljavajući odgovor.
- M. Seršić:** Ovo bih pitanje uputila kolegici Maji Munivrani. Zanima me koji je danas status načela univerzalne jurisdikcije. Po meni to nije običajno pravno načelo međunarodnog prava, iako je jedna jako važna tekovina. Koji je njegov status danas? Na koji način je ograničeno? Svakako ovo načelo je ograničeno raznim drugim načelima, ali bez obzira na ta druga načela bi li ova srpska regionalna jurisdikcija bila suprotna načelu univerzalne jurisdikcije? Govorim samo o univerzalnoj jurisdikciji ne o ostalim načelima. To nas muči i dolazim u sukob s nekim kolegama. Hvala.
- M. Munivrana Vajda:** Molila bih unaprijed profesora Derenčinovića da se uključi jer je on trenutno puno više u ovoj temi nego ja. Nisam u novije vrijeme intenzivno pratila ovu tematiku. Prema onome što se sjećam mogu reći da je početkom 2000. godine j univerzalna jurisdikcija doživjela jednu snažnu ekspanziju motiviranu plemenitom idejom da zločini ne prođu nekažnjeni. Znamo da su zločini često počinjeni pod okriljem države i da je velika vjerojatnost da neće biti procesuirani tamo gdje su počinjeni. Međutim praktična provedba ovog načela pokazala se uistinu spornom i natjerala mnoge države, prvenstveno Belgiju koja je bila jedan od promotora ovog ekspanzivnog oblika ... da revidiraju svoja zakonodavstva i ograniče univerzalnu jurisdikciju na počinitelje koji se zateknu na njihovom teritoriju. Svakako jedan trend koji je početkom 2000.-ih išao vrlo široko je zaustavljen pod političkim pritiscima, a i uslijed teške provedivosti ovog načela. Mislim da Njemačka još uvijek procesuirala po načelu svrhovitosti, odstupajući od načela legaliteta progona.. Velike su ovlasti državnog tužiteljstva pri odabiru takvih slučajeva. Što se tiče drugog dijela Vašeg pitanja tu mislim da se kolega Galli može uključiti. Bila je jedna dosta živa rasprava na blogu *EJIL: Talk* gdje su se istaknuti teoretičari međunarodnog prava uhvatili u koštac s ovim pitanjem, i rekla bih, nema konsenzusa. Jedna struja smatra kako država ima pravo ograničiti primjenu univerzalne jurisdikcije na područje koje želi prema uvriježenom shvaćanju u međunarodnom pravu da ono što državama nije izričito zabranjeno je dopušteno. Druga struja, pak, (npr. prof. Becker i prof. Derenčinović) smatraju kako bi to bilo protivno duhu univerzalnog načela da se

progone međunarodni zločini neovisno o tome gdje su oni počinjeni. Takvo sužavanje polja primjene ukazuje na neki poseban interes države, dok je bit univerzalnog načela međunarodne solidarnost, a ne zaštita vlastitih interesa. Tako da bi to bilo u protivno duhu univerzalnog načela. Ono što meni smeta kod tog načela u primjeni u Srbiji je taj manjak supsidijarnosti i to mi se čini kamen spoticanja. Prepuštam dalje onima koji se tom temom bave više od mene.

D. Derenčinović: Je, samo što dodati na ovo? Kolegica je sve rekla. Spomenula je Njemačku, jedan predmet u kojem je njemački sud pronašao tzv. legitimirajuću točku vezivanja. To je ono što se u Europskoj konvenciji izručenju naziva poveznicom između ekstradicijskog zahtjeva i počinjenog kaznenog djela, mjesto počinjenja, državljanstvo počinitelja, gdje se osjećaju posljedice djela, žrtve itd. Jedan od problema jurisdikcijske norme ZORZ, uz sve ranije navedene, je i taj što on ne zahtijeva utvrđivanje legitimirajuće točke vezivanja.

Oliver Mittermayer, Županijski sud u Zagrebu:

Htio bih se nadovezati na pitanje odvjetnice Cipetić u vezi suđenja u odsutnosti. Ove jeseni navršava se 25 godina od 1991. godine kada je počinjen najveći broj ratnih zločinaca protiv kojih su podignute optužnice. 25 godina je po meni bio dosta veliki period da osobe koje iz Srbije i Bosne i Hercegovine nisu još procesuirane. Mislim da na našim sudovima ne možemo više čekati da ti spisi stoje. Ti spisi stoje već 25 godina. Prema procesnim propisima u to vrijeme te optužnice nisu išle na prigovor jer nije to bilo potrebno. Sada imamo drugi režim Zakona o kaznenom postupku i pravno shvaćanje Vrhovnog suda. Postupke moramo voditi po Zakonu o kaznenom postupku koji je stupio na snagu 15. prosinca 2012. godine. Znači, sve te optužnice sada moramo dostavljati na odgovor optuženicima i njihovim braniteljima i prvo o njima raspravljati na Optužnom vijeću. Prema tome kada bi mi čekali da nekoga dobijemo iz Srbije ili neke druge države mi te postupke nikada ne bi uspjeli na vrijeme završiti. Mi nemamo za sada nijednu osobu koja je kazneno odgovarala za zločine početkom rujna 1991 godine za Čojluk idr.. Imamo samo jednu osobu koja je odgovarala za Voćin, a veliki dio ne. Prema tome, Vrhovni sud je ipak stao na stanovište i u zadnje vrijeme dozvoljava suđenje u odsutnosti. Što se tiče ograničenja ZOMP-a. Da, to je 10 godina. Ima jedan sporazum između Hrvatske i Srbije gdje mogućnost da se izručuje i za kaznena djela je određena kazna zatvora od 12 godina. To smo pronašli i u to je Vrhovni sud upro s prstom. Baš u jednom predmetu je sada uopćen zahtjev Srbiji zbog jednog kaznenog djela kojem se određuje kazna zatvora od 12 godina.

D. Derenčinović: Ovo što je kolega spomenuo je Sporazum o bilateralnoj suradnji Hrvatske i tada SR Jugoslavije u kaznenim stvarima. On dopušta ustup kaznenog progona i za kaznena djela do 12 godina. No niti to se ne odnosi na ratne zločine. Niti po tom bilateralnom sporazumu nije moguće ustupiti kazneni progon. Zaključno, otvoreno je Poglavlje 23 pregovora s EU i ja se nadam pronalazaženju kompromisnog rješenja na kojem Hrvatska mora inzistirati. Mislim da ćemo u perspektivi zaista morati sjesti i raspraviti pitanje međudržavnog sporazuma koji bi omogućio suđenja upravo tamo gdje su kaznena djela počinjena. To je u skladu i sa zahtjevima pravednosti. Time bi se otklonili prigovori koji se sada upućuju suđenjima u odsutnosti. Radi se o rješenju na koje ukazujem već neko

vrijeme. Usporedno s tim bi trebalo inzistirati na tome da Srbija izmijeni jurisdikcijsku normu ZORZ ili da ju u potpunosti izostavi iz tog organizacijskog zakona i da kaznenu vlast i sudbenost svojih pravosudnih tijela temelji na odredbama Krivičnog zakonika. Nikako ne bi trebalo inzistirati na ukidanju zakona u cijelosti jer bi time svi postupci za ratne zločine u Srbiji došli u pitanje, a i Hrvatskoj je u interesu da se oni provedu (osobito oni koji nažalost nisu u izgledu poput postupka za zarobljeničke logore na području Srbije). Osim što bi takav stav bio pogrešan i u suprotnosti s interesima Republike Hrvatske, mislim da bismo ga vrlo teško opravdali i na međunarodnoj razini.

Dobro je da su u Hrvatskoj okončani izbori pa se ovom pitanju možemo posvetiti *sine ira et studio*, stručno i argumentirano. Ono što me, međutim, brine, je otklon Srbije u suradnji s MKSJ (što potvrđuje i izvješće tužiteljstva MKSJ) i pitanje mogu li i kako osobe koje su aktivno sudjelovale u neprijateljstvima na području Hrvatske stvoriti političko i općedruštveno okruženje za argumentiranu stručnu odnosno pravnu raspravu o ovim pitanjima. No i bez obzira na to, Hrvatska bi, smatram, morala inzistirati na definiranju okvira prema navedenim standardima kako bi zaštitila ne samo svoje interese i povijesnu istinu, već i afirmirala načelo pravednosti kažnjavanja osoba koje su počinile ratne zločine u granicama dopuštenim međunarodnim pravom. Time bih završio. Hvala.

J. Barbić:

Odužimo se pljeskom našem uvodničaru. A i zaključak je zanimljiv. Osobno bih se pridružio ovome što je rekao kolega Derenčinović da se treba odmaknuti od političke implikacije, tenzija koje se stvaraju. Pokušajmo to riješiti na terenu struke bez nekakvih entuzijastičkih pristupa s bilo koje strane. Kad čovjek dođe u stanje euforije, neke se stvari zahtijevaju, neke se preskaču a to je kontraproduktivno. Bilo bi zaista dobro, kao što kaže kolega Derenčinović, da struka s obje strane sjedne zajedno, pa i na poticaj politike, pa da se to riješi na zadovoljavajući način.

Zahvaljujem svima vama koji ste danas sudjelovali u radu Tribine i za idući mjesec najavljujem zanimljivu temu *Praksu hrvatskih sudova o pravu na dom*. O tome će govoriti sudac Vrhovnog suda RH Damir Kontrec. To je vrlo zanimljiva tema koju treba promatrati s obzirom na pravne izvore međunarodne naravi koje valja primijeniti, odluke Ustavnog suda RH i kako to sve izgleda u praksi redovnih sudova. Hvala vam lijepa i doviđenja do sljedeće tribine u studenome.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 127

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

**Autorizirano izlaganje uvodničara
Damira Kontreca, dipl. iur.,
suca Vrhovnog suda Republike Hrvatske**

Tema 207. tribine

**PRAVO NA DOM
U SUDSKOJ PRAKSI**

Zagreb, 10. studenoga 2016.

**KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
207. TRIBINA – 10 STUDENOGA 2016.**

**PRAVO NA DOM
U SUDSKOJ PRAKSI**

J. Barbić:

Kolegice i kolege, 207. tribina je otvorena. Danas smo odabrali temu koja je ne samo aktualna, nego se u javnosti spominje pomalo i preko mjere. O njoj najviše raspravljaju oni koji o njoj malo znaju ili ništa ne znaju. To je kod nas već postalo klasika. U Hrvatskoj o nekoj temi najviše raspravljaju oni koji se inače ne bave područjem u koje ona spada niti imaju potrebna znanja da bi o njoj mogli meritorno prosuđivati.

Zamolili smo našeg kolegu Damira Kontreca, suca Vrhovnog suda Republike Hrvatske da nas upozna s vrlo važnim stvarima u vezi s pravom na dom. To je konvencijsko pravo i ustavno pravo. Riječ je dva izuzetno važna dokumenta na kojima se temelji pravo na dom. Pritom je važno tko ostvaruje to pravo i tko o njemu brine te tko je mjerodavan da ocjenjuje može li se to pravo ostvariti, kada i pod kojim uvjetima. To su sudovi. Prema tome, kako konvencijsko rješenje, kako ustavno rješenje živi u praksi može se meritorno vidjeti jedino u praksi naših sudova.

Zato smo zamolili kolegu Konterca, koji je za to najpozvaniji i ima potpuni pregled stanja stvari, da nam iznese poglede naših sudova na pravo na dom.

Tu je materijalno pravo izuzetno važno, iako ne treba zanemariti ni važnost procesnog prava. Nije to tako jednostavno. Ima tu mnogo stvari koje su složene i vrlo delikatne pa bih zamolio kolegu Kontreca da iznese svoje uvodno izlaganje. Nakon toga ćemo otvoriti raspravu i omogućiti vam postavljanje pitanja. Kolega Kontrec, izvolite.

D. Kontrec:

Hvala lijepo, dobra večer svima. Moj je zadatak da pokušam u sljedećih pola sata reći nešto o konvencijskom i ustavnom pravu na dom u praksi redovnih sudova Republike Hrvatske. Ono što treba imati uvijek na umu je da je od 1997. godine Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda je sastavni dio domaćeg zakonodavstva i predstavlja materijalno pravo. Kada govorimo o Konvenciji kao materijalnom pravu, tada je potpuno jasno da suci moraju dobro poznavati Konvenciju ili bi ju trebali dobro poznavati.

Moram priznati da nisam siguran da smo u vrijeme kad se započela primjenjivati ova Konvencija da su sudovi u Republici Hrvatskoj bili na to pripremljeni. Tu ne mislim na jezični izričaj ili normativno ono što piše u samoj konvenciji, nego veći problem je u tumačenju te Konvencije i praksi koju je Europski sud za ljudska prava kroz godine, pa i ovom institutu, proizveo koja tumačenja su potpuno suprotna onim tumačenjima koja imamo u našem pravu.

Članak 8. Konvencije o kojem govorimo ima daleko šire značenje. On se ne bavi samo domom. On govori o poštovanju privatnog života, poštovanju obiteljskog života, poštovanju korespondencije i jedan od tih oblika je pravo na poštovanje doma. Članak 8. Konvencije u stavku 2. izrijekom govori da se javna vlast neće miješati u ostvarenje tog prava osim u skladu sa Zakonom i ako je u demokratskom društvu to nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, gospodarske dobrobiti zemlje ili radi sprečavanja zločina, zaštite zdravlja, morala, zaštite prava i slobode drugih.

Kada govorimo o praksi Europskog suda, od toga moram početi, jer smo zapravo postupno tu praksu i prihvatili u domaću sudsku praksu.

Sama Konvencija nigdje ne definira pojam doma. Pojam doma je autonoman i ono što je izuzetno bitno taj autonomni pojam doma isključuje korištenje instituta domaćeg zakonodavstva. Što bi to otprilike značilo? Sama činjenica da imamo u domaćem zakonodavstvu propisano što predstavlja stan, što predstavlja poslovni prostor u Zakonu o najmu stanova, odnosno Zakonu o zakupu i kupoprodaji poslovnog prostora, takve definicije su irelevantne s pozicije Europskog suda za ljudska prava jer on kaže da je pojam doma je autonoman.

Hoće li se nešto smatrati domom ili ne u praksi Europskog suda za ljudska prava je bitno da li postoji dostatna i trajna veza određene osobe s određenim prostorom. Vidite i sami da se radi o činjeničnom pitanju, pa se pod domom može smatrati različiti prostori, ovisno o okolnostima svakog konkretnog slučaja.

U praksi Europskog suda za ljudska prava dom je definiran kao prostor gdje se obavlja ili razvija privatni ili obiteljski život. Pod pojmom doma se mogu u

određenim situacijama podrazumijevati i poslovne prostorije ako se ne može razlikovati prostor koji se koristi za obiteljski život, od prostora koji se koristi za obavljanje nekakvog rada. Na jednom skupu nedavno sam rekao da mi u Hrvatskoj imamo 4.000 odvjetnika. Barem 50% njih obavlja svoj posao u svojoj vlastitoj kući ili stanu. U tim bi slučajevima i taj poslovni dio predstavlja dom. Naravno kuće za odmor, vikendice, kamp kućice ili svaki drugi prostor koji može služiti kao nečiji dom.

Sada dolazimo do onoga možda najproblematičnijeg pitanja s pozicije hrvatskog prava, a to je da za Europski sud za ljudska prava nije bitno koristi li se prostor zakonito ili nezakonito, koristi li se prostor s nekakvom pravnom osnovom ili bez nje. Ono što je bitno u praksi Europskog suda za ljudska prava je da postoji ta dostatna i trajna povezanost određene osobe s određenim prostorom, a da li je netko tamo bespravno ili s valjanom pravnom osnovom je od irelevantne važnosti.

Ono što se ne smatra domom u praksi Europskog suda za ljudska prava bila bi imovina u kojoj podnositelj nikada nije ili gotovo nikada nije stanovao ili nije stanovao određeno dulje vrijeme. Kasnije ću spomenuti jednu presudu u kojoj je bila presuda Blečić protiv Hrvatske gdje je određena osoba duže vrijeme izbivala iz svog stana. U tom slučaju i Europskog suda za ljudska prava je rekao da ne postoji ta dostatna i trajna povezanost te osobe s tim domom iako je ta osoba imala i stanarsko pravo i stanovala je prije toga duži niz godina u tom prostoru. Sama mogućnost da bi se naslijedila određena imovina također ne predstavlja dovoljno konkretnu vezu. Pod pojmom doma ne može se smatrati namjera da se gradi kuća ili nekakav prostor za stanovanje, da se posjeduje građevinsko zemljište, pa čak i ako određena osoba vuče porijeklo s određenog područja.

Kako Europski sud za ljudska prava vidi da se može miješati u nečije pravo na dom? Odbijanje zahtjeva raseljenih osoba za vraćanje u njihove domove. Tu već i Hrvatska može imati dosta sličnih slučajeva gdje bi se to moglo pojavljivati. Pretraga kuće ili stana u kaznenopravnom smislu. Kaže se da miješanje predstavlja već samo davanje naloga da se netko mora iseliti iz tog prostora i nije neophodno da dođe do stvarnog iseljenja određene osobe. U praksi Europskog suda za ljudska prava u odnosu na Republiku Hrvatsku kao načini miješanja utvrđene su štetne imisije, prekomjerna buka iz kafića predstavlja povredu ili miješanje u pravo na dom određene osobe.

Prema članku 8. Konvencije države članice, pa tako i Hrvatska, ima određene negativne i pozitivne obveze. Negativne obveze da se suzdrži od bilo kakvih miješanja, uplitanja ili nasrtanja u bilo kakva prava pojedinca. S druge strane pozitivna je da država mora uspostaviti jedan pravni, zakonski okvir koji pruža djelotvornu pravnu zaštitu. Naravno, postoji i proceduralni, postupovni aspekt da se moraju prikladna pravna sredstva se primjenjivati u svakom sudskom postupku u kojem se stranka poziva na povredu prava na dom. Kad govorimo u svakom postupku, onda se tu misli na parnični, kao i na ovršni postupak.

Da bi se moglo odgovoriti na pitanje da li je to miješanje u nečije pravo na poštovanje doma bilo opravdano ili ne, Europski sud za ljudska prava je utvrdio

test razmjernosti, proporcionalnosti, gdje se zapravo treba odgovoriti na tri temeljna pitanja. Prvo pitanje da li je samo miješanje bilo utemeljeno na zakonu. Drugo, da li je to miješanje bilo usmjereno na postizanje legitimnog cilja. Treće pitanje, da li je miješanje bilo nužno u demokratskom društvu. Na bilo koja od ovih pitanja negativni odgovor znači povredu Konvencije. To zapravo znači da ako na prvo pitanje imamo negativni odgovor, već na tome pada cijela priča i utvrđuje se da je došlo do povreda prava na dom i potpuno je jasno kojem pravu treba dati prednost.

Kada govorimo o pravu na dom kao ustavnoj kategoriji onda u čl. 34. st. 1. Ustava se govori o nepovredivosti doma. Moram priznati kada god sam to iščitavao ranije uvijek mi je to bilo veza prema kaznenoj grani sudova. Dakle, ne smije nitko ući u tvoj dom, ne smije obaviti pretrage tvog doma bez da zato ima odgovarajući nalog. S vremenom se to počelo širiti i na građansku granu, na civilne predmete. Nije mi teško priznati, ali praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske je u potpunosti usklađena s praksom Europskog suda za ljudska prava. U tom dijelu su potpuno identična shvaćanja o tome što se smatra domom, kada dolazi do miješanja i kojem pravu treba dati prednost.

Kada govorim kojem pravu treba dati prednost, najčešće u parnicama imamo sukob između dva ustavna prava. S jedne strane imate pravo vlasništva kao ustavno pravo. S druge strane imate pravo na dom također kao ustavno i konvencijsko pravo. S druge strane i pravo vlasništva je konvencijsko pravo jer vas štiti Protokol 1. uz Konvenciju. Ono što je bitno da sudovi moraju poštivati odluke Ustavnog suda.

Prema mojim saznanjima Ustavni je sud već godinama provodio detaljnu edukaciju svojih djelatnika o praksi Europskog suda za ljudska prava i praksi suda u Luxembourg. Nisam siguran da takva detaljna edukacija postoji za redovne sudove jer se tu edukacija svodi na to kakve mi sudove na nivou Europske unije imamo i kako je organizirana Europska unija. Ono što mi na redovnim sudovima nismo dobili ili ne u dovoljnoj mjeri, da se suci educiraju u duhu Konvencije i u duhu prakse Europskog suda za ljudska prava i Suda Europske unije u Luxembourg.

Gdje mi imamo u praksi najčešće problem između ta dva ustavna prava? To je najčešće u parnicama radi ostvarivanja zahtjeva vlasnika ili pretpostavljenog vlasnika protiv posjednika nevlasnika. U pravilu s jedne strane imamo vlasnika koji zahtijeva povrat nekakve stvari, prostora u svoj posjed od osobe koja taj prostor koristi bez pravne osnove. Naravno da se tu uvijek javlja problem kojem pravu dati prednost. Da li dati prednost pravu vlasništva ili ne. Često znamo reći da je pravo vlasništva temeljno ustavno pravo, najjače stvarno pravo ili dati prednost pravu na poštovanje doma. Kasnije ću reći kako to sudska praksa za sada rješava. Ono što posjednik, nevlasnik koji koristi određeni prostor ima mogućnost istaknuti prigovore, one klasične prigovore u smislu Zakona o vlasništvu koji sprečavaju, zaustavljaju, ukidaju pravo vlasništva. Mogu istaći i samostalni prigovor prava na poštovanje doma. Bilo da je taj prigovor samostalno istaknut, bilo da je taj prigovor istaknut s nekim od prigovora iz članka 163. Zakona o vlasništvu.

Nema nikakve dileme da je prigovor pravo na poštovanje doma materijalnopravni prigovor. Budući je to materijalnopravni prigovor onda u smislu odredaba ZPP-a bi sve činjenice koje upućuju na takav prigovor trebale biti iznese u prvostupanjskom postupku. U drugostupanjskom postupku se više činjenice kojima bi se opravdavalo prigovor ne bi mogle iznositi. Govorim o činjenicama. Ne govorim o formalnom iznošenju prigovora. Nisam spomenuo da Europski sud za ljudska prava kada govori o ovom prigovoru on govori da taj prigovor može biti istaknut kao samostalan prigovor, ali može biti istaknut i kao prigovor u biti. Dakle, dovoljno je da si taj prigovor istaknuo u činjenicama koje si istaknuo pred prvostupanjskim sudom iako formalno nisi rekao – ja izjavljujem taj i taj prigovor. Ponavljam, da li je nešto dom ili nije dom je činjenične naravi. Ono što se traži je ta dovoljno jaka i stvarna i trajna povezanost određene osobe s određenim prostorom.

Pojam doma ne treba miješati s pojmom nekretnine iz čl. 9. Zakon a o vlasništvu. Kad bi rekli pojam nekretnine da je to katastarska čestica i to treba zabraniti. To može biti dio katastarske čestice koji netko koristi kao svoj dom. Može biti dio stana, dio poslovnog prostora koji netko koristi kao svoj dom. Ovaj prigovor u biti prema onome što je u jednome trenutku napisala naša zastupnica pred Europskog suda za ljudska prava taj prigovor u biti su rečenice – to je moj dom, nemam kuda ići, završit ću pod mostom, na ulici. Međutim, Ustavni sud je rekao da je taj prigovor u biti istaknut i ako kažem – ja taj stan koristim 35 godina. Sama ta činjenica da sam takvu činjenicu istaknuo da stan koristim 35 godina za Ustavni sud Republike Hrvatske je bilo dostatno da se zaključi da je taj prigovor istaknut, što onda podrazumijeva obvezu prvostupanjskog suda da provede test razmjernosti, test proporcionalnosti sa svim ranije navedenim pitanjima na koja treba dati odgovor.

Moj je prijedlog prvostupanjskim sucima koji prvi dolaze u doticaj s takvom vrstom predmeta da zaista primjenjuju ono što je pokojni profesor Triva pisao i govorio u svojim udžbenicima, a to je da se primjenjuje načelo otvorenog pravosuđenja. Ako je nekome suspektno da li je takav prigovor istaknut ili ne, mislim da ne bi trebao biti problem da se postavi dodatno pitanje stranci ili njegovu punomoćniku je li on takav prigovor istaknuo ili ne.

Problem nastaje kad predmet ode na viši sud kad mi više o činjenicama nemamo mogućnost uopće raspravljati. Činjenice su one koje su iznesene pred prvostupanjskim sudom. Na sastanku drugostupanjskih sudova 2015. godine u Šibeniku bilo je jasno rečeno da ovaj prigovor može biti sadržan u činjeničnim navodima. Ako imate u prvostupanjskom postupku situaciju da se traži nečije iseljenje, a u tom postupku tuženik rekao – ja tu stanujem 20, 30 godina u tom prostoru. Sama ta činjenica bi trebala biti signal prvostupanjskom sucu da on mora o tom prigovoru prava na poštovanje doma provesti test razmjernosti.

Drugo je pitanje kako će taj test razmjernosti završiti i kojem će se pravu dati prednost. To je sasvim drugo pitanje, ali ako bi se to napravilo omogućilo bi se, prvo da se u žalbenoj fazi postupka stranka kojoj takav prigovor nije prihvaćen na to žalila, a omogućilo bi se i drugostupanjskom sudu da se na takav prigovor može jasnije očitovati pozitivno ili negativno i ne bi dolazilo do nepotrebnog ukidanja i vraćanja na ponovno suđenje.

Obzirom na novu koncepciju parničnog postupka koju imamo od 2011. godine s prethodnim postupkom i glavnom raspravom i činjenicom da su u fazi prethodnog postupka morale biti iznesene sve činjenice koje bi se u dokaznom smislu provodile na glavnoj raspravi, postavilo se pitanje u kojoj bi se fazi takav prigovor mogao istaknuti. Ono što sam vidio u odlukama koje sam analizirao, a prošao sam 30- 40 odluka koje su se bavile prigovorom prava na dom, sudska praksa nekako ide u pravcu da ako je ovaj prigovor istaknut i u fazi glavne rasprave, da onda prvostupanjski sud treba u tom prigovoru provesti test razmjernosti.

Vrlo je teško u pojedinim situacijama utvrditi da li je zaista taj prigovor istaknut. Reći ću vam jedan jučerašnji primjer, vrlo svjež. Imate odgovor na tužbu gdje privatni vlasnik traži iseljenje privatne osobe iz stana u kojemu je nekada bio zaštićeni najmoprimac. Zaštićeni najmoprimac je umro. U ugovoru nije navedeno da s njim netko stanuje u tom stanu i za to nema nikakvih dokaza. Tuženica ne stanuje na toj adresi, ima drugu adresu, ali tvrdi da ima jedino taj stan i koristi jedino taj stan. Sada smo došli u dilemu. Da li je taj prigovor sadržan ili nije sadržan u njezinoj tvrdnji da ona jedino ima taj stan. Kod toga se niti prvostupanjski sud, niti drugostupanjski sud nisu uopće bavili pitanjem prava na doma, a nama se u revizijskoj fazi postupka sada otvara pitanje da li je taj prigovor trebalo raspraviti prije ili nije. Zato i kada sam s odvjetnicima raspravljao, mislim da nije nikakav problem jer ako odvjetnici zastupaju svoje stranke da li da taj prigovor se istakne i činjenično i u formalnom smislu i da nema nikakve dileme je li taj prigovor istaknut ili nije istaknut. Dakle, ovo je moj stav. Ne mogu reći da je to stav Vrhovnog suda o ovome. Mislim da je to materijalnopravni prigovor, a neki materijalnopravni prigovori se mogu iznositi i u fazi glavne rasprave po ZPP-u.

Što se tiče testa razmjernosti taj test razmjernosti bi trebalo provoditi prvostupanjski sud. Ako ga je prvostupanjski sud propustio učiniti, onda bi to trebao napraviti drugostupanjski sud po istim principima kao i Europski sud za ljudska prava. Ono što mi se čini da kada imamo sukob prava vlasništva s jedne strane i prava na poštovanje doma s druge strane, onda bi na tužitelju - vlasniku bio teret dokaza da je miješanje bilo opravdano i da je prisilno iseljenje nužno. To je taj legitimni cilj koji se tu ostvaruje, a na tuženiku bi trebao biti teret dokaza da se to radi o njegovom domu i da je time što se traži je zapravo došlo do miješanja. U praksi se ne radi do kraja razlika između toga na kome je teret dokaza. U jednom slučaju nedavno, Ustavni sud je sam proveo test razmjernosti. Radilo se o sukobu dva privatna prava. Privatno pravo vlasništva s pravom na poštovanje doma. U tom slučaju je dana prednost pravu vlasništva.

Daljnje je pitanje može li se prigovor prava na dom po prvi put istaknuti u žalbu ili reviziji. Ako bi ta činjenica prvi puta bila istaknuta u žalbenoj fazi, radilo bi se o novoj činjenici koja se više ne bi mogla iznositi u žalbi i kao što se ne bi mogla iznositi u žalbi ne bi se mogla iznositi niti u revizijskoj fazi postupka.

U jednoj odluci je Ustavni sud ovo moje stajalište malo doveo u pitanje jer je u tom predmetu prigovor prvi puta istaknut u žalbi u smislu da ta žena stanuje u

tom prostoru 35 godina sa svojom obitelji. Drugostupanjski sud se na takav žalbeni nalog nije uopće očitovao, a Ustavni sud je ukinuo obje nižestupanjske odluke i predmet vratio ponovno suđenje. Moram priznati da mi nije jasno kako je mogao prvostupanjski sud o nekakvoj činjenici raspravljati, kad ta činjenica nije bila iznesena. Dakle, stranka je ta koja tu činjenicu mora iznijeti. Ne može sud sam iznositi činjenice. Bilo tužiteljska bilo tužena strana. Oni su vjerojatno u toj odluci smatrali da već sama činjenica da je gospođa rekla – ja tamo stanujem dugi niz godina – da je možda istaknuta činjenica u prethodnom postupku pa već radi toga došlo do ukidanja odluke.

Pravno shvaćanje o ovom pitanju je Vrhovni sud zauzeo u odluci Revx-1050/12. U tom predmetu bila je podnesena izvanredna revizija jer je bilo postavljeno pitanje da li je sud koji je odlučio povodom tužbe tužitelja države (osobe javnog prava) dužan prilikom donošenja odluke temeljem čl. 8 Konvencije ispitati da li je miješanje (iseljenje) bilo nužno i da li je prihvaćanje tužbenog zahtijeva razmjerno legitimnom cilju kojem se teži. Kao razlog važnosti se podnositelj pozvao na presudu u predmetu Europskog suda za ljudska prava Orlić protiv Hrvatske i u tom predmetu je rečeno od strane Vrhovnog suda da se tuženik u biti pozvao na pravo na dom time što je istaknuo da se u stanu nalazi od 1991. godine. Ta činjenica da se on u stanu nalazi od 1991. godine, sama po sebi predstavlja dostatnu i trajnu povezanost određene osobe s određenim prostorom. Tu je zauzeto shvaćanje da kada se revident pozvao na pravo na dom iz članka 8. Konvencije da je onda nužno provesti test razmjernosti. Nakon te odluke Vrhovnog suda praksa drugostupanjskih sudova je zapravo krenula u skladu s ovom odlukom Vrhovnog suda i zapravo tamo gdje nije proveden test razmjernosti upućuje se na provođenje tog testa.

Kojem pravu ćete dati prednost? To je opet činjenično pitanje. Sve ovisi o okolnostima slučaja kojega imate pred sobom. Mi smo imali na Vijeću jučer situaciju gdje je tuženik u zadnjih pet godina prodao dvije svoje nekretnine. Radilo se o dva neuseljena prostora. Jedan prostor je prodan za 20.000 eura, a drugi za 50.000 maraka. Da li ta činjenica da je on dobio 50.000 eura za svoje nekretnine predstavlja činjenicu koja ga sprečava da se poziva na pravo na dom ili je li te novce trebao iskoristiti da riješi svoje stambeno pitanje. U jednom drugom predmetu sama činjenica da je netko dobio nasljedstvo od 20.000 eura u Zagrebu ne osigurava dom. Možda bi u Slavoniji to bilo dostatno. Potpuno su različiti kriteriji koje tu možete koristiti.

Najteže pitanje koje se pojavljuje je pitanje na pravo poštovanja doma u ovrsi. Pitanje koje se meni postavlja, a ima nekih odluka koje su protiv ovoga što sam napisao. Vi vodite parnicu za nečije iseljenje i dođete do pravomoćne presude da se on mora iseliti iz tog prostora. Sada se postavlja pitanje da li u ovrsi za ispražnjenje se on može ponovno pozivati na pravo na dom ili ne. Meni se čini da ne, jer o tom pravu na dom trebalo raspraviti u parnici iz koje potječe ovršna isprava.

S druge strane u ovrsi radi prisilnog ostvarenja tražbine gdje nemamo takvu prethodnu odluku za iseljenje, sasvim sigurno se stranka može pozvati na pravo na dom i tada će se u ovrsi stranku uputiti na parnicu radi nedopustivosti

ovrhe i u toj parnici će biti proveden test razmjernosti i o prigovoru prava na poštovanje doma odlučiti.

Neki dan dobio jednu odluku od kolegice s Ustavnog suda i još je na engleskom jeziku, gdje je rečeno da kada imamo ovakvu ovrhu radi prisilnog ostvarenja novčane tražbine gdje je netko založio svoju nekretninu, a onda mu je propao posao da zapravo Europski sud nije prihvatio njegov prigovor prava na dom. Radi se o predmet Vrzić protiv Republika Hrvatska iz lipnja 2016. godine.

Ponavlja, da ako se vodi prvo parnica radi iseljenja i dobije se pravomoćna presuda, a nakon toga se provodi ovrha takve presude, da se tada ne bi smjelo dopustiti da se ponovno otvara to pitanje u fazi ovrhe jer se o tome trebalo raspraviti u ranijoj fazi postupka.

Posljednja Novela OZ-a, navodno je u pripremi nova, uvela je ove dvije stvari kao zaštita ovršeniku. Jedno je da ovršenik ima pravo još godinu dana stanovati u nekretnini koja se prodaje ako je to tražio u vrijeme kada se donijelo rješenje o ovrsi i ovo drugo da se neće prodati nekretnina ako ima novac da namiri tražbinu. To su bespredmetne odredbe. Te odredbe su glupe. Drugo ne mogu reći. Ne znam zašto su tamo stavljene i ne predstavljaju nikakvu stvarnu zaštitu ovršenika. Da ovršenik ima novac vjerojatno bi platio dug. Netko tko će u ovrsi kupiti neku nekretninu trebao bi se s ovršenikom koji gubi nekretninu dogovoriti da mu taj ostane u kupljenoj nekretnini još godinu dana i to po tržišnoj najamnini.

Koristim priliku, ovo ide malo van teme. Čini mi se da bi FINU trebalo izbaciti iz ovršnog postupka. Ona nema što raditi u ovršnom postupku. To je postupak u kojem se odlučuje o pravu stranaka. To je posao za sud, a ne za FINU. Po mojim podacima od kada se krenulo u elektroničku javnu dražbu provedeno je oko 800 dražbi od toga je svega 45 ili 50 dražbi uspješno završeno. To znači da je u godinu danu putem FINE s uspjehom prodano 50-aka nekretnina. Ako je u tome stvar onda je ovo novo rješenje koje se sada predlaže da država ako netko izgubi pravo na svoju nekretninu, jedini dom, da država osigura socijalni smještaj, čini mi se da to predstavlja bolje rješenje. smještaj.

Kako postupaju redovni sudovi i kojem pravu daju prednost, u sukobu prava vlasništva i prava na poštovanje doma. U pravilu ako s jedne strane imate državu, centralnu, lokalnu, pravnu osobu kao vlasnika nekakvog prostora i s druge strane imate nekakvu osobu koja se pozove na pravo na dom, daje se prednost pravu na dom. Zbog čega? Da li će Grad Zagreb dati Janku ili Marku koji tamo treba stanovati svejedno je. Netko će u tom prostoru biti. I Marko i Janko trebaju plaćati najminu.

Međutim, ako se pojavljuje sukob između privatnog vlasnika, prava vlasništva privatnog vlasnika i prava na poštovanje doma onda taj uteg nekako ide prema pravu vlasništva. Europski sud za ljudska prava je čak u nekim svojim odlukama i u ovim privatno pravnim odnosima dao prednost pravu na dom u odnosu na prava vlasnika. Kako će sudska praksa dalje u cijeloj ovoj stvari ići to ćemo vidjeti. Hvala vam na pažnji.

J. Barbić: Zahvaljujem kolegi Kontrecu na vrlo sistematičnom, izvrsnom izlaganju iz kojega se odmah može vidjeti gdje su ključni problemi u ostvarivanju prava na dom. Mislim da će to olakšati daljnju raspravu. Očekujem vaša razmišljanja i pitanja za kolegu Kontreca. Izvolite.

M. Trkanjec, odvjetnički vježbenik, Hanžeković & partneri d.o.o.:

Čast mi je što mi se pružila prigoda opet slušati Vaše predavanje. Imao sam priliku i ljetos nazočiti Vašim predavanjima za pravosudni ispit. Prvo pitanje koje bih Vam postavio tiče se odnosa između prava vlasništva i prava na dom. Drugo je pitanje odnosa vjerovnika i dužnika, odnosno potraživanja nekog vjerovnika spram dužnika koji nema dovoljnu količinu materijalnih sredstava da podmiri svoje obveze. S obzirom da je stvarno pravo dio građanskog prava, muči me zašto u odnosu između prava vlasništva i prava na dom, neovisno o tome što govorimo o dvije ustavne kategorije, se prednost daje pravu vlasništva u odnosu na pravo na dom fizičke osobe, a recimo u određenim situacijama se ne daje vjerovniku. Nadalje, govorili smo o isticanju činjenica. S obzirom da sam odvjetnički vježbenik više od godinu dana, mogu reći kako su prigovori protiv rješenja o ovrsi vrlo često dosta paušalni, a navodi poput: „...to je moj dom, ja tu živim 30 godina...“ itd., vrlo su česti. Kada bi se raspravljalo o svakom takvom prigovoru, pitanje je koliko bi svi ti postupci trajali, jer i ovako traju nedopustivo dugo, tako da bi pravo na suđenje u razumnom roku bilo ozbiljno dovedeno u pitanje. Nadalje, zašto bi se uopće o takvom prigovoru raspravljalo bez ikakvog dokazivanja? U svakoj parnici morate dokazati one činjenice koje ste istaknuli. Tužitelj, napose u postupcima male vrijednosti, već u tužbi mora iznijeti sve dokaze kojima potkrepljuje istaknute činjenice. S druge strane, raspravljanje o tim prigovorima, bez ikakve obveze dužnika da ih potkrijepi relevantnim dokaznim sredstvima, dovodi dužnika u prednost pred vjerovnikom.

D. Kontrec:

Nisam sada na pravosudnom ispitu. Mogu se s Vama složiti da nema tu nekakvog racionalnog razloga zbog čega se u odnosu prava vlasništva i primjena prava na dom daje ponekad prednost u takvom odnosu vlasniku, a kod vjerovnika i dužnika se to tako ne radi. Iako kada govorimo s pozicije vjerovnika, vjerovnik ima neku tražbinu i ta tražbina je njegovo vlasništvo pa se također može govoriti o tome da li imam vlasništvo na svojoj tražbini. Vrlo vjerojatno je razlog tome jedan stav prakse da u situacijama kad imate vjerovnika i dužnika vrlo često se radi o dugovima koji su s kamatama rasli do nekakvih neslučenih visina, da je netko uzeo kredit pod ne znam kakvim uvjetima i da se onda ta stvar malo drugačije gleda. Nekakav drugi racionalniji razlog teško Vam mogu reći. Što se tiče Vaših navoda, naravno, da bi svaka strana u parnici dokazati činjenice koje onda iznosi. Međutim, ako gledate praksu Europskog suda za ljudska prava, onda je ona takva kakvu sam Vam izložio, da li je ona nama prihvatljiva ili ne, to je drugo pitanje. Sjetio sam se dok sam kod akademika Barbića polagao ispit prije puno godina i da smo učili da ono što piše u zakonu je svetinja. To je zakon. Kad smo studirali pravo učili smo kao legalisti. Dakle, ono što piše u propisu moramo primijeniti. Europski sud za ljudska prava ponekad sudi na način da ti ne znaš zašto je on u pojedinom slučaju tako presudio. Međutim stvara praksu koju mi moramo akceptirati i tumačiti konvencijska prava u duhu odluka Europskog suda.

Ono što bi trebalo, to govorim i odvjetnicima, da kad odvjetnik zastupa stranku u takvoj parnici da tada ne bi smjelo biti dileme je li prigovor prava na poštovanje doma iznesen ili ne.

Idete u ovrhu vjerodostojne isprave. Dostatno je da u prigovoru protiv rješenja na temelju vjerodostojne isprave stranka kaže – nisam dužan. Cijela priča će završiti u parnici, a u parnici ćemo vidjeti tko će što uspjeti dokazati.

Nisam niti jednom riječju rekao kojem pravu bi trebalo dati prednost. Tvrdim cijelo vrijeme da je svaki slučaj za sebe. U svakom konkretnom slučaju treba procjenjivati koje pravo ima prednost. Kada gledam ovu situaciju da je netko prodao svoje nekretnine i za to dobio 50.000 eura, zašto bi on bio u nečijem stanu bez pravnog osnova kada je on ne mogao, nego morao riješiti svoje stambeno pitanje i izaći iz tuđeg stana. Drugo je pitanje da li on ima pravo koristiti taj stan kao zaštićeni najmoprimac. Za to ima pravo na posebnu zaštitu. Mogao je tražiti sklapanje ugovora i sve ostalo. To nije to pitanje. Suci trebaju primjenjivati ono što piše u ZPP-u. Ništa izvan toga. U ZPP-u potpuno jasno piše tko treba koju činjenicu dokazati i kad se smatra da je određene činjenica dokazana. Kad bi se primjenjivao samo ZPP ne bi trebalo biti problema, a pogotovo ne bi trebali postupci trajati desetak i više godina.

M. Bratković:

Čini mi se da bi u pogledu isticanja prava na zaštitu doma trebalo razlikovati dvije situacije: 1. kad ovršni postupak slijedi nakon kontradiktornog (parničnog) postupka i 2. kada se on, što nije rijedak slučaj u praksi, pokreće na temelju drugih ovršnih isprava kao što su solemnizirana privatna isprava, javnobilježnički akt i sl. U prvoj situaciji, kada je proveden parnični postupak u kojem je stranka zaista imala priliku iznijeti činjenicu i pozvati se na svoje pravo na zaštitu doma te je donesena pravomoćna sudska presuda, ovršni postupak više ni u kom slučaju ne bi smio biti postupak u kojem bi se činjenica koja bi implicirala pozivanje na zaštitu prava na dom mogla ponovno isticati. Nešto je veći problem s tim u vezi u drugoj situaciji, kada se ovrha provodi na temelju ovršnih isprava koje nisu posljedica ranijeg kontradiktornog postupka. Ovršni postupak kao egzekucijski postupak nije prilagođen isticanjima prigovora o kojima se kao spornima treba raspravljati u parnici. I u tom pogledu treba iznaći bolje rješenje od toga da se unutar ovrhe koja bi trebala biti egzekucijski postupak raspravlja o činjenicama o kojima nismo ni imali prilike raspravljati u parnici. Ovršni postupak nije pravo mjesto za to. Koliko sam shvatio iz prakse Europskog suda za ljudska prava, taj sud inzistira da se prije svega u parnici primjenjuje načelo razmjernosti. Očito to u Hrvatskoj nije tako pa imamo često situaciju da se u ovrsi više raspravlja negoli provodi.

D. Kontrec:

Apsolutno ću se s Vama složiti, ne zato jer smo iz istog kraja, nego zato jer je zaista tako.

A. Maganić:

Mi smo nedavno imali skup u HAZU na ovu temu. Ovih dana očekujem i knjigu s tog Okruglog stola. Mislim da je ta tema vrlo zanimljiva, ali je bitno i pitanje pravnog sustava u okviru kojeg se o toj temi razgovara. Glavni problem koji u Hrvatskoj nemamo riješen je pitanje socijalnog stanovanja. U sustavima koji dobro funkcioniraju i u kojima postoje socijalni stanovi, pravo na dom nije tako

učestali problem. S druge strane, postoji pritisak od strane Europske unije i Europskog suda za ljudska prava te problem vezanosti za shvaćanja Europskog suda za ljudska prava. Mi se nismo dotaknuli teme koja se tiče ponavljanja postupka u svezi s presudom Europskog suda za ljudska prava i pravnog shvaćanja koje obvezuje naše sudove kad Europski sud za ljudska prava ustanovi povredu prava na dom te povratka tog postupka na naše sudove koji bi imali zadatak otkloniti tu povredu. To je jedan skliski teren koji, čini mi se, da će predstavljati za naše sudove čak i veći izazov nego pitanje isticanja prigovora prava na dom u parničnom i ovršnom postupku. S tim problemima će se sudska praksa već nekako nositi. Bojim se da ostaje veliki problem vezanosti naših sudova za pravna shvaćanja Europskog suda za ljudska prava. Mi govorimo o noveli Zakona o parničnom postupku iz 2016., o uvođenju sustava precedenata oglednim postupcima, a naši su sudovi već vezani za revizijska shvaćanja Vrhovnog suda, pa za pravna shvaćanja Ustavnog suda, pa za pravna shvaćanja Europskog suda za ljudska prava. Prema tome, mi ne smijemo zaboraviti da naši sudovi moraju znati što znači vezanost uz pravna shvaćanja. Osim toga, postavljam sljedeće pitanje odnosno dajem komentar. Riječ je o slučaju Brezec protiv Hrvatske. U svom radu koji je dio knjige o pravu na dom koja uskoro treba izaći, bavila sam se praksom Europskog suda za ljudska prava u svezi s povredom prava na dom u odnosu na Republiku Hrvatsku. Presuda Brezec protiv Republike Hrvatske čini mi se da više nego bilo koja druga presuda pokazuje u kojoj mjeri odluke Europskog suda za ljudska prava mogu utjecati na domaći pravni poredak. Tako Europski sud za ljudska prava zapravo ne zanima kako stvari funkcioniraju u domaćem nacionalnom sustavu, već samo je li udovoljeno pretpostavkama koje se smatraju nužne za prosuđivanje te povrede. U tom predmetu riječ je o hotelu u Mlinima u kojem su radnici hotela za vrijeme dok je to bilo društveno vlasništvo stanovali u određenim prostorijama koji u zakonskom smislu nisu stanovi, odnosno ne predstavljaju samostalnu cjelinu nad kojom bi uspostava etažnog vlasništva bila moguća, ali to ne znači da to nije bilo pitanje prava na dom, jer je pojam doma u praksi Europskog suda za ljudska prava znatno širi – on obuhvaća i one prostore koji nisu samostalne stambene cjeline. Gospođa Brezec se prvo pozivala na povredu prava na dom pred Europskim sudom za ljudska prava jer je novi vlasnik privatiziranog hotela Mlini zatražio njezino iseljenje iz tih prostorija. Europski sud za ljudska prava je ustanovio da je riječ o povredi prava na dom neovisno o tome što je ona u međuvremenu kupila vlastiti stan u koji se nije preselila nego je i dalje nastavila živjeti u tim prostorijama vjerojatno očekujući da će se ustanoviti povreda prava na dom i da će na taj izvjestan način ušičariti, odnosno eventualno i dalje moći koristiti prostor iako objektivno ne postoji pravna osnova za korištenje i stanovanje u tom prostoru. Zapravo je strašno kada vam Europski sud za ljudska prava, unatoč takvim okolnostima slučaja, ustanovi da je povrijeđeno pravo na dom podnositelja koji se na tu povredu poziva unatoč tome što je on u međuvremenu kupio stan. Postavljam pitanje što bi se dogodilo kada bi ona nakon što je donesena presuda Europskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena povreda konvencijskog prava (prava na dom), u povodu prijedloga za ponavljanje postupka u svezi s presudom Europskog suda za ljudska prava pokrenula postupak pred hrvatskim sudom, s obzirom na to da imamo odluku u kojoj je Europski sud za ljudska prava utvrdio povredu prava na dom te da ju ta presuda ovlašćuje da traži izmjenu odluke suda koji je odlučio o njenom

iseljenju i povratak u prostorije i kojima je u okviru toga hotela živjela i stanovala, hotela koji je bio u društvenom vlasništvu i koji je u međuvremenu postao privatno vlasništvo. To je pitanje problem odnosa između prava vlasništva i prava na dom. Međutim, pitanje vezanosti naših sudova za pravna shvaćanja koje je Europski sud za ljudska prava zauzeo u svojim odlukama, može zakomplicirati slučaj u kojem je primjerice nešto što je postalo privatno vlasništvo u međuvremenu razrušeno. Kako ćete vi osobi koja se poziva na svoje pravo, pravo na dom utvrđeno u odluci Europskog suda za ljudska prava u postupku pred nacionalnim sudovima udovoljiti njezinom zahtjevu, ako doma više nema? Bojim se da to neće biti moguće. Zgodno je bilo rečeno da je Ustavni sud ispunio svoju zadaću time što je u svojim odlukama prihvatio sve kriterije na kojima Europski sud za ljudska prava inzistira, osobito proveo test razmjernosti. Za mene to ima sasvim drugačiji prizvuk, jer Ustavni sud s obzirom na poziciju koju Europska konvencija u hijerarhiji pravnih propisa ima, ima prostora postupiti na drugačiji način, s obzirom na ta da je Ustav po svome rangu iznad Europske konvencije kao međunarodnog ugovora. Stoga bi više voljela da je Ustavni sud pronašao neki od načina na koji će se nositi s odlukama Europskog suda za ljudska prava, da ne mora biti njihov glasnogovornik i da ima svoje razloge zbog kojih smatra da tu stvar treba riješiti na drugačiji način. Prednosti prakse Europskog suda za ljudska prava su brojne – primjerice postulati pravičnog suđenja, udovoljavanje određenim zahtjevima koji se tiču obiteljskog života i sl. Naravno, dobro da smo pokušali i da dalje pokušavamo udovoljiti tim zahtjevima. Ipak, ne dopada mi se kada ta načela idu na uštrb vlastitog nacionalnog pravnog sustava i kada ne pronalazimo odgovore za njih u svom vlastitom dvorištu.

D. Kontrec:

Ovo što ste sada rekli mogu se složiti s tim. To je problem. Problem je kako će se nekakva odluka u smislu ponavljanja postupka kod nas reflektirati. Međutim Europski sud za ljudska prava nije samo u ovom području otvorio određena pitanja.

Imate sada situaciju stjecanje prava vlasništva na nekretnini koja je bila u društvenom vlasništvu. Da li se računa u rok dosjelnosti i vrijeme dok je nekretnina bila u društvenom vlasništvu. Europski sud je donio presudu u predmetu Trgo protiv Republike Hrvatske koja je probila to shvaćanje. U lipnju ove godine donijete su dvije nove presude koje to shvaćanje ponavljaju. Mi smo do sada imali čvrstu sudsku praksu i zakonodavna rješenja da se vrijeme ako je nekretnina bila u društvenom vlasništvu da rokovi počnu teći tek od 8. listopada 1991. godine. Međutim, nakon treće odluke Europskog suda za ljudska prava postavlja se pitanje što mi možemo u toj situaciji napraviti. Vrlo vjerojatno se otvara jedna nova kutija koja zahtijeva promjenu određenih shvaćanja. Da li je to dobro ili nije o tome bi se dalo raspravljati. Na početku sam rekao da neka shvaćanja Europskim sudom za ljudska prava meni kao legalisti nisu odmah prihvatljiva, pa je potrebno neku odluku pročitati i više puta. Da li se tu radi o tome da se neki stavovi gube u prijevodu ili se radi o utjecaju anglosaksonskog prava, sve je to moguće.

U situaciji koju ste spomenuli gdje imamo pravo na dom, gdje je netko iseljen u međuvremenu iz tog prostora i dobije presudu Europskog suda za ljudska prava da je došlo do povrede prava na dom. Mi imamo sada ponavljanje

postupka. Što ćemo sada vratiti ga natrag u prostor hotela, iako je on sam kupio novi stan i u isti se uselio. Tu može zaista doći do apsurdnih situacija.

A. Maganić: Ako smijem primijetiti još jednu stvar što se tiče prakse Europskog suda za ljudska prava. Odluke Europskog suda za ljudska prava trebale bi biti samo deklaratornog karaktera. Europski sud za ljudska prava bi trebalo samo utvrđivati povrede, međutim on sve više uzima prostora tako da ne samo da utvrđuje povredu nego i predlaže, a zapravo nalaže na koji način bi se ta povreda trebala otkloniti.

J. Barbić: Rekao bih nešto u vezi s dosljednošću Europskog suda za ljudska prava. Ne možete očekivati od europskog suca da razumije društveno vlasništvo. To nismo ni mi razumjeli. Kako ćete tome sucu, školovanom i formiranom kao pravnik na temelju klasičnog građanskog prava, objasniti i očekivati da razumije da se u neko vrijeme nije moglo na taj način steći vlasništvo na nečemu što je bilo svačije i ničije. Mislim da je glavni izvor u tome.

Vladimir Rađenović; odvjetnički vježbenik:

Molio bih samo pojašnjenje, ako je moguće, pojma legitimni cilj kod testa razmjernosti.

D. Kontrec: Legitimni cilj kao pravni standard možete tumačiti na način kako odgovara onome kojega se to tiče. Legitimni cilj vlasnika je da iseli onoga tko je u njegovom prostoru bespravno. To je njegov legitimni cilj. Legitimni cilj ovoga je da ostane živjeti jer je to njegov dom.

J. Barbić: Imamo li još pitanja? Ako ovo znači da nema, molim vas da se pljeskom zahvalimo kolegi Kontrecu što nas je tako dobro uveo u raspravu.

Zahvaljujem vam što ste danas bili s nama i pozivam vas 7. prosinca na zadnju tribinu u ovoj godini sa zanimljivom temom iz područja radnog prava. Bit će riječi o primjeni jedne važne europske direktive. Do viđenja, vidimo se u prosincu.

Tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
i
Kluba pravnika grada Zagreba

BILTEN BR. 128

Voditelj Tribine i urednik
Akademik Jakša Barbić

Sadržaj:

Autorizirano izlaganje uvodničara

**Prof. dr. sc. Željka Potočnjaka,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Tema 208. tribine

**PROBLEMI PRIMJENE DIREKTIVE O KOLEKTIVNOM
OTKAZIVANJU UGOVORA O RADU
U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU
I PRAVNOJ PRAKSI**

Zagreb, 07. prosinca 2016.

**KLUB PRAVNIKA GRADA ZAGREBA
208. TRIBINA – 07. PROSINCA 2016.**

**PROBLEMI PRIMJENE DIREKTIVE O KOLEKTIVNOM
OTKAZIVANJU UGOVORA O RADU
U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU
I PRAVNOJ PRAKSI**

J. Barbić:

Dobra večer, kolegice i kolege, 208. tribina je otvorena. Danas raspravljamo o vrlo zanimljivoj temi. Na prvi pogled, gledamo li naše propise s područja radnog prava ne uzimajući u obzir europsku pravnu stečevinu, kolektivno otkazivanje ugovora o radu izgleda malo čudno. To ne treba biti čudno. O tome postoji europska Direktiva po kojoj moramo postupiti. Pitanje je sada kako po njoj

postupiti, jer moramo u skladu s njom intervenirati u naše propise a naročito kako s tom regulativom postupiti u praksi.

Kako je to otvoreno pitanje, zamolili smo kolegu profesora Željka Potočnjaka kojega svi dobro znate da nas upozna s temom *Problemi primjene Direktive o kolektivnom otkazivanju ugovora o radu u hrvatskom zakonodavstvu i pravnoj praksi*. On će nas obavijestiti što je kod nas u vezi s time novo i kako vidi što će se dogoditi i kako će nova rješenja djelovati u praksi. Kolega Potočnjak, izvolite.

Ž. Potočnjak:

Hvala. Razmišljao sam o tome da današnju prezentaciju otpočnem s jednom slikom. Međutim, nisam se mogao odlučiti o izboru slike. Jedna od ideja je bila da stavim sliku jednog malog buldožera. Zašto buldožera? Zato jer je trenutno u europskom radnom pravu jedan od većih problem pitanje restrukturiranja i otpuštanja radnika *Caterpillara*. To je onaj proizvođač velikih žutih strojeva. Oni su od 2012. godine do sada otkazali oko 30.000 ugovora o radu, pretežno u SAD. Prošle godine su predvidjeli da će od 2015. do 2018. otpustiti oko 10.000 radnika, a ove godine u ljeto zaključili su da tih 10.000 radnika neće biti dovoljno da provedu restrukturiranje. To se Europe nije puno ticalo sve do trenutka dok nisu odlučili zatvarati pogone po Europi. Tako su npr. odlučili zatvoriti pogon u Belgiji, u Valoniji koja je i tako slabije razvijeni dio Belgije. Odlučili su proizvodnju prebaciti u Francusku, u Grenoble. To značiti gubitak oko 2.200 radnih mjesta u Belgiji i tako je restrukturiranje velike američke kompanije postalo i europski problem. Radi se o masovnom otkazivanju ugovora o radu za koje je mjerodavna Direktiva 98/59/EZ o kolektivnim otkazivanjima.

U Hrvatskoj godišnje imate oko 70 slučajeva masovnih otkazivanja koja obuhvaćaju oko 7.000 radnika. Naša služba za zapošljavanje koja bi se trebala o tome brinuti, kako se meni čini, osim što evidentira te podatke ozbiljno se ni na koji drugi način time ne bavi. Nema nikakvih posebnih programa za restrukturiranja. U svemu tome malo ima europskog prava i pristupa za koje se zalaže Europska unija. Zato ću večeras govoriti o toj Direktivi i njezinoj primjeni kod nas. Polazeći od iskustva u svezi s tom Direktivom, mišljenja sam da ćemo se tek ozbiljno početi baviti primjenom europskog prava. Mi smo se do sada uglavnom bavili s više-manje formalnim prilagođavanjem, a stvarni postupak prilagodbe nas tek očekuje.

Do danas imamo nekih dvadesetak predmeta pred Sudom Europske unije. Uglavnom su to predmeti manjeg značenja, iako je za svakoga njegov predmet najvažniji. Tako su npr. javni ovrhovoditelji tužili Europsku uniju za pretrpljenu izvanugovornu štetu i spore se s njom jer nije prisilila Hrvatsku da uvede tu funkciju u skladu sa zakonom koji je prvo donesen, a onda stavljen izvan snage. Sudovi su počeli postavljati prethodna pitanja Sudu u Luxembourggu. Nažalost, neka od tih pitanja se odnose na razdoblja prije nego smo bili članovi Unije, pa ih stoga Sud Europske unije odbacuje. Ima nekih pitanja u svezi s kojima će stajališta Suda Europske unije biti jako važna, ali u svezi s njima još uvijek traje postupak koji prethodi postupku pred Sudom Europske unije. Jedno takvo pitanje se odnosi na pretvaranja kredita u švicarskim francima u kredite u eurima.

Kada je u pitanju Direktiva o kolektivnom otkazivanju mi smo je primijenili kroz odredbe članaka 127. i 128. Zakona o radu. Međutim, u svezi s tom primjenom javljaju se različiti problemi. Prvo bih spomenuo probleme terminološke naravi. Mi jednu terminologiju koristimo u Zakonu o radu, a drugu koristi službeni tekst Direktive na hrvatskom jeziku. Terminološke razlike nisu problem dok država članica osigurava primjenu direktive. Međutim, naši pravници moraju početi shvaćati da sadržaj nekih pojmova koje imamo u Zakonu o radu i drugim propisima određuje pravo Europske unije. Sadržaj tih pojmova, bez obzira što se nalaze u našim zakonima, ne određuju više naši sudovi nego ih određuje Sud Europske unije. Kada je u pitanju Direktiva o kolektivnom otkazivanju onda se to odnosi na pojmove „radnik“, „poslodavac“, „poduzeće“, „pogon“. U svezi s time meni se osobito važnim čini pitanje trebamo li u naše radno pravo u značajnijoj mjeri uvesti pojam „pogon“. Naime, po uzoru na njemačko pravo neke direktive koriste pojmove „pogon“ i „poduzeće“. Mi smo krenuli s potpuno drugačijom terminologijom i u svemu tome se prilično teško snaći i shvatiti prava i obveze koje proizlaze iz pojedinih pravnih instituta.

Od 1995. na ovamo četiri puta smo mijenjali regulativu koja se odnosi na kolektivne, masovne, otkaze. Pri tome, moram napomenuti da mi se Direktiva o kolektivnom otkazivanju čini jako prikladnom za jedno početno ulaženje u materiju vezanu za primjenu europskih direktiva općenito. Direktiva je relativno kratka. Ona ima tri materijalno-pravna članka i još tri, četiri procesno-pravne odredbe. U jednom članku su samo pojmovi. U druga dva članka su odredbe koje utvrđuju obveze poslodavca da se savjetuje s radničkim predstavnicima te da o provedenom savjetovanju i situaciji masovnog otkazivanja obavijeste nadležno tijelo javne vlasti. Međutim, kada pogledate praksu te Direktive onda vidite da za svaki od tih pojmova imate po nekoliko presuda Suda u Luxembourgu koja s jako velikom preciznošću određuje sadržaj tih pojmova. Za neke od osoba za koje naši zakoni propisuju da nisu u radnom odnosu, npr. kada se radi o osobama na stručnom osposobljavanju bez zasnivanju radnog odnosa, Sud Europske unije kaže da se u pogledu primjene te Direktive te osobe smatraju radnicima. Za nas članovi uprave društva s ograničenom odgovornošću mogu i ne moraju biti u radnom odnosu. Isto tako kada su u pitanju članovi uprava društava s ograničenom odgovornošću Sud Europske unije kaže da su u pitanjima kolektivnog otkazivanja oni osobe u radnom odnosu ako između njih i nekog tijela trgovačkog društva postoji odnos subordinacije, a oni nisu članovi društva i nemaju udjele u društvu u kojem su članovi uprave. Takve probleme nemamo samo mi, nego ih imaju i zemlje koje su bile prve članice Europske unije.

Tako je npr. u jednom njemačkom predmetu sporna bila primjena Direktive na likvidaciju trgovačkog društva koje je zapošljavalo 21 osobu. Od njih 21, jedna je osoba bila direktor, a druga invalidna osoba na stručnom osposobljavanju. Nijemci imaju propisano da moraju raditi programe zbrinjavanja viška radnika i postupak kolektivnog otkazivanja provoditi onda kada imaju preko 5 otkaza u pogonu koji zapošljava više od 20 ljudi. Poslodavac je smatrao da ne zapošljava više od 20 osoba jer je jedna osoba direktor, jedna je na stručnom osposobljavanju koje financira država, a dvoje ili troje su sami otkazali ugovore

o radu. Sud Europske unije je suprotno tome zauzeo stajalište da su te osobe u radnom odnosu.

Kod primjene Direktive o kolektivnom otkazivanju do Suda Europske unije dolaze uglavnom predmeti za ishod kojih su zainteresirane velike kompanije poput Fujitsua, Simensa, Rockwoola, Woolworthsa, Ethel Austina i sl. Trenutno je u tijeku spor u koji je uključen LafargeHolcim. To je najveći proizvođač cementa na svijetu. Oni imaju u Grčkoj poduzeće s tri pogona od kojih jedan žele zatvoriti. Grci im ne daju. Sada je to vrlo ozbiljna spor koji će možda značajno utjecati na razvoj tog dijela radnog prava.

Problemi restrukturiranja poduzeća ne javljaju se samo u slabije razvijenim zemljama, već i u onim najrazvijenijim. Mi doživljavamo naše probleme vrlo ozbiljno i mislimo da su oni najveći. Probleme koje imamo mi ima više-manje i cijela Europa. Ne na onoj razini na kojoj ih mi imamo, ali problemi restrukturiranja poduzeća javljaju se u svim zemljama.

Što se tiče Direktive o kolektivnom otkazivanju, to je jedna od tri direktive iz tzv. zlatnog doba europskog radnog prava. To su 70-te godine 20. stoljeća. Nakon gospodarskog oporavka koji je dogodio nakon II. Svjetskog rata tada dolazi do prve velike gospodarske krize povezane s poremećajima na tržištu nafte kao najznačajnijeg energenta. Počinje se shvaćati da osim tržišne integracije treba napraviti nešto i sa socijalnom dimenzijom Europske unije, da sve troškove restrukturiranja gospodarstva ne trebaju snositi radnici. Stoga se donose direktive od kojih se jedna odnosi na zaštitu radnika u slučaju stečaja, druga na zaštitu radnika u slučaju prenošenja poduzeća na novog poslodavca, a treća na zaštitu radnika u slučaju masovnih otkaza. Cilj tih direktiva je, s jedne strane, unaprijediti zaštitu radnika podižući ju na višu razinu, ali s druge strane i ujednačiti troškove koje u svezi s time imaju poslodavci u različitim državama članicama. U svezi s tim pitanjima mislim da kod nas postoji veliki problem s razumijevanjem koncepcije Europske unije. Europska unija znači, prije svega, integraciju tržišta. To je suština od koje se krenulo. Sve ostalo, uključujući i socijalnu dimenziju koja postaje sve važnija, je nešto što se naknadno i dodatno razvija. Osiguranje funkcioniranja unutarnjeg tržišta je nešto što je bit funkcioniranja Europske unije. Sve ostale stvari koje se događaju na neki su način povezane s funkcioniranjem tržišta.

Direktiva o kolektivnim otkazivanju donesena je 1975., a izmijenjena je 1992. godine. Izmjene iz 1992. odnosile su se, s jedne strane, na proširenje pojama „kolektivnog otkazivanja“ i na neke prestanke ugovora o radu koji do tada nisu bili uključeni. Druga promjena odnosila se zahvaćanje transnacionalnih situacija u kojima su odluke o masovnim otkazivanjima donošene od strane uprava multinacionalnih kompanija. Posljednja izmjena donesena je 2015. godine i traži da se pravila o kolektivnom otkazivanju primjene i na pomorce, koji su do sada bili isključeni iz dosega njezine primjene. Mi ćemo radi osiguranja primjene te izmjene do listopada 2017. godine morati izmijeniti Zakon o radu i Pomorski zakonik.

Direktiva poslodavcima nameće obvezu provođenja jednog relativno jednostavnog postupka prije masovnih otkazivanja. Traži od njih da se s

radničkim predstavnicima, koji mogu biti izabrana radnička vijeća ili sindikalni predstavnici, savjetuju o mogućnosti otklanjanja, smanjenja broja ili umanjenja negativnih posljedica takvih otkazivanja. Pored toga, o provedenom savjetovanju i njegovim ishodima poslodavci moraju obavijestiti nadležnu javnu vlast. Kod nas je to javna služba zapošljavanja, a i u većini drugih zemalja članica Europske unije to su javne službe zapošljavanja. Nakon te obavijesti mora postojati razdoblje od najmanje 30 dana u kojima ne smiju prestati ugovori o radu. Radi se o razdoblju „mirovanja“ prije isteka kojeg ugovori o radu ne smiju prestati.

Iako je Direktiva o kolektivnom otkazivanju donekle ujednačila zaštitu radnika u slučaju masovnih otkazivanja, ostavljena je prilično velika sloboda nacionalnim zakonodavcima pri njezinoj primjeni. Stoga različite države članice imaju različitu regulativu, a iz tih razlika mogu proizaći i prilično različiti troškovi za poslodavce. Npr. Britanci su se odlučili za primjenu Direktive na način koji prilično veliki broj masovnih prestanaka ugovora o radu isključuje iz područja njezine primjene. Osigurali su primjenu Direktive, ali izbjegavaju tzv. „*gold plating*“ kojim se podiže razina zaštite prava radnika. S obzirom da od provođenja postupka u svezi s kolektivnim otkazivanjem ovisi hoće li ili ne radnici dobiti otpremnine i kolika će biti njihova visina to se ponekad odražava i na položaj tisuća radnika. To dovodi do značajno velike razlike u troškovima restrukturiranja koje imaju poslodavci. Poslodavci su skloni da to bude ujednačeno, da ne budu u svakoj zemlji različita prava i s njima povezani različiti troškovi.

U ovom izlaganju koristim terminologiju iz Direktive, dok Zakon o radu govori o „kolektivnom višku radnika“. Mi možemo koristiti kakvu god hoćemo terminologiju tako dugo dok osiguravamo ostvarivanje onih prava i onu zaštitu koju jamči Direktiva. Direktiva traži da se predviđeni postupak provede ako poslodavac iz jednog ili više razloga, koji se ne odnose na osobu radnika, otkazuje određeni broj ugovora o radu. Pri tome Direktiva zemljama članicama ostavlja mogućnost izbora referentnog razdoblja od 30 ili 90 dana. Ako se uzme referentno razdoblje od 30 dana onda je to ili 10 ugovora o radu u pogonima koji redovito zapošljavaju više od 20, a manje od 100 radnika; najmanje 10% ugovora o radu u pogonima koji zapošljavaju više od 100, a manje od 300 radnika te najmanje 30 radnika u pogonima koji zapošljavaju 300 i više radnika. Druga mogućnost za definiranje „kolektivnog otkazivanja“, koju je izabrala Hrvatska, je referentno razdoblje od 90 dana tijekom kojeg mora doći do više od 20 radnika, a bez obzira na broj inače zaposlenih radnika. Zašto smo to napravili? Uglavnom jer se početkom 90-tih godina prošlog stoljeća, kada je pripreman prvi Zakon o radu, prva mogućnost u kojoj broj relevantnih prestanaka ovisi o broju inače zaposlenih radnika, smatrala previše složenom za tadašnji stupanj razvoja našeg radnog prava. Smatralo se da će biti teškoća pri utvrđivanju brojeva i postotaka te da je bolje da se izabere druga varijanta koja predviđa 20 otkaza u razdoblju od 90 dana, bez obzira na broj inače zaposlenih radnika.

Kod definicije „kolektivnog otkazivanja“ bitno je da se radi o djelomično negativnoj definiciji. Naime, Direktiva propisuje da se pod „kolektivno otkazivanje“ podvode otkazi koje provodi poslodavac iz razloga koji se ne

odnose na osobu radnika. Ta definicija je negativna u tom smislu da iz nje proizlazi da se razlozi za otkaz moraju nalaziti na strani poslodavca, a ne smiju biti na strani zaposlenika. Dakle, ne smije se raditi o otkazu zbog ponašanja radnika ili zbog sposobnosti radnika. Takvoj negativnoj definiciji je 1992. godine pridodan još jedan dodatak. To su tzv. „prestanci po izjednačenju“. Na temelju tog dodatka u „kolektivne otkaze“ koji dovode do pokretanja propisane procedure ubrajaju i drugi prestanci ugovora o radu iz jednog ili više razloga, a koji se ne odnose na osobu radnika pod uvjetom da postoji najmanje 5 otkaza. Moram priznati da mi je trebalo dosta vremena da shvatim pravo značenje tih odredbi. Prvo mi se postavilo pitanje imaju li obvezu uračunavanja „prestanaka po izjednačenju“ samo one države koje su odabrale referentno razdoblje od 30 dana ili i one koje su odabrale referentno razdoblje od 90 dana. Tek detaljna analiza Direktive i razloga za njezine promjene dovodi do zaključka da „prestanci po izjednačenju“ odnose na oba referentna razdoblja. Drugo, otvara se pitanje što to znači pod uvjetom da postoji najmanje 5 otkaza. I u tom slučaju tek minuciozna analiza Direktive i sudske prakse omogućava zaključak da se „prestanci po izjednačenju“ mogu dodati tek ako otkaza u užem smislu ima najmanje pet.

Kada se radi o definicijama sadržanim u Direktivi Sud Europske unije je relativno rano odlučio da je sam pojam „kolektivno otkazivanje“ pojam koji pripada pravu Europske unije, autonomni pojam prava Europske unije te da je u skladu s time taj sud ovlašten odlučivati o njegovom sadržaju. Autonomni pojmovi prava Europske unije su i u Direktivi korišteni pojmovi „radnik“, „poslodavac“, „otkaz“, „pogon“. To su sve pojmovi za koje je mjerodavno pravo Europske unije. Direktiva jedino kaže da kada su u pitanju radnički predstavnici da se oni određuju prema nacionalnom zakonodavstvu ili praksi.

Situacija „kolektivnog otkazivanja“ nastaje kada poslodavac hoće riješiti probleme s kojima se susreo na način da smanji broj radnika. Njegova obveza postoji ako su ispunjeni subjektivni kriteriji: da se radi o otkazima koje daje poslodavac, a razlozi za koje se ne nalaze u osobi radnika, te ako su ispunjeni objektivni kriteriji: propisani broj prestanaka ugovora o radu u izabranom referentnom razdoblju. Ako su ti kriteriji ispunjeni onda poslodavac o situaciji „kolektivnog otkazivanja“ mora obavijestiti radničke predstavnike. Kod nas je to radničko vijeće ili sindikat koji je preuzeo funkciju radničkog vijeća. Nakon obavješćivanja radničkih predstavnika i dostavljanja propisanih podataka poslodavac mora s njima početi pregovarati o tome kakao da se izbjegne otkazivanje, smanji broj radnika kojima će se otkazati ili da se umanje socijalne ili neke druge za radnike negativne posljedice prestanaka ugovora o radu. Cilj savjetovanja je postizanje sporazuma kojim će se urediti ta pitanja. Međutim, poslodavac nije obvezan sklopiti takav sporazum. Postoji praksa Suda Europske unije o tome kada se radničke predstavnike mora obavijestiti o masovnom otkazivanju te kada im se moraju dostaviti raspoloživi podaci. Zanimljivo je da se poslodavac u transnacionalnim situacijama, koje su danas redovita pojava, ne može osloboditi obveze savjetovanja s radničkim predstavnicima opravdavajući se da je odluku o masovnom otkazivanju donijelo nad njime vladajuće društvo. Od promjene direktive iz 1992. godine pojašnjeno je da poslodavac kod kojeg su radnici zaposleni mora čim sazna da je donesena neka strateška odluka o gašenju i smanjenju broja radnika o tome

obavijestiti radničke predstavnike. Poslodavac kod kojeg su radnici zaposleni dužan je provesti postupak savjetovanja i on je odgovoran u slučaju neprovođenja tog postupka. Dakle, pokrivene su i takve situacije.

J. Barbić: Oprostite što prekidam, koristi li se ovdje pojam poduzeća, a ne poslodavca? Poslije ću o tome nešto reći. U koncernu se smatra da su sva društva koja ga čine kao cjelina poduzeće u koncernu vladajućeg društva. Pretpostavka za to je da su objedinjena jedinstvenim vođenjem. Zato se ovdje i kaže ako vladajuće društvo u SAD želi ukinuti ovisno društvo u Belgiji, mora poštovati ono što se traži direktivom.

Ž. Potočnjak: Sama Direktiva pri definiranju „kolektivnog otkazivanja“ koristi pojam „pogon“.

J. Barbić: To je u skladu s time, poduzeće se sastoji od pogona, pogoni su dijelovi poduzeća.

Ž. Potočnjak: Potrebno je voditi računa i o činjenici da je Direktiva o kolektivnom otkazivanju dijelom vezana uz direktive kojima se uređuje obavješćivanje i savjetovanje radnicima. Mi to imamo uređeno kroz radnička vijeća. Imamo i posebni Zakon europskim radničkim vijećima. Uglavnom, prema podacima koje sam ja pronašao, kod nas postoji samo 9 podružnica stranih kompanija koje imaju svoje predstavnike u europskim radničkim vijećima. Veza s direktivama o obavješćivanju i savjetovanju s radnicima proizlazi iz činjenice da je bitni dio Direktive o kolektivnom otkazivanju obavješćivanje i savjetovanje s radničkim predstavnicima o situaciji masovnog otkazivanja. Međutim, Direktiva traži da osim poslodavaca i radnika i država bude uključena u rješavanje problema. Zato postoji i obveza obavješćivanja nadležne javne službe. Kod nas je to javna služba zapošljavanja koja bi nakon zaprimanja obavijesti morala nešto poduzeti da se problem masovnog otkazivanja riješi, smanji ili da se ublaže njegove negativne posljedice po radnike. Npr. da pomogne pri restrukturiranju poslovanja, prekvalifikaciji ili dokvalifikacijom radnika radi njihovog zapošljavanja na drugim poslovima ili kod drugog poslodavca. Radi toga je predviđen i najmanje 30-dnevni rok prije proteka kojeg ugovori o radu ne smiju prestati. Ako pojedini radnici u individualnim ugovorima o radu imaju duže otkazne rokove, onda im ugovori ne smiju prestati prije proteka tih dužih otkaznih rokova.

Direktiva o kolektivnom otkazivanju se ne primjenjuje na prestanke ugovora o radu sklopljene na određeno vrijeme, ako ti ugovori prestaju protekom vremena na koje su sklopljeni. Međutim, ako ugovori o radu na određeno vrijeme prestaju prije proteka vremena na koje su sklopljeni onda se u „kolektivno otkazivanje“ ubrajaju i takvi prestanci. Pored toga, ako država članica primjenjuje 30-dnevno referentno razdoblje u kojem se broj radnika koji aktivira obvezu obavješćivanja i savjetovanja ovisi o veličini poslodavca, onda se i radnici zaposleni na određeno vrijeme ubrajaju u broj onih koji su inače zaposleni. Isto tako, Direktiva se ne primjenjuje na državne službenike i one čiji se radni odnosi uređuju pravilima javnog prava. Do 10. listopada 2017. države članice Europske unije ne moraju Direktivu primjenjivati ni na pomorce.

Direktiva o kolektivnom otkazivanju je direktiva minimalne zaštite radnika. Dakle, države članice mogu, a veliki broj njih je to i učinio, svojim nacionalnim pravom predvidjeti višu razinu zaštite radnika za slučaj kolektivnog otkazivanja, od zaštite koju propisuje Direktiva. Direktiva propisuje donju granicu, a države članice mogu, ako to žele, predvidjeti višu razinu zaštite. Npr. da se vratim malo na spomenuti grčki predmet o kojem sada odlučuje Sud Europske unije. Grčko zakonodavstvo predviđa da ako se poslodavac i radnički predstavnici ne sporazumiju o kolektivnom otkazivanju, da se onda ono može provesti tek nakon odobrenja nadležne javne vlasti. Grci kažu – mi ne damo LafargeHolcimu da zatvori jednu podružnicu u Grčkoj jer tako štitimo grčke radnike. Bit će vrlo zanimljivo vidjeti što će reći Sud Europske unije je li to u skladu sa slobodom poslovnog nastana i sa slobodom kretanja kapitala. Stajalište u svezi s tim pitanjem moglo bi imati značajan učinak na razvoj radnog prava Europske unije. Stajalište u tom slučaju je važno jer se u njemu otvara pitanje odnosa prava kojim se štite radnici i temeljnih sloboda koje jamči pravo Europske unije.

Kada se radi o našoj regulativi mislim da kod nas postoji nekoliko problema. Jedan se, reći ću potpuno otvoreno, odnosi na pravilnost primjene Direktive o kolektivnom otkazivanju od strane hrvatskog zakonodavca. To je pitanje primjene pravila o kolektivnom otkazivanju na prestanke ugovora o radu u stečajnim postupcima. U drugim slučajevima ne radi se o pitanju pravilnosti primjene Direktive, već o tome jesmo li mogli na bolji i smisleniji način primijeniti Direktivu. U nekim od tih spornih slučajeva sudovima se otvara prostor da kroz tumačenja zakonskih odredbi osiguraju promjenu Direktive. U tim je slučajevima važno hoće li pri primjeni važećih domaćih propisa u konkretnim predmetima dati pojedinim pojmovima onakav sadržaj kakav im je dao Sud Europske unije. Ako će to učiniti onda ćemo mi u nekim od tih spornih situacijama biti usklađeni s direktivom. Međutim, postoje i neke situacije gdje naš zakon, npr. Zakon o radu izričito kaže – isključujem direktore iz primjene odredbi o prestanku ugovoru o radu. Pri takvom stanju zakonodavstva teško je očekivati da će sudac reći: „ipak ću ih uključiti“. Tu bi se od njega tražilo da postupaju *contra legem*, a to ne smije učiniti. Takve situacije traže promjenu zakona.

Međutim, imamo i odredbu koja kaže da otvaranje stečajnog postupka prestaje pravo radnika na suodlučivanje. Mi smo, uključujući i mene, godinama tumačili da prestaju svi oblici sudjelovanja radnika u odlučivanju. Naime, zbog naših iskustava s radničkim samoupravljanjem i stečajevima s početka devedesetih godina mislili smo da je to najprikladnije. Danas postoji mogućnost da sudovi eventualno protumače da se to odnosi samo na suodlučivanje kod kojeg se traži suglasnost radničkog vijeća i poslodavca, ali da u svim ostalim slučajevima i dalje postoji pravo na informiranje i savjetovanje. Tu bi sudovi kroz tumačenje mogli osigurati primjenu Direktive o kolektivnom otkazivanju i na prestanke ugovora o radu tijekom stečajnih postupaka. Naime, problem je u tome što stečajni upravitelji ne obavještavaju radničke predstavnike i ne savjetuju se s njima o prestancima ugovora o radu u stečajnim postupcima. Prema tome, pitanje usklađenosti ili neusklađenosti hrvatskog prava s Direktivom o kolektivnom otkazivanju jako će zavisiti od toga hoće li suci biti svjesni obveza koje proizlaze iz Direktive u sadržaju kako tu Direktivu tumači Sud Europske

unije. Važno je da suci i drugi pravници razumiju da su pojedini dijelovi našeg prava odraz primjene određene direktive ili posljedica implementacije nekih drugih dijelova europskoga prava te da u tim slučajevima kod tumačenja domaćeg prava moraju voditi računa o tumačenjima Suda Europske unije. To je novi i prilično zahtjevan način primjene i tumačenja prava. Nekad će biti relevantna tumačenja najviših hrvatskih sudova, a u drugom slučaju će biti mjerodavno tumačenje koje je istom pojmu dao Sud Europske unije.

Tako npr. u nekom slučaju će za određenje pojma „radnik“ biti relevantno hrvatsko pravo, a u drugoj situaciji će se pojam „radnik“ morati tumačiti prema stajalištima Suda Europske unije. Važno je razlikovati i razumjeti te situacije. Tako se npr. u čl. 127. st. 1. i 2. nalazimo pojam „kolektivni višak radnika“ koji bi trebao osigurati primjenu Direktive o kolektivnom otkazivanju najmanje u onim slučajevima i u onom opsegu u kojem to Direktiva zahtijeva.

Jedno od problematičnih pitanja, po meni, je izbor referentnog razdoblja od 90 dana. Izuzev toga da je jednostavnije utvrditi što je 20 prestanaka ugovora o radu u razdoblju od 90 dana nego računati brojeve i postotke ovisno o veličini poslodavaca, nema drugih argumenata za izbor toga referentnog razdoblja. Međutim, meni se čini da takav izbor s vremenom postaje sve problematičniji. Prvo, dinamika poslovanja je sve veća, pa je teško predviđati prestanke ugovora o radu u narednih 90 dana. Pored toga, Sud Europske unije je pod pojam otkaza koji se uračunavaju podveo i neke otkaze koje daju radnici zbog toga što im je poslodavac jednostrano promijenio neke bitne uvjete njihovog rada. U Hrvatskoj, u kojoj prevladavaju mali i srednji poslodavci, čini mi se da bi bilo prikladnije referentno razdoblje od 30 dana - pri primjeni kojega se vodi računa o veličini poslodavca. Možda bi izbor tog referentnog razdoblja bio povoljniji ne samo za poslodavce nego i za radnika. Većina država članica Europske unije izabrala je to referentno razdoblje, a mi smo se opredijelili za duže referentno razdoblje.

Problematično je što se u čl. 127. st. 1. Zakona o radu obveze u svezi kolektivnim viškom radnika vezuju uz samu mogućnost prestanka potrebe za radom dvadeset radnika. U svezi s time Sud Europske unije ima relativno čvrsto stajalište da poslodavac ništa ne treba u tom smislu predviđati. On je obvezan provesti propisani postupak tek onda kada počne razmatrati hoće li problem s kojim je suočen riješiti masovnim otkazivanjem ugovora o radu. Postoji Danski slučaj u kojem su sindikati, a nešto slično počelo se i kod nas događati, potaknuli radnike da daju otkaze jer se poslodavac našao u financijskim teškoćama. Sud je rekao ne. To ne može spadati pod zaštitu koju jamči Direktiva o kolektivnom otkazivanju. To je ponekad povezano i sa isplatom iz jamstvenih fondova koji jamče isplatu radničkih potraživanja za slučaj stečaja. U tim je slučajevima za njihov ishod zainteresirana i država jer ona osigurava sredstva za te fondove. Ako radnici učine neke pogreške u pogledu propisane procedure onda to može imati za posljedicu da neće ostvariti prava koja su im inače zajamčena za slučaj otkaza ugovora o radu ili stečaja poslodavca. Zato je i za radnike, sindikate i radnička vijeća jako važno razumijevanja prava i obveza koje proizlaze iz ove Direktive.

Kod utvrđivanja pretpostavki za provođenje postupka u svezi s kolektivnim otkazivanjem važno je koji se sve prestanci ugovora o radu uračunavaju. Mi uglavnom ubrajamo dvije vrste prestanka. To su poslovno uvjetovani otkazi i sporazum poslodavca s radnikom o prestanku ugovora o radu, a na inicijativu poslodavca. To je po meni bitno preusko u odnosu na ono kako Sud Europske unije tumači Direktivu o kolektivnom otkazivanju. Trebalo bi uključiti sve prestanke o kojima odlučuje poslodavac, a razlozi za koje se ne nalaze na strani radnika. Npr. jedna od novijih presuda u predmetu Pujante Rivera kaže da se moraju uračunati i otkazi koje je dao radnik stoga što mu je poslodavac jednostrano bitno smanjio plaću. To pokazuje kakvu slobodu ima Sud Europske unije pri tumačenju odredbi direktiva i drugih izvora prava Europske unije. Otkaz radnika zbog smanjenja plaće izjednačio je s otkazom koji daje poslodavac. Novost je i ubrajanje članova uprava trgovačkih društava. Isto tako, ubrajaju se i osobe na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa. Hrvatski zakon za osobe na stručnom osposobljavanju izričito kaže da one nisu u radnom odnosu. Dakle, širi se krug osoba čiji prestanci ugovora o radu se ubrajaju, odnosno krug osoba koje se moraju uračunati u broj inače zaposlenih radnika.

Pri tome treba paziti na različite detalje. Sama direktiva iako je relativno kratka u pojedinim rečenicama više puta koristi pojam „radnik“. U svezi s jednim od tih pojmova Sud je rekao da se i osoba koja je na stručnom osposobljavanju podvodi pod taj pojam. Međutim, još se nije postavilo pitanje odnosi li se to na sva mjesta na kojima se koristi pojam „radnik“. Vjerojatno će Sud isto tumačenje primijeniti na sve situacije, ali to i ne mora biti tako, ako Sud utvrdi razloge za drugačiji pristup. Sud Europske unije zaista primjenjuje široko teleološko tumačenje koje se prilično razlikuje od kod nas uobičajenih jezičnih i logičkih tumačenja. Kod nas odredbe Zakona o radu iz utvrđivanja „kolektivnog viška radnika“ isključuju npr. brisanje obrta po sili zakona ili brisanje trgovaca pojedinaca iz sudskog registra. Međutim, među tim prestancima sigurno ima i onih koji po praksi Suda Europske unije spadaju pod „kolektivno otkazivanje“ u smislu Direktive.

Zakon o radu pri definiranju „kolektivnog viška radnika“ umjesto pojma „pogon“ koristi pojam „poslodavac“. To je tako već više od dvadeset godina. Međutim, to ima značajne posljedice. Glavna je posljedica to da ako jedan trgovački lanac koji ima svoje prodavaonice u Zagrebu, Splitu i Dubrovniku odluči otkazati po 7 ugovora o radu u svakom od tih gradova nesumnjivo mora provesti postupak u svezi „kolektivnog viška radnika“. Provođenje tog postupka za poslodavca predstavlja određeni trošak. Pri tome su obveze poslodavca značajno veće nego u državama članicama u kojima se „kolektivno otkazivanje“ utvrđuje na razini „pogona“. Oko toga je bilo dosta sporova u svezi s kojima su postavljena prethodna pitanja Sudu Europske unije. Npr. neka velika restrukturiranja u Velikoj Britaniji su provedena na razini pojedinih prodavaonica i tek onda kada je ispunjen kriterij broja prestanaka na razini svake od tih prodavaonica poslodavac je bio dužan provesti postupak u svezi s „kolektivnim otkazivanjem“. S obzirom da se u Velikoj Britaniji o otpremninama i drugim uvjetima prestanka ugovora o radu odlučuje u sklopu postupka „kolektivnog otkazivanja“ to je imalo za posljedicu da u nekim slučajevima veliki broj radnika nije ostvario pravo na otpremninu.

Mislim da bismo i mi trebali početi koristiti pojam „pogon“ na onim mjestima na kojima ga koristi i Direktiva. Pri tome Sude Europske unije definira „pogon“ kao dio nekog šireg poduzeća koji „može biti određeni entitet koji ima stanoviti stupanj stalnosti i stabilnosti, kojemu je dodijeljeno obavljanje određenih poslova i koji ima radnu snagu, tehnička sredstva i organizacijsku strukturu za izvršenje tih poslova“. Pri tome takav entitet ne mora imati pravnu neovisnost niti ekonomsku, financijsku, administrativnu ili tehnološku autonomiju. Pod pojmom „pogon“ taj Sud podrazumijeva „ono tijelo u kojem su radnici, koji su obuhvaćeni otkazivanjem, raspoređeni za obavljanje svojih zadaća“.

J. Barbić:

Definira li Direktiva i poduzeće?

Ž. Potočnjak:

Ne. Ova direktiva ne. Ova direktiva koristi samo pojam pogona. Međutim, direktive koje uređuju obavješćivanje i savjetovanje pored pojma „pogon“ koriste i pojma „poduzeće“. Osobno bih bio najsretniji kada bismo u našu definiciju kolektivnog viška samo ubacili riječ „pogon“ i na taj način odredili da se „kolektivni višak radnika“ utvrđuje na razini „pogona“. Znam da će to izazvati protivljenje sindikata, ali je to važno radi ujednačavanja postupaka i troškova s kojima se susreću poslodavci. Direktiva s jedne strane unapređuje zaštitu radnika, ali istovremeno služi i za usklađivanje troškova poslovanja. Ako stavite nejednaku zaštitu i nejednake troškove investitori će ići tamo gdje su troškovi manji.

Jedan od problema je i neusklađenost odredbe stavka 1. članka 128. Zakona o radu s odredbom stavka 2. istoga članka. Stavak 1. kaže da radni odnos ne smije prestati prije proteka roka od 30 dana od dana dostave obavijesti o „kolektivnom višku radnika“ nadležnoj javnoj službi zapošljavanja. Međutim, odredba stavka 2. istoga članak kaže da nadležna javna služba zapošljavanja može naložiti odgodu provođenja otkazivanja za narednih 30 dana. Iz toga je većina stručnjaka zaključila da se otkazi ne smiju dati tijekom prvih 30 dana. Dakle, tu imate jedno nesuglasje koja ima za posljedicu da svi čekaju da prođe prvih 30 dana da budu sigurni da su postupili ispravno. Takav je pristup suprotan stajalištu koje je Sud Europske unije izrazio u predmetu Junk i prema kojem poslodavci mogu donositi odluke o otkazu i uručivati ih zaposlenicima nakon obavješćivanja nadležne javne službe.

Čitava ta procedura nije jako složena i ima svoju logiku. Dolaze gospodarske teškoće, poslodavac odlučuje da će ih pokušati riješiti masovnim otkazivanjima, mora o tome obavijestiti radničke predstavnike to sa s njima savjetovati, o provedenom savjetovanju mora obavijestiti nadležnu javnu službu zapošljavanja, njoj se ostavlja rok od 30 dana da nešto poduzme, ugovori o radu ne smiju prestati prije proteka toga roka. Služba zapošljavanja eventualno može produžiti rok u kojem ugovori o radu ne smiju prestati.

U Hrvatskoj postoji i problem nejasnih pravnih posljedica propusta pri provođenju postupka u svezi s kolektivnim viškom radnika. Poslodavca pogađaju vrlo rigorozne posljedice ako nije proveo savjetovanje s radničkim predstavnicima. Posljedica je ništetnost danih otkaza i obveza nadoknade izgubljenih plaća. Međutim, kada su u pitanju propusti u svezi s

obavješćivanjem javne službe zapošljavanja postoji djelomično nejasna i kontradiktorna sudska praksa. Sklon sam da se u svakom slučaju mora osigurati obavješćivanje javne službe zapošljavanja te da ugovori o radu ne smiju prestati prije proteka roka od 30 dana od tog obavješćivanja. Dakle, mislim da bi poslodavac koji je propustio obavijestiti službu zapošljavanja to mogao naknadno ispraviti: naknadno obavijestiti službu zapošljavanja te da bi od toga dana tekao rok u kojem ugovor o radu ne smije prestati. Dakle, radnicima ugovori o radu ne bi smjeli prestati prije proteka roka od 30 dana od dana obavješćivanja nadležne službe zapošljavanja. Inače, kada su u pitanju masovna otkazivanja meni se čini da je naša javna služba zapošljavanja prilično neaktivna. Osim uobičajenih mjera pasivne i aktivne politike zapošljavanje nema nikakve posebne programe za slučajeve masovnog otkazivanja.

Glavni problem je neprimjena Direktive o kolektivnom otkazivanju na prestanke ugovora o radu koji se događaju u sklopu stečajnih postupaka. Prema odredbama Stečajnog zakona otvaranje stečajnog postupka predstavlja posebni razlog za otkaz ugovora o radu uz otkazni rok od mjesec dana. Prestaju funkcije svih tijela stečajnog dužnika i njihove ovlasti preuzimaju stečajni upravitelj i druga tijela stečajnog postupka. U skladu s takvim pristupom prestaju i funkcije radničkog vijeća, odnosno sindikalnog povjerenika koji je preuzeo ovlasti radničkog vijeća. Takav pristup postoji u zakonodavstvu i praksi, a meni se čini da nije u skladu s odredbama Direktive o kolektivnom otkazivanju. Prema Direktivi i praksi Suda Europske unije kada se otvori stečajni postupak stečajni upravitelj mora, ako to već nije učinila prethodna uprava, o situaciji masovnog otkazivanja obavijestiti radničke predstavnike te se o tome s njima savjetovati. Kada se radi o stečaju čini mi se da Hrvatska ne samo da ne poštuje Direktivu o kolektivnom otkazivanju, već da imamo i problem s primjenom Direktive o radu na određeno vrijeme. Kod nas Stečajni zakon iz 2015. kaže da kada se radi o stečajnom postupku ne treba poštivati odredbe Zakona o radu o ugovorima o radu sklopljenim na određeno vrijeme. To je po meni protivno odredbama Direktive o radu na određeno vrijeme. Direktiva o radu na određeno vrijeme ne daje takvo ovlaštenje nacionalnom zakonodavcu.

Pri tome je u Hrvatskoj zanemarena činjenica da postoje određene mogućnosti pojednostavljenja postupak i smanjenja obveza u slučaju kada su prestanci ugovora o radu posljedica sudske odluke, kao što je to u slučaju stečaja. Naime, kada je 1992. uvođena obveza savjetovanja s radničkim predstavnicima i obavješćivanja javne vlasti o masovnim otkazima i slučaju stečaja istodobno je otvorena i mogućnost da nacionalni zakonodavac može to urediti na način da propiše da je stečajni upravitelj dužan o tome obavješćivati nadležnu javnu vlast samo ako ona to od njega zatraži te je otvorena i mogućnost da obavješćivanje nadležne javne vlasti ne dovodi do odgode prestanka ugovora o radu. Međutim, te se odredbe Direktive primjenjuj samo ako ih nacionalni zakonodavac unese u zakon kojim unosi Direktivu u nacionalni pravni poredak. Nažalost, umjesto da se ta pitanja uredi u zakonu mi radije ne primjenjujemo Direktivu. To je jedan od primjera gdje će se javiti problem s primjenom Direktive. U svakom slučaju i druge zemlje članice Europske unije čekaju značajna restrukturiranja. Restrukturiranja svakako čekaju naše gospodarstvo.

U tom smislu je jako važno pripremati se, poznavati i razumjeti te postupke. Puno hvala na vašoj pozornosti i interesu za ovu temu.

J. Barbić:

Hvala kolegi Potočnjaku na sjajno danom pregledu onoga što se traži Direktivom i koji nas je time uveo u problematiku koja je usko vezana uz restrukturiranje gospodarstva. Riječ je o masovnim otkazima ugovora o radu pa je potrebno u vezi s njima primjereno zaštititi radnike.

Dozvolite mi da nešto kažem o ta dva pojma. Sad je jasno zašto je ova materija ovako uređena, mislim na područje primjene rješenja za kolektivno otkazivanje ugovora o radu. Nigdje se u propisima nijedne zemlje ne određuje što je pojam poduzeća i pogona. O tome se raspravlja u pravnoj književnosti i o tome se obično izjašnjavaju sudovi. Dosta sam o tome pisao i mogu samo reći da se opisno određenje onoga što nam je o tome iznio kolega Potočnjak navodeći sudsko stajalište poklapa s onim kako se po mom mišljenju kod nas moraju odrediti pojmovi poduzeća i pogona.

Poduzeće nije pravna osoba pa stoga nije ni trgovačko društvo. S time treba početi. Ali svako trgovačko društvo ima svoje poduzeće. Ono pripada toj pravnoj osobi koja nije njegov vlasnik jer poduzeće kao takvo ne može biti predmetom vlasništva ali su predmetom vlasništva stvari s kojima se u poduzeću djeluje, trgovačko društvo je vlasnik tih stvari. Bolje je reći da trgovačko društvo ima vlast nad poduzećem, ono pripada trgovačkom društvu kao njegovom nositelju.

Čine ga tri sastojnice: objektivna, subjektivna i organizacijska ili ustrojbeno. Objektivnu sastojnicu čine sredstva s kojima se u poduzeću djeluje (sredstva rada, pokretnine i nekretnine, sirovine, poluproizvodi, proizvodi, gorivo, mazivo i sl. već prema tome na kom gospodarskom području poduzeće djeluje u okviru predmeta poslovanja njegova nositelja). Subjektivnu sastojnicu čine zaposlenici koji rade u poduzeću, ideje i sl. No, to dvoje bez organizacije rada nije dovoljno da čini cjelinu koja se naziva poduzećem. Za to je potrebna i organizacijska sastojnica - netko mora sve to organizirati i koordinirati posao koji se u poduzeću obavlja. Sve to zajedno je gospodarska cjelina koja pripada nositelju poduzeća a on putem poduzeća posluje i djeluje na tržištu.

Za ono što čini poduzeće u pravne odnose s trećima ulazi njegov nositelj, on sklapa ugovore, stječe prava i preuzima obveze pa tako sklapa i ugovore o radu s radnicima koji rade u poduzeću. Oni su njegovi zaposlenici a on njihov poslodavac. To je i logično jer poduzeće nije pravni subjekt. Prema tome neće se pogriješiti ako se za nositelja poduzeća kaže da je poslodavac.

Jedan nositelj može imati samo jedno poduzeće. Nema poduzeća bez nositelja ni nositelja bez poduzeća. Ima li nositelj poduzeća primjerice tvornicu namještaja, tvornicu građevinskog materijala, radi li i još nešto treće, to ne čini koristeći se pritom s više poduzeća nego sve to zajedno čini njegovo poduzeće, a spomenuti dijelovi su pogoni koji čine to poduzeće, konkretno ovdje je riječ o tri pogona njegova poduzeća. Za pogon vrijedi sve ono što i za poduzeće samo je riječ o dijelu poduzeća. No, moguće je da se radi o istoj djelatnosti ali se ona organizacijski obavlja na više mjesta ili odvojeno u geografski istome

mjestu ali mora činiti određene cjeline s obilježjima koja su ovdje spomenuta za poduzeće samo što se to odnosi na njegove točno određene cjeline.

Iz onoga što smo čuli ne bismo smjeli u našem pravu imati problem s pitanjem kada se moraju primijeniti pravna rješenja za koja se Direktivom nalaže da ih unesemo u naše pravo. Pritom nije pogrešno koristiti pojam poslodavac jer nositelj poduzeća je to za svakoga s kim je sklopio ugovor o radu, onoga tko je kod njega zaposlen da čini subjektivnu sastojnicu poduzeća odnosno pogona.

U svakodnevnom govoru se često kaže da netko ide u svoje poduzeće, da radi u nekom poduzeću i pritom se misli na nositelja poduzeća. No, pravno na to treba gledati onako kako sam rekao. Uzme li se to sve u obzir, lako je razumjeti *ratio* Direktive. U koncernu vladajuće društvo može imati razgranato djelovanje u više država ili u istoj državi na više mjesta tako da tamo ima o njemu ovisna društva koja jedinstveno vodi. To sve treba smatrati jednom gospodarskom cjelinom koja pripada tom nositelju koji je obično holding u kome se ne obavljaju poslovi nego jedinstveno upravlja svim tim društvima. Zato Direktiva tako strogo propisuje što sve mora poduzeti onaj tko kolektivno otkazuje ugovore o radu premda radnici kojima se otkazuje ugovor o radu rade u različitim pogonima (zapravo poduzećima koja pripadaju ovisnim društvima) ali ulaze u veliku gospodarsku cjelinu. Tako treba gledati na izneseni primjer koncerna Caterpillar. Time se štite radnici. S pojmovima nećemo imati teškoća, možda hoćemo s obzirom na veličinu pojedinih pogona, organiziranost i sl. ali to je *questio facti*.

Marina Musulin, Pliva Hrvatska d.o.o.:

Oprostite Profesore, ali ja to vidim obrnuto. Ono što ste rekli, i potpuno je ispravno kada govorimo o prijenosu ugovora o radu, kada bise primijenilo na obveze iz ove Direktive mislim da bi zahtijevalo jako preciznu definiciju pogona. Inače bi u većini slučajeva bilo nejasno kada se kod jednog poslodavca ispunjavaju uvjeti za primjenu Direktive. I čini mi se, kada bi to utvrđivali po pogonima, da bi kod jednog poslodavca mogli otkazati veći broj ugovora, a da poslodavac ne bi imao obvezu savjetovanja. Dakle, obrnuto ovome što ste Vi izrekli. Poslodavcu bi se omogućilo da rascjepka svoje poslovanje na više pogona i da u svakom od pogona otpušta bez obzira što u jednoj cjelini ima veći broj otkazivanja od onoga koji je uvjet za savjetovanje o kolektivnom višku. Mislim da je hrvatsko zakonodavstvo tu puno strože od Direktive. Ne znam jesam li u pravu.

J. Barbić:

To Vam neće reći nijedan zakon. Nemojte očekivati da bilo koji zakon na svijetu kaže što je pogon a što je poduzeće. Toga nema nigdje. Sudovi moraju o tome zauzeti stav. Ovdje su dani elementi. Druga je stvar hoće li se poslodavci tome dovijati, ali to je nešto što se ne može izbjeći. Toga ima svugdje i na svim područjima, apsolutne zaštite nema. To ne znači da 5 radnika koji su negdje zaposleni ne mogu činiti pogon ako su ispunjena spomenuta obilježja pogona. Ovisno o tome to može ali i ne mora biti pogon, a to je odlučno za primjenu propisanih pravila.

M. Musulin:

Nisam sigurna. Čim je nešto cjelina. Ako imate više, kako smo ih nekad zvali, divizija, pa jedna proizvodi jednu vrstu, a druga drugu vrstu proizvoda to su

samostalne cjeline. To su pogoni. . Koje se mogu izdvojiti i samostalno funkcionirati.

J. Barbić: Ne govorim o problemima koji mogu nastati ako ima 5 radnika ili koliko već u jednoj cjelini nego o tome kako se određuje pojam pogona. On ne može biti drukčiji.

M. Musulin: Potpuno se slažem s Vama samo mi se čini da Direktiva omogućuje poslodavcu više slobode ako se kolektivni višak utvrđuje u odnosu na pogon .

J. Barbić: Ovisi o tome kako on provodi organizaciju. Organizacija nekog pojedinog dijela čini cjelinu koja je dio neke veće cjeline, a za to se koristi mjerilo o kome sam govorio. Tako npr. kažu i Nijemci. Treba to cijeliti od slučaja do slučaja.

Ž. Potočnjak: Britanci su proveli nekoliko velikih restrukturiranja npr. Woolworthsa, Ethel Austina, Bonmarchéa utvrđujući pretpostavke za provođenje postupka kolektivnog otkazivanja na razini pogona. Naime, oni imaju pogon definiran kao razinu na kojoj se utvrđuju pretpostavke za kolektivno otkazivanje. Radilo se uglavnom o restrukturiranju velikih trgovačkih lanaca. Oni su kao pogone tretirali pojedine trgovine. Posljedica je bila da u manjim pogonima (dućanima) nisu bili ispunjeni zakonom propisani uvjete za provođenje postupka kolektivnog otkazivanja. Međutim, te su pretpostavke bile ispunjene u slučaju velikih robnih kuća i sličnih većih organizacijskih jedinica. Za ishod i troškove tih restrukturiranja i sporova u svezi s njima jako je bila zainteresirana i država. Naime, zbog stečaja značajne obveze pale bi na državni jamstveni fond. Britanski sud koji je sudio u tom predmetu postavio je pitanje treba li uvjete za provođenje postupka kolektivnog otkazivanja utvrđivati na razini poduzeća ili na razini pogona. Sud Europske unije je odgovorio da je Direktiva predviđa utvrđivanje kolektivnog otkazivanja na razini pogona i ponovio definiciju pogona koju sam naprijed naveo. Jasno, s obzirom da se radi o Direktivi minimalne zaštite, države članice mogu to pitanje urediti na način koji će biti povoljniji za radnike, ali to onda ujedno znači da će to biti skuplje za poslodavce.

J. Barbić: To se ne javlja samo u ovom slučaju. Možete prodati pogon, možete prodati cijelo poduzeće. Možete ga dati u zakup. Možete nekome dati pravo plodouživanja. Ima tu više poslovnih kombinacija s poduzećem i s pogonom. Tada naravno radnici moraju prijeći na rad kod onoga kome su poduzeće ili pogon preneseni. Tko ne želi, dobit će otkaz ugovora o radu.

Danijel Pribanić, odvjetnik iz Zagreba:

Pitao bih vezano za svrhu Direktive. Koja je svrha Direktive? Ako je to zaštita radnika onda štiti radnike više nego bi Direktiva propisivala. Ako je zajedničko tržište onda ide kontra interesa poslodavaca.

Ž. Potočnjak: U uvodnom dijelu (preambuli) Direktive o kolektivnom otkazivanju navodi se 13 razloga za njezino donošenje. Međutim, Sud Europske unije u svim presudama posebno ističe dva. Jedno je povećavanje zaštite radnika kroz uvođenje zaštite u državama članicama koje takvu zaštitu prije nisu imale i ujednačavanje te zaštite. Drugi se cilj odnosi na osiguranje funkcioniranja jedinstvenog tržišta. Meni se čini da se 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća težište više stavljalo na

zaštitu radnika. Sada sve više i više težište stavlja funkcioniranje tržišta. Vjerojatno je to uvjetovano sve većom globalnom konkurencijom s kojom su suočene zemlje članice Europske unije. Sud ne zanemaruje ni jedan ni drugi aspekt. U spomenutom grčkom predmetu otvoreno je pitanje primjene Direktive u grčkom zakonodavstvu. Nezavisni odvjetnik je dao svoje mišljenje. Misli da problem nije u poštivanju odredbi Direktive. Naime, meni se čini da je teško očekivati da će Sud dovesti u pitanje zaštitni karakter Direktive u smislu da je državama članicama ostavljena mogućnost da podignu razinu zaštite do granice do koje one to žele. To bi značilo značajno zadiranje u odnose sa sindikatima. Međutim, nezavisno odvjetnik je vrlo neuvijeno, na način koji je rijedak u praksi Suda Europske unije, rekao da to što rade Grci nema veze s tržišnom ekonomijom i nema veze s funkcioniranjem unutarnjeg europskog tržišta. Nema veze ni sa zaštitom radnika jer ako štite radnike na način koji će dovesti do propasti njihovog poslodavca – onda im niste uopće pomogli. Taj nezavisni odvjetnik je Šveđanin i u zadnje vrijeme je dosta aktivan u predmetima u svezi s radnim odnosima. U Hrvatskoj bi ga odmah proglasili nositeljem liberalnog kapitalizma. Sud Europske unije stalno traži ravnotežu između ekonomske i socijalne dimenzije. Međutim, meni se čini da je ipak njegov primarni cilj osiguranje funkcioniranja unutarnjeg tržišta. Socijalni aspekt je značajan i stalno ga nastoji unaprijediti, ali pazi da pri tome ne dovode u pitanje funkcioniranje unutarnjeg tržišta. Sve više se postavlja pitanje odnosa tržišnih sloboda sa radnim pravima, uključujući i neka temeljna ljudska prava. Meni se čini da je Sud u posljednje vrijeme učinio neke pomake prema tržišnom principu. Meni osobno ti su pomaci prihvatljivi i mislim da bi ih i mi morali učiniti.

J. Barbić:

Bilo bi to zanimljivo vidjeti. Tu se radi o tome da Lafarge Holcim zatvara svoju tvornicu u Grčkoj. Stoga bi bilo zanimljivo vidjeti kako će sud to tretirati, jer bi morao uzeti da je ta tvornica pogon u poduzeću cijelog Lafarge Holcima ako je riječ o holdingu tog imena. To su dva najveća svjetska proizvođača cementa koja su se spojila u mega proizvođača cementa i pripadajućeg građevinskog materijala. Stoga bi tvornica u Grčkoj trebala biti pogon u smislu Direktive sa svim posljedicama koje iz toga proizlaze.

Ž. Potočnjak:

To nikome nije sporno. To je pogon, samo je pitanje je li traženje prethodne suglasnosti za „kolektivno otkazivanje“, koju javna vlast daje prema određenim propisanim kriterijima, u neskladu s Direktivom. Nezavisni odvjetnik je rekao da nije. Moje je mišljenje da je njegov pristup opravdan i razuman. Takvim pristupom ne otvara problem odnosa sa sindikatima. Međutim, on smatra da je grčko zakonodavstvo protivno slobodi poslovnog nastana i slobodi kretanja kapitala. Čini mi se da je svejedno po kojoj osnovi će Sud eventualno utvrditi da je to što rade Grci protivno pravu Europske unije.

J. Barbić:

Zanimljivo je i da se članovi uprava trgovačkih društava koji u pravilu nisu u radnom odnosu (u Hrvatskoj u pravilu nažalost jesu) ovdje smatraju radnicima/zaposlenicima kada je riječ o primjeni Direktive, vjerojatno zbog toga što rade za nositelja poduzeća u njegovom poduzeću bez obzira na kojoj pravnoj osnovi. Jedino ne smiju biti i članovi, dioničari društva jer onda su članovi društva poslodavca, dakle na drugoj su ugovornoj strani.

- Ž. Potočnjak:** Pri podvođenju članova uprave pod pojam „radnik“ važno je pitanje njihove subordinacije nekom tijelu društva, primaju li naknadu za svoj rad, imaju li udjele u društvu i sl. Pri tome Sud Europske unije nacionalnom sudu daje samo neke smjernice na temelju kojih nacionalni sud treba utvrditi radi li se o radniku ili ne.
- D. Pribanić:** Vezano za onaj španjolski predmet kada je sud tvrdio da bi smanjenje plaće dovelo do primjene Direktive. Kod nas bi to bilo kada bi bilo uređeno nekim pravilnikom, vrijednost koeficijenta..
- Ž. Potočnjak:** Tu mi se odmah upalila crvene žaruljica. Mi imamo mogućnost da se pravilnikom, kojeg nakon savjetovanja s radničkim predstavnicima jednostrano donosi poslodavac, uređuju plaće. Sada kod izmjena pravilnika o radu kojim se uređuju plaće morate voditi računa da se zbog toga možete naći u situaciji kolektivnog otkazivanja. To će značajno ograničiti slobodu koju su kod nas poslodavci imali pri promjenama plaća kroz promjene pravilnika o radu. Zbog promjena plaća mogu se naći u situaciji kolektivnog otkazivanja i o tome će morati voditi računa. Postoji i mogućnost namjernog dovođenja poslodavca i situaciju kolektivnog otkazivanja od strane radnika. Mi smo već imali situacije gdje su radnici sami tražili otkaze, davali otkaze i sl. U svakom slučaju o tome treba voditi računa. Svaki put kada imate 5 otkaza u užem smislu morate voditi računa hoćete li se naći u situaciji kolektivnog otkazivanja. Zato se meni čini da je referentno razdoblje od 90 dana dugo. Može vam se dogoditi da imate situaciju kada dva i pol mjeseca prođe i vi imate 19 prestanaka, a da vam 90. dan dva radnika kažu da zbog smanjene plaće daju otkaz. Iznenada imate ispunjen uvjet za kolektivno otkazivanje: 20 prestanaka ugovora o radu u 90 dana i to vam može dovesti u pitanje zakonitost svih prethodnih prestanaka ugovora o radu. To je kod reorganizacije poslovanja vrlo ozbiljan pravni problem o kojem treba voditi računa.
- J. Barbić:** Ima li još pitanja, razmišljanja ili komentara? Ako ovo znači da nema, pitam našeg uvodničara želi li još nešto reći.
- Ž. Potočnjak:** Hvala, nemam ništa za dodati. Moja je preporuka da treba što više čitati praksu Suda Europske unije. Sva važeća regulativa i sve presude donesene nakon 1. srpnja 2013. su na hrvatskom. Prevode se i neke važnije starije presude. Sve je lako dostupno putem Interneta. Međutim, mislim da je kod nas glavni problem što će nam trebati relativno dugo vremena dok postanemo svjesni da je sve to dio našeg pravnog poretka koji moramo znati kao i svaki drugi nacionalni propis.
- J. Barbić:** Zahvalimo se našem uvodničaru pljeskom zato što nas je tako temeljito upoznao s ovom Direktivom i posljedicama koje će nastati njezinom primjenom. Hvala što ste bili danas s nama. Želim vam ugodne blagdane i sve najbolje u Novoj godini. Vidimo se u siječnju. Bavit ćemo se javnom nabavom. Hvala lijepa i doviđenja.

**POPIS ODRŽANIH TRIBINA
TRIBINE PRAVNOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
I KLUBA PRAVNIKA
GRADA ZAGREBA**

1993.-2016.

1993.

1. Zakon o sudovima, Ivica Crnić, ministar pravosuđa, Milan Vuković, predsjednik Vrhovnog suda, te profesori Jakša Barbić, Mihajlo Dika i Davor Krapac

1994.

1. Pravosudni sustav RH, Ivica Crnić, ministar pravosuđa RH
2. Zakon o trgovačkim društvima, prof. dr. sc. Jakša Barbić
3. Prijedlog Zakona o radu, prof. dr. sc. Željko Potočnjak
4. Denacionalizacija u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji, prof. dr. sc. Lojze Ude, Pravni fakultet u Ljubljani, Miroslav Šeparović, zamjenik ministra pravosuđa RH
5. Temeljna ustavna prava i slobode čovjeka i građanina i njihova zaštita, Jadranko Crnić, predsjednik Ustavnog suda RH, prof. dr. sc. Budislav Vukas
6. Zaštita čovjekova okoliša - Zakon o zaštiti okoliša, prof. dr. sc. Slavko Matić, Šumarski fakultet, Senka Andrijašević-Rac, savjetnica u Ustavnom sudu RH
7. Dionica, prof. dr. sc. Jakša Barbić
8. Etažno vlasništvo, prof. dr. sc. Nikola Gavella
9. Croatian Arbitration Yearbook, vol. I, dr. sc. Mihajlo Dika

1995.

1. Javno bilježništvo, Ivica Crnić, ministar pravosuđa, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
2. Naknada neimovinske štete po Zakonu o javnom informiranju, Marijan Ruždjak, sudac Županijskog suda u Zagrebu, Denis Kuljiš, glavni urednik tjednika *Globus*
3. Sustav privatnog prava u RH, profesori Katedre za građanske znanosti Pravnog fakulteta u Zagrebu
4. Što sa Zakonom o radu, prof. dr. sc. Željko Potočnjak
5. Moralnost u pravnom pozivu, prof. dr. sc. Vjekoslav Miličić
6. Pravni i gospodarski izazovi restrukturiranja hrvatskog gospodarstva, dr. sc. Dražen Kalogjera
7. Pomorsko dobro, prof. dr. sc. Velimir Filipović
8. Kako poboljšati zaštitu vjerovnika, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
9. Ministarstvo pravosuđa RH i novi hrvatski pravni sustav, Miroslav Šeparović, ministar pravosuđa RH

1996.

1. Odgovornost za nematerijalnu štetu učinjenu pravnoj osobi, prof. dr. sc. Petar Klarić
2. Novo sudsko ovršno pravo, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
3. Novo procesno kazнено zakonodavstvo, prof. dr. sc. Davor Krapac
4. Stečajni zakon, prof. dr. sc. Mihajlo Dika

5. Obilježavanje 220 godina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Jakša Barbić
6. Zagrebačka banka - put do burze, Davor Holjevac, član Uprave Zagrebačke banke
7. Pravni položaj stanara, prof. dr. sc. Tanja Tumbir
8. Tajni nadzor nad telefonskim i drugim PTT komuniciranjem za potrebe kaznenog postupka, prof. dr. sc. Davor Krapac
9. Upravljanje stambenim zgradama, Senka Andrijašević-Rac, zamjenica državnog pravobranitelja RH

1997.

1. Zemljišnoknjižno pravo, prof. dr. sc. Tatjana Josipović
2. Uz Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja, prof. dr. sc. Deša Mlikotin-Tomić
3. Nova struktura glavne rasprave u kaznenom postupku - za i protiv amerikanizacije, prof. dr. sc. Davor Krapac
4. Međunarodni kazneni sud u Haagu, prof. dr. sc. Željko Horvatić
5. Javno bilježništvo i osiguranje tražbina, Jožica Matko-Ruždjak, javna bilježnica u Zagrebu

1998.

1. Pranje novca, prof. dr. sc. Željko Horvatić
2. Odvjetnici - isključivi zastupnici pred sudovima - za ili protiv, Marijan Hanžeković, predsjednik Hrvatske odvjetničke komore, mr. sc. Miljenko Giunio, predsjednik Udruge pravnika u gospodarstvu grada Zagreba
3. Pravno uređenje poduzeća, prof. dr. sc. Jakša Barbić
4. Obvezatnost izvršenja odluka Ustavnog suda RH, dr. sc. Velimir Belajec, mr. sc. Hrvoje Momčinović, suci Ustavnog suda RH
5. Popravljanje štete učinjene objavljenom informacijom s osvrtom na novu sudsku praksu, Marijan Ruždjak, odvjetnik u Zagrebu
6. Treba li mijenjati Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH, Jadranko Crnić, predsjednik Ustavnog suda RH
7. Nedjelotvornost pravnog sustava kao bitan čimbenik stagnacije hrvatskog gospodarstva, dr. sc. Dražen Kalogjera
8. Zaštita vjerovnika u pravu društava, prof. dr. sc. Jakša Barbić
9. Glavne značajke mirovinske reforme, prof. dr. sc. Željko Potočnjak

1999.

1. Ustavni položaj i ovlasti pučkog pravobranitelja, Ante Klarić, pučki pravobranitelj RH
2. Ustavni sud u zaštiti ljudskih sloboda i prava, dr. sc. Jadranko Crnić, predsjednik Ustavnog suda RH
3. Novo hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo, prof. dr. sc. Mira Alinčić, prof. dr. sc. Dubravka Hrabar, doc. dr. sc. Aleksandra Korać
4. Hrvatski duhanski rat i pravo tržišnog natjecanja, dr. sc. Siniša Petrović
5. Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH, dr. sc. Jadranko Crnić, predsjednik Ustavnog suda RH
6. Stečaj s preustrojem dužnika, prof. dr. sc. Jakša Barbić
7. *Intellectio iuris* - datoteka sudske prakse i pravne književnosti, Milivoje Žugić, odvjetnik u Zagrebu
8. Novela Ovršnog zakona, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
9. Izbori 1999., prof. dr. sc. Branko Smerdel

2000.

1. Etika vlasti i sukob interesa, prof. dr. sc. Branko Smerdel
2. Rad na noveli Zakona o obveznim odnosima, prof. dr. sc. Petar Klarić
3. Kaznena odgovornost pravnih osoba, prof. dr. sc. Petar Novoselec
4. Srednjovjekovni Zagreb, prof. dr. sc. Magdalena Apostolova Maršavelski
5. Vidi II se izlazi iz gospodarske krize, prof. dr. sc. Gorazd Niklić
6. Pravna struka o ustavnim promjenama, prof. dr. sc. Branko Smerdel
7. Novela Stečajnog zakona, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
8. Ususret poreznoj reformi, prof. dr. sc. Olivera Lončarić-Horvat, prof. dr. sc. Jure Šimović, doc. dr. sc. Hrvoje Arbutina
9. Što je građanima i gospodarstvu donio ulazak Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO), prof. dr. sc. Uroš Dujšl

2001.

1. Međunarodni kazneni sud danas i sutra, doc. dr. sc. Ivo Josipović
2. Izmjene I dopune Zakona o radu, prof. dr. sc. Željko Potočnjak
3. Revizija pretvorbe i privatizacije, prof. dr. sc. Jakša Barbić
4. Borba protiv korupcije - Zakon o sprečavanju sukoba interesa u obnašanju javnih dužnosti, doc. dr. sc. Siniša Petrović

5. Ured za sprečavanje korupcije I organiziranog kriminala, Dragan Novosel, Državno odvjetništvo RH
6. Položaj državnog odvjetnika prema novom Zakonu o državnom odvjetništvu, Slavko Zadnik, Državno odvjetništvo RH
7. Kakvi su nam propisi kojima se uređuje gospodarstvo, prof. dr. sc. Jakša Barbić
8. Odgovornost za štete nastale uporabom medicinskih uređaja, prof. dr. sc. Petar Klarić, prlm. dr. sc. Egidio Čepullć, Hrvatska liječnička komora, prof. dr. sc. Mirko Gjurašin, prof. dr. sc. Mirjana Sabljar-Matovinović
9. Odgovornost za štete zbog grešaka u medicini, prof. dr. sc. Petar Klarić, prof. dr. sc. Mirko Gjurašin i prim. dr. sc. Egidio Čepulčić

2002.

1. Zloupotreba položaja i ovlasti kao gospodarsko kazneno djelo, prof. dr. sc. Petar Novoselec
2. Zloupotrebe procesnih ovlasti i prava stranaka u kaznenom postupku, prof. dr. sc. Davor Krapac, Damir Kos i Marijan Svedrović, suci Vrhovnog suda RH
3. Zloupotrebe u građanskom sudskom postupku, prof. dr. sc. Mihajlo Dika, dr. sc. Ivo Grbin, sudac Vrhovnog suda RH, Marijan Hanžeković, odvjetnik u Zagrebu
4. Javno bilježništvo kao alternativna pravosudna institucija, Ante Ilić, predsjednik Hrvatske javnobilježničke komore
5. Aktualna pitanja primjene Zakona o suzbijanju zloupotrebe opojnih droga, prof. dr. sc. Slavko Sakoman, Božica Cvjetko, zamjenica državnog odvjetnika RH, prof. dr. sc. Berislav Pavišić
6. Djelovanje Europskog suda za ljudska prava s osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske, prof. dr. sc. Nina Vajić
7. O granici na moru između Hrvatske i Slovenije, akademik Vladimir Ibler
8. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s EU i hrvatsko zakonodavstvo, prof. dr. sc. Siniša Rodin
9. Što donosi novi Zakon o nasljeđivanju, dr. sc. Jadranko Crnić

2003.

1. Novela Ovršnog zakona, mr. sc. Miljenko Kovač, zamjenik ministrice pravosuđa RH, Jožica Matko-Ruždjak, javna bilježnica u Zagrebu, i prof. dr. sc. Mihajlo Dika
2. Prilagodba prava potrošača u Hrvatskoj pravu Europske unije, prof. dr. sc. Tomislav Borić
3. Novosti u oporezivanju dohotka, prof. dr. sc. Olivera Lončarić-Horvat, Vesna Brdovnik, Katica Amidžić-Peročević, Milivoj Friganović, Ministarstvo financija RH
4. Što je zapravo sporno u prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu, Marijan Ruždjak, odvjetnik u Zagrebu
5. Izgledi Hrvatske u borbi protiv korupcije, prof. dr. sc. Josip Kregar
6. Pravno uređenje javnih nabavki, prof. dr. sc. Dragan Medvedović, mr. sc. Ivan Šprajc
7. Isključivi gospodarski pojas i Hrvatska, prof. dr. sc. Budislav Vukas
8. Financiranje političkih stranaka, prof. dr. sc. Josip Kregar
9. Ustavnost i promjena vlasti, prof. dr. sc. Branko Smerdel

2004.

1. Novela Ovršnog zakona i pravna sigurnost, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
2. Modernizacija hrvatske javne uprave, akademik Eugen Pusić, prof. dr. sc. Ivan Koprić, Antun Palarić, državni tajnik Središnjeg državnog ureda za upravu
3. Pravo u suvremenom postmodernom informacionalističkom zajedništvu, akademik Adolf Dragičević
4. Ekonomske i političke posljedice predstojećeg proširenja Europske unije, prof. dr. sc. Uroš Dujšin
5. Europeizacija pravnog sustava nakon kandidature Hrvatske za članstvo u Europskoj uniji, prof. dr. sc. Siniša Rodin
6. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, prof. dr. sc. Petar Novoselec
7. Izmjene Zakona o zemljišnim knjigama - put ili stranputica reforme zemljišnih knjiga, prof. dr. sc. Tatjana Josipović
8. Zakonodavne novine u pristupu obiteljskom nasilju - izazov teoriji i praksi, Božica Cvjetko, zamjenica državnog odvjetnika RH, Branka Žigante Živković, sutkinja Visokog prekršajnog suda RH, doc. dr. sc. Ksenija Turković, prof. dr. sc. Marina Ajduković
9. Naših prvih 100 tribina, prof. dr. sc. Jakša Barbić
10. Europeizacija pravničke struke, prof. dr. sc. Branko Smerdel

2005.

1. Preobrazba državne suverenosti, prof. dr. sc. Ivan Šimonović
2. Prilagodba hrvatskog službeničkog sustava europskim standardima, prof. dr. sc. Ivan Koprić, mr. sc. Gordana Marčetić
3. Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnima, Božica Cvjetko, zamjenica državnog odvjetnika RH, prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet u Zagrebu, dr. sc. Vesna Gmaz-Luški, Centar za socijalnu skrb Zagreb
4. Vjerodostojno tumačenje zakona, prof. dr. sc. Siniša Rodin

5. Međunarodno natjecanje studenata 154 pravna fakulteta iz međunarodne trgovačke arbitraže u Beču, Ana Barić, Ivana Jurčec, Miljenko Petrak, Danijel Stanković i Tin Težak
6. Konkurentnost hrvatske ekonomije i pravni sustav, doc. dr. sc. Mladen Vedriš
7. Pregovori o članstvu Republike Hrvatske u Europskoj uniji - tko, kako zašto, Vladimir Drobnjak, veleposlanik i glavni pregovarač u pregovorima o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji
8. Pravo i država kao interakcija i kao struktura, akademik Eugen Pusić
9. Uvod u neimovinsku štetu po novom Zakonu o obveznim odnosima, Ivica Crnić, dipl. iur., sudac Vrhovnog suda RH

2006.

1. Interpretativna nadležnost Vrhovnog suda RH po novom Zakonu o sudovima, prof. dr. sc. Siniša Rodin
2. Odgovornost za neispravan proizvod, dr. sc. Marko Baretić
3. Odnos Ustavnog i Vrhovnog suda, prof. dr. sc. Petar Klarić, Branko Hrvatinić
4. Poslovna, profesionalna i službena tajna, dr. sc. Petar Miladin
5. Novi propisi iz osiguranja i europsko osigurateljno pravo, dr. sc. Marijan Ćurković
6. Praktična pitanja Zakona o izvršenju kazne zatvora (povodom Izvješća pučkog pravobranitelja o stanju u hrvatskom zatvorskom sustavu), mr. sc. Ivan Damjanović, Željko Thur
7. Prva godina s EU - iskustva, rezultati, predviđanja, prof. dr. sc. Siniša Petrović
8. Osuvremenjivanje cjeloživotnog obrazovanja, prof. dr. sc. Josip Kregar, prof. dr. sc. Ksenija Turković
9. 100 godina Biblioteke Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Andrea Horić, prof.

2007.

1. Zastupljenost hrvatskih znanstvenih časopisa u relevantnim bazama podataka i vrednovanje znanstvenih radova u društvenim znanostima, dr. sc. Maja Jokić
2. Suci i odvjetnici - odgovornost za stanje u pravosuđu, Branko Hrvatinić, Leo Andreis
3. Mirenje - drugi put do pravde, mr. sc. Srđan Šimac
4. Javna nabava, Goran Matešić, mr. sc. Ante Perdić
5. Pravni leksikon - početak hrvatske pravne leksikografije, mr. sc. Vladimir Pezo, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
6. Jezik u pravu, prof. dr. sc. Hrvoje Sikirić
7. Što donosi novi Zakon o zaštiti potrošača, dr. sc. Marko Baretić
8. Zakon o prostornom uređenju i gradnji, novi pristup, Davor Mrduljaš
9. Pristanak pacijenta na liječenje, dr. sc. Saša Nikšić

2008.

1. Novo pravno uređenje kamata, mr. sc. Miljenko Giunio
2. Modeli financiranja hipotekarnih kredita - sekuritizacija i/ili hipotekarne obveznice?, prof. dr. sc. Tatjana Josipović
3. Javno bilježništvo - jučer, danas, sutra, Ivan Maleković, Jožica Matko-Ruždjak i Rankica Bane
4. Strategija reforme državne uprave - mogućnosti i izazovi provedbe, Antun Palarić
5. Novo alimentacijsko pravo, prof. dr. sc. Dubravka Hrabar i prof. dr. sc. Mihajlo Dika
6. Hrvatska na putu prema Europskoj uniji, Vladimir Drobnjak
7. Korištenje autorskih djela nastalih radom kod poslodavca, prof. dr. sc. Igor Gliha
8. Ekonomska kriza i hrvatska ekonomska politika, akademik Zvonimir Baletić
9. Pravno uređenje osiguranja depozita, doc. dr. sc. Hrvoje Markovinović

2009.

1. Ukidanje propisa sa zadržkom - ugovorna kazna za grijeh parkiranja, mr. sc. Miljenko Giunio
2. Dvojbe o Zakonu o zabrani diskriminacije, prof. dr. sc. Dubravka Hrabar i mr. sc. Goran Selanec
3. Otvorena pitanja novog Zakona o kaznenom postupku, prof. dr. sc. Ivo Josipović i Damir Kos
4. Novela Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (stjecanje vlasništva i nasljeđivanje stranih fizičkih i pravnih osoba te upis stvarnih prava u zemljišne knjige, primjena OIB-a), prof. dr. sc. Tatjana Josipović i Jožica Matko-Ruždjak
5. Novela Općeg poreznog zakona, prof. dr. sc. Hrvoje Arbutina, mr. sc. Marijana Vuraić Kudeljanić i Aleksandra Antolić
6. Je li tradicionalni sustav rješavanja sporova u krizi?, mr. sc. Srđan Šimac
7. Što je novo u pravu tržišnog natjecanja?, prof. dr. sc. Siniša Petrović
8. Ustavne promjene 2009., prof. dr. sc. Branko Smerdel
9. Novi Zakon o općem upravnom postupku, prof. dr. sc. Dragan Medvedović

2010.

1. Racionalizacija lokalne samouprave, prof. dr. sc. Ivan Koprić
2. Novi Zakon o radu, prof. dr. sc. Željko Potočnjak
3. Potrošačko kreditiranje - otvorena pitanja, doc. dr. sc. Marko Baretić
4. Mogu li nove pravne profesije poboljšati učinkovitost pravosuđa?, doc. dr. sc. Aleksandra Maganić
5. Prilagodba hrvatskog pravnog sustava na putu u EU, prof. dr. sc. Ivo Josipović
6. Europsko međunarodno građansko procesno pravo i europski ovršni nalog za nesporne tražbine, prof. dr. sc. Mihajlo Dika i prof. dr. sc. Hrvoje Sikirić
7. O granici na moru između Hrvatske i Slovenije - osam godina kasnije, akademik Vladimir Ibler
8. Otvorena pitanja predloženog pravnog uređenja sveučilišta i znanosti, doc. dr. sc. Marko Baretić
9. Novo pravno uređenje ovrhe - pretenzije i postignuća, prof. dr. sc. Mihajlo Dika

2011.

1. Menadžerski ugovori, doc. dr. sc. Ivana Grgurev
2. Pravni položaj Sveučilišta u Zagrebu od 1874. do danas, prof. dr. sc. Dalibor Čepulo
3. Državna matura, prof. dr. sc. Vjekoslav Miličić
4. Sveučilište u BiH - pouke za Hrvatsku, prof. dr. sc. Borislav Petrović
5. Arbitraža prema dvostranim međunarodnim ugovorima o zaštiti ulaganja, doc. dr. sc. Davor Adrian Babić
6. Najstariji profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu i svjetski studentski prvaci: Ana Bobić, Vanda Jakir, Branka Marušić, Ivana Kordić, Ivan Zrinjski, Vedran Barišić, Dora Horvat, Ana Lah, Nika Bačić i Kristina Mandić u poznavanju prava Europske unije, akademik Vladimir Ibler i studenti Pravnog fakulteta u Zagrebu
7. Članstvo u Europskoj uniji i akademska mobilnost, prof. dr. sc. Siniša Rodin i doc. dr. sc. Tamara Perišin
8. Sudovi i sudovanje nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, prof. dr. sc. Tamara Ča-peta
9. Hrvatska u unutarnjem tržištu Europske unije, prof. dr. sc. Iris Goldner Lang

2012.

1. Hrvatska - 28. članica Europske unije, Vladimir Drobnjak, glavni pregovarač za pregovore o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji
2. Sloboda kretanja radnika u Europskoj uniji, dr. sc. Ivana Vukorepa
3. Što čeka Republiku Hrvatsku u primjeni prava u Europskoj uniji - pogled njemačkog profesora i odvjetnika, prof. dr. Friedrich Graf von Westphalen
4. Pravni promet nekretnina u Europskoj uniji, prof. dr. sc. Tatjana Josipović
5. Sloboda kretanja kapitala u Europskoj uniji, prof. dr. sc. Siniša Rodin
6. Anticipirane punomoći i naredbe - kako dobru praksu iz Europske unije uvesti u hrvatski pravni sustav, doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić
7. Stvarnopravna osiguranja tražbina na integriranom europskom tržištu, prof. dr. sc. Tatjana Josipović i doc. dr. sc. Hano Ernst
8. Trilogija europeizacije hrvatskog kaznenog zakonodavstva (KZ, ZPSKSEU, ZKP): učimo li na vlastitim pogreškama?, prof. dr. sc. Zlata Đurđević
9. Intelektualno vlasništvo na jedinstvenom europskom tržištu, doc. dr. sc. Romana Matanovac Vučković

2013.

1. Predstečajna nagodba, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
2. Strategija razvoja pravosuđa, Orsat Miljenić, ministar pravosuđa, i prof. dr. sc. Josip Kregar
3. Izmjene i dopune Stečajnog zakona 2012., prof. dr. sc. Jasnica Garašić
4. Što nam donosi novela Zakona o parničnom postupku, prof. dr. sc. Mihajlo Dika
5. Zastara u poreznom sustavu, prof. dr. sc. Hrvoje Arbutina
6. Istine i zablude o ulozi Ustavnog suda u svjetlu europeizacije hrvatskog prava, prof. dr. sc. Jasna Omejec, predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske
7. Zakon o radu - reforma ili već viđeno, doc. dr. sc. Viktor Gotovac
8. Reforma mirovinskog sustava: quo vadiš?, doc. dr. sc. Ivana Vukorepa
9. Zdravstveno osiguranje u Republici Hrvatskoj između troškova i zdravlja - stanje i budućnost, doc. dr. sc. Viktor Gotovac

2014.

1. Ustavne promjene i stanje ustavnosti, prof. dr. sc. Branko Smerdel
2. Reorganizacija pravosudne mreže, Orsat Miljenić, ministar pravosuđa RH
3. Novo uređenje obiteljske medijacije, prof. dr. sc. Alan Uzelac, prof. dr. sc. Branka Sladović-Franz, i dr. sc. Srđan Šimac
4. Kolektivna zaštita potrošača, doc. dr. sc. Aleksandra Maganić
5. Novi Zakon o kamatama - stara problematika, mr. sc. Miljenko A. Giunio i prof. dr. sc. Petar Miladin
6. Jesmo li spremni za izazove europskog prava okoliša, doc. dr. sc. Lana Ofak
7. Novi Zakon o radu - promjene ili privid, prof. dr. sc. Željko Potočnjak
8. Anticipirane punomoći i javno bilježništvo, Ljiljana Vodopija Čengić i Iva Kemec Kokot
9. Novo uređenje izvanparničnog postupka, prof. dr. sc. Mihajlo Dika i doc. dr. sc. Aleksandra Maganić

2015.

1. Dvadeset godina primjene Zakona o trgovačkim društvima, prof. dr. sc. Zoran Parać
2. Obiteljski zakon u svjetlu najnovijih zbivanja, prof. dr. sc. Dubravka Hrabar i prof. dr. sc. Aleksandra Korać Graovac
3. Integritet u obnašanju javnih dužnosti, Dalija Orešković
4. Osobni stečaj, prof. dr. sc. Jasnica Garašić
5. Načelo razmjernosti i kultura tumačenja prava u praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske, dr. sc. Snježana Bagić,
6. Kamatne teme i dileme, mr. sc. Miljenko A. Giunio
7. Granice javnopravne intervencije u slobodu ugovaranja – primjer potrošačkog ugovornog prava, izv. prof. dr. sc. Marko Baretić
8. Prava pacijenata i odgovornost za štetu, izv. prof. dr. sc. Saša Nikšić
9. Zaštita od arbitarnosti kao aspekt prava na pravično suđenje, dr. sc. Sandra Marković

2016.

1. Granice Republike Hrvatske na moru, prof. dr. sc. Maja Seršić i doc. dr. sc. Trpimir Mihael Šošić
2. Izazovi zaštite državne granice u migrantskoj krizi, doc. dr. sc. Frane Staničić
3. Izvansudski instituti zaštite potrošača u području osiguranja, Nives Grgurić, dipl. iur. i mr. sc. Hrvoja Paukovića
4. Pravni učinci presuda Europskog suda za ljudska prava na građanski sudski postupak, doc. dr. sc. Aleksandra Maganić,
5. Obiteljski dom, novi Obiteljski zakon i Preporuka Vijeća Europe o pravo bračnih drugova na korištenje obiteljskog doma, doc. dr. sc. Ivan Šimović
6. Prava putnika, prof. dr. sc. Jasenko Marin
7. Pravni prijepori uz tzv. Zakon o regionalnoj nadležnosti za ratne zločine Republike Srbije., prof. dr. sc. Davor Derenčinović,
8. Pravo na dom u sudskoj praksi, Damir Kontrec
9. Problemi primjene Direktive o kolektivnom otkazivanju ugovora o radu u hrvatskom zakonodavstvu i pravnoj praksi, prof. dr. sc. Željko Potočnjak

POPIS UVODNIČARA

1. Ajduković, Marina
2. Alinčić, Mira
3. Andreis, Leo
4. Antolić, Aleksandra
5. Amidžić-Peročević, Katica
6. Andrijašević Rac, Senka (2)
7. Apostolova Marsavelski, Magdalena
8. Arbutina, Hrvoje (3)
9. Babić, Davor Adrian
10. Bagić, Snježana
11. Baletić, Zvonimir
12. Barbić, Jakša (9)
13. Baretić, Marko (5)
14. Barić, Ana
15. Belajec, Velimir
16. Borić, Tomislav
17. Brdovnik, Vesna
18. Crnić, Ivica (4)
19. Crnić, Jadranko (5)
20. Cvjetko, Božica (3)
21. Čepulić, Egidio (2)
22. Čapeta, Tamara
23. Čepulo Dalibor
24. Čurković, Marijan

25. Damjanović, Ivan
26. Derenčinović, Davor
27. Dika, Mihajlo (19)
28. Dragičević, Adolf
29. Drobnjak, Vladimir (3)
30. Dujšin, Uroš (2)
31. Đurđević, Zlata
32. Ernst, Hano
33. Filipović, Velimir
34. Friganović, Milivoj
35. Garašić, Jasnica (2)
36. Gavella, Nikola
37. Giunio, Miljenko (5)
38. Gjurašin, Mirko (2)
39. Gliha, Igor
40. Gmaz-Luški, Vesna
41. Goldner Lang, Iris
42. Gotovac, Viktor (2)
43. Grbin, Ivo
44. Grgurev, Ivana
45. Grgurić, Nives
46. Hanžeković, Marijan (2)
47. Holjevac, Davor
48. Horić, Andrea
49. Horvatić, Željko (2)
50. Hrabar, Dubravka (4)
51. Hrvatinić, Branko (2)
52. Ibler, Vladimir (3)
53. Ilić, Ante

- 54.Jokić, Maja
- 55.Josipović, Ivo (3)
- 56.Josipović, Tatjana (6)
- 57.Jurčec, Ivana
- 58.Kalogjera, Dražen (2)
- 59.Kemec Kokot, Iva
- 60.Klarić,Ante
- 61.Klarić, Petar (5)
- 62.Koller-Trbović, Nivex
- 63.Kontrec, Damir
- 64.Koprić, Ivan (3)
- 65.Korać Graovac, Aleksandra (2)
- 66.Kos, Damir
- 67.Kovač, Miljenko
- 68.Krapac, Davor (5)
- 69.Kregar, Josip (4)
- 70.Kuljiš, Denis
- 71.Lončarić-Horvat, Olivera (2)
- 72.Maganić, Aleksandra (4)
- 73.Maleković, Ivan
- 74.Marčetić, Gordana
- 75.Marin, Jasenko
- 76.Marković, Sandra
- 77.Markovinović, Hrvoje
- 78.Matanovac Vučković, Romana
- 79.Matešić, Goran
- 80.Matić, Slavko
- 81.Matko-Ruždjak, Jožica (3)
- 82.Medvedović, Dragan (2)

83. Miladin, Petar (2)
84. Milas Klarić, Ivana
85. Miličić, Vjekoslav (2)
86. Miljenić, Orsat (2)
87. Mlikotin-Tomić, Deša
88. Momčinović, Hrvoje
89. Mrduljaš, Davor
90. Nikić, Gorazd
91. Nikšić, Saša (2)
92. Novosel, Dragan
93. Novoselec, Petar (3)
94. Ofak, Lana
95. Omejec, Jasna
96. Dalija Orešković
97. Palarić, Antun (2)
98. Parać Zoran
99. Pauković, Hrvoje
100. Pavišić, Berislav
101. Perdić, Ante
102. Perišin, Tamara
103. Petrak, Miljenko
104. Petrović Borislav
105. Petrović, Siniša (4)
106. Pezo, Vladimir
107. Potočnjak, Željko (7)
108. Prpić, Branimir
109. Pusić, Eugen (2)
110. Rodin, Siniša (6)
111. Ruždjak, Marijan (3)

112. Sabijar-Matovinović, Mirjana
113. Sakoman, Slavko
114. Selanec, Goran
115. Seršić, Maja
116. Sikirić, Hrvoje (2)
117. Sladović-Franz, Branka
118. Smerdel, Branko (8)
119. Staničić, Frane
120. Stanković, Danijela
121. Svedrović, Marijan
122. Šeparović, Miroslav (2)
123. Šimac, Srđan (3)
124. Šimonović, Ivan
125. Šimović, Ivan
126. Šimović, Jure
127. Šošić, Trpimir Mihael
128. Šprajc, Ivan
129. Težak, Tin
130. Thür, Željko
131. Tumbri, Tanja
132. Turković, Ksenija (2)
133. Ude, Lojze
134. Uzelac, Alan
135. Vajić, Nina
136. Vedriš, Mladen
137. Vodopija Čengić, Ljiljana
138. Vukas, Budislav (2)
139. Vukorepa, Ivana (2)
140. Vuković, Milan

141. Vuraić Kudeljan, Marijana
142. Westphalen, Friedrich Graf von
143. Zadnik, Slavko
144. Žigante Živković, Branka
145. Žugić, Milivoje